37
24 A
25

...ment : R... ...: Conſt.

DE
CONSTITVTIONIBVS APOSTOLICIS,
B. Clemente Romano auctore,
LIBRI OCTO,

Nunc primùm è tenebris eruti, & ad orthodoxam fidem aſtruendam apprimè utiles.

IO. CAROLO BOVIO, EPISCOPO *Oſtunenſi interprete*.

EIVSDEM SCHOLIA IN LOCA, QVAE dubitationem aliquam habere uidentur.

Rerum, & verborum memorabilium Index.

Cum priuilegio ſummi Pontificis, Cæſ. Maieſtatis, & Illuſtriſſimi ſenatus Veneti.

Venetiis, ex Officina Iordani Zileti. M.D.LXIII.

37. 24. A. 25

DE CONSTITVTIONIBVS APOSTOLICIS,

B. Clemente Romano auctore,

LIBRI OCTO,

Nunc primùm è tenebris eruti, & ad orthodoxam fidem aſtruendam apprimè utiles.

IO. CAROLO BOVIO, EPISCOPO *Oſtunenſi interprete.*

EIVSDEM SCHOLIA IN LOCA, QVAE dubitationem aliquam habere uidentur.

Rerum & uerborum memorabilium Index.

Cum priuilegio ſummi Pontificis, Caeſ. Maieſtatis, & Illuſtriſſimi Senatus Veneti.

Venetiis, ex Officina Iordani Zileti. M.D.LXIII.

IOANNI MORONIO,

S. R. E. Epiſcopo, Stanislao Hoſio,
Ludouico Simonetæ, Bernardo Nauagerio Presbyteris Cardinalibus, & ſedis Apoſtolicæ in
Concilio Tridentino
Legatis,

Ioannes Carolus Bouius
Epiſcopus Oſtunenſis. S. P. D.

CVM tenuitatem meam non ignorarem, nunquam adhibui diligentiam, vt quæ in optimarum artium ſtudijs mediocri exercitatione verſatus, comprehendiſſem, atq; annotaſſem, ea extra priuatos parietes educta, in notitiam aliorum peruulgarem. Quòd ſi in omni ratione ac curſu ſtudiorum meorum faciendum mihi vnquam fuit, certè ſeruandum maximè erat hoc tempore, atq; eo loco, in quo congregatis magna frequentia excellentibus inge-

nijs, exquiſitaq. doctrina viris, ampliſsimum Orbis Chriſtiani theatrum haberemus. Quid enim ego in tanto hominum eruditiſsimorum cœtu excogitare poſſem, vel tam nouum, quod illorum ſingularem in omni uarietate literarum ſcientiam fugeret, vel tam accuratum, quod non eorum iudicio leue & contemnendum videretur.? Sed tamen hoc conſilium ſequenti mihi, et vehementer probanti, occaſio quædam oblata perpetuum meum illud ſilentium præcidit; & me ab hac periclitatione ingenij remotum, quaſi in arenam prodire coegit. nam cum nuper in Clementis Romani libros incidiſſem, quibus ille deſcriptam ab Apoſtolis Eccleſiæ formam, & omnem rerum ſacrarum rationem accuratè eſt complexus, primùm (quod eſt meum antiquitatum eccleſiaſticarum ſtudium) auidè legi, deinde, vt quæ legeram, atque in ijs obſeruaueram, memoriæ firmius hærerent,

rerent, cœpi inſigniores ex ijs ſententias in latinum ſermonem conuertere. tùm recitata à nonnullis in conuentu Patrum ex Clementis libris verba, valdè ad id, quod tunc agebatur, apta, prima indicia fuerunt; quibus abditi iampridem ij libri, & à paucis cogniti, hominibus pijs, & rerum diuinarum ſtudioſis proderentur. Deinde cùm prolatis alijs ex ijs teſtimonijs, ſermonibusq́; illorum, qui eorum auctore delectabantur, celebrius iam fieret Clementis nomen, inſtiti vehementius, & ad integram, atq; abſolutam totius operis interpretationem me contuli. In quo labore, alijs ſtudiorum meorum occupationibus impeditus, fortaſſe non perſeueraſſem, niſi multis ſermonibus cum viris grauiſſimis ea de re habitis, ijs quaſi prædibus fidem meam obſtrinxiſſem. Verti igitur, et (quantum meæ vires tulerunt) dedi operam, vt Clemens à tenebris, atque obliuione hominum

num vindicatus, in Eccleſiæ luce, et virorum religioſorum manibus verſaretur. Cumq́ mecum cogitarem, cui nam eum commendarem, & ipſius quaſi patrocinium deferrem, vos mihi potiſsimùm occurriſtis, quorum nomini dicatus Clemens, in hanc Eccleſiæ celebritatem prodiret. Nam ſi mihi in eo præſtantis alicuius viri auctoritas quærenda fuit, profectò vos cùm dignitate veſtra, tùm eius perſonæ, quam hìc ſuſtinetis, munere, principem in Eccleſia locum obtinetis. Si cui honorem habere velim, hæc ipſa ſanctiſsima munera, quibus praeſtis, faciunt, vt vos ante alios, omnium ſtudijs colendos atque obſeruandos intelligam. Quòd ſi illud ſpectare debemus, vt ea potiſsimùm munera mittamus, quæ illorum, ad quos mittuntur, ſtudio atque inſtituto conueniant, èn ſanctiſsimi atque ampliſsimi Legati trado vobis exemplum, ad cuius ſimilitudinem,

eam,

eam, quam formãdam ſuſcepiſtis figuram, fingere atque expolire poßitis. Nulla per hos dies quæſtio propoſita eſt, nulla à patribus paulò grauior deliberatio habita, quam non ijs libris enucleatè expoſitam ac declaratam videamus. Quæ vos de reſtituenda veteri diſciplina cura cogitatioq́ue ſollicitat, eam nulla alia ratione adiuuari poſſe arbitror, quàm ope eorum librorum, qui cum Eccleſia nati, pietatem maiorum nobis conſignatam teſtatamq́ue commendant. Quare accipite huius meæ lucubrationis munuſculum, quod à mea exiguitate profectum, ſpero vobis, & omnibus ijs, qui religionis pietatisq́ue ſtudio ducuntur, non iniucundum futurum.

IO. CAROLI BOVII EPISCOPI OSTYNENSIS IN CLEMENTIS LIBROS

PRAEFATIO.

ANTEQVAM Clementem latinè loquentem audiamus, libet præfari quædam, quæ non aliena à propoſiti muneris ratione uidebuntur. Tractabo autem Prolegomena illa, quæ Philoſophi in principiis librorum quærere conſueuerunt: ea uerò (quantum ad præſens inſtitutum attinet) ſunt ſeptem, ſcopus, utilitas, an ſit legitimus liber, inſcriptio, numerus librorum auctoris, partitio horum librorum in capita, ordo lectionis, methodus. Primùm ergo uideamus ſcopum, hoc eſt qui'nam ſit finis propoſitus ſcriptori, ad quem omnis diſputatio ſit referenda.

LEGISLATOR noſter, & Eccleſiæ fundator CHRISTVS, ordiens propagandæ religionis initium, eas nobis credendi, atque uiuendi leges dedit, quæ uniuerſam fidei ſummam, rationem ſacramentorum, ac uitæ degendæ præcepta continerent. Haud facilè autem Dei cultus amplificari, neque pietas coli potuiſſet, niſi mandata, quæ de huiuſmodi rebus uniuerſa quadam ratione, & generatim tradita fuerant, in certos ac proprios modos eſſent diſtributa. uidemus enim in omni optimè conſtituta ciuitate, eum morem diſciplinamque haberi, ut legum deſcriptione definita ſint ſingula rerum agendarum munera, quã tàm ii, qui aliis præſunt, quàm qui eorum poteſtati obediunt, intelligant, quantum ſibi impoſitum ſit muneris, quo loco, quo tempore, qua ratione ac modo unumquodque ſit agendum. Huiuſmodi autem diſpoſitionem

atq; moderationem rerum Saluator noſter mandauit Apoſtolis, quorum conſilio & legibus, inſtitutam à ſe Eccleſiam, regendam atque tuendam commiſit. Cùm enim Dominus ſe ita Apoſtolos miſiſſe affirmet, quemadmodum ipſe à Patre miſſus fuiſſet, conſtet autem eum (ut alia ipſius œconomiæ munera prætermittantur) à Patre miſſum, ut legislatoris, moderatoris, Epiſcopi munere fungeretur; neceſſe eſt Apoſtolos eorum munerum poteſtatem obtinuiſſe à Domino, qua ad gubernationem Eccleſiæ, & ad reliquam inſtituti operis ſubſtructionem abſoluendam uterentur. quibus etiam cum dixit, Qui uos audit, me audit, & qui uos ſpernit, me ſpernit; ſignificauit Apoſtolicarum præceptionum auctoritatem perinde futuram, atque ſi ipſius mandatis obtemperantes, ad illas ſeruandas compelleremur. Hac igitur auctoritate prædìti Apoſtoli, ut diuinum cultum conſtituerent, & Euangelicas leges ſtabilirent, poſt Domini aſcenſionem, fidelium cœtu in ordines diſtributo, ſingulis ordinibus officia, & propriam uiuendi normam dederunt; ſacra, ceremonias, preces, ieiunia, ritus, ſolennia omnia inſtituerunt; fidem, hoc eſt credendi legem, pro ratione temporum explicauerunt. Hæc uerò omnia Apoſtoli in Eccleſiis, in quibus Euangelium nunciauerant, uoce ac uerbis tradiderunt. Quanquàm aliqua etiam epiſtolis præceperunt, quæ non ita multa ſunt, *Cætera enim (inquit Apoſtolus) cum uenero diſponam.* Et alio in loco, *Tenete traditiones, quas accepiſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam.* Has igitur traditiones, quæ nullis literarum monumentis ab Apoſtolis commendatæ ſunt, ſed ſermone, & non ſcripta inſtitutione ad Eccleſias peruenerunt; collegit in unum Clemens Pauli familiaris ac comes, atque iis octo libris digeſſit: ut uerè affirmare poſsimus, propoſitum eſſe Clementi, diſpoſitum DEI cultum, ritus ſacrorum, ceremonias, obſeruationes, ordines, ſtatum Eccleſiæ, & præcepta ad eum pertinentia, iis libris complecti. atque is quidem eſt horum librorum ſcopus.

Venio

VENIO ad utilitatem, quam puto eſſe tantam, ut credam hos libros diuinitus nobis oblatos hoc tempore, quo oppugnatur legum Eccleſiaſticarum auctoritas, in dubium ueniunt Apoſtolicæ traditiones, labefactantur ſacra, euertuntur ſolennia, omnis denique pietatis cultus extinguitur. Quæ cum fiunt, ipſa Euangelii ſumma, & fidei caput concidat neceſſe eſt. quod declarat Sanctiſsimus Pater Baſilius in libro, quem de Spiritu ſancto inſcripſit, in quo de iis ipſis non ſcriptis traditionibus diſputans, *Si conemur (inquit) non ſcriptas conſuetudines, quaſi non magnam uim habentes reijcere, eò deueniemus, ut præcipuas Euangelij partes labefactemus, immo ad nudum nomen prædicationem redigamus.* Quam ſententiam iis calamitoſis temporibus ueram eſſe experimur. nam dum contemptis ceremoniis, quæ ad excitandam, atque fouendam pietatem humanæ imbecillitati ſunt neceſſariæ, religio ad nudum Euangelium reuocata eſt, confuſionem & fidei obliuionem inductam uidemus. Quid dicam de Epiſcopis, Presbyteris, Diaconis, & reliquis inferiorum graduum ordinibus, quorum hic myſtica inſtitutio explicatur, & eam ad Dominum, uel ad Apoſtolos pertinere intelligimus? quæ res Eccleſiaſticam Hierarchiam contra hæreticorum errores conſtituit.

LICET quoque iis in libris cernere continentiæ leges, aliarum rerum, quas adiaphoras uocant neceſsitatem, iuſta mortuorum, liberi arbitrii facultatem, operum ad ſalutem conſequendam uim, in tuendis leuiſsimis officiis diligentiam, tantam quantam nunc in maximis mandatis ſeruandis nemo adhibet. Quòd ſi noſtrum officium expendere & conſiderare libuerit, facilè iis libris intelligemus, quantum munus ſuſtineamus, quis nobis id impoſuerit, quid præſtare debeamus, quo ſtudio, qua diligentia, qua uigilantia, quantis animi, & corporis uiribus in eo ſit laborandum, quanto uirtutum ornatu inſtructos nos ad id præſtandum accedere oporteat. Quæ, & ſi nos deterrent à tanto onere, & deſperatione debilitant, tamen non nihil

hil proficimus cùm officii noſtri admoniti, antiquam pietatem imitari, uel certè ſtudio & amore proſequi conamur. Atque ut omnia ſimul complectar, cùm duobus malis laboret Eccleſia, hæreſum immanitate, & corruptorum morum deprauatione, ad utrunque malum magna iis libris adhibentur remedia. Nam nihil ferè oppugnant hæretici, quod horum librorum auctoritas non defendat; & quæ ii, ueluti Chriſtianæ pietati contraria, per errorem & ſuperſtitionem in Eccleſiam irrepſiſſe affirmant, ea in ipſis Eccleſiæ incunabulis inſtituta, atque ab antiquiſſimis illis Ducibus approbata, & per tot ſæculorum ætates continuata, ad nos perueniſſe cognoſcimus. Diſciplinam uerò Eccleſiaſticam quid magis conſtituere poteſt, quàm ueteris illius Eccleſiæ propoſita nobis ad imitandum forma? quam cùm intuemur, animum ad pietatem erigimus, & priſcæ uirtutis ſtudio incendimur; cùm uerò illam cum iis, quæ nunc uſuueniunt comparamus, intelligimus, quàm omnia conuerſa, ac propè iam ad interitum perducta ſint. Quare ſi perditis Eccleſiæ rebus ſubuenire, & has ruinas reſtituere cupimus, ea in primis quærere debemus, quæ antiquorum temporum diſciplinam nobis proponunt, & expreſſam Apoſtolicæ religionis imaginem oculis noſtris ſubiiciunt.

SED uideo non defuturos quamplurimos, qui ne ſententiarum, quas defendunt impietas tam graui teſtimonio refutetur, eleuabunt horum librorum auctoritatem, affirmantes, eos eſſe apocryphos, & ab Eccleſia iampridem eiectos. Quare neceſſe eſt de illo tertio capite pertractare, quo in Prolegomenis quæritur, An liber ſit auctoris, cui inſcribitur, legitimus atque germanus. Ad id autem de præſenti ſcriptore confirmandum, primi prodeant Canones Apoſtolorum, perpetuo conſtantique omnium Græcorum, multorum Latinorum patrum conſenſu, atq; approbatione recepti. in quorum ultimo, inter eos libros, qui in Eccleſiis ueluti ſacroſancti habendi ſunt, numerantur octo libri de Conſtitutionibus, auctore Cle-

mente, ſcripti Epiſcopis; quos, inquit, non oportere peruulgari; propter myſtica, quæ in iis ſunt ſcripta.

SEQVITVR Ignatius, qui Eccleſiæ Antiochenæ ſecūdus poſt Petrum præfuit. nam is in duodecim Epiſtolis, quas cùm Romam ad ſupplicium duceretur, in itinere ad Eccleſias miſit, Inſtitutiones Clementis ita eſt imitatus, ut non ſolùm earum dogmata atq; præcepta expreſſerit, ſed etiam ex iis ſæpe ſententias totidem uerbis exſcriptas tranſtulerit, eaſdem figuras, idem dicendi genus ſeruauerit, eaſdem rationes in ſuis ſententiis confirmandis, atq; in alienis confutandis attulerit. Quæ ſingula ſeparatim in ſuis locis annotabo. nunc tantùm quædam proferam, quæ id apertè oſtendent. In epiſtola ad Trallianos, inſtitutam Paraſceuis, ſabbati, atque diei dominici obſeruationem iiſdem uerbis, quibus Clemens, refert ad paſsionem, ſepulturam & reſurrectionem Domini. In Epiſtola ad Philippenſes, præcipiens Quadrageſimam, eandem præceptionis cauſam, eademq; uerba adducit, quæ Clemens. quod idem ſeruauit in hebdomade paſsionis, Paraſceue, & quarta feria. Sabbatiſmum in principio naſcentis Eccleſiæ aliqua ex parte ſeruatum, eodem modo inſtituit. In Epiſtola ad Magneſios docens nil præter ſententiam Epiſcopi agendum; *Non licet, inquit, ſine Epiſcopo baptizare, neque offerre, neque ſacrum facere.* Et deinde nonnullis interiectis uerbis, *Vt Dominus ſine Patre nihil facit, (non poſſum enim inquit, facere à me ipſo quicquam) ſic nec uos ſine Epiſcopo, neq; Presbyter, neque Diaconus, neque Laicus.* Et ad Heronem ſcribens, *Nihil, inquit, ſine Epiſcopis agito; ſunt enim ſacerdotes, tu ſacerdotum miniſter. Illi baptizant, ſacrificant, ordinant, manus imponunt.* Quæ omnia totidem uerbis tranſlata ſunt à Clemente. In Epiſtola ad Trallianos, iubet reuereri Epiſcopum ueluti Chriſtum. atque ut oſtenderet fontes, ex quibus præceptum hauſerat, dixit id faciendum ex Apoſtolica conſtitutione: quam ſecutus in omnibus ferè Epiſtolis, Hierarchiam Eccleſiaſticam deſignat ad imitationem Clementis. In Epiſtola ad Mariam, & in Epi-

ſtola ad Magneſios, Diaconos, inquit, obtinere locum CHRISTI, Epiſcopum DEI, Presbyteros referre cœtum Apoſtolorum; quo nihil frequentius in Clementis libris reperias. Multa prætereo, quæ de DEI Patris auctoritate, Verbi origine, Spiritus ſancti natura iiſdem ſententiis atque uerbis, quibus Clemens, accuratè diſputauit: quem etiam imitatus eſt, cùm CHRISTI diſpenſationem ſecundum carnem expoſuit: & cùm aduerſus hæreticorum errores Catholicam fidem defendit, in quibus omnibus latum unguem à Clemente non diſceſsit.

QVOD ſi quis hoc non ſatis eſſe uelit, neque omnino ex eo id effici putet, quod nos probandum ſuſcepimus, propterea quòd Ignatius, nec librorum, neq; eorum auctoris mentionem ullam faciat, (quod ad conſtituendam auctoritatem teſtimonii neceſſarium uidetur) nos non dicimus Ignatium Clementis ueluti horum librorum auctoris mentionem facere: illud autem ſatis eſſe iudicamus, quòd Ignatius hos libros cognouit, uidit, atque ita probauit, ut ex eorum ſententiis & uerbis, ſuas Epiſtolas conflauerit, ac totam Eccleſiarum, quas docebat inſtitutionem, ad eorum exemplum expreſſerit. Quare certum ex eo ducitur argumentum, nec nuper ſcriptos hos libros eſſe, neque in apocryphis omnino numerandos, quos primæua illa Eccleſia habuit, & Apoſtolici uiri cognitos probatosque in ſua ſcripta tranſtulerunt. Quod ut neceſſaria ratione colligimus, ſic illud non leui coniectura aſſequimur, hos libros ab Ignatio Clementi tributos. Is enim ea, quæ ex iis libris hauſit, ab Apoſtolis diſpoſita, atque inſtituta fuiſſe, non obſcurè affirmat. Clementem autem Petri & Pauli auditorem appellat, ut facilè quis intelligat, Ignatii teſtimonio Apoſtolicas conſtitutiones ei tribuendas, qui Apoſtolorum auditor fuiſſet. Non ignoro autem eſſe nonnullos, qui has ipſas, quarum auctoritate utimur, Ignatii Epiſtolas in eandem ſuſpitionem adducant: quos rectè facturos exiſtimo, ſi patientur nos Irenæi, Athanaſii, Euſebii, Hieronymi auctoritatem ipſorum

rum iudicio anteponere. Ii enim has Epiſtolas agnoſcunt, & eas ipſas eſſe, quarum ii mentionem faciunt, ex particulis Epiſtolarum, quas in ſuis ſcriptis inſerunt, intelligimus. Quòd ſi ex ceremoniis, quas non probant, atque ab illius temporis conſuetudine alienas exiſtimant, eas ſuſpectas facere uolunt, eſt id quidem omnino ſuperbum & arrogans, ex ſententiis, quas ipſi ueras opinantur, uelle de ueterum ſcriptorum auctoritate coniecturam facere, & ad ſuum iudicium, aliorum diſciplinam accõmodare; cùm potiùs hæ ſententiæ condemnandæ ſint, quæ à certiſsimis probatiſsimisq́; priſcorum monumentis diſſentiant, quam ea in dubium reuocanda, quæ cum opinionumq́; quas ii tuentur nouitate non cohæreant. Ac de Ignatio quidem hactenus.

ATHANASIVS, cuius teſtimonium grauiſsimum eſſe debet, horum librorum mentionem facit, & de iis præclarè ſenſit, in ea Epiſtola ad Ammum Monachum, in qua libros Canonicos numerauit. Aggregat enim Apoſtolorum doctrinam (ita enim eos appellat) in ordinem eorum librorum, qui quidem in Canonem relati non ſunt, ſed tamen ab iis, qui pietatis & ueri cultus rationem percipere expetunt, non contemnendi: de quo librorum genere poſt Canonicos libros ſcribit iis uerbis, *Sed vt res ſit accurata, & exactior, hoc quoque adiÿcio, ſcribens neceſſariò, quòd extra hos, ſunt aliÿ quoque libri. non in Canonem quidem redacti, ſed quos legi à patribus decretum eſt, iÿs, qui nunc accedunt, & uolunt in pietatis, uerìq́; cultus ratione initiari. Sapientia Solomonis, Sapientia Sirach, & Eſther, & Iudith, & Thobias, et Doctrina, quæ dicitur Apoſtolorum, & Paſtor, qui ſunt tamen non aſpernandi.*

ATHANASII iudicium ſecutus Euſebius, neque in eis ſcripturis hos libros numerauit, quæ pro Canonicis ab omnibus Eccleſiis receptæ erant, neque in apocryphis, ſed in eis, quas non omnes Eccleſiæ agnoſcebant. In quo etiam ordine ſtatuit quoſdam libros, qui olim omnium Eccleſiarum conſenſu non ita probati, nunc ab omnibus

ſine controuerſia pro canonicis habentur. Sed præſtat, ut Euſebii locum proferam. Is enim in primo libro Eccleſiaſticæ Hiſtoriæ, connumeratis ſcripturis ab omnibus receptis, ſubiungit hæc uerba, *In eis, quæ ſunt in controuerſia, cognitæ tamen ſunt à multis, numeratur Epiſtola Iacobi, quæ appellatur, & Iudæ, & Petri ſecunda, & ſecunda ac tertia, quæ dicuntur ſcriptæ à Ioanne, ſiue is ſit Euangeliſta, ſiue eiuſdem nominis alius. Aggregetur quoque in nothas ſcriptura de Actis Pauli, & Paſtor, & Apocalypſis Petri; præterea Epiſtola Barnabæ, & Inſtitutiones Apoſtolorum, quæ appellantur, præterea, ut dixi, Apocalypſis Ioannis.* Vides cum quibus libris connumerentur ab Euſebio inſtitutiones Apoſtolorum. Ex quo perſpicuum fit, à ueteribus non eſſe dubitatum de ueritate doctrinæ, ſed num eſſent ii libri in Canonem ſacrarum ſcripturarum referendi. Quod certè nunquā obtinuerunt, neque nos eis tantam auctoritatem tribuere uolumus.

HANC uerò fuiſſe Euſebii ſententiam, declarant eius uerba, quæ mox ſequuntur. in quibus hæreticorum commenta, & compoſitas in fraudem fidelium fabulas, quæ nomine Apoſtolorum erant inſcriptæ, ab hoc gemino librorum ordine ſegregauit. Reddens enim rationem, cur eorum librorum, qui non ita ab omnibus Eccleſiis reciperentur, mentionem fecerit, ſic inquit, *Neceſſariò horum quoque catalogum fecimus, diſcernentes, quæ ſecundum Eccleſiaſticam traditionem, ueræ, germanæ, & certæ ſcripturæ haberentur; & præterea illas, quæ non ſunt illæ quidem in teſtamento, & in controuerſiam ueniunt, ſed tamen à multis Eccleſiaſticis agnoſcuntur; idq; ea de cauſa fecimus, ut & has ſcripturas cognoſceremus, & eas, quæ nomine Apoſtolorum ab hæreticis circumferuntur, continentes Petri, Thomæ, Matthiæ, & quorundam aliorum Euangelia, uel Andreæ, Ioannis, & aliorum Apoſtolorum Acta, quorum nullus omnino ex Eccleſiaſticorum traditione uir mentionem faciendam cenſuit. multumq; in iis dicendi Character, ab Apoſtolico more diſſidet, ipſaq; ſententia, & eorum, quæ dicuntur inſtitutum, à uera atque orthodoxa norma longiſſimè aberrans, manifeſtum facit, hæc hæreticorum commenta fuiſſe; quo*

neque

neque in nothis ſunt numeranda, ſed vt abſurda atque impia reijcienda. Habemus Euſebii cenſuram, id tantum iis libris detrahentis, ut propter quorundam dubitationem, eos in Canonicarum ſcripturarum numerum non aggregauerit.

HORVM duorum æqualis Cyrillus Hieroſolymarum Epiſcopus, in decima octaua Catecheſi, ut probaret mortuos reuiuiſcere, ex quinto Clementis libro, iiſdem penè uerbis, uſus eſt renaſcentis Phœnicis ſimilitudine: eius uerba hæc ſunt, *Quærunt Græci reſurrectionem è mortuis manifeſtam magis; & aiunt, quòd & ſi reuiuiſcunt animalia, quæ diximus, tamen hoc fieri, quoniam non omnino interierunt; & quærunt aliquod animal, quod manifeſtè corruptum reuiuiſcat. Nouit Deus eorum incredulitatem; atque auem ad hoc condidit Phœnicem, quæ (vt ſcribit Clemens, & multi narrant) cùm ſit ſoligena, poſt quingentorum annorum circuitum, ad Ægyptiorum regionem aduolans, reſurrectionem demonſtrat, eamq́ non in deſertis locis, ne myſterium eſſet occultum, ſed in clara urbe, vt res incredibilis manibus tractaretur. Extructo enim ſibi tumulo ex thure, ſmyrna, atq; aromatibus, poſt abſolutum annorum curſum eò accedens, euidenter moritur, atque corrumpitur. poſtea ex illius mortuæ corrupta carne, uermis quidam gignitur, qui in auem formatur.*

QVANTO opere iis libris delectatus ſit Epiphanius, declarant eius ſcripta aduerſus hæreſes, in quibus frequenter Apoſtolicæ Conſtitutionis mentionem facit. Nam in primo libro attulit uerba translata ex proœmio, in quo ſcriptum extat, Dei plantationem, & uineam eſſe Catholicam Eccleſiam. Et in tertio diſputans aduerſus Aerium, ſolennem ſextæ & quartæ feriæ obſeruationem, & exquiſitum illud ieiunium, quod ſex diebus ante Paſcha ſeruabatur, confirmat unà cum reliquo ueteris Eccleſiæ ritu, ex ea Apoſtolorum Conſtitutione, quæ in octauo libro ſcripta reperitur. Et in eodem tertio libro eam de alenda barba, & capillo præceptionem producit, quæ extat in primo libro harum inſtitutionum. Quæ uerò fuerit de iis libris Epiphanii ſententia, quam ipſe expoſuit, cùm contra Au

dianos diſputaret, dicam cum reliquos numerauero, qui horum librorum mentionem faciunt, in quibus eſt Chryſoſtomus, qui in Homilia LIII. in Matthæum, hos libros nominat iis uerbis, *Quomodo autem quidam ſacerdotes ex hominibus ordinantur, manifeſtè in libro octauo Canonum Apoſtolorum dicitur. Qui autem ex hominibus ordinatus eſt, quantum ad Deum non eſt Diaconus, aut Sacerdos.* Hanc ſententiam in eo ipſo libro, quem Chryſoſtomus nominat, totidem uerbis ſcriptam inuenies.

HOS ipſos Apoſtolorum Canones, quorum Clementem auctorem facit, nominat Ioannes Damaſcenus in quarto de fide orthodoxa libro, cum recenſet ſacrorum librorum uolumina.

PROCLVS quoque Patriarcha Conſtantinopolitanus hos libros agnoſcit, in quodam capite De Traditione diuini ſacrificii, & Oecumenius in Commentariis in Epiſtolam primam ad Timotheum; & S. Nicolaus Methonenſis Epiſcopus, in eo libello, in quo probat uerum Corpus & ſanguinem Chriſti contineri in Euchariſtia.

QVAMPLVRIMA alia eiuſdem rei teſtimonia ex ueterum monumentis, quæ non dum edita ſunt, præſertimq; ex prima & octaua Synodo excerpta, collegit in unum Romæ homo doctus, & illuſtrandæ Eccleſiaſticæ antiquitatis laude excellens Guglielmus Sirlætus Protonotarius; cuius lucubrationes, ad ſtabiliendam horum librorum auctoritatem fortaſſe aliquando in lucem prodibunt. Nos tamen interea facilè iis contenti eſſe poſſumus. nam cui hæc ſatis non ſunt, certè eum neque aliis auctorum teſtimoniis crediturum exiſtimo.

RELIQVVM eſt nunc, ut de ſexta Synodo aliquid dicam, cuius ſententia ii libri damnari uidentur. Omitto ea, quæ uerè dicere poſſem, Canones illos, qui ſextæ Synodo tribuuntur, potiùs, quàm Clementis libros eſſe damnandos, ut qui à ſexta Synodo nullo modo prodierint, ſed à conuentu quodam Græcorum Conſtantinopoli ſint editi, in quo ii pleraq; à recta religionis norma aliena decreue-

creuerunt. Confirmatum eſt enim in eo cœtu Concilium illud Afrorum à Cypriano coactum, in quo ſtatutum eſt hæreticos ad Eccleſiam ſe recipientes iterum baptizandos. Alia quoque aduerſus ſanctiſsimas Eccleſiæ Romanæ leges ſunt diffinita; quò factum eſt, ut Eccleſia hos Canones, quanquã plurimi multa utilia haberent, nunquàm in Sanctionibus Canonicis numerauerit.

SED hoc totum aduerſariis omitto: alia ratione agam, Habeant Canones aliquam auctoritatem, ut qui ſi non ab Eccleſia, at ab hominibus doctis, & rerum diuinarum ſcientia præditis ſint compoſiti. quid ait Canon? *Ordinationibus Sanctorum Apoſtolorum per Clementem, iam olim ab iis, qui in fide aliena ſentiunt, adulterina quadam & à pietate aliena introducta ſunt, quæ diuinorum dogmatum elegantem ac decoram ſpeciem obſcurarunt.*

SENTENTIAE horum patrum ſanctiſsimi ac doctiſsimi Patris Epiphanii iudicium oppono. is enim negat iis libris aliquid à fide alienum contineri. nam in tertio libro, cùm refutaret Audianos ad horum librorum auctoritatem confugientes, de iis ita ſcripſit. *Ad hoc Audiani proferunt Apoſtolorum ordinationem, quæ quidem apud multos reuocatur in dubium, ſed tamen non eſt improbanda. nihil enim habet peruerſum in fide neque confeſſione, ſed neque in Eccleſiaſtica gubernatione & Canone.* Non potuit Epiphanius expreſsiùs horum librorum auctoritatem commendare. Duo ſunt, quæ noſtræ religionis ſummam continent. recta fidei ſententia, & Eccleſiæ diſciplina. in iis duobus (inquit Epiphanius) nihil habet abſurdi Apoſtolorum ordinatio.

QVÒD ſi quis contenderet in ſequenti tempore hos libros fuiſſe deprauatos, cùm priùs integri fuiſſent; primùm accipio id, quod Canon apertè affirmat, libros eſſe Clementis, germanam & integram (ut paulò pòſt Canon inquit) habuiſſe olim Apoſtolorum doctrinam. An uerò ii libri fuerint poſtea hæreticorum erroribus aſperſi, puto hoc melius poſſe lectione ipſa librorum iudicari, quàm cuiuſquam auctoritate uel ſententia ſtatui. Iampridem

exploſæ ſunt omnes ueterum hæreticorum ſententiæ, omnia, de quibus aliquo tempore dubitatum eſt, ita nunc ſunt certa atq; explorata, ut unuſquiſq;, qui modò in Eccleſia educatus, catholicam normam tenere ſtudeat, poſsit uera à falſis, integra à corruptis ſecernere. Percurrat hos libros qui uelit, & ſingulas eorum ſententias expendat; nihil pro ſectò in iis inueniet, quod Chriſtianæ pietati non ſit maximè conſentaneum, quodque non appareat ab Euangelii fontibus manaſſe. quin etiam multorum errorum labem iam tum ab hæreticis Eccleſiæ inuectam, in iis libris ita repulſam uidebit, ea ad cauendum remedia adhibita, atque ita totius Chriſtiani myſterii rationem expoſitam, ut Clemens non ab hæreticis deprauatus, ſed ipſe hæreticorum impietatem labefactaſſe uideatur.

ILLVD autem negandum non eſt, uideri aliquando Clementem de Spiritu ſancto exiliter loqui, de Verbo quoque, & ſi ille præclarè ſentit, tamen duriores quaſdam interdum uoces fundere, quæ certè defendi omnia poſſunt, & ſuam propriam habent rationem atque ſententiam; de quibus cùm ad illum locum peruenero, dicam quid ſentiam.

SED tamen ut concedamus Paulianos, Arianos'ue, ſiue etiam Macedonianos, aliquas uoculas iis libris inieciſſe, quibus opinionis ſuæ prauitatem poſſent defendere, erit'ne obſecro uerum, ut ideo integrum amittamus Clementem? aut num minima eius cicatrix reliquum corpus obſcurabit, & quia næuum in corpore non probamus, egregiam atque omnibus numeris abſolutam ſpeciem contemnemus? Si quid habet Clemens ab hæreticis inculcatum, & refectum, id quanquàm eſt exiguum, cum reliquis partibus comparatum, facilè cognoſcitur. nam ut in nitidiſsima ueſte leuis macula, ſic in hoc præclariſsimo opere modica peruerſio eminet atque apparet. Eſt autem illud conſiderandum, quòd ſi libri hi, ab hæreticis (ut Canon ait) deprauati fuiſſent, id tantùm ex ea parte accidere potuiſſet, quæ illorum ſententias attingeret, quæ uerò ad hæreticos

reticos nihil pertinerent, integra manſiſſent. Quare, cùm Eccleſiæ deſcriptionem ac diſciplinam, (quam ferè omnem Clemens iis octo libris eſt complexus) in controuerſiam eius ætatis hæretici non uocauerint, ut qui unam fidei ſententiam perſtrinxerint, non eſt cur ſuſpicemur eam hæreticorum deprauatione minus ſinceram relictam. Aerius autem, qui poſt primã Eccleſiæ ætatem, exæquare ordines, & pleraſq; obſeruationes, quarum hîc mentio fit, euertere eſt conatus, tantum abeſt, ut hos libros corruperit, ut nullis ualidioribus armis aduerſus eius inſaniam pugnare poſsimus. Si quis dicat hæc de ceremoniis, & de diuino cultu præcepta, permiſta iis libris fuiſſe à ſuperſtitioſis, qui Euangelii, & Chriſtianæ pietatis leges ignorarent, primûm Canon teſtatur ab hæreticis deprauatos libros fuiſſe, qui ut ſuas ſententias fidelibus probarent, eas horum librorum teſtimonio commendari uoluerunt. Deinde ſi externi cultus, & ceremoniarum ueſtigia in omni antiquitate nuſquam apparerent, poſſent, quæ à Clemente præcipiuntur, in eam uenire ſuſpitionem, ut ad Apoſtolicam inſtitutionem minimè referenda uiderentur. Sed cùm nullus ferè ex antiquis illis patribus reperiatur, qui hos ipſos uiuendi ritus à Clemente expoſitos, non uehementer approbet, eoſq; ad Apoſtolorum auctoritatem, atque ad illius temporis conſuetudinem pertinere non iudicet, pleraq; etiam ab illo tradita (quod eſt omnium maximum) conſtanti perpetuaq; omnium gentium, omniumq; ſæculorum conſenſione ſint in Eccleſiis obſeruata, dubitandum non eſt, ea à Clemente ita fuiſſe expoſita, atq; tradita, quemadmodum ipſe ab Apoſtolis accepiſſet. Quòd ſi illud dicant Clementis uituperatores, ſatis eſſe ad eleuandam eius teſtimonii fidem, ſi minima ex parte ii libri ſint deprauati, uel in aliquo ſuſpecti; leuia enim errata fidei, & paruæ iis in rebus dubitationes, non ſolùm illam rem in qua eſt offenſum, euertunt, ſed etiam uniuerſam ſentẽtiæ ſummam perturbant. quod quidem dici poſſet, ſi ex Clementis libris noua pietatis dogmata conſtituenda eſſent. Quòd

ſi an

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

ſi antiqua & probata ſolùm confirmare, uel Apoſtolicam pietatis formam intueri ſit in animo, nullus, credo, in Eccleſia liber tam receptus, tamq́ue omnium iudicio probatus reperietur, qui uberiorem nobis harum rerum facultatem præbere poſsit. quem, ut ſcriptoris auctoritas non probet, ſaltem ita commendat uetuſtas, ut à nemine magis priſcæ Eccleſiæ teſtimonium petendum cenſeam. Nemo enim iis libris unquam adimet, quin detracto illis Apoſtolicæ auctoritatis nomine, ſint tamen certi fidelesq́; illorum temporum teſtes: à quibus, ueluti ab inſpectoribus earum rerum, quas narrant, primæui illius temporis ritus, mores, inſtituta, religionis originem, Eccleſiæ incunabula poſsimus cognoſcere. Quæ certè amplam materiam nobis præbent, non ſolùm Eccleſiæ conſtituendæ, ſed etiam nouæ huius impietatis refutandæ.

Argumentantur quoque detractores ex his ipſis libris, quòd in iis quædam reperiri affirmant, peruerſa, atque inter ſe pugnantia: alia uerò puerilia atque indigna omnino tanti auctoris nomine. Ad quæ reſpondebo, cum de methodo agam, oſtendamq́; (ut ſpero) ex uia & ratione, quam auctor tenuit, nihil eſſe iis in libris non graue, non conſtans, nihilq́ue quod uiro Apoſtolico meritò non ſit tribuendum.

Venio ad inſcriptionis cauſam: nam ea quoq; in Prolegomenis quæri ſolet. Inſcriptio ſemper ferè, libri ſcopum indicat. id fit, cum ab eo, de quo tractandum eſt, appellatio ducitur. quod in horum librorum inſcriptione eſt ſeruatum. dicuntur enim διατάξεις ἀποςόλων hoc eſt præſcripta, & inſtitutiones Apoſtolorum. &, ut uox ad communem loquendi uſum accõmodetur, conſtitutiones, ſiue ordinationes poſſunt dici. Eſtq́; huius uocis ea uis, ut diſciplina lexq́; ab aliquo præſcripta ſignificetur; quod totius operis inſtituto aptiſsimè conuenit.

Reperio autem hos libros uariè à patribus appellatos; nam, ut uidimus, Athanaſius doctrinam Apoſtolorum nominat, Chryſoſtomus & Ioannes Damaſcenus Canones;

nones; Oecumenius Diatypoſim, hoc eſt informationem & inſtitutionem. quæ tamen uoces, in inſcriptione idem ualent, atque in uarietate nominum, eadem eſt rei uis, & ſignificatio. communius, uerò & frequentius eſt, ut Diataxes inſcribantur; quam uocem ſæpe, cum de iis ageret, uſurpauit Ignatius, uſusq; eſt ea Paulus, huiuſmodi Eccleſiaſticæ œconomiæ leges præſcribens.

Non eſt omittendus numerus eorum librorum Clementis, qui quidem in cognitionem noſtram peruenire potuerunt. Epiphanius, qui huius ſcriptoris libris præcipuè eſt delectatus, eorum librorum, qui de Recognitionibus inſcribuntur, mentionem facit, ex quibus, diſputans contra Gnoſticos, nonnulla eſt mutuatus. ii libri quòd continent Petri pleraſq; Prouincias, docendi cauſa obeuntis peregrinationes, Itinerarii nomen obtinuerunt: quos erroribus refertos eſſe, auctor eſt idem Epiphanius, & in Apologia Origenis Ruffinus, qui eos in Latinum conuertit. eis autem nõ modò permiſti errores adimunt auctoritatem, ſed etiam ille caſus parentum & fratrum Clementis, qui cuiuſdam fabulæ potius argumentum, quàm ullam ueritatis ſimilitudinem uidetur continere; in quo tamen illud ex Apoſtolicis conſtitutionibus compertum habemus, Nicetam, & Aquilam Clementis fratres fuiſſe. Scripſit quoq; decem libros, quorum argumenta expoſita ſunt in calce libri tertii de Recognitionibus. Agnouit antiquitas eius epiſtolas, in quibus una ad Corinthios penè ſacræ ſcripturæ auctoritatem obtinuit. Canon tamen ille Apoſtolorum duabus dat auctoritatem, quæ uicio temporum interierunt. relictæ uerò nobis ſunt aliæ epiſtolæ Clementis nomine inſcriptæ, ex quibus Romani Pontifices, & Tribunienſe Concilium, atq; Vaſenſe, aliqua tranſtulerunt. Quas tamen certum eſt, non eſſe eas, quarum meminit Epiphanius in primo contra hæreſes libro; in quo ſcribit laudari in iis epiſtolis uirginitatem, atque omnes Prophetas, ex eoq; ſumi argumentum contra Hebionem illos uituperantem. Quæ quidem in iis peruulgatis epiſtolis nõ legimus,

leguntur

leguntur autem in eis multa translata ex Itinerario, quæ illarum auctoritatem reddunt leuiorem: in quibus unum de quotidiana lotione corporum, quaſi ea ad mentis mundiciem pertineat, eſt omnino non ferendum. Hebionitæ enim cùm quotidianos baptiſmos haberent, corruptis Clementis libris, Petrum fecerunt illorum baptiſmorum auctorem. Tributi ſunt etiam Clementi Dialogi quidam inter Petrum & Appionem habiti, quos Euſebius reſpuit. Libros autem Clementis à Hieronymo conuerſos (ut ipſe teſtatur in fine interpretationis commentariorum Origenis in Epiſtolam ad Romanos) iudico has ipſas eſſe Apoſtolorum conſtitutiones. quid enim ille in uertendis Apocryphis tantopere inſudaret, præſertim ſi ſciret palmam ſibi à Ruffino præreptam? Doctrina uerò Apoſtolorum, qua Latinæ Eccleſiæ hactenus caruiſſent, digna profectò erat, in cuius interpretatione tantus uir laboraret.

QVANTVM attinet ad librorum diuiſionem, huius operis argumentum digeſtum eſt octo libris. In quorum primo tradũtur officia pertinentia ad communem uitam. nam primùm exponuntur aliqua præcepta moralia ueteris legis, quibus adiunguntur alia perfectiora ex Euangelio, quod dicitur Caput & explemẽtum legis. Deinde proponuntur præcepta, quibus prohibetur cultus & ornatus corporis, admonenturq; fideles ne otioſi diſcurrant, ſed domi ſuis rebus dent operam, præſcribiturq; eis, quid domi agere debeant; interdicitur ipſis lectio librorum Ethnicorum, danturq; legendi libri ex ueteri teſtamento; admonentur iidem, quid in iis libris obſeruare debeant; Traditur præceptum ex Solomone de cauenda illecebra mulierum; inſtituuntur uxores, quemadmodum uiris obtemperare debeant, & erga ipſos fungi officio: quarum probitas etiam Solomonis teſtimonio commendatur. Denique in balneis ab earum ſocietate repelluntur uiri, & quædam alia officia eis ſeruanda præſcribũtur. In ſecundo libro exponuntur mores & officia Epiſcopi, in quibus copioſè agitur de illo graui ac præcipuo eius munere, quod uerſatur

tur in recipiendis conciliandisq́ue pœnitentibus; de quorum ſtatu multa præclarè ſcribuntur. Præterea tractatur diligenter de Decimis Epiſcopo debitis, deq́ue earum diſpenſatione. Item de honore habendo, & de obedientia præſtanda Epiſcopis; ſimulq; de Presbyteris ac Diaconis; quam ſcilicet ii perſonam, ſiue figuram referant. Præterea de iudiciis Epiſcoporum iuſtè exercendis. quibus expoſitis, deſcribitur forma, qua Eccleſiaſtici conuentus ab Epiſcopo celebrari debeant, ac quemadmodum peregrini recipiendi ſint, & laici ad conuentus inuitandi, quos bis in die Eccleſiam adire oporteat, ac templa dæmonum & ludos omnino uitare. de quibus multa utilia præcipiuntur.

Tertivs liber de uiduis ac de illarum ſtatu pertractat. in quibus quædam iniecta ſunt de oblationibus, à quibus'nam hæ ſint recipiendæ. in eodem libro interdicitur mulieribus docendi munus, rerumq; ſacrarum adminiſtratio; quod etiam ad omnes Laicos pertinere oſtenditur. Aſsignantur Epiſcopis & Presbyteris certæ quædam ac propriæ functiones, deinde redit oratio ad officium uiduarum, in quo mentio fit officii Diaconiſſarum in baptiſmo mulieribus adminiſtrando. Cuius rei occaſione exponitur diuina initiatio baptiſmi, & præſcribuntur mores illorum, qui ſunt initiandi. Deniq; agitur de officio Diaconi, & de ordinatione Epiſcopi, atque de officio Presbyteri, quæ occaſione quadam, atq; obiter uidentur allata.

Qvartvs liber tractat de pupillorum cura ſuſcipienda, de collectis conferendis accipiendisq́ue, de officio parentum & liberorum, dominorum & ſeruorum, de ſubiectione & obedientia magiſtratibus exhibenda. denique de uirginibus.

Qvintvs de Martyribus omni cultu atq; officio proſequendis, de perſequutionibus & ærumnis pro Chriſti nomine perferendis, ſimulq́ue de moderatione adhibenda in morte pro fide obeunda; item de reſurrectione, cui adiunctæ ſunt quædam morales admonitiones, de Idolorum cultu fugiendo, de dierum feſtorum celebritate ſeruanda: cui

ſermoni accedit digreſsio de Paſsione Domini, & inſtitutio certorum dierum, in quibus ieiunium ſeruandum ſit.

SEXTVS liber hæreticorum errores complectitur, quibus ex aduersò opponit Catholicam Apoſtolicæ fidei doctrinam, commendat legem à Moſe ſcriptam, explanat legem naturalem, diſſerit de humanis traditionibus, & de inductis obſeruationibus, quas Euangelium uel ſuſtulit, uel mutauit.

SEPTIMVS tradit præcepta de uita & moribus ex lege Moſis, quæ coniungit cum iis, quæ longè excellentius, atque perfectius lex Euangelica præcepit. Iis abſolutis tractat de baptiſmo eiusq; ceremoniis, nec non de iis, qui baptiſmi ſacris ſunt initiandi: repetit quædam de ieiuniis, & feſtis diebus, quibus additæ ſunt præclaræ quædam, & diuinæ formulæ rogādi Deum cum præconio laudum, & gratiarum actione. inſtituit Catechumenos, exponens conſecrationem aquæ, olei, & myſtici chriſmatis; connumerat Epiſcopos ab Apoſtolis inſtitutos; quibus poſtremò accedunt quædam preces ſolennes certis diei temporibus conceptæ.

OCTAVVS liber proſequitur omnium ferè rerum myſticarum argumentum: primùm diſputat de Chariſmatibus, hoc eſt de iis muneribus, quæ Spiritus ſanctus ad regendam & conſeruandam Eccleſiam diſtribuit; in quibus Epiſcopatum numerat, cuius omnem myſticam inſtitutionem præclarè exponit, cum quo ſermone ſimul omnem ritum ſacrorum, omnem rei diuinæ rationem, ceremonias, ſolennes preces, admirabili Euchariſtiæ ſacrificio adiunctas complectitur. Deinde ad reliquorum graduum inſtitutionem deſcendit. cui ſermoni cum inſeruiſſet nonnullas alias myſticas benedictiones, & pauca quædam de oblationibus, deſcendit ad propria quædam præcepta certis perſonis atque officiis accommodata. qui in cœtum fidelium ſint admittendi, qui'ue repellendi; quandiu Catechumeni inſtituendi; quibus diebus ab operis ceſſandum ſit; quando, ubi, quomodo ſupplicandum; iuſta mortuis

quibus

quibus diebus ſoluenda; quibus nonnulla alia minuta ſunt permiſta, quæ cum uix in ſummam colligi poſsint, ſuis locis lectori patebunt. Denique pulcherrima Eccleſiaſticæ Hierarchiæ deſcriptione totum opus clauditur.

Est autem intelligendum hanc per capita, partitionem, & ſynopſim, quæ ſingulis capitibus præpoſita eſt, nouam eſſe, ſinguli enim libri ab Auctore perpetua oratione ſunt continuati. quam rem illud maximè oſtendit, quòd ſæpe ſequentis capitis initium continuatur cum fine capitis ſuperioris, ut ex utroq; integra conſtet oratio. fit etiam in quadam ſynopſi, Hegeſippi & Tertulliani mentio; quos Apoſtolicis temporibus inferiores fuiſſe neminem arbitror ignorare. Vidi ego codicem in quo capita non eodem modo diuidebantur, & minùs interrupta erat oratio. Is uerò, qui hanc Capitum diſtributionem compoſuit, uidetur interdum in ſynopſi ſcribenda negligens fuiſſe, ut quæ non ſemper capiti ex omni parte reſpondeat, nec cõtineat plenum & integrum rei, qua de agitur argumentum.

Seqvitvr ordo librorũ, qui nihil eſt aliud, niſi librorum inter ſe connexio & diſpoſitio quædam, quæ cùm ratione & uia tractatur, ita aptos efficit libros, ut ſequens liber à priori pendeat. quod ſcriptor ita aſſequitur, ſi diuidendi arte aptè utatur; Gaudeant enim (inquit Plato) qui hac methodo uti ſciunt. mihi uerò omnes hos libros, ſingulásq; eorum partes diligenter conſideranti, non uidetur accurata ulla partitio à Clemente in iis libris diſponendis adhibita. Nam ſi prima octo librorum argumenta expendere uelimus, inueniemus ea nullo uinculo connexa eſſe, neque inter ſe ita cohærere, ut mutuus ordo ſponte exiſtat, & ex natura rei diſtributio naſcatur. Quin etiam in ipſis libris uidemus quædam crebrò inculcata, ut in eis collocandis diuiſione ex arte uti nullo modo poſsimus. Neceſſe enim eſſet aliqua ſæpe repetentes, partes ita diuidere, ut aliquando alia aliam contineret, quod eſt diuiſionis uitium uel maximum. Tenuit igitur Clemens Chriſtianam illam ſimplicitatem Apoſtolorum diſcipulo dignam,

 ſicq;

ſicq; ordinem eſt ſecutus, ut à rebus confuſionem tolleret, exquiſitum illud artificium contemneret. non enim negari debet, aliquando ordinem in nonnullis locis notari poſſe, ſed eum nec de induſtria quæſitum, neque ſumma arte elaboratum.

Erit etiam utile, ſi ſcriptoris methodum cognouerimus. methodum autem uoco docendi uiam, & argumenti tractationem. quam ad ſubtilem illam Philoſophorum rationem non reuoco. ut quærenda nobis ſint demonſtrationum genera, diffinitiones, componendi & reſoluendi uiæ, à notioribus nobis, uel naturæ progreſsiones. quibus modis & uiis ſcientiæ & facultates utuntur. non hæc inſtrumenta Apoſtolicus Philoſophus ad docendum adhibuit, ut quæ Chriſtianæ inſtitutioni, quam ſibi tractandam propoſuerat, non ita erant accommodata. Omnia igitur rerum probandarum argumenta Clemens ducit à ſcripturarum auctoritate. nam ſiue uitæ ac morum præcepta tradat, ſiue rerum Eccleſiaſticarum formam doceat, ſiue Chriſti Oeconomiam, ac rerum diuinarum rationem demonſtret, ſingula ita efficit, ut ea, uel in ſacris literis explicata oſtendat, uel ex iis neceſſaria conſequutione colligat. Atque ea laus præcipua ac ſumma Clementi tribuenda eſt, quòd nemo ex ſcriptoribus ſacris, ſcripturarum locis ſit uſus tam propriis tamq; ad docendum accõmodatis. quare ex multis utilitatibus, quas hi libri continent, hæc quoque magna habenda eſt, quòd ex iis pleraſque ueras ac germanas ſcripturarum ſententias intelligimus. Scripturas autem duobus modis tractauit Clemens, nam aut earum auctoritate eſt uſus, proferens ex iis teſtimonia, quibus ſua dicta confirmantur, aut eas in ſua ſcripta ita tranſtulit, & in oratione incluſit, ut ſententias ex ſuis & ſcripturæ uerbis contextas, perpetuo ſtylo continuauerit. quod cum fit, grauitas & ſanctior quædam dignitas orationis exiſtit. Eas uerò frequenter compoſuit ex uerbis Pauli, quem omni ex parte eſt imitatus, ut facilè intelligatur diſciplinam Clementis, præſertim eam, quæ pertinet ad mores & uitam in omni

ni ſtatu regendam, ex Pauli præceptis translatam, atque ad eius generis ſimilitudinem expreſſam.

ILLVD quoq; uerè poſſumus dicere, Clementis libros ex coaceruatis, & in unum locum collectis ſacrarum literarum partibus conſtare. Vſus eſt autem ueteris teſtamenti interpretatione ſeptuaginta Interpretū, ut quæ illo tempore erat in uſu, & ab omnibus ſacroſanctá habebatur. nā Euangeliſtæ quoque & Paulus hebraicè doctus, ea uti uoluerunt; nec erat illo tempore (credo) alia interpretatio, quæ omnibus eſſet peruulgata, cùm Apoſtoli Aquilam, Theodotionem, & alios, qui uetus teſtamentum ſunt interpretati, ætate longè anteceſſerint: quo fit, ut ſententiæ plerunque ab hac communi & uulgata interpretatione diſsideant, aliquæ etiam ex iis in noſtro Canone nōn reperiantur. Conſtat enim ex Epiphanio ſeptuaginta Interpretes in uertendo, eam rationem ſecutos, ut ueluti explanantes ſcripturam, aliqua de ſuo adderēt, alia ueluti ſuperflua relinquerent. non ſolùm enim interpretum, ſed etiam Prophetarum, (ut idem Epiphanius inquit) functi ſunt munere.

QVATVOR docendi generibus ſcriptura frequenter utitur. unum eſt, quod dogmaticum uocant, aliud in imperando ac præcipiendo conſiſtens προςακτικὸν Græcè dicitur. tertium quo aliquid definitur & quaſi ſuis terminis deſcribitur, proptereaq; ὁριστικὸν appellatur. quartum eſt propheticum, quod pertinet ad prædictiones. Ex iis Clemēs dogmaticum & præcipiens frequenter uſurpat, definiens non eſt ipſi adeò frequens. is enim docendi modus nō præcipit, neque decreto ſtatuit, ſed quid ad rem aliquam adipiſcendam uel fugiēdam ſit opus, deſignat & præſcribit, cuiuſmodi eſt illud, Qui non tollit crucem ſuam, & ſequitur me, nō eſt me dignus. Et illud, Niſi mãducaueritis carnem filii hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis ui tam in uobis. Quærendum etiam eſſet an Prophetico genere aliquando ſit uſus. fortaſſe enim nonnulla, quæ nondum uiuis omnibus Apoſtolis acciderant, potuerunt ab

ipſis, ut mox futura, præſcribi, & prædictione deſignari.

Qvod attinet ad genus ſermonum, cùm Clemens diſciplinam ex Apoſtolorum ſermonibus exceptam, atque fidelibus traditam, in Eccleſiis uellet eſſe perpetuam, eam iis octo libris eſt complexus, in quibus ſuppreſſa ſua perſona, omnem ſermonem tribuit Apoſtolis, putans, opinor, maiorem auctoritatem habituram orationem, ſi quæ ab Apoſtolis præcepta accepiſſet, ea Apoſtolos ipſos faceret exponentes. Dixi autem eum ſuum nomen ſuppreſsiſſe, propterea quòd ex propria perſona non eſt præfatus, quanquàm ſe aliquãdo faciat ex cœtu loquentium unum, ſocium Apoſtolorũ, & in rebus agendis adminiſtrum. Ex quo intelligitur, huiuſmodi ſcribendi genus eſſe quaſi miſtum ex dialogo, & ex eo genere in quo perpetuo orationis curſu res narrantur, quod διεξοδικὸν uocant. Nam ex ea parte, qua perſonæ loquentes inducuntur, uidetur dialogi ſimilitudinem habere; quatenus ſermones non habentur inter ipſos loquentes, ſed à principio in Apoſtolorum perſonam inſtituta oratio eandem formam conſeruat, quaſi ipſi Apoſtoli hos libros conſcripſerint, poteſt in fuſum illud & perpetuum genus referri.

In iis ſermonibus duo ſunt diligentiſsimè animaduertenda, unum eſt illud, aliqua facta uel inſtituta Apoſtolorum, non eo ordine à Clemente expoſita eſſe, quo ab ipſis ſunt geſta uel præcepta; nam pro argumento rei, quam tractabat, mentionem fecit Clemẽs earum actionum, quæ ad rem propoſitam pertinebant, in quibus euenit aliquando ut illa primo loco narrantes fecerit Apoſtolos, quæ tempore inferiora erant iis, quæ poſt commemorantur. Alterum eſt attendendum, quæ à Clemente in perſonam Apoſtolorum dicuntur, non ita intelligi præcepta ab Apoſtolis, ut omnes uno tempore atque unum in locum conueniẽtes, uniuerſa, quæ iis octo libris continẽtur, præſcripſerint, ſed eſſe quædam, quæ diuerſis temporibus, ſeparatim, ac non ab omnibus præcepta ſint, in quæ Clemens cum incidebat, continuò illa referebat ad inſtitutionis auctorem,

cumq; more ſuo, loquentem inducebat. Iis duabus rebus obſeruatis, multa quæ uidentur pugnantia, uel præpoſterè dicta, conciliantur, & ad diſtinctam rerum ſeriem rediguntur. Ex hoc enim accidit, ut Clemens cùm res poſtulat, loquentem faciat Iacobum fratrem Domini, quem tamen mortuum fatetur in quinto, & ſeptimo lib. & in ſecundo libro Ioannes ſui Euangelii, & Apoſtoli Actorum mentionē faciant, quæ tamen, euidens eſt, ultimo loco ſcripta fuiſſe. Ita anteuertit aliquando Clemens, & anticipat rerum Eccleſiaſticarum inſtitutiones, eaſdem nonnunquam in poſtremum locum reiicit, præponens ea, quæ lōgo pòſt tempore acciderunt. quod totum methodo, quam tenuit, tribuendum cenſeo. Nam cùm, excluſo nomine Auctoris, res narrentur ab Apoſtolis, quemadmodum ipſi eas geſſerunt, atq; inſtituerunt, neceſſe eſt, ut cùm mentio fit certæ rei, ad unum, uel plures Apoſtolos pertinentis, is, qui eius auctor extitit, loquatur, & ſui facti ſe auctorem faciat. ita euenit, ut quæ tempore poſteriora ſunt, plerunq; primo loco commemorentur, uel quæ multo ante acciderunt, ab iis dicantur, quos mortuos iam conſtet. proptereaq; non ſunt quibuſdam in locis (quo ad temporum ſeriem attinet) ſequentia cum ſuperioribus continuanda. Id ſi conſideretur, quæ perturbata & confuſa putantur, apparebunt aptiſsimè diſpoſita, Clemensq; uituperatorum reprehenſione, atq; calumnia facilè liberabitur. Dictionem autem eam eſt ſecutus Clemens, quæ rerum, quas tractabat ſanctitati conueniret. Simplici utitur oratione, caſta, ſubtili, preſſa, quam tamen concinnitate quadam ita elimauit, ut non modò nihil habeat horridum, atq; ieiunum, ſed etiam mediocri cultu expolita uideatur. Attico more plerunque mutat numeros, etiam nonnunquam perſonas. ſequitur ἀναλάλληλον illud & ἀνανταπόδοτον, quod fit, cùm uel orationi ſequens membrum non reſpondet, uel cùm oratio ſuſpenſa ſuſtinetur, nec habet aliquid quo nixa conſiſtat. In uertendo autem ſatisfeciſſe me ſuſcepto muneri exiſtimarem, ſi adhibita ueritate ſententiarum, aptisq; ad loquendum uerbis

uerbis Clementeum ſcribendi genus eſſem imitatus. Sed ſententias (ut ſpero) ita expreſsi, ut in iis fidelis interpretis diligentia non deſideretur. quòd uerò attinet ad uerba, uoluiſſem quidem ſemper iis uti idoneis, atq; huiuſmodi, quæ à Latini ſermonis conſuetudine non abhorrerent; ſed cùm Eccleſiaſtica tractarem, nephas eſſe duxi, ab eis uocibus diſcedere, quæ iampridem ab Eccleſia receptæ, ſuam quandam habent religionem: cùm præſertim eas loquentium conſuetudine tritas, uſus iam emolliuerit. Plerunq; etiam cùm myſtica occurrebant, quæ penè in ſingulis uerbis totidem continent ſententias, uerbum pro uerbo neceſſariò reddens, non potui omnem orationem ad ueterem illam purè loquendi normam dirigere. Ac cùm frequenter in eas ſententias inciderem, de quibus ſummæ ſunt nobiſcum cum Eccleſiæ aduerſariis concertationes, malui in iis uertendis uerba ſequi Græcum quiddam olentia & peregrinum, quàm exiſtimari, paululum à uerbis deflectens, ſententiarum integritatem deprauaſſe. De ſimilitudine uerò ſcriptorum, ſcio eam præcipuam haberi laudem interpretis, ſi is eius, quem transferendum ſuſcepit uirtutes imitatione aſſequi ſtudeat. In quod quidem ſtudium me aliquid operæ, ac laboris contuliſſe non nego, ſed non eo animo, ut ſperarem interpretationem meam Clementis laudes aſſecuturam. non enim adeo inſaniebam, ſed ut (quod à diligenti interprete præſtari erat æquum) aliqua ex parte latino ſtylo eius formæ ſimilitudinẽ adumbrarem. In quo, & ſi intuens meam tenuitatem, atque in huius generis facultate inopiam, quicquam laude dignum efficere me non potuiſſe intelligo, ſit tamen illud in optatis, ut cùm illam politiſsimam elegantiam genere dicendi meo attingere non potuerim, hoc ſaltem, δεύτερον πλοῦν (quod aiunt) ſim aſſecutus, ut opera mea Clemens quaſi ciuitate Romana donatus, noſtris hominibus, Græca non plenè intelligentibus, perſpicuè atq; enucleatè loquatur.

CONSTITVTIONVM SANCTORVM APOSTOLORVM B. CLEMENTE ROMANO AVCTORE,

LIBER PRIMVS.

IO. CAROLO BOVIO EPISCOPO OSTVNENSI, INTERPRETE.

Catholica doctrina de laicis. CAP. I.

APOSTOLI, & Presbyteri omnibus, qui ex Gentibus crediderunt in Dominum Ieſum Chriſtum; gratia uobis, & pax ab Omnipotente Deo per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum abundet in cognitione ipſius. Dei plantatio eſt catholica Eccleſia, & uinea eius electa: illi, qui crediderunt in infallibilem pietatem ipſius; qui fruuntur æterno regno eius per fidem; qui acceperunt uirtutem ipſius, & armati ſunt communicatione Sancti Spiritus per Chriſtum, & timorem eius induerunt, participes precioſi, & immaculati ſanguinis Chriſti; qui fiduciam acceperunt, ut Omnipotentem Deum inuocarent, cohæredes & conſortes facti dilecti filii eius. Audite doctrinam ſacram, qui amplectimini promiſſionem eius, ex-

mandato Saluatoris, æquiparandam glorioſis uocibus ipſius. Attendite filii Dei omnes, ut in obedientia Dei uitam agatis, eſtoteque in omnibus placentes Chriſto Deo noſtro: nam ſi quis iniquitatem ſecutus, faciat, quæ uoluntati Dei aduerſantur, is ueluti gens iniqua à Deo æſtimabitur.

CAP. II.

ABSTINETE animum ueſtrum ab omni cupiditate, & iniquitate. nam in lege ſcriptum eſt, Non
Exo. 20.
» concupiſces uxorem proximi tui, non agrum eius, non
» ſeruum, non ancillam, non bouem, non iumentum
» eius, neque aliquid, quod proximi ſit: quoniam om-
» nis harum rerum cupiditas à malo prouenit. Nam qui uxorem concupiſcit, uel ſeruum, uel ancillam proximi, iam mente adulter, ac fur cenſetur (niſi eum pœniteat) ac iudicatus eſt à Domino noſtro Ieſu Chriſto, per quem gloria Deo in ſæcula, Amen. Inquit enim in Euangelio (in ſummam redigens, & ſtabiliens, ac perficiens legis Decalogum) In lege ſcriptum eſt, Non mœchaberis. ego autem dico uobis, hoc eſt in lege, quæ per Moſem ſcripta eſt, ego locutus ſum: nunc
Matt. 5. uerò, idem ille uobis dico, Omnis, qui aſpexerit uxorem proximi ad expetendam eam, iam corde ſuo mœchatus eſt. ita mœchus iudicatur, qui animi cupiditate ardet. Qui uerò bouem, uel aſinum concupiſcit, non'ne in eam cogitationem uenit, ut furetur? ut ſuum faciat? ut abducat? Rurſus qui agrum cupit perſeuerans in huiuſmodi affectione, non'ne improbè facit? ut cùm fines proferre uelit, cogat poſſeſſorem, uiliſſimi uendere. Ait enim quodam in loco Propheta,

Væ

,, Væ coniungentibus domum domui, & agrum agro *Iſa. c. 5.*
,, continuantibus, ut proximo auferant aliquid: propte-
,, rea dicit, Numquid habitabitis ſoli ſuper terram? au-
,, dita ſunt enim in aures domini Sabaoth hæc. Et alio *Deu. 27.*
,, in loco, Maledictus, qui transfert terminos proximi
,, ſui; & dicet omnis populus fiat. Ideo inquit Moſes, *Deut. 19.*
Non commouebis fines proximi tui, quos poſuerunt patres tui. Ea de cauſa igitur formidines, mortes, iudicia, damnationes à Deo talibus hominibus imminent. Iis uerò, qui Deo ſunt obedientes, una eſt Dei lex impoſita, quæ ſimplex, uera, uiua exiſtit, Quod in te ab altero fieri non uis, id tu in alterum ne feceris. Non uis ut aliquis in uxorem tuam turpiter coniiciat oculos, animo eam uitiandi? nec tu in uxorem proximi tui improbè oculum defigas. Non uis ueſtimẽtum tuum tolli? neque tu alterius ueſtimentum tollas. Non uis percuti, contumeliam ferre, petulantiam perpeti? neque tu in alium hæc ipſa committas.

De non referenda contumelia, & de non ulciſcendo eum, qui iniuriam intulit. CAP. III.

At maledicit aliquis tibi, tu benedic ei; quoniam
,, ſcriptum inuenitur in libris Numerorum, Qui be- *Cap. 24.*
,, nedicit tibi, benedictus eſt, & qui maledicit tibi, ma-
,, ledictus eſt. Eodem modo in Euangelio ſcriptum eſt,
,, Benedicite maledicentibus uobis. Cùm iniuriam pa-
,, timini, nolite iniuriam referre, ſed æquo animo pati.
,, quoniam inquit Scriptura, Noli dicere, ulciſcar inimi-
,, cum meum de iis, quæ in me iniuſtè fecit; ſed expecta
,, ut pro te uindicet Dominus, & ultionem inferat iniu
,, riam inferenti tibi. Etenim rurſum in Euangelio ait,

Matt. 5 Diligite inimicos ueſtros, & benefacite iis, qui oderunt uos, & orate pro calumniantibus, & perſequentibus uos, & eritis filii patris ueſtri, qui in cœlis eſt; quoniam ſolem ſuum oriri facit ſuper malos, & bonos, & pluit ſuper iuſtos, & iniuſtos. Attendamus igitur dilecti iis mandatis, ut eis obſequentes, filii lucis *Eph. 4.* inueniamur. Ferte igitur ſerui, & filii Dei uos inuicē. Vir aduerſus eius uxorem ne ſit ſuperbus, neque elatus, ſed facilis, ac benignus, cupiens tantùm propriæ uxori placere, atque ei indulgere, cum honore illi ſtudens gratificari.

De cultu, & ornatu; atque de peccato ex eo proueniente. CAP. IIII.

NEQVE ornatui ſtudebis, quo aliqua alia mulier in te capiatur. Nam, ſiue ab ea uictus peccabis, mors à Deo æterna tibi parata eſt, & ſenſu doloris acerbè cruciaberis: ſiue flagitium non facies, ſed illa repulſa non conſenties. at hoc ipſo peccaſti, etiam ſi non feceris, quoniam ſolùm propter ornatum tuum illaqueaſti mulierem, ut tui cupiditate flagraret. Feciſti enim ut quæ hoc paſſa eſt, per concupiſcentiam in te mœcharetur. ſed non ita es in culpa, quoniam non morem geſſiſti ei, quæ tui amore irretita fuerat. Non enim tu illam concupiuiſti. Et quoniam illi non es obſecutus, miſericordiam inuenies à Deo, qui dixit, Non mœchaberis, & non concupiſces. Nam ſi illa, cùm te uidit, uel intempeſtiuè obuiam tibi facta eſt, mente plagam accepit, & ad te miſit, tuque ut pius reiecisti eam, illa uerò corde ſauciata eſt, tu tamen quia iuuenis formoſus es, & ornatus incedis, ut ideo

illa

illa tui amore capta ſit, reus iudicaris peccati illius, tanquam is qui cauſam ſcandalo illius dediſti, & in uæ incidiſti. Quare roga Dominum Deum, ut nihil mali
» tibi propterea, contingat. non enim te hominibus pla *Gal.8.*
» cere oportet in peccatum; ſed Deo in ſanctitatem, &
» uitam; ac requietem æternam amplecti. Pulchritudinem tibi à natura, Deo auctore collatam, noli adiecto cultu, exornare, ſed humiliter eam aduerſus homines ita cohibe: capillum comæ non nutriens, ſed potius illum detondens, & adimens, ne tu pruritu uexatus, & caput lacerationis expers conſeruans, uel unguentis perfundens, inducas tibi mulieres, quæ hoc modo illaqueant, uel illaqueantur. Neque uerò ueſtitu uti uelis comparato ad decipiendum: neque femoralia uel crepidas pedibus tuis improba arte conſuas, ſed tantùm iis utere, quæ ad grauitatem, & uſus neceſſarios pertinent. Neque auream palam in digitos tuos induas, quoniam hæc omnia ſcortationis ſunt argumenta, quibus qui præter id, quod decet, ſtudet, iniuſtè facit. Fidelis enim cùm ſis, & homo Dei, non licet tibi nutrire capillum, & in unum complicare, quod eſt delicatum, & molle, uel diſcerniculo diſcriminare, neque uerò intortum calamiſtris criſpare, uel flauum facere: quoniam quidem lex uetat in Deutero
» nomio, inquiens, Non facietis uobis rotunditatem ex *Leu. 19.*
» coma capitis ueſtri, neque inciſiones. Neque uerò licet barbæ pilos corrumpere: neque hominis figuram præ
» ter naturam mutare. Non incidetis (inquit lex) ſuper- *Leu. 21.*
» ficiem barbæ ueſtræ. Hoc enim mulieribus decens creator Deus ſtatuit, uiris indecorum eſſe iudicauit. Tu uerò hæc faciens, & ut tibi placeas legem uiolans, in odio eris apud Deum, qui creauit te ſecundum imagi

nem

nem ſuam. Si igitur cupis Deo placere, contine te ab omnibus, quæ odit ipſe, & nihil facias, quod animo eius diſpliceat.

Quòd non oportet eſſe curioſum de ijs, qui malè uiuunt, ſed proprio operi inuigilare. CAP. V.

NOLI quaſi peruolare, diſcurrere, & uagari per plateas intempeſtiuus ſpeculator eorum, qui perditè uiuunt: ſed arti tuæ, & operi tuo incumbens quære ut facias, quæ ſunt Deo accepta, & Chriſti ſermones in memoriam reuocans, aſſiduè meditare. Inquit enim
Pſal. 1. Scriptura, In lege eius meditaberis die, ac nocte. ſcilicet, cùm in agro ambulas, cùm domi ſedes, cùm in lectulo cubas, cùm manè ſurgis: ut in omnibus intelligas. Quòd ſi diuitiis abundas, & ut te ſuſtentes arte, opus non habes, noli circumcurſare, & intempeſtiuè obambulare.

Quos ſcripturæ libros legere oporteat. CAP. VI.

SED ſiue ad fideles, & eiuſdem ſententiæ homines accedis conferens cum iis, uitalia uerba loquere: ſin minus accedis, intus ſedens percurre legem, Reges, Prophetas, pſalle hymnos Dauid, lege diligenter Euangelium, quod eſt horum complementum.

Quòd oportet abſtinere ab omnibus exteris libris. CAP. VII.

ABSTINE te ab omnibus Gentilium libris. Quid enim tibi cum externis libris, uel legibus, uel falſis Prophetis? quæ quidem leues à fide abducunt. Nam quid tibi deeſt in lege Dei, ut ad illas gentium fabulas

bulas confugias? Nam ſi Hiſtorica percurrere cupis, habes Reges; ſi Sophiſtica, & Poetica; habes Prophetas; & Iob; & Prouerbiorum auctorem, in quibus omnis Poeticæ, ac Sapientiæ accuratam rationem inuenies; quoniam Domini Dei, qui ſolus eſt ſapiens, uoces ſunt. Quòd ſi cantilenas cupis, habes Pſalmos: ſi rerum origines noſſe deſideras, habes Geneſim: ſi leges, & præcepta, glorioſam Dei legem. Ab omnibus igitur externis, & diabolicis libris uehementer te contine: ueruntamen legem quoque perlegens, inducta illa, atque adiecta, quæ appellantur, reiice. Quòd ſi non omnia, at quædam, quæ ſunt in traditionibus ſeniorum, Deuteroſes quæ appellantur. Solùm autem hiſtoriæ cauſa illa lege, ut cognoſcas, & glorifices Deum, qui te à talibus, ac tantis uinculis liberauit. Habeas autem præ oculis ad cognoſcendum quid ſit naturalis lex, quid ſint traditiones, & illa inducta, atque adiuncta, quæ in deſerto iis, qui uitulum conflauerunt, ſunt impoſita. Lex enim eſt, id quod locutus eſt Dominus, antequàm populus in Idololatriã incideret, & uitulum conflatilem faceret illum Aegyptiorum Apim: Hoc eſt Decalogus. Quæ uerò illis peccantibus uincula acceſſerũt, illa tibi ne attrahas: Saluator enim noſter nullam aliam ob cauſam uenit, niſi ut ſaluaret reos reſeruatæ iræ, & impleret legem, & Prophetas, & uincula adiecta humanarum traditionum, & inductorum, uel ſolueret, uel mutaret. Ideo inuitans nos dicebat, Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam uos. Tu ergo perlegens legem conſentaneam Euangelio, & Prophetis, lege etiam Reges, ut intelligas quot Reges iuſtè uixerunt, eos à Deo auctos fuiſſe, & iis promiſſionem uitæ æternæ apud ipſum *Matt. 11.*

per-

„ ex Aegypto, aſperſi cubile meum croco, domum me-
„ am cinnamomo; ueni, & fruamur amicitia, donec il-
„ luceſcat dies; ueni, & implicemur amore. & reliqua,
„ quibus ſubiungit, Decepit illum multus ſermo, & la-
„ queis labiorum protraxit illum. Ipſe autem ſequitur
„ eam delinitus. & rurſus dicit, Noli attendere mulieri *Prou. 5.*
„ prauæ; mel enim ſtillat à labiis mulieris fornicariæ,
„ quod breui tempore impinguat guttur tuum. Poſtea
„ amarius felle inuenies, & acutius gladio ancipiti. Et
„ rurſum, Fuge, & ne moreris, neq; figas oculum tuum
„ in illam: multos enim uulnerans percuſſit, & innume-
„ rabiles ſunt, quos interfecit. Quod ſi non feceris, mu-
„ taberis, inquit, in nouiſſimis tuis, quando conſumen-
„ tur carnes corporis tui, & dices, Quomodo odio habui
„ doctrinam, & redargutiones iuſtorum declinauit cor
„ meum? non audiui uocem erudientis me, & docenti
„ me non accommodaui aurem meam: propemodum
„ factus ſum in omni malo. Ne pluribus teſtimonia pro-
ducamus. Quòd ſi aliqua omiſimus, ſapientes ipſi
uobis legentes bona, ex ſacris ſcripturis confirmemini,
fugientes omnia praua, ut ſancti reperiamini in uita
æterna apud Deum.

De ſubiectione mulieris ſtudioſæ erga uirum ſuum, & temperatæ: CAP. IX.

MVLIER ſubdita eſto uiro tuo; quoniam caput mulieris uir eſt: uiri ambulantis in uia iuſtitiæ caput eſt Chriſtus; Chriſti caput eſt Deus, & Pater eius. Igitur poſt omnipotentem Deum noſtrum, & Patrem præſentis, & futuri ſæculi dominum, omnis ſpiritus, & omnis uirtutis creatorem, & poſt dilectum eius fi-

lium Dominum noſtrum IESVM Chriſtum, per quem
gloria Deo; time tuum uirum ò mulier, & reuerere,
illi ſoli placere ſtudens, illi obſequens in miniſteriis
tuis: ut in te beatificetur uir per Sapientiam dicentem
» per Solomonem hæc uerba, Mulierem fortem quis in-
» ueniet? æſtimabilior eſt lapidibus precioſis. Quæ talis
» eſt confidit in ea uir ſuus, talis ſpoliis non indigebit.
» Operatur enim uiro bona omnibus diebus uitæ ſuæ,
» ducens lanam, & linum; fecit utilia manibus ſuis. Fa-
» cta eſt quaſi nauis mercaturam faciens, de longè con-
» gregans uictum ſuum. Et ſurgit de nocte, deditque ci-
» baria domui, & opera ancillis. Conſiderans agrum
» emit eum, & de fructibus manuum ſuarum plantauit
» poſſeſſionem. Accingens lumbos ſuos ſuſtulit brachia
» ſua, & guſtauit quod bonum eſt operari, & non extin-
» guitur lucerna eius in tota nocte. Cubitos ſuos exten-
» dit ad utilia, manus ſuas firmat ad fuſum. Manus ſuas
» aperuit pauperi, & palmam extendit mendico. Non
» curat de iis, quæ ſunt domi uir eius: omnes.n. qui apud
» eum ſunt, ueſtiuntur ſtolis duplicibus. Chlamydes
» fecit uiro ſuo: ex byſſo, & purpura ueſtimenta. Con-
» ſpicuus in portis uir eius quando ſedet in conſeſſu cum
» ſenioribus habitantibus. Sindones fecit, & uendidit
» Phœnicibus, cingula Chananæis. Gloriam, & hono-
» rem induit, & gauiſus eſt in diebus nouiſſimis. Os eius
» aperuit ſapienter, & opportunè, & ordinem miſit lin-
» guæ ſuæ. Anguſtæ ſunt ſemitæ domus ſuæ; & pa-
» nem ocioſum non comedit. Aperuit os ſuum ſapien-
» ter, & conuenienter. Lex miſericordiæ in lingua eius.
» Surrexerunt filii eius, & ditatam laudauerunt eam: &
» uir laudauit eam: multæ filiæ poſſederunt diuitias:
» multæ fecerunt uirtutem. Tu autem ſupergreſſa es, &

» ſuperaſti omnes. Falſa gratia, & uana pulchritudo
» mulieris ne ſit tibi: mulier.n.pia benedicitur,& timens
» Deum ipſa laudatur. Date ei de fructibus labiorum
» eius, & laudatur in portis uir eius. Et rurſum, Mulier
» fortis corona uiro eius. Et rurſum, Multæ mulieres ædi
» ficauerũt domũ. Didiciſtis qualia encomia mulier tem
perata, & uiri ſtudioſa capit à Domino Deo. Si fidelis,
& grata Deo cupis eſſe ò mulier: noli te ornare, ut placeas alienis uiris, & meretricum plicaturas, ueſtitus, calceamenta imitari, ad alliciendum eos, qui huiuſmodi rebus tenentur. Nam quanquàm tu non peccandi ſtudio hoc nefas commiſiſti, ſed tantùm cultus cauſa; tamen non ideo effugies pœnam, quia illo ornatu coegiſti aliquem, ut ad te concupiſcendum induceretur. neque adhibuiſti cautionem, ut neque tu in peccatum incideres, neque alii in ſcandalum. Quòd ſi tu quoque peccabis, laxata libidine, & tu deliquiſti, & illius animæ rea facta es. deinde cùm in uno peccaueris, ueluti in deſperationem adducta, in alio rurſum delinques, ut quæ omnem ſenſum doloris amiſeris, quem-
» admodum affirmat diuinus ſermo, Impius cùm in *Pro.18.*
» profundum malorum uenerit, contemnit: aduenit ei
» triſtitia, & opprobrium. Talis.n.mulier deinde, ultra
modum ſaucia, illaqueat animas inſipientium. Videamus igitur quomodò triumphum agat de talibus di-
» uinus ſermo, Odi ſupra mortem mulierem, quæ eſt *Eccl.7.*
» laqueus, & plaga animæ. Ligatæ ſunt manus eius. Et ali *Pro.11.*
» bi, Quaſi inauris aurea in naribus ſuis, ſic mulieri in- *Pro.25.*
» ſipienti pulchritudo. Et rurſum, Sicut in ligno uer- *Pro.21.*
» mis, ſic perdit uiros mulier malefica. Et rurſum, Me-
» lius eſt habitare in angulo aperto, quàm cum muliere
» procaci, & contentioſa. Nolite igitur imitari uos ta-

les mulieres cùm ſitis Chriſtianæ. Si uerò fidem ſeruare uelis uiro tuò, ſtude ut illi tantùm placeas. In plateis uerò caput tuum uela. Nam ſi te texeris, ab aſpectu tui arcebis curioſos. Noli depingere os tuum, quod fecit Deus. nihil eſt.n. in te, quod ornatum deſideret. quoniam omnia, quæ fecit Deus, erant ualde pulchra: acceſſio autem ornamenti in pulchro eſt importuna, & artificis laudem dedecorat. Demiſſis oculis uiam tuam ingredere, obuoluto capite, quemadmodum decet mulieres.

Non debere mulierem lauare unà cum uiro. CAP. X.

DEVITA confuſam unà cum uiris in balneo lotionem. multa enim ſunt retia mali. Mulier fidelis cum uiris ne lauet: nam ſi contegit faciem, ut ab alienorum uirorum aſpectu os ſuum uerecundè occultet; quomodò nuda cùm uiris talis mulier in balneum intrabit? Muliebre ſi ſit balneum, cum pudore ordinatè, & modeſtè lauet, neque ſuperfluam lotionem faciat, neque multam, neque frequentem; neque in meridie; ſed ſi fieri poteſt, neque de die. Hora ſit tibi conſtituta balneo decima. Oportet .n. te, fidelis cùm ſis, omni occaſione, & undique ſuperuacaneam oculorum ſedulitatem declinare.

Hæc duo aduerbia ordinatè & modeſtè, uſurpauit. S. Ignat. ad Heronē.

De contentioſa, & procaci muliere. CAP. XI.

CONTENTIONEM uerò tuam aduerſus omnes, maximè uerò aduerſus uirum præcide, fidelis cùm ſis, ne uir tuus ſi infidelis fuerit, uel gentilis, propter te offenſus, Deum blaſphemet, & tu illius uæ hæreditatem

S. Ignat. ad Trall.

„ tatem apud Deum adepta reperiaris. Væ enim, inquit, *Iſa. 52.*
„ ei, propter quem nomen meum blaſphematur inter
gẽtes. Quòd ſi fidelis uir tuus fuerit, cogetur tanquàm
ſcripturarum peritus dicere uerbum, quod in Sapien-
„ tia inuenitur ſcriptum, Melius eſt habitare in deſerto, *Pro. 21.*
„ quàm cum muliere procaci, & contentioſa. Quare
mulieres per pudorem, & manſuetudinem, religionem
oſtendite in conuerſionem, & exhortationem fidei
externis omnibus, ſiue mulieribus, ſiue uiris. Et
ſi his paucis admonitas inſtituimus uos ſo-
rores, & filiæ, & membra noſtra, ipſæ quoq;
tanquàm ſapiẽtes abſq; ullo uitæ pro-
bro permanete. Quærite ut diſci-
plinam cognoſcatis, per quam
poteritis ad Domini noſtri
regnum bona ipſius uo-
luntate peruenire,
& requie-
ſcere.

CONSTITVTIONVM SANCTORVM APOSTOLORVM B. CLEMENTE ROMANO AVCTORE,

LIBER SECVNDVS.

De Epiſcopis, Presbyteris, & Diaconis. CAP. I.

DE EPISCOPIS audiuimus à Domi-
no noſtro, Paſtorem, qui conſtituitur
Epiſcopus per Eccleſias in omni pa-
rœcia oportere eſſe ſine crimine, in
quem non cadat reprehenſio, exper-
tem omnis iniquitatis hominum, non
minorem annis quinquaginta; quod quodammodò
in hac ætate iuueniles perturbationes, & externas ca-
lumnias ſuperauit aduerſus blaſphemias, quæ multis
à quibuſdam falſis fratribus infliguntur, qui non no-
Mat. 12 runt uerbum Dei, quod eſt in Euangelio, Qui locutus
„ fuerit uerbum ocioſum, reddet de eo rationem Domi-
„ no in die iudicii. Et rurſus, Ex uerbis tuis iuſtificaberis,
„ & ex uerbis tuis condemnaberis. Sit igitur, ſi fieri po-
teſt, eruditus, & peritus in ſcientia uerbi conuenienter
ætati. Quòd ſi in parua parœcia grandior natu aliquis
non reperitur, qui teſtimonio probatus, & ſapiens in
Epiſcopum conſtitui poſſit, iuuenis uerò ibi eſt, teſti-
monium habens eorum, qui cum eo uixerunt, Epiſco-
patus munere illum dignum eſſe, in manſuetudine, &
modeſtia ſenectutem præ ſe ferens, & probatus talium
teſtimonio commendetur; is cõſtituatur in pace. Nam

Solomon

Solomon duodecimum agens annum, in Iſraele regna- 3. *Reg.* 6.
uit; & Ioſias octo annos natus regnauit in iuſtitia. Item 2. *Para-*
Ioias in ſeptimo anno præfuit populo. Quare quan- *lip.* 34.
quam iuuenis, at mitis eſto, timidus, & quietus. quo- 2. *Para-* *lip.* 23.
» niam per Iſaiam Dominus Deus inquit, Ad quem re- *Iſa.* 66.
» ſpiciam niſi ad humilem, & quietum, & timentem ſer *S. Ignat.*
» mones meos per omnia? Item in Euangelio hoc mo- *ad Trall.*
» do, Beati mites, quoniam ipſi hæreditabunt terram. *Matt.* 5.
Sit uerò & miſericors; quoniam rurſus dictum eſt, Bea
» ti miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam cõſequen
tur. Sit etiam bonæ conſcientiæ: omni malitia, atque
improbitate uacuus: quoniam rurſum dictum eſt, Bea
» ti mundo corde, quoniam ipſi Deum uidebunt.

Qualem oporteat eſſe Epiſcopum, & reliquos Clericos. CAP. II.

SIT igitur ſobrius, temperans, moderatus, conſtans, 1. *ad Ti-*
placidus, non uinolentus, non percuſſor, ſed æquus; *mot. c.* 3.
non contentioſus, non auarus, non neophytus, ne in
ſuperbiam elatus, in iudicium, & in laqueum incidat
» diaboli. quoniam omnis, qui ſe exaltat, humiliabitur. *Luc.* 14.
Talem uerò oportet eſſe Epiſcopum, qui ſit unius uir
uxoris, quæ quidem ſemel nupſerit. Bene ſuæ domui
præſideat. Sic.n. probetur, cùm ordinationem capiens
in Epiſcopatus loco collocatur, ſi ſit honeſtus, fidelis,
moderatus; ſi uxorem honeſtam habeat, uel habuerit;
ſi filios religioſè educatos, & in diſciplina Domini in-
ſtitutos produxerit; ſi domeſtici uenerabiliter, reue-
renterque omnes illi obediunt. Nam ſi ſecundum car-
nem propinqui diſſident ab eo, & parere ei nolunt;
quo'nam modo, qui extra domum propinqui futuri
ſunt, ei parebunt?

In quibus oporteat probari propoſitum Epiſcopum. CAP. III.

PROBETVR igitur an uacet omni culpa in iis, quæ ad communis uitæ uſum pertinēt. Scriptū eſt enim,
Leu.21. Exquirite diligenter aſſumendum in ſacerdotium. Sit igitur expers iræ, quoniam, inquit Sapientia, Ira ſapientes perdit. Sit miſericors, non illiberalis, charitate præ-
Ioan.13. ditus; quoniam dicit Dominus, In hoc cognoſcent omnes, quòd mei diſcipuli eſtis, ſi diligetis uos inuicem. Sit facilis ad communicandum, ſtudioſus uiduarum, hoſpitalis, promptus ad ſuppeditandum, ac miniſtrandum paratum ſe exhibens, ſine pudore inſeruiens, noſcens quis'nam dignior ſit, ut accipiat.

Quòd non oportet ſingulis uiduis ſuppeditare, ſed aliquando nupta præponenda eſt: & quòd uoratori, ebrio, inerti non eſt miniſtrandum. CAP. IIII.

NAM ſi quæ uidua ſit, quæ poſſit ſibi neceſſarios uitæ uſus parare, alia uerò ſit non uidua, ſed tamen quæ uel propter morbum, uel propter alendos filios, uel propter manuum imbecillitatem egeſtate laboret, in hanc potius manum porrigat. Si quis uerò helluo, ebrioſus, iners, inopia rerum uitæ neceſſariarum prematur, non eſt is ſubſidio dignus: neque uerò Dei
Pro.19. Eccleſia. Scriptura enim de iis inquit, Quoniam abſcondens piger manum ſuam in ſinu, non poterit admouere ipſam in os ſuum. Et rurſum, Piger compre-
Eccl.4. Pro.23. hēdit manus ſuas, & comedit carnes ſuas. Omnis enim ebrius, & fornicator mendicabit, & induetur ſciſſa, & lacera ſomnolentus. Et alibi, Si dederis ad phialas &
Ignat.ad Tharſen. calices oculos tuos, poſtea ambulabis nudior piſtillo. Verè enim pigritia mater eſt famis.

Quòd

Quòd oportet Epiſcopum non eſſe acceptorem perſonarum in iudicando, & moribus moderatum, & uictu frugalem. CAP. V.

NE ſit autem Epiſcopus acceptor perſonarum; neque diuitem reuereatur, uel aſſentetur ei, præter id quod decet, neque pauperem contemnat, uel opprimat. Non accipies enim, inquit Deus Moſi, perſonam diuitis: neq; pauperis miſereberis in iudicio; quoniam domini iudicium eſt. Et rurſum, Iuſtè perſequeris iudicium. In cibo & potu frugalem, & parcum ſe præbeat Epiſcopus, ut poſſit ſobrius eſſe, dum corripit homines carentes diſciplina; nec ſit ſumptuoſus, nec delicatus, nec uoluptuoſus, neque bonorum ciborum uorator. Sit autem patiens, lōgaminis in admonitionibus, copioſus in docendo, meditatione, ac ſtudio inuigilans in Dominicis libris; nimius in lectionibus, ut ſcripturas diligenter exponat. Euangelium interpretetur conuenienter Prophetis, & legi. Interpretationes ex lege, & Prophetis procedant ad conuenientiam, & ſimilitudinem Euangelii. Ait enim Dominus, Scrutamini ſcripturas, quoniam ipſæ teſtimonium perhibent de me. Et rurſum, De me enim Moſes ſcripſit. Præ omnibus autem diſcriminator bonus ſit, legem, & traditiones diuidens, ac demonſtrans, quæ ſit lex fidelium, & quod ſit uinculum infidelium, ne quis in uincula incidat. Attende igitur diligenter uerbo ô Epiſcope, ut quatenus fieri poteſt, omnia ad uerbum interpreteris. Et in multa doctrina abundè nutrias, & illumines populū tuum illuminatione legis. Immittite, enim, inquit Deus, ipſis lumen ſcientiæ, quòd adhuc tempus eſt.

Exo. 23. *Deu.* 16. *Ioan.* 5.

D *Quòd*

Quòd Epiſcopus non debet eſſe turpis lucri cupidus, nec fideiuſſor, neque Aduocatus. CAP. VI.

NE quærat Epiſcopus turpe lucrum, maximè in gen tibus; detrimentum patiatur potius, quàm inferat; ne ſit iniurioſus, nec rapax, nec expilator, nec diuitiarũ cupidus; ne inopes odio habeat; ne ſit loquax; ne falsũ teſtimonium dicat; ne ſit iracundus; ne contentioſus, ne uitæ negotiis impediatur; ne fideiubeat pro ullo, nec ſit aduocatus in pecuniarum litibus; ne ſit ambi-tioſus, nec duplicis mentis, neque bilinguis, neque ad calumniam, neque ad detrahendum præbeat aures; ne ſit hypocrita; ad feſta gentium ne accedat, uanis deceptionibus non utens; ne ſit cupidus, nec auarus, quoniam hæc omnia infeſta Deo ſunt, & dæmonibus amica. Hæc omnia Epiſcopus laicis confirmando denunciet, inducens eos, ut eius mores imitentur. Ti-
„ moratos enim, inquit, facite filios Iſrael. Sit ſapiens, humilis; præceptor in diſciplinis Domini; bonæ mentis, qui abrenunciauerit omnibus, quæ ſunt in uita, ma lis ſtudiis, & omnibus ethnicis cupiditatibus. Sciat be ne præcipere; ſit acutus in cognoſcendis malis, iisque uitandis; amicus omnibus; iuſtus; iudicio præditus. Et denique quæcunque bona in hominibus reperiuntur, ea Epiſcopus in ſe poſſideat. Quoniam ſi uacauerit iniuſtitia Paſtor, proprios diſcipulos coget, & conſuetudine ſua compellet, ut ſuarum actionũ digni imitatores exiſtant, ut inquit quodam in loco Propheta,
Iſa. 24. Et erit ſicut ſacerdos, ſic & populus. Etenim Dominus noſter, & magiſter Ieſus Chriſtus filius Dei, incœ-
„ pit priùs facere, & poſtea docere, ut inquit Lucas, Quæ
„ incœpit Ieſus facere, & docere. Propterea dicit, Qui fecerit,

» cerit,& docuerit,hic magnus uocabitur in Regno Dei. Speculatores enim oportet uos Epiſcopos fieri populo; quoniam & uos ſpeculatorem habetis Chriſtum. Igitur efficiamini uos quoque boni ſpeculatores popu-
» lo Dei; quoniam ait Dominus per Ezechielem, Spe- *Eze.* 33.
» culatorem dedi te domui Iſrael, & audies de ore meo
» uerbum & cuſtodies. Et annunciabis eum ex me, di-
» cente me iniquo, Morte morieris, & non locutus fue-
» ris, ut auerteres iniquum ab iniquitate ſua. Iniquus il-
» le in iniquitate ſua morietur,& ſanguinem illius de ma
» nu tua requiram. Tu uerò ſi annunciaueris iniquo,ut
» auertatur à uia ſua, & non fuerit auerſus,ipſe in iniqui-
» tate ſua morietur,& tu animam tuam liberaſti. Simili-
» ter ſi gladius belli uenerit, & conſtituerit populus ſpe-
» culatorem ad cuſtodiā, & uidens eum uenientem non
» indicauerit, & ceperit animam, anima quidem pecca-
» to ipſius capta eſt, ſanguis uerò de manu ſpeculatoris
» requiretur, quoniam non ſignificauit tuba. Si au-
» tem ſignificauerit buccina, & non cauerit, qui audi-
» uit, & uenerit gladius, & ceperit eum, ſanguis ipſius
» erit ſuper ipſum, quoniam non cauit audiens bucci-
» nam: qui uerò cauit, animam ſuam liberauit, & ſpe-
» culator, quoniam ſignificauit, uita uiuet. Gladius eſt iudicium; tuba ſacrum Euangelium; ſpeculator, conſtitutus in Eccleſia Epiſcopus, quem oportet annunciantem conteſtari, & confirmare de iudicio. Niſi annunciaueritis, & conteſtati fueritis populo, in uos peccatum ignorantium recidet. Ideo carentes diſciplina admonete, & redarguite cum libertate, ignorantes docete, ſcientes confirmate,errantes reducite. Eadem de iiſdem rebus dicētes, non peccabimus fratres. Nam ex frequentibus ſermonibus ueriſimile eſt, aliquos pu-

dorē deterritos, quanuis ſemel aliquid boni facturos, & mala declinaturos. Inquit enim per Prophetam Dominus, Conteſtare ipſis hæc, fortè audient uocem tuā: & rurſum. Si fortè audiant, ſi fortè quieſcant. Et Moſes dicit populo, Si auribus audiueris Dominū Deum, & feceris bonum & rectum in oculis eius. Et rurſum, Audi Iſrael, Dominus Deus tuus unus eſt. Et Dominus in Euangelio ſæpe inculcat illud, Qui habet aures audiendi, audiat. Et ſapiens Solomon dicit, Audi fili diſciplinam patris tui, & ne abiicias legem tuæ matris. Atque hucúſque quidem non audiuerunt; nam cùm audire uiderentur, perperàm audiuerunt, relinquentes unum, ac ſolum uerum Deum, in pernicioſas, & graues hæreſes inducti, de quibus alio loco dicemus.

Ezec. 2. *Ezec. 3.* *Exo. 15.* *Exo. 20.* *Luc. 8.* *Prou. 1.*

Qualem oporteat eſſe initiatum. CAP. VII.

COGNITVM autem ſit uobis chariſſimi, quòd baptizati in mortem Domini Ieſu, ampliùs peccare non debent. Nam ut mortui peccandi poteſtate ſunt priuati, ſic qui commoriuntur Chriſto, peccandi conſuetudinem amittunt. Quare non credimus fratres eum, qui lauacrum uitæ eſt adeptus, poſtea iniquorum flagitia facturum: qui uerò poſt baptiſmum peccauit, niſi peccati dolore ſit affectus, & delictis finem faciat, condemnabitur in gehennam.

De eo, qui iniuſtè accuſatur, uel de eo, qui redarguitur. CAP. VIII.

SI quis ab Infidelibus per calumniam accuſetur, eo quòd unà cum eis flagitiosè non uiuat, ſciat quòd talis

talis beatus apud Deum cenſetur; quemadmodum in
" Euangelio Dominus dicit, Beati eritis cùm exprobra- *Mat. 5.*
" uerint uobis, uel perſecuti uos fuerint, uel dixerint con
" tra uos omne malum uerbum, mentientes propter me;
" gaudete & exultate, quoniam merces ueſtra multa eſt
" in cœlis. Si quis igitur blaſphemiam patiatur in re fal-
ſa, is beatus eſt exiſtimandus. Dicit enim Scriptura,
" Vir reprobus intentatus apud Deum. Quòd ſi quis ali-
quam rem iniquam egiſſe conuincatur, is non modò
ſibi obfuit, ſed etiam communi Eccleſiæ corpori, &
" doctrinæ blaſphemiam intulit. Quaſi non facientibus
" nobis illa, quæ bona eſſe dicimus, & arguemur à Do-
" mino, Quoniã dicunt, & non faciunt. Vnde tales ue- *Mat. 23.*
rè conuictos & redargutos uitabit cum libertate Epi-
ſcopus, ſi mores non mutauerint.

Quòd integrum oportet eſſe Epiſcopum. CAP. IX.

NON ſolùm enim offenſione uacare Epiſcopum
oportet, ſed etiam acceptorem non eſſe perſona-
rum, in bonitate corrigentem peccatores. Quòd ſi ip-
ſe non bona conſcientia præditus, perſonis gratificatus
fuerit, propter turpem quandam & quæſtuoſam mu-
nerum perceptionem parcet impiè peccanti, permit-
tens eum in eccleſia manere, negligens diuinam il-
" lam, & Dominicam uocem dicentem, Iuſtè quod *Exo. 23.*
" iuſtum eſt perſequeris, non accipies perſonam in iudi- *Deu. 16.*
" cio, non iuſtificabis impiũ, non capies munera propter
" animam; munera .n. obcœcant oculos ſapientum, &
" euertũt uerba iuſtorum. Et in aliis inquit, Educite ma *Ioan. 5.*
" lum de uobis. Et Solomon dicit in Prouerbiis, Eiice *Pro. 22.*
" peſtilentem de conſilio, & exibit cum eo contentio.

Quòd

Quòd Epiſcopus ſine iudicio parcens peccatori, eſt in culpa. CAP. X.

IIs igitur rebus non attendens, inconſideratè parcet, cui debetur pœna. Quod Saul fecit in Agag, & Heli in filiis, qui non nouerant Dominum, qui talis eſt, prophanauit propriam dignitatem, & Dei Eccleſiam, quæ ſua parœcia continetur. Iniuſtus eſt ille, & Deo, & ſanctis hominibus, ut qui cauſam ſcandali dederit multis nuper illuminatis; & Catechuminis, atque ætate iuuenibus, quem uæ manet, & mola aſinaria in collo, & profundum, cui obnoxius factus eſt. Nam propter omiſſi iudicii iniquitatem, uidẽtes talem uirum ſibi præeſſe, ipſi inter ſe diſceptabunt, lapſique in eundem morbum, unà cum illo interire cogentur, ut populus cum Roboam & cum Core, ii, qui eum adiuuerunt. Quòd ſi peccator cernet Epiſcopum, & Diaconos criminis expertes, & gregem purgatũ, primùm non audebit per contemptum in eccleſiam intrare, perculſus conſcientia. Quòd ſi id nihili faciens ingredie-
2. *Re.* 6. tur, continuò refutabitur, ut Ozar cùm arcam attre-
Ioſ. 7. ctaſſet, & ut Achar in furto muneris, & ut Giezi in pe-
4. *Reg.* 5. cuniis Naaman; & ſtatim pœnas dabit, uel correptus à Paſtore in pœnitentiam reducetur. Circumſpiciens enim omnes ſingillatim, & in nullo maculam inueniens, neque in Epiſcopo, neque in populo ſibi ſubiecto, pudore affectus cum multis lacrymis egredietur, pacificè commotus, & grex relinquetur purgatus: ille uerò ingemiſcet in conſpectu Dei, & pœnitẽtiam aget de iis, quæ peccauit, & habebit ſpem, grexque totus uidens illius gemitum, admonebitur, quòd peccator, ſi pœnitentiam egerit, non perit.

Quomodo

Quomodo oporteat Epiſcopum iudicare eos, qui peccant. CAP. XI.

QVARE, ò Epiſcope, ſtude mundicie operum excellere, cognoſcens locum ac dignitatem tuã, tanquàm locum Dei obtinens, eo quòd præes omnibus Dominis, Sacerdotibus, Regibus, Principibus, patribus, filiis, magiſtris, atque ſubditis ſimul omnibus. Sicque in Eccleſia ſede cùm ſermonem facis, ut poteſtatem habens iudicandi eos, qui peccauerunt: quoniam
„ uobis Epiſcopis dictum eſt, Quodcunque ligaueritis *Mat.* 18.
„ ſuper terram, erit ligatum in cœlo, & quodcunque ſol-
„ ueritis ſuper terram, erit ſolutum in cœlo.

Doctrina, quomodo oporteat ſe gerere cum pœnitentibus, & huius rei exempla uaria. CAP. XII.

IVDICA igitur, ò Epiſcope, cum poteſtate, tanquàm Deus, ſed pœnitentes recipe. Deus enim, miſericordiarum Deus eſt. Increpa peccantes; admone *Paul.* 2. eos, qui non conuertuntur; hortare ſtantes ut perſeuerent in bonis; pœnitentes recipe, quoniam Dominus *ad Corin.* Deus cum iureiurando promiſit remiſſionem ſe conceſ-
„ ſurum pœnitentibus de iis, quæ peccauerunt. Dicit
„ enim per ipſum Ezechiel, Dixi eis, Viuo ego dicit Do-
„ minus Adonai. Si uoluero mortem peccatoris, ſed ut
„ conuertatur impius à uia ſua mala & uiuat. Conuerti-
„ mini igitur à uiis ueſtris malis, & ut quid moriemini
„ domus Iſrael? Hic ſermo fiduciam dedit peccatoribus, ut ſi pœnitentiam egerint, ſalutis ſpem habeant; ne aliquando ſenſu doloris amiſſo, ſe tradant iniquitatibus, ſed habentes ſpem ſalutis, conuerſi clament ad Deum pro peccatis ſuis, & pœnitentiam agant ex corde, placantes

cantes

Quòd oportet fugere experientiam peccatorum. CAP. XIII.

EOs uerò, qui non peccauerunt, tales manere oportet, neque deſcendere ad experientiã peccatorum, ne opus habeant dolore, triſtitia, gemitu pro remiſſione. Quid enim ſcis homo cùm peccaſti, ſi unum diem uicturus es in hac uita, ut pœnitentiam agere poſſis? quoniam incertus eſt tuus è uita diſceſſus, & in peccato morienti, nulla pœnitẽtia relinquitur, ut inquit per
Pſal. 6. Dauid, In Inferno quis confitebitur tibi? Oportet igitur paratum eſſe in bonis, ut ſine triſtitia illud iter peragamus. Propterea hortatur diuinus ſermo per ſapien
Pro, 24. tem Solomonem dicens, Tibi præpara in exitum opera tua, & para in agrum; ne deſit nobis aliquid ex bo-
Mat. 25. nis, quemadmodum quinque in Euangelio uirginibus propter ſtultitiam defuit pietatis oleum, & extinctis diuinæ cognitionis lãpadibus, expulſæ ſunt à ſponſo. Propterea ſecurus manet omnis, qui uitæ ſuæ parcit, & perſeuerat ſine peccato, ut iuſtitias à ſe prius peractas, ſibi conſeruet. Tu igitur ita iudica tanquàm
Exo. 23. Deus iudicium exercens. Iudicium enim, inquit, Domini eſt. Primùm igitur poteſtate reum iudica, deinde cum miſericordia, humanitate, & indulgentia eum concilia, promittens ei ſalutem, ſi morem mutauerit, & ad pœnitentiam redierit. Pœnitentem corripiendo
Luc. 15. recipe, memor Domini dicentis, Quòd gaudium fit in Cœlo ſuper uno peccatore pœnitentiam agente.

De dicentibus, recipiendum non eſſe pœnitentem. CAP. XIIII.

SI pœnitentem non receperis, inſidiatoribus trades,
Pſal. 73. oblitus Dauid dicentis, Ne tradas beſtiis animam confitentem

confitentem tibi. Ideo inuitans ad pœnitentiam Iere- *Ier.8.& eadē hēt ſententiā Ignat. ad Eph.*
» mias inquit, Num cadens non reſurgit, uel ſe conuer-
» tens non conuertitur? Quoniam conuerſus eſt popu-
» lus meus conuerſione audaci, & deuicti ſunt in ele-
» ctione ipſorum. Conuertimini, qui elongati eſtis, &
» ego medebor contritionibus ueſtris. Recipe igitur pœnitentem, ſine ulla dubitatione omninò, neque impediaris ab iis, qui crudeliter dicunt, non oportere cum iis coinquinari, neque ſermonis communionem habere. Hæc.n.conſilia ſunt hominum ignorantium Deum, atque eius prouidentiam de agreſtibus beluis, feriſque indomitis. Non enim uident quòd oportet non communione ſermonis cauere à peccatoribus, ſed ope-
» ris. Iuſtitia enim iuſti ſuper ipſum erit, & iniquitas ini- *Eze.18.*
» qui ſuper ipſum erit. Et rurſum, Terra ſi peccauerit *Eze.14.*
» mihi, ut præuaricetur præuaricationem, & extendam
» manum meam in illam, & conteram ſuper eam uirgam
» panis, & immittam famem, & exterminabo ab ea ho-
» minem, & iumentum. Et ſi fuerint tres uiri in medio
» eius, Noe, Iob, & Daniel, ii in iuſtitia ſua ſaluabunt
» animas ſuas, dicit Dominus Adonai. Manifeſtè declarauit Scriptura, quòd iuſtus ſi uixerit cum iniquo, non perit cum eo. In hoc enim Mundo iuſti, & iniuſti unà congregantur ſocietate uitæ, non ſanctitatis; neque in hoc peccant ſancti. Imitatores enim ſunt Pa- *Igna. ad Philadel phi.*
» tris ſui, qui eſt in Cœlo; qui Solem ſuum oriri facit ſu-
» per iuſtos & iniuſtos; & pluit ſuper bonos & malos; & *Matt.5.*
nullum ex hoc periculum imminet iuſto: nam in ſtadio & uictores cernuntur, & uicti; in corona ſoli, qui generosè certauerunt. Nemo uerò coronatur, niſi qui
» legitimè certauerit. Vnuſquiſque de ſe confitebitur, *2.Ti.2.*
» & nō perdet Deus iuſtum cum iniuſto. quoniam apud

Gen. 7. eum expers peccati uita immunis eſt à ſupplicio: nam
Gen. 19. nec Noe aqua obruit, neque Lot incendio conſumpſit, neque Raab unà cum aliis interemit.
Ioſ. 2.

Quòd nemo pro alio punitur, ſed unuſquiſque pro ſe rationem reddit. CAP. XV.

QVO'D ſi ſcire uultis ea, quæ nobis euenerunt; Iudas cùm eſſet nobiſcum accepit ſortem miniſterii eam, quam nos accepimus; & Simon Magus accepit ſigillum in Domino. Sed uterque cùm ſe prauum oſtendiſſet, alter ſuffocatus eſt, alter contra naturam uolans attritus eſt. Et in arca Noe, & filii eius erant, ſed ſolus Cham improbus repertus, in filio pœnas dedit. Quanquàm parentes pro filiis non puniuntur, neque filii pro parentibus, neq; ſerui pro dominis, neq; propinqui pro propinquis, neque amici pro amicis, neque iuſti pro iniuſtis, ſed unuſquiſque de ſuis operibus rationẽ eſt redditurus. Nam neq; Noe pro Mundo pœnas pendit, neque Lot pro Sodomitis, igne flagrauit; neque Raab pro Ierichuntiis interfecta eſt, neque Iſrael pro Aegyptiis. Non enim cohabitatio condemnat iuſtos cum iniuſtis, ſed eiuſdem propoſiti, ac uoluntatis conſenſio. Non oportet igitur ad cædem paratis, nec iis, qui odio homines habent, neque criminum ſtudioſis, & per occaſionem mortem inferentibus, mentem adhibere; alius enim pro alio mortem non ſubit, ſed propriorum peccatorum catenis unuſquiſque conſtringitur, & ecce homo & opus eius.

Quòd

Quòd oportet infirmis in fide, opem ferre. CAP. XVI.

OPORTET autem uos opem ferre infirmis periclitantibus, & errantibus, & quoad fieri poteſt, ſermonis exhortatione ſanare eos, & liberare à morte. non enim opus habent, qui ualent, medico, ſed qui ægrotant, quoniam non eſt uoluntas coràm Patre, ut *Mat.* 18.
» pereat unus ex paruulis. Non enim hominum duri
» cordis uoluntatem expendere oportet, ſed Dei & Patris cunctorum, quæ eſt per Chriſtum dominum noſtrum, cui honor in ſæcula. Amen.

Quòd non oportet Epiſcopum obſequi laico ſeditioſo. CAP. XVII.

NON enim eſt æquum, caput cùm ſis ò Epiſcope, caudæ obſequi, hoc eſt laico homini ſeditioſo in alterius perniciem, ſed Deo ſoli. Imperare enim debes ſubditis, non parere: nam, neque filius imperat patri ſecundum originis rationem, nec ſeruus domino ſecundum poteſtatis rationem, neque diſcipulus magiſtro, neque miles Regi; ita neque laicus Epiſcopo. nam quod dicitur, Ne uideantur cum iniuſtis conſuetudinem habentes, ſermonis doctrina quaſi contagione inquinari, uel communicare cum eorum peccatis; Ezechiel præcidens hanc improborum ſuſpitionem, in *Cap.* 18.
» quit, Quid uos dicitis ipſis parabolam hanc in terra
» Iſrael: Patres comederunt uuam acerbam, & dentes
» filiorum obſtupeſcunt, Viuo ego dicit Adonai Domi-
» nus. Si dicetur in uobis hæc parabola in Iſrael; quo-
» niam omnes animæ meæ ſunt: Quomodo anima pa-
» tris, ita anima filii mea eſt: anima quæ peccauerit ipſa
» morietur. Vir autem, qui erit iuſtus faciens iudicium

» & iuſtitiam. Et deinceps exponens reliquas uirtutes
» concludit dicens, quòd hic iuſtus eſt, uita uiuet, dicit
» Dominus Adonai. Et ſi genuerit filium peſtilentem
» fundentem ſanguinem, & in uia patris ſui iuſti nō ambulauerit.
» Et ſubiungens reliqua, quæ ſequuntur, tandem
» infert, Vita non uiuet, omnes iniquitates has fecit,
» morte morietur. Sanguis eius ſuper ipſum erit. Et
» dicere quòd non portauit filius iniquitatem patris, &
» iuſtitiam ipſius, qui iuſtitiam, & miſericordiam fecit,
» & dices eis, Anima, quæ peccauit, ipſa morietur. Filius
» non portabit iniquitatem patris, & pater non portabit
» iniquitatem filii. Iuſtitia iuſti ſuper ipſum erit,
» & iniquitas iniqui ſuper ipſum erit. Et paulò poſt ait,
» Si auerterit ſe iuſtus à iuſtitia ſua, & fecerit iniuſtitiam,
» ſecundum omnes iniquitates non recordabuntur: in
» præuaricatione, quam præuaricatus eſt, & in peccato,
» quo peccauit, in eo morietur. Et poſt pauca infert,
» Cùm auerterit ſe impius ab impietate ſua, quam fecit,
» & fecerit iudicium, & iuſtitiam; hic animam ſuam ſeruauit,
» & auertit ſe ab omnibus iniquitatibus ſuis, quas
» fecit; uita uiuet & non morietur. Et infrà, Secundum
» uias ueſtras iudicabo uos domus Iſrael, ait Dominus
» Adonai. Videte filii noſtri chariſſimi quàm miſericors
çum iuſtitia ſit Dominus & Deus noſter, bonus & benignus,
qui innocentem non abſoluit, reum, & ſe conuertentem
recipit, atque uiuificat, non relinquens ſuſpicandi
locum acerbè iudicare uolentibus, ac omnino
declinare peccantes, & nullam ſocietatem cum eis habere
ſermonum conſolatoriorum, qui ad pœnitentiam
poſſint inducere. Contra quos Deus per Iſaiā inquit
Epiſcopis, Conſolamini conſolamini populum meum,
Sacerdotes loquimini ad cor Ieruſalem.

E 2 Quòd

Quòd oportet Sacerdotem neque contemnere peccata, neque eſſe promptum ad puniendum. CAP. XVIII.

OPORTET igitur uos, ipſum audientes, hortari eos, qui in peccatum inciderunt, & ad pœnitentiam inuitare, & bonam ſpem iniicere, ac non exiſtimare uos delictorum cõmunionem habituros ob charitatẽ, quæ erga illos oſtenditur. Libenter uerò pœnitẽtes admittite, gaudẽtes illorum cauſa cũ miſericordia, & humanitate, iudicantes eos, qui deliquerunt. Nã ſi aliquem in ripa fluminis ambulantem, & labi incipientem, baculo impuleris, & in flumen deieceris, cui potius manum eras porrecturus, certè occidiſti fratrem cùm labenti dexteram præbere debeas, ne penitus intereat, ut populus admoneatur, & ne, qui peccauit, omnino pereat. Oportet autem te, Epiſcope, neque contemnere populi peccata, neque pœnitentes uitare, ne tanquam imperitus corrumpas gregem Domini, & uile efficias eius nomen nouum, quod eſt impoſitum eius populo, & exprobrabitur tibi, ſicut antiquis paſtoribus, de quibus Dominus per Ieremiam dicebat, Paſtores multi corruperunt uineam meam, inquinauerunt hæreditatem meam. Et alibi, Contra paſtores incitatus eſt furor meus, contra agnos iraſcar. Et in aliis; Vos ſacerdotes, qui uilificatis nomen meum.

Ignat. ad Philad.

Iſa. 62.

Ier. 12.

Ier. 23.

Malach. 1.

De pœnitentia, & quis ſit eius modus, & quomodo rectè peragatur. CAP. XIX.

CVM aliquem peccauiſſe cognoueris, exacerbatus iube eum foras eiici, & exeunte illo exacerbentur Diaconi, ac quæſitum detineant extra eccleſiam, ingreſſique

greſſique pro eo te rogent: etenim pro peccatoribus Saluator patrem rogauit, ut in Euangelio eſt ſcriptum,
Lu. 23. Pater dimitte eis, non enim ſciunt quid faciunt. Tunc tu iubebis illum intrare, & expendens an pœniteat, & dignus ſit, qui in eccleſiam omnino recipiatur, afflictum illum diebus ieiuniorum pro ratione peccati hebdomadas duas, uel tres, uel quinque, uel ſeptem, dimitte, dicens ei quæcunque conueniunt ad peccatorem corripiendum, & increpatum doce, & admone, ut maneat apud ſe, & humiliter ſe gerat, roget-
Pſ. 129. que Deum, ut ſit ſibi benignus, & dicat, Si iniquitates obſeruaueris Domine, Domine quis ſuſtinebit? Quoniam apud te eſt propitiatio. Nam quiddam hu-
Gen. 4. iuſmodi innuit illud, quod in Geneſi dictum eſt Cain. Peccaſti, quieſce. hoc eſt, ne addas. Nam quòd eum, qui deliquit, oportet proprii delicti pudore affici, ſatis demonſtrat ſermo Moſis pro Maria dictus, quando rogabat ut ei peccatum remitteretur. ait enim Deus Mo-
Num. 12 ſi, Si pater eius ſpuiſſet in faciem illius, non'ne uerecundia affecta eſſet? ſeptem dies eiiciatur extra caſtra, & poſtea ingrediatur. idem nos facere debemus, & eos, qui ſe peccatorum pœnitere dicunt, ſegregare per certum tempus ſecundum proportionem peccati, deinde pœnitentia peracta, recipere tanquàm patres filios.

Quòd ſine reprehenſione oportet eſſe Epiſcopum, tanquàm formam ſubditorum. CAP. XX.

QVO'D ſi Epiſcopus ipſe in offenſione fuerit, quomodo amplius prodibit ad quærendum crimen alicuius? uel ad coarguendum aliquem, cùm ob gratifica-

tificationem perſonarum, uel ob munerum perceptionem nec ipſe, neque Diaconi bonæ conſcientiæ præditi fuerint? Nam cùm Magiſtratus petit, & iudex capit, nunquam ad finem perducitur iudicium. Quòd ſi cum furibus ſocietatem habeant, & iudicio uiduarum non attendant, non poterunt qui Epiſcopo ſubſunt, adiuuare Epiſcopum: dicent enim ei quod eſt in
" Euangelio ſcriptum, Quid aſpicis feſtucam in oculo *Matth.7*
" fratris tui; trabem uerò in proprio oculo non conſideras? Caueat igitur Epiſcopus cum ſuis Diaconis, ut audiat ſermonem huiuſmodi, hoc eſt, ne det occaſionem. Nam peccator cùm uidet aliquem ſimilia ſuorum operum facientem, confirmatur, ut eadem faciat. Deinde improbus ex illo uno occaſionem accipiens, cum aliis operatur (quod abſit,) atque ita peruertitur ouile. Cùm enim plures ſunt peccantes, maior exiſtit improbitas, quæ ab illis committitur. Peccatum enim non repreſſum, fit deterius, & in alios graſ-
" ſatur: Quoniam paruum fermentum totam maſſam *Gal.5.*
" corrumpit, & fur unus uniuerſæ genti fraudem illam *Eccl.10.*
" inuehit, & muſcæ mortuæ corrumpunt unguenti ſua-
" uitatem, & Rex ſi audiat ſermonem iniuſtum, omnes *Prou.29*
eius miniſtri fiunt iniuſti; ſic ouis ſcabioſa cum aliis communicat morbum, niſi ſeparentur ab ea oues integræ: & homo peſtilens à multis cauendus eſt; & canis rabidus, niſi coerceatur, periculoſus eſt omnibus, quos attigerit. Si igitur hominem iniquum ab Eccleſia non ſeparemus, faciemus domum Dei ſpeluncam latronum. non enim oportet in peccantibus conniuere, ſed coarguere, admonere, urgere, ieiuniis affli-
" gere, ut aliis timorem incutias: Timoratos enim (in-
" quit) facite filios Iſrael. Oportet enim Epiſcopum pec-

catorum prohibitorem per admonitionem effici, iuſtitiæ ſcopum, præparatorum à Deo bonorum præconem, & futuræ in iudicio iræ nuncium, ne Dei plantationem ob negligentiam contemnens, audiat quod in
Oſe. 10. Oſea dictum eſt, Quare reticuiſtis impietatem, & fructum eius uindemiaſtis?

Quòd oportet Epiſcopum curare, ne populus peccet, cùm ſit eius ſcopus. CAP. XXI.

OMNIVM curam habeat Epiſcopus, eorum, qui non peccauerunt, ut perſeuerent ſine peccato, & eorum, qui peccant, ut pœnitentiam agant. Dicit e-
Matt. 18 nim Dominus uobis, Videte ne contemnatis unum ex paruulis iſtis. Et pœnitentibus remiſſionem concedere oportet; nam eo ipſo quo delinquens, uero affectu dicit, Peccaui in Dominum; reſpondet Spiritus ſanctus, Dominus remiſit tibi peccatum; confide non morieris. Recognoſce igitur ò Epiſcope dignitatem tuam, quòd ſicut ligandi poteſtatem accepiſti, ſic etiam & ſoluendi. Obtinens igitur ſoluendi poteſtatem, recognoſce te ipſum, & ſecundum dignitatem loci tui, in hac uita uerſare, ſciens quòd de pluribus
Lu. 12. rebus ratio abs te requiretur. Cui enim (inquit) depoſitum eſt multum, abundantiùs repetetur ab eo. Nam peccati expers reperitur nemo, excepto eo, qui propter nos factus eſt homo; quoniam ſcriptum eſt,
Iob. 25. Nemo mundus à ſordibus, neque ſi unum diem uixerit. Atque ob hanc cauſam ueterum iuſtorum, & Patriarcharum, uitæ conſuetudinesque conſcriptæ ſunt, non ut iis exprobremus, cùm illa legimus, ſed ut nos pœnitentiam agamus, & bonam ſpem habeamus nos

remiſſionem

remiſſionem conſecuturos. Nam in illorum ſordibus
noſtra ſecuritas, & admonitio conſiſtit, quòd ueniam
obtinebimus. Scriptum eſt enim, Quis gloriabitur ca- *Prou.20*
ſtum ſe habere cor? uel quis confidit mundum ſe eſſe
à peccato? Nemo igitur ſine peccato uiuit. Tu igitur,
quo ad potes, conare reprehenſione carere, & de om-
nibus ſollicitus eſto, ne quis propter te ſcandalum paſ
ſus pereat. Laicus enim de ſe ſolo eſt ſollicitus, tu au-
tem de omnibus, ut qui maius onus habes, & grauius
ſuſtines pondus. Scriptum eſt enim, Et dixit Dominus *Nu.18.*
ad Moſem & Aaron, Accipietis peccata ſacerdotii. Qua
re tanquàm de pluribus rationem redditurus, de om-
nibus curam ſuſcipe; ac ſanum quidem conſerua, pec
cantem caſtiga, & ieiunio afflictum remiſſione releua,
& ingemiſcentem recipe, omni Eccleſia pro illo rogan
te, manuque ei impoſita permitte deinde illum eſſe in
ouili. Somnolentos autem & inertes conuerte, confir-
ma, hortare, cura, ſciens quanta merces tibi parata
ſit, cùm hæc facis, quemadmodum contrà quantum
periculum tibi immineat, ſi hæc negligas. Inquit enim
negligentibus populum Epiſcopis Ezechiel, Væ pa- *C.34.*
ſtoribus Iſrael, quoniam paſcebant ſemetipſos: non
greges paſcunt paſtores, ſed ſeipſos. Lac comeditis, &
lanis induimini, craſſum occiditis, oues non paſcitis.
Quod infirmum fuit, non conſolidaſtis, & quod ægro
tum, nō ſanaſtis; quod confractū, non alligaſtis; quod
abiectum eſt, non reduxiſtis, & quod perierat, nō quæ-
ſiſtis, ſed in potentia corrigebatis illas, & cum ſuper-
bia; & diſperſæ ſunt eo quòd non eſſet paſtor; & factæ
ſunt in deuorationem omnibus feris ſyluæ. Et rurſum,
Et non quæſiuerunt paſtores oues meas, & paſcebant
paſtores ſe ipſos, oues autem meas non paſcebant. Et

paulò poſt, Ecce ego aduerſus paſtores, & exquiram ego oues meas de manu ipſorum, & ceſſare faciam eos ne paſcant oues meas; & non paſcent amplius paſtores ſe ipſos, & liberabo oues meas de manu ipſorum, & non erunt ipſis in eſcam. Et ſubiungit, populo dicens, Ecce ego iudicabo inter ouem & ouem, arietem & arietem. Num parum erat uobis quòd paſcua bona depaſcebatis, & reliquias paſcuarum conculcaſtis pedibus ueſtris, & oues conculcationes pedũ ueſtrorum comedebant? Et paulò poſt ſubiungit, Et cognoſcetis quòd ego Dominus, & uos oues paſcuarum mearum. Homines mei eſtis, & ego Deus ueſter, dicit Dominus Adonai.

Quòd paſtor negligenter ſe gerens cum ouibus, pœnas dat, & ouis non obediens paſtori, punitur. CAP. XXII.

AVDITE Epiſcopi, & audite laici quomodo dicit Deus, Iudicabo inter arietem, & arietem, & inter ouem, & ouem. Et ad paſtores dicit, Iudicabimini propter imperitiam ueſtram, & perditionem ouium. Hoc eſt, Inter Epiſcopum & Epiſcopum iudicabo: & inter laicum & laicum, & inter Principem & Principem. Sunt enim rationales hæ oues, & hi arietes, non irrationales, ne fortè dicat laicus, ego ouis ſum, non paſtor, & nullam rationem mei habeo, ſed paſtor uidebit, & ipſe ſolus de me rationem eſt redditurus. Nam quemadmodum ſi ouis bonum paſtorem non ſequatur, lupis exponitur ad interitum, ita ſi malum paſtorem ſequatur, in euidentem mortem incidit: uorabit.n. eam paſtor. Quare fugiendi ſunt paſtores pernicioſi.

Quomodo oporteat ſubditos obedire præſidentibus Epiſcopis. CAP. XXIIII.

PASTOREM bonum laicus honoret ut dominum, ut Pontificem Dei, ut magiſtrum pietatis. Nam qui illum audit, Chriſtum audit; & qui illum ſpernit, Chriſtum ſpernit; qui uerò Chriſtum non recipit, non *Luc.10.*
,, recipit eius Deum ac patrem. Nam qui uos audit, in-
,, quit, me audit; & qui uos ſpernit, me ſpernit, & qui
,, me ſpernit, ſpernit eum, qui miſit me. Item Epiſcopus laicos, ut filios diligat, fouens ac complectens charitatis ſtudio tanquàm oua ad pullos procreandos, uel tanquàm pullos in ulnis tenens ad educãdas gallinas; omnes admonens, omnes, qui quidem reprehenſione
opus habent, obiurgans, ſed non percutiens, adigens ,,
ad pudorem, ſed non ad euerſionem, caſtigans ad con ,,
uerſionem, coarguens ad correctionem, & rectitudi- ,,
nem uiæ. Quod eſt ualidum conſerua, hoc eſt, quod ,,
eſt firmum, fide ſecurum cuſtodi, populum pacificè paſcens; infirmum conſolida, hoc eſt, quod tentationem patitur, admonitione confirma. Aegrotum ſana, hoc eſt, quod laborat ex fide in incertitudine, per doctrinam cura. Fractum alliga, hoc eſt, quod errauerat, uel quod comminutum, uel diſruptum fuerat peccatis in errore uiæ, alliga per conſolatoriam admonitionem, leuatum delictis & bona ſpe iniecta recreatum; ſic robuſtum ad Eccleſiam reuoca, reducens ad gregem. Abiectum reſtitue, hoc eſt, in peccatis repertum, & in pœnam ſegregatum, non permittens foris manere, ſed apprehendens, & conuertens reduc ad ouile, hoc eſt ad populum immaculatæ Eccleſiæ. Quod perierat quære, hoc eſt, eum, qui ob multitudi-

F 2 nem

nem peccatorum de ſalute deſperauerat; ne ſinas funditus interire; eum, qui ob multum torporem atque inertiam, ſomnolentus factus eſt, & qui propter grauem ſomnum, ſuæ uitæ eſt oblitus, & à proprio ouili ita longè diſceſſit ut in lupos incideret, tu require, &
Luc. 10. correptum conuerte, & ſobrium eſſe hortare, atque ſpem iniice, non permittens illum dicere id, quod à quibuſdam dicitur, Quòd impietates noſtræ in nobis "
ſunt, & in ipſis tabeſcimus, & quoniam modo uiuemus? "
Si igitur fieri poteſt, transferat in ſe Epiſcopus "
peccatum, & dicat ei, qui peccauit, Tu modò conuertere, & ego mortem debitam tibi, in me ſuſcipio, ut Dominus mortem nobis & omnibus debitam, in ſe ſuſcepit. Nam bonus paſtor animam ſuam po-
Ioa. 10. nit pro ouibus ſuis; mercenarius autem, qui non eſt
" paſtor, cuius non ſunt oues propriæ, uidet lupum
" uenientem, hoc eſt diabolum, & relinquit oues, &
" fugit, & lupus diripit eas. Intelligere igitur oportet,
" quòd cùm erga peccatores miſericors ſit Deus, cùm iureiurando pœnitentiam promiſit. Qui ergo peccat, & promiſſionem Dei de pœnitentia ignorat, & longanimitatem, ac patientiam eius neſcit; præterea uerò ſanctas Scripturas eam prædicantes, cognitas non habet, ut qui abs te eas non didicerit, is ad interitum ruit, tu uerò tanquàm paſtor beneuolus, & cuſtos bonus, inueſtiga numerans gregem, & quod deeſt, quære, quemadmodum Dominus Deus, & bonus Pater noſter, cùm miſiſſet filium ſuum paſtorem bonum, & ſaluatorem, magiſtrum noſtrum Ieſum; mandauit ei ut relinqueret nonaginta nouem in montibus, & pergeret ad quærendam errantem, & inuentam, ſuper humeros attolleret, & ad gregem ferret lætus quòd perdi-

tam ouem reperiſſet. Eodem modo te obedientem præbe ò Epiſcope, quærens quod perierat, dirigens, quod aberrauerat, reducens quod receſſerat; poteſtatem. n. habes reducendi, & abſoluendi uulneratos in remiſſione. Propter te Saluator dicit paralytico in peccatis, Remittuntur tibi peccata. Fides tua te ſaluauit, uade in pace. Pax autem, & portus tranquillus eſt, Dei Eccleſia, cui abſoluendo peccatores reſtitue ſanos, immaculatos, alacres, ſtudioſos, laborioſos in operibus bonis. Vt peritus & clemens medicus medere omnibus ,, in peccato errantibus. non enim opus habent, qui ua- ,, lent, medico, ſed qui ægrotant. Venit enim filius ho *Matt. 9.* ,, minis ſaluare, & quærere quod errauerat. Quoniam ergo medicus es Eccleſiæ Dei, adhibe medicamentum *Ignat. ad* accommodatum unicuique ægroto; Omnibus modis *Polyc.* ,, cura, ſana, ſaluos reſtitue Eccleſiæ. Paſce gregem. noli *1. Pet. 5.* ,, cũ ſuperbia præeſſe tanquàm dominans, ſed tanquàm *Iſa. 40.* ,, paſtor bonus in ſinum congregans agnos, & pregnan- ,, tes conſolans.

Periculoſum eſſe, reo non audito, iudicare, & pœnam in reum ſtatuere, antequàm ſermone redargutus ſit.

CAP. XXIIII.

SIT autem probus, bonus, mãſuetus, ſimplex, uerus, nõ durus, non contumax, non ĩmanis, nõ glorioſus, non miſericordiæ expers, non inflatus, non acceptor hominum, non timidus, non duplex, non illudens populis ſubiectis, non abſcondens ab eis Dei leges, & ſermones de pœnitentia, non promptus ad eiiciendũ, & expellendum, ſed cautus; non obiurgator; non præceps; non admittens teſtimonium contra aliquem ſi-

ne

ne tribus teſtibus, iiſque, quorum mores pridem ſint teſtimonio probati, & qui neque inimicitiis, neque inuidia ducantur. Reperiuntur enim multi, qui aliorum malis lætantur, dicaces, triplicis linguæ, fratres odio habentes, operam dantes, ut Chriſti oues diſſipent; quorũ ſermones ſi temerè audire uoles, diſperges tuũ ouile, & trades lupis in cibum, hoc eſt Dæmonibus, & prauis hominibus: quin potius non hominibus, ſed in figura humana feris, Ethnicis, Iudæis, & hæreticis impiis. Nam ad expulſum ab Eccleſia, ſtatim accedũt
Ioan. 8. pernicioſi lupi, & eum tanquàm agnum uorare exiſtimant, ſuum lucrum illius interitum credentes. Etenim horum pater diabolus homicida eſt. Et qui ob temeritatem iudicii tui iniuſtè damnatus eſt, mœſtitia affectus, & imbecillitate animi oppreſſus, uel ad gẽtes trãſfugiet, uel hæreſibus impedietur, & omnino ab Eccleſia atque à ſpe in Deum abalienabitur, & implicabitur impietati: tuque illius interitus reus efficieris. Non enim eſt æquum promptum eſſe ad eiiciendum peccatores, tardum ad recipiendum reuertentem, & paratum ad abſcindendum, durum ad ægrotos curandum.
Prou. 1. Nam de talibus diuina Scriptura dicit, Pedes eorum in malitiam currunt, ueloces ſunt ad effundendum ſanguinem. Contritio & labor in uiis eorum, & uiam pacis non cognouerunt. Non eſt timor Dei ante oculos eorum. Via pacis eſt Saluator noſter Ieſus Christus,
Matt. 7. qui docuit nos cùm dixit, Remittite, & remittetur uobis: date & dabitur uobis. hoc eſt date remiſſionem peccatorum, & remittentur uobis delicta, quemadmodum & per orationem, nos inſtituit ut Deo diceremus, Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Niſi ergo uos dimiſeritis pec-

catoribus, qua ratione remiſſionem peccatorum ueſtrorum obtinebitis? Non'ne contrà ipſi uos alligamini dicentes dimittere cùm non dimittitis? Non'ne ueſtro ipſorum ori aduerſamini dicentes, dimittimus, non dimittentes? Scitote enim, quòd, qui innocentem eiicit, uel redeuntem non recipit, interfector fratris exiſtit, & eius ſanguinem fundit, ut Cain ſanguinem Abel fratris; ſanguiſque eius clamans ad Deum requiretur. Nam iuſtus ab aliquo iniuſtè occiſus, in requiete apud Deum manebit in æternum. Eodem modo ſi quis temerè ab Epiſcopo fuerit eiectus. Ille, qui eiecit innocentem, tanquam peccatorem, acerbior interfector cenſetur, cùm non reſpiciat ad Dei miſericordiam, nec memor ſit illius erga pœnitentes bonitatis, neque talium rerum ſcopos habeat eos, qui multitudinis peccatorum in pœnitentia remiſſionem impetrauerunt. Quare audacior exiſtimandus eſt interfectore corporali is, qui inſontem reiicit, eodem modo qui pœnitentes non recipit, diſſipat quæ Chriſti ſunt, contra illum ueniens. Nam ut Deus iuſtus eſt in peccatoribus condemnandis, ſic etiam miſericors in pœnitentibus recipiendis. Miſericordiam enim, & iudicium canebat de eo pius Dauid. Pſa.150

Quòd magnum exemplum pœnitentiæ proponitur nobis Dauid, & Niniuitæ & Ezecias, & eius filius Manaſſes.

C A P. X X V.

NECESSE eſt autem, Epiſcope, ut ante oculos habeas exempla præteritorum, iiſque peritè utaris ad regendum eos, qui uel aſperis, uel lenioribus

„ luci imaginem, quam fecit in domo Domini, in quo
„ elegit Dominus ponere nomen ſuum illhic in Ieruſa-
„ lem ſancta ciuitate in æternum, & dixit, Non faciam
„ pedem meum moueri à terra Iſrael, quam dedi patri-
„ bus ipſorum. Verùm ſi cuſtodiuerint omnia quæcun-
„ que mandaui ipſis ſecundum mandatum, quod man-
„ dauit ſeruus meus Moſes, & non audiuerunt. Et ſe-
„ duxit eos Manaſſes ut facerent malum in conſpectu
„ Domini ſuper gentes, quas deleuit Dominus à facie
„ filiorum Iſrael. Et locutus eſt Dominus ad Manaſſem,
„ & ad populum eius in manu Prophetarum ſeruorum
„ eius dicens, Eo quòd fecit Manaſſes Rex Iuda abomi-
„ nationes has malas, ab omnibus, quæ fecit Amor-
„ ræus in conſpectu eius, & peccare fecit Iudam in ido-
„ lis ſuis, hæc dicit Dominus Deus Iſrael, Ecce ego
„ porto mala in Iſrael, & Iudam, ut omnis, qui audit
„ illa, perſonent ambæ aures eius; & extendam ſuper
„ Iſrael menſuram Samariæ, & pondus domus Achaab,
„ & delebo Ieruſalem tanquàm tabulam, quæ deletur,
„ & euertam in faciem ſuam, & tradam reliquias hære-
„ ditatis meæ, & dabo eos in manus inimicorum ipſo-
„ rum, eruntque in uaſtitatem, ac in rapinam omnibus
„ inimicis ipſorum, eo quòd fecerunt mala in oculis
„ meis, & ſunt irritantes me à qua die eduxi patrem ip-
„ ſorum à terra Aegypti, uſque ad hanc diem. Inſuper
„ ſanguinem innocentem effudit Manaſſes multum ue-
„ hementer, donec impleuit Ieruſalem uſque ad os, præ-
„ ter peccata ipſius, quibus peccare fecit Iudam, ut fa-
„ ceret malum in oculis Domini. Et eduxit Dominus
„ duces copiarum Regis Aſſur, ceperuntque Manaſſem
„ in uinculis, & uinxerunt compedibus ferreis, duxe-
„ runtque Babylonem, & erat uinctus, & totus ferro

G cir-

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

» circumdatus in carcere, & dabatur ei furfuraceus pa-
» nis pondere modicus, & aqua cum aceto in menſura,
» ut uiuere poſſet. Et erat oppreſſus, dolenſque ualde.
» Et poſtquàm uehementer afflictus eſt; quæſiuit faciem
» Domini Dei ſui, & humiliatus eſt uehementer à facie
» Domini Dei patrum ipſius, & orauit ad Dominum
» dicens,

Oratio Manaſſis Regis Iudæ. CAP. XXVI.

» DOMINE Omnipotens Deus patrum noſtrorum
» Abraam, Iſaac, & Iacob, & ſeminis ipſorum iu-
» ſti, qui feciſti cœlum, & terram cum omni ornatu
» eorum; qui ligaſti mare uerbo mandati tui; qui con-
» cluſiſti abyſſum, & conſignaſti eum terribili, & glo-
» rioſo nomine tuo; quem omnia pauent, & tremunt à
» facie uirtutis tuæ: quoniam importabilis magnificen-
» tia gloriæ tuæ, & intolerabilis ira in peccatores com-
» minationis tuæ, immenſa, & ininueſtigabilis miſeri-
» cordia promiſſionis tuæ, quia tu es Dominus miſeri-
» cors, longanimis, multæ miſericordiæ, & pœnitens
» ſuper improbitates hominum. Quoniam tu Deus ſe-
» cundum bonitatem probitatis tuæ, promiſiſti pœni-
» tentiæ remiſſionem peccantibus in ſalutem. Tu igi-
» tur Domine Deus iuſtorum non poſuiſti pœnitentiam
» iuſtis Abraham, Iſaac, & Iacob, qui non peccaue-
» runt, ſed poſuiſti pœnitentiam ſuper me peccatore,
» quoniam peccaui ſuper numerum arenæ maris. Mul-
» tiplicatæ ſunt iniquitates meæ Domine, multiplicatæ
» iniquitates meæ; & non ampliùs dignus ſum figere o-
» culos, & intueri altitudinem cœli à multitudine ini-
» quitatum mearum: Incuruatus multo uinculo ferri,

quo-

,, quoniam irritaui furorem tuum, & malum in conſpe-
,, ctu tuo feci, ſtatuens abominationes, & multiplicans
,, offenſiones. Et nunc inclinans genua cordis mei, ro-
,, gans bonitatem tuam; peccaui Domine, & peccata
,, mea ego cognoſco, ſed peto, rogans te, remitte mihi
,, Domine, remitte mihi, & ne ſimul perdas me cum
,, iniquitatibus meis, neque in æternum iratus conſer-
,, ues mala mihi, neque condemnes me in infimis locis
,, terræ. Quia tu Deus, Deus pœnitentium, & ſuper
,, me oſtendes bonitatem tuam, quoniam cùm ſim indi-
,, gnus, ſaluabis me ſecundum multam miſericordiam
,, tuam, & laudabo te ſemper omnibus diebus uitæ meæ;
,, quoniam te laudat omnis uirtus Cœlorum, & tua eſt
,, gloria in ſæcula. Amen.

,, ET audiuit uocem ſuam Dominus, & miſertus
,, eſt eius, & facta eſt circa ipſum flamma ignis, & lique-
,, facta ſunt omnia circa ipſum ferramenta, & ſanauit Do
,, minus Manaſſem à tribulatione eius, & reduxit eum
,, Ieruſalem ad regnum ſuum. Et cognouit Manaſſes
,, quòd Dominus ipſe eſt Deus ſolus, & ſeruiuit ſoli Do-
,, mino Deo in toto corde eius, & in tota anima eius, &
,, putatus eſt iuſtus. Et ſuſtulit Deos alienos, & ſculpti-
,, le à domo Domini, & omnia altaria, quæ ædificauerat
,, in domo Domini, & omnia altaria in Ieruſalem eiecit
,, extra ciuitatem, & direxit altare, & ſacrificauit ſuper
,, ipſum ſacrificium ſalutaris & laudis. Et dixit Manaſ-
,, ſes Iudæ, ut ſeruiret Domino Deo Iſrael, & dormiuit
,, in pace cum patribus ſuis, & regnauit Amon filius e-
,, ius pro eo, & fecit malum coràm Domino, ſecundum
,, omnia quæcunque fecerat Manaſſes pater eius in pri-
mis, & irritauit Dominum Deum ſuum. Audiſtis filii
chariſſimi quemadmodum Dominus Deus eum, qui

idola coluerat, & multos inſontes occiderat, leuiter caſtigatum recepit, & dimiſſis delictis, eum in regnum reduxit. Non ſolùm enim pœnitentibus indulget, ſed etiam priſtinam dignitatem reſtituit.

Contra eos, qui ex contemptu peccant, ſit exemplum Amon.

CAP. XXVII.

NVLLVM peccatum idololatria reperitur grauius: ea eſt enim contra Deum impietas, ſed tamen ipſa quoque per ueram pœnitentiam condonatur. Si uerò quis de induſtria peccet tentans Deum, quaſi non ulciſcentem mala; is remiſſionem non conſequitur, quamuis ſecum ipſe dicat, Sit mihi propitius Deus, quoniam ambulabo in euerſione cordis mei praui. Talis fuit Amon Manaſſis filius. Inquit enim

4. Reg. 21. ſcriptura, Et cogitauit Amon cogitationem tranſgreſſionis malam; & dixit, Pater meus à iuuentute multa iniquè fecit, & in ſenectute pœnitentiam egit; & nunc ego ambulabo prout concupiſcit anima mea, & poſtea conuertar ad Dominum. Et fecit malum in conſpectu Domini ſupra omnes, qui fuerunt ante ipſum, & exterminauit eum Dominus Deus cito à terra eius bona; & irruerunt in eum ſerui ſui, & occiderunt ipſum in domo ipſius, & regnauit annos duos ſolos.

Quòd Chriſtus Ieſus uenit peccatores ſaluare per pœnitentiam.

CAP. XXVIII.

ATTENDITE laici, ne quis ueſtrum cogitationē Amon in corde ſuo confirmet, & breui tempore pereat. Eodem modo Epiſcopus conſeruet quantum poteſt

poteſt, eos, qui non peccauerunt, ut ſine peccato per-
ſeuerent; & eos, qui à peccatis conuertuntur, cura-
tos recipiat. Si uerò pœnitentem contra miſericordiam
non admiſerit, peccabit in Dominum Deum ſuum, iu-
ſtificans ſe ipſum ſupra illius iuſtitiam, & non recipiẽs
quem ille recepit per Chriſtum; propter quem miſit fi-
lium ſuum in terram hominibus tanquàm hominem;
propter quem uoluit de muliere illum naſci cùm eſſet
factor mulieris & uiri; cuius cauſa non parcens cruci,
& morti, ac ſepulturæ, permiſit illum pati, cùm eſſet
natura impaſſibilis, filius dilectus, Dei uerbum, ma-
gni conſilii angelus; ut morti ſubiectos, morte libera-
„ ret. Hunc irritant non recipientes pœnitentem. Is enim
„ me Matthæum, cum eſſem priùs publicanus, uocare *Matt. 9.*
non eſt ueritus, & Petrum, qui eum ob timorem ter
negauit, cùm is per pœnitentiam ipſum placaſſet, & *Mat. 26.*
amarè fleuiſſet, in gratiam recepit, paſtoremque pro-
priorum agnorum conſtituit. Et Paulum coapoſtolum
noſtrum, qui multa nobis prius intulerat mala, & blaſ-
„ phemauerat in nomen ſanctum: pro perſecutore Apo- *Act. 9.*
„ ſtolum fecit, uas electionis illum inſtituens, & alteri *Luc. 7.*
cuidam mulieri peccatrici inquit, Remittuntur tibi pec- *Ioan. 8.*
cata multa, quoniam dilexiſti multum. Quandam
aliam peccatricem ſtatuerunt ſeniores coràm eo, & re-
iecto in eum iudicio exierunt. Cognitor uerò cordium
Dominus, cùm quæſiſſet ab ea, nũ ſeniores ipſam con-
demnaſſent, illaque negaſſet, dixit mulieri, Vade ne-
que ego te condemno. Hunc Saluatorem, Regem,
& Dominum, & Deum noſtrum Ieſum Chriſtum ò
Epiſcopi, tanquàm ſcopum uos habere, huius imitato-
res uos eſſe oportet, mites, quietos, clementes, miſe-
ricordes, pacificos, manſuetos, promptos ad docen-

dum

dum, ad conuertendum, ad recipiendum, ad cohortandum, non percuſſores, non iracundos, non petulantes, non glorioſos, non ſuperbos, non uinolentos, non ebrios, non inanes ſumptus facientes, non delicatos, non ſumptuoſos, non tanquàm alienis, ſed tanquàm propriis Dei donis utentes, tanquàm bonos diſpenſatores factos, tanquàm eos, à quibus Dominus rationẽ eſt poſtulaturus. Sufficientem habeat uictum. & ueſtitum Epiſcopus, uſui, & dignitati accommodatum: non utatur Dominicis rebus tãquàm alienis, ſed
Mat. 10. moderatè: dignus eſt enim operarius mercede ſua. Delicatus ne eſto, ne leuis, ſed tantùm expetat, quæ faciũt ad conſeruandam naturam.

De primitiis & decimis, & quomodo debeat Epiſcopus ex ijs ipſe capere, uel eas cum alijs communicare.

CAP. XXIX.

QVÆ ex decimis, & primitiis ſecundum mandatum Dei dantur, ut Dei homo conſumat, uoluntaria, quæ occaſione pauperum offeruntur, rectè diſpenſet orphanis, uiduis, afflictis, & peregrinis egentibus; ut qui habet Deum harum rerum rationẽ ab eo repoſcentem, qui hanc diſpenſationem illi commiſit. Omnibus egentibus cum iuſtitia tribuentes, ipſiſque iis utentes, ſed non abutentes; comedentes de iis, ſed non ſoli uorantes, egeniſque impertientes, Dei offenſionem uitabitis. Nam ſi ſoli hæc conſumetis exprobrabitur uobis à Deo dicente, tanquàm inſatiabilibus,
Eze. 34. & uoratoribus, Lac comedebatis, & lanis ueſtiebamini. Et in alio loco, Numquid habitabitis ſoli ſuper ter-
Iſa. 5. ram? Propterea in lege præceptum eſt uobis, Diliges proximum tuum ſicut te ipſum. Atque hæc non ideò dici-

dicimus, ut non capiatis fructum laborum ueſtrorum.
Scriptum eſt enim, Non infrenabis os boui trituranti; *Deu.25.*
ſed moderatè, & cum iuſtitia. Vt igitur in area laborans in ſomnis bos comedit quidem, ſed non totũ abſumit, ſic uos laborãtes in area, hoc eſt in Eccleſia Dei, de Eccleſia comedite, more Leuitarum miniſtrantium in tabernaculo martyrii, quod per omnia Eccleſiæ figuram referebat, etiam uero ex nomine martyrium Eccleſiæ tabernaculum deſignabat. Hìc igitur leuitæ tabernaculo aſſidentes, de iis, quæ Deo offerebantur ab omni populo, donis, partibus, primitiis, decimis, ſacrificiis, oblationibus ſine prohibitione partem habebant ipſi, & uxores eorum, filii & filiæ eorum. Quoniam autem eorum officium erat tabernaculo miniſtrare; pro-
» pterea ſortem terræ nõ acceperunt in filiis Iſrael, quòd *Num. 8.*
» oblationes populi ſors Leui, & ſors tribus eius. Vos igitur hodie, ò Epiſcopi, eſtis populo ueſtro ſacerdotes. Leuitæ, qui miniſtrant ſacro Tabernaculo ſanctæ, & catholicæ Eccleſiæ, atque aſſiſtentes ad altare Domini & Dei noſtri, & adducentes ei rationales & incruentas hoſtias per Ieſum magnum Pontificem. Vos laicis, qui inter uos ſunt, eſtis Prophetæ, Principes, Duces, & Reges, mediatores Dei, & fidelium ipſius, participes uerbi ac nuncii, cognitores Scripturarum ac tubæ Dei, teſteſque eius uoluntatis, qui omnium peccata portatis, & de omnibus rationem redditis, quibus (ut audiſtis)
» grauiter minatur ſermo, Si abſcõderitis ab hominibus *Lu. 11.*
» clauem ſcientiæ. quibus periculum damnationis imminet, niſi annunciaueritis uoluntatem eius, populo uobis ſubiecto; quibus certa merces à Deo parata eſt, & gloria ineffabilis laudabiliter, & rectè miniſtrantibus in Tabernaculo ſancto. Nam quemadmodum ue-

ſtrum

ſtrum eſt onus, ita miniſteria uictus, atque alios neceſ-
Ignat. ad Polycarpum. ſarios uſus uos capitis. Imitatores enim eſtis Chriſti,
& ut ipſe omnium noſtrum peccata portauit in ligno
affixus, immaculatus pro iis, qui ſupplicio digni erãt,
ſic uos populi peccata in uos ipſos transferre oportet.
Iſa. 53. Dictum eſt enim de Saluatore in Iſaia, quòd hic pecca-
„ ta noſtra tollit, & pro nobis dolet. Et rurſum, Ipſe pec-
„ cata multorum portauit, & propter iniquitates ipſo-
rum eſt traditus. Quemadmodũ igitur uos ſcopi eſtis;
ita ſcopum habetis Chriſtum. Vt igitur ille omnium
ueſtrum ſcopus eſt, ſic uos laicorum uobis ſubiecto-
rum. Nolite enim exiſtimare facile, uel leue eſſe Epi-
ſcopatus onus. Conuenit igitur, ut quemadmodum
onus ſuſtinetis ipſi, ita quoque fructuum primi parti-
cipes ſitis, & egentibus partem ſuppeditetis, ut qui ra-
tionẽ reddituri eſtis ei, qui falſas rationes à uobis non
eſt accepturus. Oportet enim eos, qui Eccleſiæ aſſidẽt,
ali de Eccleſia. Quippè ſacerdotes, Leuitas, aſſeſſores,
Nu. 18. miniſtros Dei, ut in libro Numerorum ſcriptum eſt de
„ ſacerdotibus, Et dixit Dominus ad Aaron, Tu & filii tui
„ & domus patris tui accipietis peccata ſanctorum ſacer-
„ dotii ueſtri. Ecce dedi uobis cuſtodiam primitiarum
„ de omnibus ſanctificatis à filiis Iſrael. Tibi dedi ipſa in
„ munus, & filiis tuis poſt te in legem æternam. Et hoc
„ erit uobis à ſanctificatis, à fructibus, & à donis, & ab
„ omnibus ſacrificiis, & ab omni delicto, & de peccatis.
„ & quæcunque reddunt mihi, ab omnibus ſanctis tibi
„ erunt & filiis tuis in ſanctuario comedite ipſa. Et pau-
„ lòpoſt, Omnes primitiæ olei, & uini, & frumenti, quæ-
„ cunque dederint Domino, tibi dedi ipſa. Primogeni-
„ ta omnia tibi dedi, & dices omne donum omne primo
„ genitum hominis & iumenti mundi & immundi, & ho
ſtiæ,

» ſtiæ, & pectoris, & humeri dexteri ad ſacerdotes perti-
» net, & reliquos inſeruientes Leuitas. Audite hæc uos laici,& electa Dei Ecclesia Dei. Etenim antea populus, Dei populus & gens ſancta uocabatur: uos quoq; igitur eſtis ſancta Dei & ſacra Eccleſia deſcripta in cœ-
» lo, regale ſacerdotium, gens ſancta, populus acquiſitionis, ſponſa ornata Domino Deo, Eccleſia magna, Eccleſia fidelis. Quæ prius dicta ſunt, nunc auribus percipe, primitiæ Pontifici Chriſto, & miniſtrantibus ei, Decimæ ſalutaris initium nominis Ieſu. Audi ſacra catholica Eccleſia, quæ decem plagas effugiſti, & Decalogum accepiſti,& legem didiciſti, & fidem es adepta, & in Ieſum credidiſti, & de nomine eius appellata es,& in conſummatione gloriæ ipſius firmata: quæ tunc uictimæ erant, nunc orationes ſunt, preces & gratiarum actiones; quæ tunc primitiæ, & decimæ, partes & dona, nunc oblationes; quæ per ſanctos Epiſcopos offeruntur Domino Deo per Ieſum Chriſtum, qui pro ipſis mortuus eſt. Ii enim ſunt Pontifices ueſtri, ſacerdo-
« tes ueſtri, Presbyteri ſunt Leuitæ ueſtri, qui nunc ſunt
« Diaconi, Lectores, Cantores, Oſtiarii; Diaconiſſæ ueſtræ, uiduæ, uirgines, orphani ueſtri: iis omnibus ſuperior Pontifex eſt.

Exo. 19. *1. Pe. 2.*

In cuius figuram, & dignitatem quilibet de Clero ſit conſtitutus.
CAP. XXX.

EPISCOPVS uerbi miniſter eſt, ſcientiæ cuſtos, mediator inter Deum & uos in ſeruitute, quam Deo impendit; is pietatis magiſter eſt, is poſt Deum pater ueſter, qui per aquam uos regenerauit in adoptionem filiorum Dei; is Princeps & dux ueſter, is Rex ueſter &

dynaſta. Denique is terrenus Deus poſt Deum, cui à „
uobis honor debetur: nàm de eo & ſimilibus Deus di „
cebat. Ego dixi dii eſtis & filii excelſi omnes. & diis non maledices. Epiſcopus .n. ſupra uos ſedeat; ut qui Dei dignitate ornatus eſt, quatenus clero præeſt & omni populo imperat. Diaconus huic aſſiſtat ut Chriſtus patri, & miniſtret ei in omnibus ſine reprehẽſione, quemadmodum Chriſtus à ſe ipſo nihil faciens, quæ grata ſunt patri facit omnino. Diaconiſſa in figuram Spiritus ſancti honoretur à uobis, nihil ſine Diacono agens uel loquens, quemadmodum nec paracletus à ſe ipſo aliquid loquitur uel facit, ſed glorificans Chriſtum, expectat eius uoluntatem. & ut nemo in Chriſtum credere poteſt ſine doctrina ſpiritus, ſic ſine Diaconiſſa nulla mulier accedat ad Diaconum uel Epiſcopum. Presbyteri in formam Apoſtolorum à uobis cenſeantur; magiſtri ſint ſciẽtiæ Dei, quoniam Dominus nos mittens dicebat, Euntes docete omnes gentes, baptizantes ipſos
„ in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, docẽtes ip-
„ ſos ſeruare omnia, quæ mandaui uobis. Viduæ & orphani in figuram altaris exiſtimentur à uobis, uirgines, in figuram turibuli & incenſi honorentur.

Pſa. 18. S. Ignat. ferè eadẽ ſcripſit ad Magnes. & ad alios. i Epiſtola uerò ad Trall. hæc ipſa repetens, mentionẽ facit apoſtolicarũ conſtitut.

Mat. 28.

Quòd res tremenda eſt hominem ſe ipſum demittere ad dignitatem aliquam ſacerdotalem ut Coritæ, ut Saul, ut Ozias.

CAP. XXXI.

QVEMADMODVM non erat licitum alienigenam & eum, qui non eſſet Leuita, aliquid offerre, uel ad altare accedere ſine ſacerdotibus; ita uos ſine Epiſcopo nihil facite. Quòd ſi quis ſine Epiſcopo faciat aliquid, fruſtrà illud facit: non enim in opus ipſi imputabitur. Vt.n. Saul cùm ſine Samuele obtuliſſet, audiuit

quoniam

quoniam fruſtrà feciſti. ſic laicus omnis ſine ſacerdote
perficiens aliquid, fruſtrà facit. Et ut Ozias Rex cùm *1. Reg.*
non eſſet ſacerdos, & ſacerdotum ſacra adminiſtraſſet, *13.*
in lepram incidit propter iniquitatem; ſic omnis laicus *4. Re. 15.*
non effugiet ſupplicium, ſi Deum contempſerit, ſuoſ- *& 2. Pa-*
que ſacerdotes deſpexerit, ſibique honorem arrogaue- *ralip. 26:*
rit, non imitatus Chriſtum, qui non ipſe ſe glorificauit *S. Ignat.*
ut fieret ſacerdos, ſed expectauit ut à patre audiret, Iu- *in Ep. ad Magnes.*
» rauit dominus & non pœnitebit eum, Tu es ſacerdos *Pſa. 109*
» in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech. Quòd
ſi ſine patre Chriſtus ipſe ſe non glorificat, quomodo
fieri poteſt ut homo ipſe ſe in ſacerdotium proiiciat, nō
accepta dignitate à ſuperiore, & ea faciat, quæ ſolis lici-
ta ſunt ſacerdotibus? Non'ne Coritæ quanquàm de tri *Nu. 16.*
bu leui erant, incendio conſumpti ſunt cùm in Mo-
ſem & in Aaron inſultaſſent, & de iis, quæ ad ſe non
ſpectabant, pugnaſſent? & Dathan, & Abiron uiui in *Nu. 17.*
Infernum deſcenderunt? Et uirga cùm germinaſſet,
multorum inſaniam compreſſit, & à Deo Pontificem
inſtitutum indicauit. Decet igitur & uos fratres ſacri-
ficia ueſtra, ſiue oblationes Epiſcopo afferre, ut Pontifi
ci uel per uos, uel per Diaconos. etiam uerò primitias,
& decimas, & uoluntaria ei afferte. Ipſe enim cognoſcit
oppreſſos & cuilibet tribuit, quantum ſatis eſt, ne
quis ſæpe eodem die, aut eadem hebdomada ac-
cipiat, alius uerò nihil omnino. Aequum
eſt enim iis, qui uerè oppreſſi ſunt,
potius in uſus ſuppeditare,
quàm iis, qui oppreſſi
eſſe exiſtiman-
tur.

De conuiuio, & quemadmodum oporteat ſingulos Cleri ordines ab inui tantibus honorari. CAP. XXXII.

Luc. 14. QVI ad Agapas, ſiue (ut Dominus nominauit)
S. Ign. ad ad conuiuium inſtituerunt uocare Presbyteras:
Smyrn. quam norunt Diaconi oppreſſam, eam frequenter uocent. Seponatur autem in conuiuio quod paſtori conſuetum eſt dari, dico autem id quod ad primitias pertinet, ueluti ſacerdoti, etiam ſi conuiuio non adſit, in honorem Dei, qui ei ſacerdotium commiſit. Quantum autem unicuique Presbyterarum datur, eius du-
S. Ignat. plum detur Diaconis in honorem Chriſti. Presbyte-
ad Mag. ris uerò, ut qui laborãt in uerbo doctrinæ, duplex quoque ſeponatur pars in gratiam Apoſtolorum Domini, cuius locum ſuſtinent, tanquàm conſiliarii Epiſcoporum, & Eccleſiæ corona. Sunt enim ii Senatus & conſeſſus Eccleſiæ. Si Lector ſit, capiat partem unam in honorem Prophetarum. Eodem modo Cantor & Oſtiarius. unicuique igitur gradui, laici debitum honorem tribuant, in donis atque in omni uitæ ueneratione. Non autem facilè moleſti ſint præpoſitis, ſed per miniſtros, quæ uoluerint, ſignificent, hoc eſt per Diaconos, quibus cum maiori libertate poterunt uti. non enim ad Omnipotentem Deum accedere licet, niſi per Chriſtum. ita laici omnia, quæ uolent, per Diaconum manifeſta Epiſcopo faciant, ſicque de illius ſententia ea perficiant. Neque enim olim in ſacro ſanctuario offerebatur uel gerebatur aliquid ſine ſa-
Mala. 2. cerdote. Labia enim ſacerdotis cuſtodient ſcientiam,
„ & legem exquirent de ore ipſius, ait quodam in loco Propheta. Quoniam Angelus Domini Omnipotentis eſt: nam ſi ii, qui dæmones colunt, in nefariis &

abominandis impuriſq; eorum ſacris, etiam nunc ſancta imitantur (ac longo quidem interuallo piaculum ſi in comparationem ueniat, à pietate diſtet) ueruntamen ſi ii in illis impiis religionibus ſine ſacerdote nihil offerunt, nihil faciunt, ſed os lapidearum ſtatuarum ſacerdotem putant, à quo expectant ſibi præcipi quid facturi ſint, & quæ ille præceperit omnia exequuntur, nihilque niſi de eius ſententia agunt, in honoreque habent ſacerdotem, eiusque nomen ſacroſanctum exiſtimant in honorem inanimarum ſtatuarum, cultumque improborum ſpirituum: ſi inquam illi, cùm inania falſaque opinentur, in nullaq; re firma ſpem ſuam collocent, tamen ſanctitatem imitari conantur, quanto eſt æquius uos, qui clariſſimam fidem certiſſimamque ſpem obtinetis, & glorioſam æternam infallibilem promiſſionem amplectimini, in præpoſitis colere Dominum Deum, exiſtimantes os Dei, eſſe Epiſcopum?

Quæ ſit dignitas Epiſcoporum, & Diaconorum. CAP. XXXIII.

NAM ſi Aaron poſtquàm nunciauit Pharaoni ſermones nomine Moſis, Propheta dictus eſt, Moſes uerò Pharaonis Deus, ſcilicet utì Rex ſimul, & Pontifex (ut inquit ad eum Deus) Deum poſui te Pharaoni, & Aaron frater tuus erit tuus Propheta; cur non uos quoque internuncios uerbi Prophetas eſſe exiſtimetis, eoſque ut Deos reuereamini? Exo. 22.

Quomodo oporteat laicos parere Diaconis. CAP. XXXIIII.

NVNC enim uobis loco Aaron Diaconus eſt, loco Moſis Epiſcopus. quòd ſi Moſes à Domino appellatus

pellatus eſt Deus, à uobis quoque Epiſcopus Dei loco in honore habeatur, & Diaconus ſit tanquàm eius Propheta. Nam quemadmodum Chriſtus ſine Patre nihil agit, ita Diaconus nihil agit niſi de ſententia Epiſcopi. Et quemadmodum Filius ſine patre non eſt, ita neque Diaconus ſine Epiſcopo. Et quemadmodum Filius eſt obediens Patri, ita Diaconus omnis Epiſcopo paret. Et quemadmodum Filius nuncius eſt & propheta Patris, ita Diaconus nuncius eſt & propheta Epiſcopi. Propterea omnia, quæ à Diacono geruntur, ſignificentur Epiſcopo, & per eum ad exitum perducantur.

Quòd non licet Diaconum ſine Epiſcopo aliquid agere. CAP. XXXV.

IN ſumma autem nihil agat Diaconus ſine Epiſcopo, nec cuiquam quicquam det, niſi de illius ſententia. Nam ſi clam Epiſcopo alicui egenti præbuerit aliquid, in contumeliam Epiſcopi præbebit, cumque calumniæ ſubiiciet, ut qui negligere uideatur eos, qui egeſtate oppreſſi ſunt. Qui uerò Epiſcopo ſermone uel factis detrahit, Deũ offendit, non
Exo. 22. audiens eum, qui dixit; Diis non maledices. non. n. de lapidum & lignorum piaculis legẽ ferebat, quæ ſuo falſo nomine ſunt abominabilia, ſed de ſacerdotibus, & iudicibus,
Pſal. 81. quibus dixit, Dii eſtis, & filii excelſi omnes.

Quòd

Quòd non oportet Diaconum præter Epiſcopi ſententiam dare aliquid; nam in calumniam Epiſcopi hoc aget.

CAP. XXXVI.

SI uides, Diacone, aliquem inopia premi, admonito Epiſcopo illi ſuppedites, nec clam in eius contumeliam quicquam agas, ne murmurationem in illum excites. Non enim contra illum murmuratio orta uidebitur, ſed contra Dominum Deum, & audiet Diaconus & alii, quæ Aaron & Maria in Moſem ob-
›› locuti, audiuerunt. Quomodo non timuiſtis loqui-
›› contra Moſem ſeruum meum? Et rurſum idem Mo-
›› ſes iis, qui in eum conſpirauerant, inquit, Non enim *Exo. 16.*
›› contra nos murmuratio ueſtra eſt, ſed contra Dominũ
›› Deum noſtrum. Nam cùm laicus, qui dixerit racan, uel ſtulte, non impunè abiturus ſit, ut qui nomẽ Chriſti contumelia affecerit, quid dicemus de Epiſcopo? per quem Dominus in ordinatione Spiritum ſanctum uobis dedit; per quem ſanctam doctrinam didiciſtis, & Deum cognouiſtis, & in Chriſtũ crediditis; per quem cogniti eſtis à Deo; per quem cõſignati eſtis oleo exultationis, & chriſmate ſapientiæ; per quem filii lucis facti eſtis; per quem Dominus in illuminatione ueſtra, Epiſcopi manus impoſitionem teſtimonio ſuo cõprobans, in ſingulis ueſtrum ſuam ſacram uocem emiſit,
›› dicens, Filius meus es tu, ego hodie genui te. Per Epi-
›› ſcopum, ô homo, adoptat te Deus in filium. Cogno-
›› ſce fili dexteram matris tuæ, & dilige eum, qui ſecun-
›› dum Deum tuus pater eſt, & illum reuerere.

Quomodo

Quomodo oporteat honorare ſacerdotes, & uenerabiles exiſtimare, cùm ſint patres ſpirituales. CAP. XXXVII.

NAM ſi de parentibus ſecundum carnem lex diui-
Exo. 20. na inquit, Honora patrem tuum, & matrem tuam, ut bene tibi ſit, & qui maledixerit patri uel matri, morte moriatur. quanto magis de ſpiritualibus parentibus uobis præceptum eſt, ut eos honoretis, & diligatis tanquàm beneficos legatosque ad Deum, qui uos per aquam regenerauerunt, uerbo quaſi lacte educauerunt, in doctrina nutriuerunt; in mandatis confirmauerunt; ſalutari corpore, & precioſo ſanguine dignos reddiderunt; à peccatis ſoluerunt, & ſacroſanctæ Euchariſtiæ participes effecerunt; diuinæ promiſſionis conſortes, cohæredesque ſtatuerunt? Hos uenerabiliter colite uariis honoribus: ii enim à Deo uitæ & mortis poteſtatē acceperunt in peccatoribus iudicandis, damnandisque in mortem ignis æterni, nec non in liberandis iis, qui redeunt, & in uita illis præſtanda.

Quòd ſacerdotes ſunt præſtantiores Principibus, & Regibus. CAP. XXXVIII.

HOs Principes & Reges ueſtros putatote, & tributa tanquàm Regibus penditote. De ueſtro enim illos, & domeſticos illorum ali oportet, quēadmodum Samuel præcepit populo de Rege in primo Regum, & Moſes de ſacerdotibus in Leuitico, eodem modo nos de Epiſcopis uobis præcipimus. Nam ſi tunc populus proportione, tanto Regi munera præbebat, quanto magis nunc Epiſcopus decreta ſibi à Deo ſtipendia capere debet ad ſe alendum, & clericos, qui apud eum ſunt?

Quòd

Quòd ſi aliquid orationi addendum eſt, plura hic capiat, quàm ille olim. Ille enim rem militarem tãtùm ad miniſtrabat; belli paciſque moderator ad tuenda corpora, hic uerò Dei ſacerdotium adminiſtrans, corpus, & animam periculis liberat. Quanto igitur anima corpore eſt excellentior, tanto ſacerdotium Regno præſtat. Ligat enim id & ſoluit ſupplicio, uel indulgentia dignos. Ideo Epiſcopum diligere debetis, ut patrem; timere, ut Regem, honorare, ut dominum. Fructus ueſtros & opera manuum ueſtrarum in ueſtram benedictionem illi offerentes primitias ueſtras, decimas, partes, dona ueſtra dantes ei ut ſacerdoti Dei; primitias inquam frumenti, uini, olei, pomorum, atque omniũ, quæ Deus præbet uobis. Et erit oblatio tua accepta in odorem ſuauitatis Domino Deo tuo, & benedicet Dominus operibus manuum tuarum, & multiplicabit Dominus bona terræ tuæ, quoniam benedictio in caput tribuentis reuertitur.

Quòd quemadmodum leges decimas dare præcipiunt, ita & Euangelium. CAP. XXXIX.

INTELLIGENDVM eſt autem, quòd quanquàm Dominus liberauit uos à ſeruitute adiectorum uinculorum, & eduxit uos in refrigerium, non ampliùs
» ſinens uos ſacrificare bruta animalia pro peccatis, ſolutos illis expiationibus, emiſſariis, aſſiduis lotionibus, & aſperſionibus; non tamen oblationibus uos liberauit, quas ſacerdotibus debetis, & beneficentiis erga eos, *Leu. 16.*
» qui egent. ait enim Dominus noſter in Euangelio, Niſi *Matt. 5.*
» abundauerit ueſtra iuſtitia pluſquàm ſcribarum & Pha
» riſæorum, non intrabitis in regnum Cœlorum. Ita er-

go abundabit iuſtitia ueſtra, ſi de ſacerdotibus, orphanis, uiduis maiorem curam ſuſcipietis, ut ſcriptum eſt, *Pſal. 3.* Diſperſit, dedit pauperibus, iuſtitia eius manet in ſæculum ſæculi. *Pro. 15.* Et rurſum, Per eleemoſynam & fidem *Pro. 11.* delentur peccata. Et rurſum, Anima benedicta omnis ſimplex. Ergo ita facies quemadmodum Dominus præcepit, & dabis ſacerdoti iuſta ſua, primitias de area & torculari pro peccatis tanquàm mediatori, atque internuncio poſito inter Deum & eos, qui expiationibus & deprecationibus opus habent. Te enim dare oportet, illum diſtribuere tanquàm œconomum, & diſpenſatorem rerum eccleſiaſticarum. Neque enim ab Epiſcopo tuo rationem petere debes, neque eius diſpenſationem obſeruabis quomodo eam peragat, quando, cùm quibus, ubi, bene, uel malè, uel conuenienter. Habet enim iudicem Deum, qui in eius manus hanc diſpenſationem commiſit, & dignum eum effecit ſacerdotio tanti loci.

Admonitio decem mandatorum. CAP. XXXX.

HABE præ oculis timorem Dei, memor omni tempore decem Dei mandatorum.

1 Diligito Deum unum, ac ſolũ omnibus uiribus tuis.

2 Noli attendere Idolis, & huiuſmodi aliis tanquã diis inanimis, uel ratione carentibus, uel dæmonibus.

S. Ignat. ad Mag. 3 Intellige Dei opera diuerſum ſumpſiſſe exordiũ per Chriſtũ, & ſabbatizabis per eũm, qui ceſſauit ab operando, nõ autem à prouidendo ſabbatiſmũ, qui eſt meditatio legum, non manuum ceſſatio.

4 Omnem abſurdam cupiditatem abiice.

5 Omnem iniuriam, quæ ad hominum perniciem pertinet,

pertinet, iram omnem.

6 Honora parentes tanquàm ortus tui auctores.

7 Dilige proximum, ſicut te ipſum.

8 Impartire uictum egentibus.

9 Periurium & iuſiurandum uanum uita: non enim innocens iudicaberis.

10 Non appareas coràm ſacerdotibus uacuus, & uoluntaria aſſiduè offer, nec ab Eccleſia Dei abſis: ſummo mane, ante omne opus, & iterum ueſperè gratias agens Deo, eo quòd tibi uitam eſt largitus. Operare, perſeuera, labora, offer Domino uoluntaria tua. Honora enim, inquit, Dominum tuis iuſtis laboribus, præbe peregrinis unum, uel duo, uel quinque minuta. Congrega tibi cœleſtes diuitias, quas nec tinea, neque fur demolitur. Sicque faciens noli iudicare Epiſcopum tuum, neque collaicum: nam ſi fratrem iudicas, factus es iudex, à nullo ad hoc munus electus. Nam ſolis ſacerdotibus conceſſum eſt ut iudicent, quoniam dictum eſt eis, Iuſtum iudicium iudicate, Et rurſum, Eſtote trapezitæ probati. Vobis enim permiſſum non eſt, immo contrà iis, qui iudicandi poteſtate carent, dictum eſt, Nolite iudicare, & non iudicabimini.

Matt. 6. *Deu. 1.* *Ioan. 7.* *Damaſcenus de fi. Orthod. lib. 4.* *Matt. 2.*

De accuſatoribus, & calumniatoribus, & quòd non oportet iudicem iis facilè credere, uel non credere, ſed cum diligenti inquiſitione. CAP. XLI.

OPORTET tamen ut Epiſcopus rectè iudicet, ſicut ſcriptum eſt, Iuſtum iudicium iudicate. & alio in loco, Cur à uobis ipſis non iudicatis quod iuſtum eſt? Imitamini ergo peritos argentarios. Vt enim ii improbos numos reiiciunt, probatos recipiunt, ſic

Ioan. 7. *In ſecunda auctio.*

ritate, ui detur alludere ad præceptū Pauli in prima ad Corinth. cap. 6.

ſic Epiſcopus debet quæ à reprehenſione abſunt, retinere, quæ uitium habent uel curare, uel ſi immedicabilia fuerint, proiicere; & non ſtatim abſcindere, neque cuiuis temere fidem habere. Accidit enim ut aliqui uel propter æmulationem, uel propter inuidiam contra fratrem falſam accuſationem inſtituant, quod duo ſenes Babylone fecerunt in Suſannam, & Aegyptia mulier in Ioſeph. Tu igitur cùm ſis homo Dei, noli tales criminationes facilè admittere, ne perdas innocentem, & occidas iuſtum. Nam qui talia recipere uult, iræ magis, quàm pacis pater eſt. Vbi autem ira reperitur, indè abeſt Dominus: nam ira cùm ſit Satanæ amica (illam inquam, quæ præter rationem excitatur) per falſos fratres nunquam in Eccleſia concordiam eſſe patitur. Quare quos tales cognoſcitis dementes, contentioſos, alienis malis gaudentes, iis nolite fidem habere, ſed cauete ne quid à talibus contra fratrem audiatis: quoniam in oculis eorum nihil inſidet, præterquàm cædes, & in quo minus quis ſuſpicatur, confodiunt uirum. Tu ergo mentem adhibe accuſatori, ſapienter obſeruans eius uitæ conſuetudinem, quæ, ac cuiuſmodi fuerit; & ſi comperies eum uerum dicere, fac ſecundum præceptionem Domini, apprehenſumque accuſatum remotis arbitris corrige, ut ad pœnitentiam redeat. Quòd ſi obſequi noluerit, uocatis duobus, uel tribus uiris, monſtra ei delictum, admonens eum in manſuetudine, & diſciplina. Quoniam in corde bono requieſcet ſapientia, & in corde inſipientum non cognoſcitur.

Prou. Cap. 14.

Quòd

Quòd oportet peccatores ſeparatim increpare, & pœnitentes recipere ſecundum ordinationem Domini. CAP. XLII.

SI igitur perſuaſus fuerit in ore trium ueſtrum, bene habet; quòd ſi obdurauerit, dic Eccleſiæ; ſi Eccleſiam non audierit, ſit tibi tanquàm Ethnicus & publicanus, nec illum ampliùs ueluti Chriſtianum in Eccleſiam admiſeris, ſed ueluti Ethnicum uitaueris. Pœnitentiam agere uolentem recipe: non enim prius Ethnicum uel publicanum in communionem recipis, quàm eum præteritæ impietatis pœniteat. nam pœnitentibus locum pœnitentiæ ſtatuit Dominus noſter Ieſus Chriſtus.

Exempla de pœnitentia. CAP. XLIII.

ETENIM ego Matthæus unus ex duodecim, qui in hac doctrina loquûtur uobis, ſum Apoſtolus, & cùm prius publicanus eſſem, nunc per fidem miſericordiam conſecutus ſum, pœnitentiamque egi de præteritis actionibus, & dignus factus ſum, ut eſſem Apoſtolus, ac prædicator uerbi. Et Zachæus, quem Dominus recepit in pœnitentia illi ſupplicantem, item publicanus antea fuerat. Iam uerò milites, & publicanorum turba, cùm accederent ad dominicum de pœnitentia ſermonem, audierunt à Propheta Ioanne poſt
» baptiſmum, Nihil pluſquàm quod ordinatum eſt uo- *Lu.3.*
» bis, facite. Eodem modo Ethnici ſpem uitæ non amiſerunt, ſi per pœnitentiam incredulitatem abiecerint. Quare uti publicanum, & Ethnicum habeas illum, qui de opere malo correptus, pœnitentiam agere recuſat. Et Ethnici, ſi poſtea dolere, & ab errore redire

redire uolent, eos in Eccleſiam recipimus, ut uerbum audiant, non tamen communionem habemus cum eis, quouſque recepto baptiſmi ſigillo, initiati ſint. Eodem modo pœnitentes, quouſque pœnitentiæ fructum non oſtenderint, permittimus eccleſiam ingredi, quò uerbum audientes funditus non intereant: non habeant autem communionem orationis, ſed diſcedant poſt lectionem legis, Prophetarum, & Euangelii; ut per diſceſſum meliores euadant in uitæ conſuetudine; ſtudentes ad conuentus quotidie uenire, & precibus operam dare, quò & ipſi recipi ualeant, & eos, qui uident compungant, cautioresque fiant, uerentes ne in ſimilia incidant.

Quòd non oportet inimicum animum habere aduerſus illos, qui ſemel bis'ue peccant. CAP. XLIIII.

NOLI tu abominari ò Epiſcope eum, qui uno, altero'ue peccato lapſus eſt: nec illum Dominico ſermone prohibeto, neque à communi uictu reiicito; quoniam neque Dominus recuſabat cum publicanis & peccatoribus cibum capere. quod cùm ei à Phari-
Matt. 9. ſæis obiiceretur, dicebat, Non opus habent, qui ualent, medico, ſed qui ægrotant. Verſamini igitur, & conſuetudinem habete cum iis, qui propter peccata ſegregati ſunt, eos procurantes, conſolantes, confir-
Heb. 12. 6. mantes, dicentesque iis, Corroboramini manus diſſolutæ, & genua debilitata. Conſolari enim oportet lugentes, & parui animi hominibus alacritatem iniicere, ne ob magnitudinem mœſtitiæ in dementiam incidant, quoniam puſillanimis ualde inſipiens eſt.

Quo

Quomodo oporteat recipere pœnitentem, & quomodo cum peccatoribus agendum ſit, & qui ſint ab Eccleſia abſcindendi. CAP. XLV.

SI quis conuerſus pœnitentiæ fructum oſtenderit, ad orationem eum admitti oportet, utì filium illum perditum & prodigum, qui conſumptis bonis cum meretricibns, porcos paſcebat, & ſiliquis ſatur fieri expetebat, cùm nemo illi daret. Deinde cùm pœnitentia ductus, & ad patrem reuerſus, dixiſſet, Peccaui in Cœlum, & coràm te, & non ſum ampliùs dignus uocari filius tuus. eum amantiſſimus pater cum muſicis recepit, redditaque illi ueteri ſtola, anulo, & calceamentis, atque occiſo uitulo ſaginato, lætatus eſt cum amicis. Idem fac tu Epiſcope. Sed quemadmodum Gentilem per lauacrum recipis, poſt eius inſtitutionem, ita hunc per manuum impoſitionem utì per pœnitentiam purgatum, omnibus pro eo rogantibus, in priſtinum ſtatum reſtitues, & erit ei in locum lauacri impoſitio manuum. Nam per impoſitionem manuum noſtrarum credentibus Spiritus ſanctus dabatur. Ac ſi quis ex firmis fratribus obiiciat tibi, quòd
„ hunc in gratiam recepiſti, dic ei, Tu ſemper mecum *Lu.* 15.
„ es, & mea omnia tua ſunt; gaudere debebas & lætari quòd frater hic tuus mortuus erat, & reuixit, perierat, & inuentus eſt. Quòd autem Deus pœnitentes non modò recipit, ſed etiam eos in priſtinum gradum reſtituit, idoneus teſtis eſt ſanctus Dauid, qui poſt commiſſum in Vriam delictum, rogabat Deum di-
„ cens, Redde mihi exultationem ſalutaris tui, & ſpiri- *Pſ.* 50.
„ tu principali confirma me. Et rurſum, Auerte faciem
„ tuam à peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele.

„ Cor mundum crea in me Deus, & ſpiritum rectum in-
„ noua in uiſceribus meis. Ne proiicias me à facie tua,
„ & Spiritum ſanctum ne auferas à me. Tu igitur utì clemens medicus, peccatores omnes cura, utens accomodatis ad ſalutem medicamentis, non modò ſecando, urendo, nouaculam adhibendo; ſed etiam alligando, exiccando, iniiciendo medicamenta leuia, cicatricem obducentia, emolliendo ſermonibus conſolatoriis. Si uulnus altum fuerit, reficito ſuaui unguento, ut repletum reliquis partibus æquetur. Si ſordes collegerit, nouacula perpurgato, hoc eſt ſermone ad incidendum idoneo. Si intumuerit, id acri collyrio complanato, hoc eſt iudicii minis. Si ſerpat, cauterio cohibeto, tabemque excidito, ieiunii acrimonia. Quòd ſi hæc feceris, uiderisque à pedibus uſque ad caput non prodeſſe fomenta: non oleum, non faſcias, ſed ſerpere tabem ſuperareque omnem medicinam, uelu-ti cancrum omnia membra exedentem, tunc re multum conſiderata, ac deliberata, adhibitisque aliis peritis medicis, tabidum membrum abſcindito, ne totum Eccleſiæ corpus contabeſcat. Noli igitur eſſe facilis ad abſcindendum, neque cito ad dentatam ſerram curras, ſed primùm utaris cultello abſceſſum diuidens, ut cauſa, quæ dolorem faciebat expulſa, corpus ſine dolore conſeruet. Quòd ſi aliquem impœnitentem, atque obduratum uideris, tunc cum triſtitia & luctu medicinam reſpuentem, ab Eccleſia abſcinde. Tollite enim
„ malum de uobis, & timoratos facite filios Iſrael. Et rur
„ ſum, Non accipies perſonam diuitis in iudicio, & pau-
„ peris non miſereberis in iudicio, quoniam iudicium
„ Domini eſt.

Exo. 23.

Quòd

Quòd oportet Iudicem, non eſſe acceptorem perſonarum.
CAP. XXXXVI.

QVOD ſi falſa fuerit criminis accuſatio, uosque paſtores unà cum Diaconis uel ob perſonarum gratiam, uel ob munerum pactionem falſum pro uero acceperitis, uolentes criminatori gratificari, reumque accuſatum illum quidem, ſed innocentem ab Eccleſia
„ eieceritis, rationem reddetis in die Domini. Quoniam *Exo.23.*
„ ſcriptum eſt, Innocentem & iuſtum non occides; non
„ capies munera ut percutias animam. Munera enim excæcant oculos ſapientum, & perdunt uerba iuſta. Et
„ rurſum, Iuſtificantes impium pro donis, & quod iuſtum eſt à iuſto tollentes. Cauete igitur à condemnando aliquo iniuſtè, & ab improbis defendendis. Væ *Iſa.5.* *Iſa.5.*
„ enim dicenti bonum malum, & malum bonum; ama-
„ rum dulce, & dulce amarum; ponenti lucem tenebras, & tenebras lucem. Nam ſi alios iniuſtè condemnatis, ipſi contra uos pronunciatis. quoniam ait Dominus,
„ Quo iudicio iudicatis, iudicabimini, & quo condemna *Matt.7.*
„ tis, condemnabimini. Quare ſi nulla perſonarũ ratione habita, iudicaturi eſtis, cognoſcite eum, qui falſo teſtimonio accuſat proximum, oſtenditeque eſſe calumniatorem, inuidum, interfectorem, perturbatorem, oratione inconſtantem, ſibi pugnantem in iis, quæ loquitur, & uerbis proprii oris conuictum. Laqueus.n. ualidus inſidet in eius labiis: quem refutatis eius mendaciis, ſeuerè iudica, & gladio ignis trade, facque tu in eum, quemadmodum ille cogitabat in proximum facere. Nam quod locutus eſt; quantum ad eum attinet, occidit fratrem, iudicis auribus occupatis. Scri- *Deu.19.*
„ ptum eſt autem, quòd fundens ſanguinem hominis,

pro ſanguine ipſius effundetur, & tolles ſanguinem innocentem à te effuſum.

Quomodo oporteat calumniatorem punire. CAP. XXXXVII.

EIicite eum extra cœtum ueſtrum ueluti fratris interfectorem: deinde interiecto tempore, ſi ſe pœnitere confeſſus fuerit, premite eum ieiuniis, poſtea manu ei impoſita recipite, prius tamen fide accepta, ſe neminem poſthac turbaturum. Quòd ſi reuerſus in Ecclesiam, eodem modo ſeditionem moueat, & ſtudio cõtentionis comparans crimina, non deſinat fratrem perturbare, & uexare; exterminate eum, ueluti hominem peſtilentem, ne Ecleſiam Dei euertat. Talis enim homo ciuitatem perturbat, & ſi intra Eccleſiam manet (quod decorum nõ eſt) illi exiſtit inutilis, & ſuperfluus, inquinans, quantum in ſe eſt, Chriſti corpus. Nam ſi quidam homines, qui à ſuo ortu ſuperflua membra reliquo corpori adiuncta habent, ueluti digitos, uel carnis proceſſus, propter turpitudinem illas eminentias abſcindunt, nihilque fit iis indecorum, cùm per artificem naturalem corporis habitum recipiunt, quanto magis id facere debetis uos Paſtores, cùm ſit Eccleſia corpus perfectum conſtans ex integris membris in Deum credentibus in timore Domini & charitate: ſcilicet cùm inuenitur membrum aliquod ſuperfluũ, improba ſapiens, & reliquum corpus deturpans, atque perturbans, ſeditione, contentione, detractione; afferens ei timores, moleſtias, maculas, detractiones, crimina, perturbationes, & huiuſmodi Diaboli opera: operam dans ueluti ad id delectus à Diabolo ut nihili fiat Eccleſia per blaſphemias, tumultus, contentiones, diſſenſiones:

ſenſiones. Is igitur extra Eccleſiam iterum eiectus à cœtu Domini meritò abſcinditur; ornatiorq; eſt Dei Eccleſia, quàm antea, cùm illud ſuperfluum, & à ſe alienum membrum nutriebat. Ideo neq; in blaſphemiam ampliùs, neque in contemptum incurrit, liberata improbis, doloſis, contumelioſis, ferocibus, proditoribus, honeſtati infeſtis, uoluptuoſis, uanæ gloriæ cupidis, deceptoribus, oſtentatoribus, qui ſibi propoſuerunt diſpergere, immo uerò diſſipare agnos Domini. Tu autem Epiſcope ſtude unà cum clero tibi ſubiecto, rectè tractare uerbum ueritatis, quoniam dicit Domi-
" nus, Si obliquè contra me ambulatis, & ego contra *Leu. 26.*
" uos obliquè ambulabo. Et alio in loco, Cum ſancto *Pſa. 17.*
" ſanctus eris; & cũ innocente innocens eris, & cũ peruerſo peruerteris. Sãctè igitur ambulate, ut laude potius à Domino, quàm contrà reprehẽſione digni iudicemini.

Quòd oportet Diaconum leuare onus Epiſcopi & leuiora gubernare.
CAP. XXXXVIII.

CONCORDIAM tenentes ò Epiſcopi, pacem inter uos ſeruate, miſericordes & fratrum amantes, accurato ſtudio paſcite populum, unanimi mente docentes uobis ſubiectos eandem ſententiam habere, & idem de iiſdem rebus ſentire. Ne ſint in uobis ſchiſmata; ſitis autem unum corpus & unus ſpiritus perfectus eadem mente, & eadem ſententia ſecundum Domini mandatum. Atque omnia quidem Diaconus ad Epiſcopum referat, ut Chriſtus ad patrem refert, ſed quæ poteſt ipſe, per ſe gubernet, accepta ab Epiſcopo poteſtate, ut Dominus à patre & creandi & prouidendi poteſtatem accepit. Grauiora Epiſcopus iudicet. Verùm

Ignat. ad Trall. ad Mag. ad Smirn.

eſto Diaconus Epiſcopi auditus, oculus, os, cor, anima. Ne ſit in multis ſollicitus Epiſcopus, ſed tantùm in præcipuis, quemadmodum Ithor Moſem admonuit, & eius conſilium probatum fuit.

Quòd non eſt conueniens Chriſtiano controuerſia, & altercatio.
CAP. XXXXIX.

PRAECLARA Chriſtiani laus eſt, cum nullo habere negocium. Quòd ſi ex aliqua uexatione, uel tentatione lis alicui oriatur, curet ut ea tranſigatur, etiam ſi detrimentum pati debeat; nec ad Ethnicum iudicium accedat, ſed nec patiatur mundanos magiſtratus de noſtris ius dicere. Nam per illos diabolus Seruos Dei uexat, & nobis notam inurit, quaſi non habeamus nos unum ſapientem, qui poſſit inter partes ius adminiſtrare, & controuerſias componere.

Quòd non oportet fideles coràm infidelibus litigare, neq; ex iis aliquem teſtem uocare aduerſus Chriſtianum. CAP. L.

NON cognoſcant ergo gentes controuerſias, quæ inter uos oriuntur, neque contra uos infidelium teſtimonia recipiatis, neque ab iis iudicari uelitis, neq;
Mar. 12. iis aliquid tribuatis commodi, metus'ue cauſa: Sed reddite quæ ſunt Cæſaris Cæſari, quæ Dei Deo; ueluti tri-
Mat. 17. butum, cenſum, didragmum; quemadmodum Dominus noſter cùm dediſſet ſtaterē, moleſtia liberatus eſt. Opta igitur potius detrimentum pati, & iis, quæ ad pacē pertinent, intende non ſolùm erga fratres, ſed etiam erga infideles. Nam ſi in commodis uitæ iacturam pateris, in iis, quæ ad Deum pertinent, damni nihil facis,

cis, cùm pius ſis, & ſecundùm Chriſti mandatum uiuas. Quòd ſi fratres inter ſe de iis rebus controuerſias habent(quod abſit)hoc ipſo Præpoſiti intelligere debetis,quòd qui tales ſunt, fratrum in Domino officio nõ funguntur, ſed potiùs, infenſorum inimicorum:atque unus quidem ex ipſis inuenietur,mitis, probus, filius lucis, alius uerò immanis, contumax, iniuſtus. Condemnatus igitur,mulctetur, ſegregetur,pœnas odii aduerſus fratrem pendat. Deinde ſi eum pœniteat, recipiatur, ſicque caſtigati homines leuiora uobis reddent iudicia. Oportet etenim inter ſe condonare iniurias, non eos,qui iudicant,ſed eos, quibus iniuria illata eſt, quemadmodum Dominus pronunciauit cùm ego Petrus eũ interrogaſſem, Quoties in me frater meus peccabit, & remittam ei uſque ſepties? Et ipſe reſpondiſſet,Non dico tibi uſque ſepties,ſed uſque ſaptuagies ſepties. Tales enim Dominus uult ſuos eſſe diſcipulos, nihilque omnino eos habere aduerſus quenquàm uelu ti effrenatam iram,uel immanẽ furorem, uel iniuſtam cupiditatem. Ira perturbatos igitur reducite in amicitiã, inimicitiis irretitos in concordiã, quoniam ait Dominus, Beati pacifici, quoniã ipſi filii Dei uocabuntur.

Mat. 18.

Matt. 5.

Quòd oportet in ſecunda ſabbatorum cognoſcere cauſas. CAP. LI.

IVDICIA ueſtra fiant in ſecunda ſabbatorum, ut ſi qua controuerſia ex ſententia ueſtra oriatur uſque ad ſabbatum, libera ſit uobis facultas, qua poſſitis illam controuerſiam componere, & pacem conciliare inter eos, qui litigant. Adſint autem iudicio Diaconi & Presbyteri integrè iudicaturi, ueluti Dei homines cum iuſtitia. Cùm utraque perſona uenerit, prout lex iubet,

iubet, ambo qui litigant, ſtatuantur in medio tribunali, iiſque auditis, ſanctè iudicium pronunciate; ſtudentes ante ſententiam Epiſcopi, eos conciliare, ne exeat ſupra terram iudicium in peccatorem, prout in tribunali conſortem participemque cauſæ habet Chriſtum Dei. Quòd ſi qui, eo quòd non rectè ambulant in Domino, de blaſphemiis erunt ab aliquo redarguti, eodem modo audite utramque perſonam, accuſatoris & rei, non corrupti muneribus, neque in alteram partem propenſi, ſed cum iuſtitia tanquàm uitæ
Deut.16. æternæ mortiſque ſententiam ferentes. Iuſtè enim (inquit) Quod iuſtum eſt, perſequeris. nam qui iure à uobis ſupplicio afficitur, atque eiicitur, à uita, gloriaque æterna expellitur, & apud homines ſanctos, infamia notatus, & apud Deum iudicatus habetur.

Quòd non oportet pro omni delicto eandem pœnam inferre, ſed differentem pro uarietate peccati. CAP. LII.

NOLITE pro omni peccato eandem ſententiam ferre, ſed unicuique propriam pœnam ſtatuite cum multa prudentia, iudicantes ſingula delicta parua ac magna; atque aliter quidem æſtimabitis peccatum operis, uel ſermonis; aliter propoſiti uel conuicii, uel ſuſpitionis. Atque alios quidem minis ſubiicies, alios ſubſidiis pauperum, alios ieiuniis affliges, alios ſegregabis pro delicti magnitudine. Nam lex quoque non omnibus delictis eandem pœnam decreuit, ſed aliter puniebat quæ in Deum, & quæ in ſacerdotem, & in ſacrum, & in hoſtiam committebantur; aliter quæ in Regem, & Principem, atque ea, quæ in militem, & in ſubditum æqualem, ſiue quæ in ſeruum uel in bo

na,

na, uel in bruta delinquebantur. Et rurſum non erat eadem ratio peccati in parentes, atque conſanguineos, & non eodem modo uindicabantur, quæ ex propoſito fiebant, & quæ caſu, atque illis quidem mors per crucem, uel per lapides pœna ſtatuebatur; iis multa uel uerbera, uel talionis pœna. Quare uos quoque diuerſis delictis diuerſas pœnas imponatis, ne fortè aliqua iniuria interueniens, prouocet Deum ad iram. Nam ſi quod iniuſtum iudicium exercebitis, eius à » Deo mercedem capietis. Sicuti enim iudicio iudicatis, iudicabimini. *Matt.7.*

Quales oporteat eſſe accuſatores, & iudices. CAP. LIII.

SEDENTES igitur pro tribunali, præſentibus ambabus perſonis (non enim eos dicemus fratres, quouſque pacem inter ſe conciliauerint) exquirite diligenter de iis, quæ in iudicium adducuntur. Et primùm de accuſatore, an nunc primùm accuſauerit, an aliorum nomen detulerit; num ex ſimultate ipſorum, uel ex contentione crimen natum uideatur: qualis ſit eius uitæ conſuetudo, ac cùm talis bonæ conſcientiæ repertus fuerit, tamen non habeatur fides ſoli. Eſt enim id contra leges, ſed habeat is alios teſtes ſimilibus moribus præditos, prout lex iubet, In ore duorum uel trium ſtabit omne uerbum. *Matt.18* Eam autem ob cauſam diximus, mores illorum inueſtigandos eſſe cuiuſmodi ſint, quoniam ſæpenumerò euenit, ut duo uel plures in re mala teſtimonium dicant, & concorditer falſum defendant, quod factum eſt Babylone à duobus ſenibus in Suſannam, & Samariæ à filiis iniquorum in Nabuthæ, & in Ieruſalem à multitudine Iudæorum in Dominum *Dan.13. 3.Reg. Cap.21.*

minum, & in Stephanum eius protomartyrem. Teſtes igitur ſint mites, iræ expertes, boni, charitate præditi, temperantes, continentes, ab improbitate alieni, fideles, pii. nam talium hominum, propter mores firmum, & propter uitam eorum uerum cenſendum eſt teſtimonium. illorum, qui tales non ſunt, teſtimonium nolite probare, etiam ſi aduerſus aliquem concordes eſſe uideantur. Præceptum eſt enim in lege,
Exo. 23. ge, Non eris cum multis in malitia; Non accipies auditum uanum; Non ſedebis cum multitudine ut declines iuſtum. Rurſum reum quoque cognoſcere debetis qua conſuetudine, ac quibus moribus ſit, ſi probatæ uitæ, ſi ſine crimine, ſi ſanctitatem amplectatur, ſi uiduarum, peregrinorum, & pauperum curam habeat, ſi fratres diligat, ſi turpis lucri cupidus non ſit, non uorator, non pecuniarum direptor, ſi ſit temperans, ac non aſotus, uel ebrius, uel helluo, ſi ſit clemens, & ad largiendum paratus.

Quòd fieri poteſt, ut alicui ex prioribus malis in ſecundis habeatur fides. CAP. LIIII.

SI enim ille præteritorum delictorum habet præiudicium, iam ex parte aliqua uera putanda ſunt crimina, quæ ei nunc obiiciuntur, niſi ius ipſi faueat. Fieri enim poteſt, ut ille aliquando peccauerit, à præſenti uerò crimine innocens ſit. Quare in iis diligenter inuigilantes, in reum cautas firmasque ſententias proferte. ac ſi poſt ſegregationem is ueniam petat, procumbatque Epiſcopo, & peccatum confiteatur, recipite ipſum, neque illum calumniatorem impunitum dimittatis, ne in alium rectè uiuentem calumniam excogitet,

cogitet, ne'ue aliquem alium inuitet ad eadem faciendum. Neque uerò conuictum ſine nota relinquatis, ne alius in eandem culpam incidat. Nam nec teſtis prauorum impunitus manere debet, neque delinquens pœnam effugere.

Quòd non oportet in iudicijs alteram tantùm partem audire.
CAP. LV.

DICIMVS non oportere iudicia ex altera tantùm parte conſtituere: nam ſi unam tantùm perſonam audiueritis abſente altera, neque ſe defendente aduerſus obiectum crimen, temereque ſententiam damnationis tuleritis, rei interitus, & participes criminatoris eſſe apud Deum iuſtum iudicem reperiemini. Nam qui alterius iudicio præeſt, ſimilis eſt eius, qui caudam canis manibus tenet. Quòd ſi Babylonios ſenes imitati fueritis, qui falſo teſtimonio dicto Suſannam morti addixerunt, illorum iudicio ac pœnæ obſtricti eritis, quoniam Suſannam Dominus per Danielem è manu iniquorum eripuit; eos uerò, qui ſanguinis illius rei erant, igni adiudicauit; uos autem per ipſum
„ increpauit dicens, Sic fatui filii Iſrael non iudicantes, *Dan.* 13.
„ neque, quod uerum eſt, cognoſcentes, condemnaſtis
„ filiam Iſrael, reuertimini ad iudicium, quia falſum teſtimonium locuti ſunt contra eam.

Exempla iuſti iudicij, externorum iudicum in ſententijs cautio. CAP. LVI.

ASPICITE mundana iudicia, quorum poteſtati uidemus tradi homicidas, adulteros, ueneficos,

ſepulchrorum perfoſſores, latrones;de quibus cũ quæſiuerunt præfecti iudicio, ab iis, qui illos in iudicium adduxerunt, demum interrogant reos, an illa ita ſe habeant? Quibus affirmantibus, non continuò eos ad ſupplicium mittunt, ſed per plures dies quæſtiones exercent cum multo conſilio, & uelo interiecto. Tandem uerò is, qui ſententiam mortis in reum pronunciaturus eſt, ſublatis manibus aduerſus ſolem, ſe innocentem ab illius ſanguine conteſtatur. Quod illi faciunt quanquàm Ethnici, & diuini numinis ignari, ultionisque à Deo propoſitæ propter innocentum damnationem.

Quòd non oportet fideles contra ſe inuicem aliquid habere.

CAP. LVII.

VOS uerò cùm ſciatis quis ſit Deus ueſter, & cuiuſmodi ſint eius iudicia; quonam modo poteritis prauo animo in aliquem iudicii ueſtri ſententiam ferre; quæ ſtatim à Deo cognoſcitur? Ac ſi iuſtè iudicaſtis, iuſta præmia capietis nunc & in futurum; ſi iniuſtè, paria conſequemini. Nos ergo fratres conſulimus uobis, ut à Deo potius laudem, quàm uituperationem conſequi uelitis; quoniam laus hominum à Deo uita æterna eſt, quemadmodum contrà mors æterna paratur. Quare eſtote iuſti iudices, pacifici, iracundia uacantes: nam qui ſine cauſa iraſcitur fratri,

Eph.4. reus erit iudicio. Quòd ſi accidat ex caſu aliquo commoueri uos in aliquem, ſol non occidat ſuper iracun-

Pſ.4. diam ueſtram. Iraſcimini (inquit Dauid) & nolite peccare. hoc eſt cito conciliamini, ne ira confirmata, recordatio offenſionum fiat, & peccatum efficiat. Animæ enim recordantium mala in mortem, inquit Solomon,

mon. Dicit autem Dominus noſter & Saluator Ieſus Chriſtus in Euangelio, Si offers donum tuum ad altare, & ibi recordatus fueris quòd frater tuus habet aliquid contra te, dimitte ibi munus tuum ante altare, & uade prius & reconciliare fratri tuo, & tunc ueniens offer donum tuum. Donum autem, quod Deo offertur, eſt cuiusque oratio & Euchariſtia. Quare ſi quid aduerſus fratrem tuum habes, uel ipſe aduerſus te, nec orationes tuæ exaudientur, neque Euchariſtiæ tuæ recipientur propter ſubiectam iracundiam. Oportet autem aſſiduè orare fratres. Sed quoniam Deus eos, qui in iracundia iniuſtè cum fratribus inimicitias habent, non exaudit etiam ſi ter in hora orauerint; ideo neceſſe eſt omnes inimicitias, & animi imbecillitatem deponere, ut corde puro & immaculato orare ualeamus. Quanquam inimicos quoque diligere Dominus præcepit: minimè uerò amantes odio habere. *Matt. 5.*

„ Et legiſlator inquit, Non odio habebis omnem hominem; non habebis odio fratrem tuum mente tua: redargutione redargues fratrem tuum, & non accipies per ipſum peccatum: non odio habebis Aegyptium, quoniam aduena fuiſti apud eum; non odio habebis Idumæum, quoniam frater tuus eſt. Et Dauid dicit, Si retribui retribuentibus mihi mala. Quare ſi uis Chriſtianus eſſe, ſequere legem Domini: ſolue omne uinculum iniquitatis: in te enim Dominus poteſtatem repoſuit dimittendi peccata fratri, quæ in te commiſſa ſunt uſque ſeptuagies ſepties, hoc eſt ad quadringenta nonaginta. Quoties igitur dimiſiſti fratri tuo, ut nolis eidem etiam nunc dimittere? Quanquàm Zachariam audiuiſtis dicentem, Vnuſquiſque malum proximi ueſtri ne cogitetis in cordibus ueſtris. *Leu. 19.* *Deut. 23* *Pſ. 7.* *Zach. 8.*

Tu uerò tamen iniuriarum memor es, & conſeruas
inimicitias, & ad iudicium uocas, atque iram reſpicis,
& oratio tua impeditur. Quòd ſi quadringenta nona-
ginta offenſiones dimiſiſti fratri tuo, tamen auge præ-
terea manſuetudinem tuam in bonitatem per te ip-
ſum, & quamuis ille non faciat, tu tamen ſtude dimit-
tere proximo, ut efficiaris filius Patris tui, qui eſt in cœ
lis, & cùm oraueris, exaudiaris tanquam amicus Dei.

Quòd oportet Epiſcopos ea, quæ pertinent ad pacem, ſug-
gerere laicis per Diaconos. CAP. LVIII.

IDEO, ò Epiſcopi, cùm ad orationem peruenie-
tis poſt lectionem, poſt pſalmodiam, poſt Scriptu-
rarum doctrinam, Diaconus aſtans prope uos, alta uo-
ce dicat, Ne quis contra aliquem; Ne quis in hypo-
criſi. Vt ſi inter aliquos diſſenſio reperta fuerit, conſcien-
tia perculſi rogent Deum, concilienturque cum fratri-
bus. Etenim ſi domum aliquam intrantes ante om-
Mat. 10. nia dicere debent, Pax huic domui, ueluti pacis filius,
pacem largientes iis, qui ea digni ſunt, uti ſcriptum
eſt, uicinis & longinquis, quos nouit Dominus, quòd
ſunt ſui, multo magis eos, qui Eccleſiam Dei ingre-
diuntur. Oportet in primis pacem precari. Quòd ſi
quis aliis eam precatur, multo magis ipſe in pace repe-
riatur, ueluti filius lucis. Nam, qui illam in ſe non
poſſidet, non eſt dignus, qui eam aliis concedat. Ideò
opus eſt ut in primis habeat pacem ipſe. Nam, qui ipſe
ſecum non diſſidet, neque cum alio contendet, ſed e-
rit pacificus, amicabilis, congregans quæ Domini ſunt,
cooperator eius factus ad multiplicandum ei illos, qui
ſalui fiunt in concordia. Qui enim inimicitias & diſ-
ſidia

ſidiá excogitant; nec non contentiones ac iudicia, improbi & alieni à Deo iudicantur.

Connumeratio uariæ prouidentiæ, & quemadmodum Deus à principio per quamlibet generationem uocauit omnes ad pœnitentiam. CAP. LIX.

DEVS enim cùm miſericordiæ Deus ſit, à principio ſingulas generationes ad pœnitentiam uocauit per iuſtos ac Prophetas. Atque illos quidem, qui ante diluuium fuerunt, per Abel, & Sem, & Seth, præterea per Enos, & per Enoch, qui fuit tranſlatus, inſtituit: eos, qui in diluuio reperti ſunt, per Noe; qui erāt Sodomis, per hoſpitalem Lot; eos, qui poſt diluuium nati sūt, per Melchiſedech, per Patriarchas, per ſanctū Iob; qui in Aegypto fuerunt, per Moſem; Iſraelitas per eūdem Moſem, & per Ieſum Nau, Phinees & reliquos; eos, qui poſt legem fuerunt, per Angelos, & per Prophetas; eoſdem per propriam incarnationem ex Virgine factam; illos, qui fuerūt paulò ante eius corporalem manifeſtationem, per præcurſorem Ioannem: eoſdem per eundem, etiam poſt natiuitatem ipſius (Dicebat.n. Pœnitētiam agite, appropinquauit enim regnum cœlorum) eos, qui poſt eius paſſionem fuerunt, per nos duodecim, & per uas electionis Paulum. Nos ergo, qui digni facti ſumus, ut eſſemus teſtes aduentus ipſius cū Iacobo fratre Domini, & aliis ſeptuaginta duobus, & ſeptē Diaconis eius ex ore Domini noſtri Ieſu Chriſti audiuimus, & perfectè ſcientes dicimus, quæ ſit uoluntas Dei bona, placens & perfecta per Ieſum Chriſtum nobis demonſtrata, ut nullus intereat, ſed uniuerſi homines unanimi ſententia credentes ei, & unanime laudem ferentes in eum, uiuant in æternum. *Matt.* 3.

Quòd

Quòd uoluntas Dei eſt, ut omnes homines ſint concordes in pietate ad imitationem cœleſtium Virtutum. CAP. LX.

HOC eſt enim illud, quod docuit nos Dominus dicere Patri ſuo, cùm oramus, Fiat uoluntas tua ſicut in cœlo & in terra, ut quemadmodum cœleſtes naturæ incorporearum uirtutum omnes concorditer glorificant Deum, ita & in terra omnes homines uno ore, unoque affectu glorificent ſolum Deum, unum, ac uerum per unigenitum Chriſtum. Voluntas igitur ſua eſt laudari ipſum concorditer, adorari unanimiter. Ea eſt enim uoluntas ipſius in Chriſto, ut multi ſint, qui ſaluentur in ipſo. nec ei damnum demus, neque Eccleſiam extenuemus, neq; numerũ minuamus per unam animam hominis à nobis interemptam, quæ cùm potuiſſet ſaluari per pœnitentiam, periit non modò per propriam iram, ſed etiam per ueſtras inſidias, & impleuiſtis quod ſcriptum eſt, Qui non congregat mecum, *Mat.12.* diſpergit. Ac cũ talis diſſipator fueris, eris etiam ouium aduerſarius, Dei inimicus, agnorum corruptor, quorum Dominus paſtor fuit; nos congregatores ex uariis gentibus & linguis in multo labore, in periculo, in fatigatione aſſidua, in uigiliis, ieiuniis, humi cubationibus, perſecutionibus, plagis, carceribus, ut Dei uoluntati obſecuti impleremus triclinium recumbentium, hoc eſt ſacram & catholicam Eccleſiam gaudentibus & exultantibus iis, qui ſunt uocati; laudantibuſq; & glorificantibus Deum, qui illos per nos ad uitam uocauit. Vos igitur quoad per uos fieri potuit, diſperſiſtis, Vos uerò laici pacem inter uos ſeruate ſtudentes Eccleſiam amplificare, & eos, qui putantur agreſtes, ad illam reducere; manſuefacere, atque reſtituere. Eaque ſumma

ma repromiſſionis merces à Domino proponitur. Si Ier. 3.
ſeparaueris ab indigno dignum, & precioſum, quaſi
os meum eris.

Deſcriptio Eccleſiæ & Cleri, & quid unus quiſque ex congregatis Clericis & Laicis in Synaxi facere debeat.

CAP. LXI.

TV uerò ò Epiſcope eſto ſanctus, uacans culpa, nõ percuſſor, non iracundus, non immanis, ſed ædificator, conuerſor, paratus ad docendum, patiens, benignus, mitis, longanimis, monitor, conſolator tanquàm Dei homo. Cùm uerò Eccleſiam Dei conuocas, uelu ti magnæ nauis gubernator, iube cum omni ſciẽtia cœtus celebrari, præcipiens Diaconis tanquàm nautis, ut diſponant loca fratribus, tanquàm Epibatis cum omni diligentia & ſanctitate. Ac primùm ſit longa domus, ad Orientem, conuerſa, ex utraque parte paſtophoria habens ad Orientem, quæ nauis habeat ſimilitudinem: In eius medio ſit Epiſcopi ſedes, ad cuius utrunque latus conſideant Presbyteri, & Diaconi aſſiſtant ſuccincti & expediti. Hi enim ſunt ad nautarum & muralium præfectorum ſimilitudinem. Horum cura laici in altera ſedeant cum omni quiete & ordine; mulieres quoque ſeparatim ſedeant, ſilentium ſeruãtes. Medius Lector è loco ſuperiori ſtans, legat libros Moſis, Ieſu Nauæ, Iudicum, Regnorum, Paralipomenon de reditu: præterea Iob, Solomonis, ſexdecim Prophetarum; ſeruata lectionum uiciſſitudine. Alius Dauid hymnos canat, & populus initia uerſuum concinat. Poſt hæc acta noſtra, & Epiſtolæ Pauli cooperatoris noſtri, quas ad Eccleſias miſit ſecundum inſtitutionem Spiritus ſancti.

Deinde

Deinde Diaconus uel Presbyter legat Euangelia, quæ ego Matthæus, & Ioannes uobis tradidimus, & coope-ratores Pauli Lucas, & Marcus accepta uobis reli-querunt. Ac cùm Euangelium legitur, omnes Presby teri, Diaconi, & Laici aſſurgant cum magno ſilentio;
Deu. 27. & 5. Scriptum eſt enim, Tace & audi Iſrael. Et rurſum, Tu uerò hìc ſta, & audies. Deinde uerò moneant Presby-teri populum, ut ſedeat, ſed non omnes, ac poſtremus omnium Epiſcopus, qui gubernatori eſt ſimilis. Ma-neant autem Hoſtiarii ad introitus uirorum, illos cuſto dientes: Diaconiſſæ ad introitus fœminarũ more nau-ticorum cuſtodum. Nam in tabernaculo teſtimonii eadẽ ſeruabatur forma cum populo Dei. Si quis inue-niatur extra locum ſedere, increpetur à Diacono ueluti proreta, & in ſuum locum reducatur. Non ſolùm enim nauis, ſed etiam mandræ habet Eccleſia ſimilitudinem: nam ſicut paſtores pecudes, capras inquam, & oues ſe-cundum genera & ætates ſeparant, & quælibet ſui gene ris ſimiles ſequitur; ſic in eccleſia iuniores ſeorſum ſe-deant ſi fuerit locus, alioqui maneant recti, grandiores natu ordine ſedeant, pueros ſtantes recipiant eo-rum patres & matres. Adoleſcentulæ rurſum, ſi ſit lo cus, ſeorſum maneant: cæteroqui poſt mulieres ſtent; nuptæ, & quæ iam liberos habent, ſeorſum ma-neant; Virgines & uiduæ & anus primæ omnium uel ſtent, uel ſedeant. Diaconus autem loca uideat, ut qui-libet ingrediens in ſuum locum concedat, ac præter de corum ne ſedeat. Eodem modo Diaconus attendat in populo ne quis murmuret, neuè conniueat, uel nutet. Oportet enim in eccleſia accuratè, ſobriè, uigilanter manere, attentas aures habentem ad Domini ſermonẽ. Poſt hæc omnes ſimul aſſurgentes, & ad Oriẽtem con-

uerſi

urcſi poſt Catechumenorum , & pœnitentum exitum ſupplicent Deo cœlum cœli tenenti, idque ad Orientem, in memoriam ueteris poſſeſſionis Paradiſi ad Orientem poſiti, unde primus homo contempto mandato, ſerpentis conſilio obtemperans, expulſus fuit. Diaconi, abſoluta oratione, alii oblationi Euchariſtiæ ſint intenti, miniſtrantes corpori Domini cum timore, alii turbas uideant, quietemque illis imperent. Dicat autem qui aſſiſtit Pontifici Diaconus populo, NE QVIS CONTRA ALIQVEM. NE QVIS IN HYPOCRISI. Deinde ſalutent inter ſe uiri, & inter ſe mulieres oſculo in Domino, ſed caueant ne quis doloſè id faciat quẽadmodũ Iudas Dominũ oſculo tradidit. Poſtea Diaconus oret pro omni Eccleſia, proq; uniuerſo Mundo; pro ſuis partibus ac membris, itẽ pro ſacerdotibus, pro Principibus, pro Pontifice, pro Rege, atq; pro cõmuni pace. Deinde Pontifex populo precatus pacẽ, eidẽ benedicat, quẽadmodum Moſes mandauit ſacerdotibus, ut benedicerent populo his uerbis,
„ Benedicat tibi Dominus, & cuſtodiat te, oſtendat Dominus faciẽ
„ ſuam ſuper te, & det tibi pacem. Item Epiſcopus oret, ac dicat, Saluum fac Domine populum tuum, & benedic hæreditati tuæ, quam poſſediſti, & acquiſiuiſti precioſo ſanguine Chriſti tui, & uocaſti regale ſacerdotium, & gentem ſanctam. His perfectis ſacrificium peragatur aſtante omni populo atque ſecretò orante. Ac poſtquàm oblatum fuerit, accipiant ſinguli per ſe, ordine, dominicum corpus, & precioſum ſanguinem gradatim cum pudore, ac timore tanquàm ad Regis corpus accedentes; mulieres quoque uelato capite, quẽadmodum eas decet, ordine accedãt. Cuſtodiãtur portæ, ne quis infidelis, uel non dum initiatus ingrediatur.

De commendatis peregrinis Laicis, Clericis, Epiſcopis.
CAP. LXII.

SI quis uenit à parœcia frater: uel ſoror commendatitias literas afferens, cognoſcat de iis Diaconus; exquirens, an fideles ſint, an eccleſiaſtici, an ab hæreſi non deprauati: & rurſum ſit'ne nupta uel uidua. atque ita cùm perſpexerit illorum ſtatum, quòd ſunt uerè fideles & concordes in dominicis rebus, deducat unumquemque in conuenientem ſibi locum. Si Presbyter à parœcia uenerit, recipiatur à Presbyteris in communionem; Si Diaconus, recipiatur à Diaconis; Si Epiſcopus, unà cum Epiſcopo ſedeat, eundem ab illo obtinens honorem. Rogabiſque eum, ò Epiſcope, ut ſermones habeat ad populum ad docendum accõmodatos, peregrinorum enim adhortatio & admonitio ualde accepta, atque uehementer utilis eſſe conſueuit. Nullus enim Propheta, inquit, acceptus eſt in patria ſua. Permittes etiam ei Euchariſtiam offerre; ſi propter reuerentiam ueluti ſapiens, ſcilicet honorem tibi reſeruans, noluerit Euchariſtiam offerre, coges eum ut uel populo benedicat. Si cùm ſedet is, alius quidam interueniat honeſtus & clarus in uita peregrinus, uel indigena; tu Epiſcope qui fortè uel uerbum Dei prædicas, uel Cantorem aut Lectorem audis, noli illius perſonæ obſequio miniſterium uerbi relinquere, ut illi primum conſeſſum præcipias, ſed mane quietus non interrumpens ſermonem, uel auditionem tuam; fratres autem per Diaconos eum recipiant. Si locus deſit, Diaconus excitato eo, qui iunior fuerit, non tamen iram adhibens, ſed perſuaſionem, illum in ſede collocet. Eſt autẽ æquum ut beneuolus frater id per ſe faciat. Quòd ſi re-

ſi renuerit, illùm ui deturbatum poſt omnes ſtatuat, ut diſcant reliqui præſtantioribus cedere. Si inops aliquis uel obſcurus, uel aduena uenerit ſiue ſenex, ſiue adoleſcens ætate is ſit, locuſq; deſit, ei locum ex toto corde prouideat Diaconus, ne perſonis gratificari uideatur, ſed à Deo miniſterii gratiam inire. Idem ſeruet Diaconiſſa cum aduenientibus mulieribus pauperibus ſiue diuitibus.

Quòd oportet manè & ueſpere cœtus frequentare.
C AP. LXIII.

CVM doces, ò Epiſcope, iube & hortare populum eccleſiam frequentare manè ac ueſpere quotidie, nunquamq́; abeſſe omnino, ſed aſſiduè unumquemq; conuenire, nec eccleſiam mutilare ſe ipſum ſubtrahentem, neq; truncum Chriſti corpus reddere. Non enim ſolùm de ſacerdotibus dictum eſt, ſed quilibet Laicus de ſe id audiat cogitans dictum à Domino, Qui non eſt mecū, contra me eſt; & qui non congregat mecum, diſpergit. Nolite ergo uos, membra Chriſti cū ſitis, diſpergi, cœtus non celebrando, Chriſtū caput habentes, ſecundum promiſſionem ſuam, adiunctum & conſociatum uobis. Nec ipſi uoſmet negligatis, neque Saluatorem propriis membris deſtituatis, neque eius corpus ſcindatis, neque ipſius membra diſſipetis, neque huius uitæ neceſſaria diuino uerbo anteponatis, ſed quotidie conueniatis manè ac ueſpere pſallētes atque orantes in dominicis, manè dicentes pſalmū ſexageſimum ſecundum, ueſpere centeſimum quadrageſimum, maximè uerò hoc ſeruetis in ſabbato & in die reſurrectioni dicato. Verùm in die dominico diligentius conue-

nite, laudem Deo laturi, qui per Ieſum cuncta condidit, & illum ad nos miſit, atque mori permiſit, & à mortuis excitauit. Nam quam excuſationem afferre poteſt Deo, qui in hoc die non conuenit ad audiẽdum ſalutarem de reſurrectione ſermonem, in quo tres orationes ſtantes concipimus in memoriam illius, qui tertia die reſurrexit, in quo Prophetarum lectio habetur, & Euangelii prædicatio, & ſacrificii oblatio, atque ſacri cibi diſpenſatio?

Exemplum nos ad imitationem inducens, ductum ex Græcorum, & Iudæorum uano concurſu ad templa, & Synagogas.

CAP. LXIIII.

QVOMODO nõ hoſtis Dei habẽdus eſt is, qui in tẽporalibus diu noctuq́; eſt occupatus, æterna'ue rò contemnit? ac balnea quidem & caducum cibum quotidie frequentat, quæ uerò perpetuò manent, non curat? Quomodo non dicet Dominus huic, Iuſtificatæ ſunt gentes ſupra uos; quemadmodum Iſraeli im
Mat. 11. properans dicebat, Iuſtificata eſt Sodoma ex te. Nam ſi gentes de ſomno quotidie excitatæ concurrunt ad Idola, ut illa uenerẽtur, & priusquàm opus actionẽ'ue aliquam inſtituant, illis ſupplicant, & à feſtis celebritatibusq́ue eorum ſe non ſubducunt, ſed in iis ſunt intenti non ſolùm indigenæ, ſed etiam qui longè abſunt, atque in Theatra tanquàm in Synagogas conueniunt. Eodem modo qui fruſtrà Iudæi nominantur, poſt ſex dierum ceſſationem, ſeptimo die in Synagogam conueniunt, & uacationis Synagogæq́ue ſuæ rationem habent (qui tamen in ſua infidelitate uirtute uerbi ſunt priuati, præterea uerò ipſius nominis, quo appellãtur, uim proprietatemq́ue amiſerunt, Iudas enim confeſ-

ſio eſt, ii autem non ſunt confitentes Deo, cùm Chri-
ſti paſſionem per ſcelus effecerint, ut per pœnitentiam ſalutem adipiſcantur) ſi igitur qui nôn ſaluantur in iis; quæ ſine fructu faciunt, ſunt aſſidui; tu qua excuſatione uteris cum Deo, qui Eccleſiam eius derelinquis, nec gentes imitaris; ſed eo derelinquis, uel quia te das ignauiæ, uel quia deficere cogitas, uel alicui malo ſtudes. Quibus dicit Dominus per Ieremiam, Iuſtitias meas non cuſtodiſtis, ſed neque ſecundum iuſtitias gentium ambulaſtis; paulò minus & ſuperaſtis illos. Et rurſum, Iuſtificauit animam meam Iſrael ab incompoſita Iudæ, & deinceps, Si mutabunt gentes deos ipſorum, & ii non ſunt dii, quoniam pertranſiſtis ad Inſulas Chetim, niſi & uidetis. Et in Cedar miſiſtis. & cogitate uehementer ſi facta ſunt hæc, quoniam illa non mutant ſua legitima, populus etiam meus mutauit gloriam ipſius, de qua non iuuabitur. Ergo qua defenſione utetur is, qui negligit, uel deſerit Eccleſiam Dei?

Hæc ſententia eſt in Ezec. 16.
Ier. 3.
Ier. 2.

Quòd nefas eſt res mundanas diuinis præferre. Cap. LXV.

QVOD ſi quis occaſionem proprii operis opponens, negligens fuerit, excuſando excuſationes in peccatis; ſciat is, artes fidelium ſucciſiuas, propriam eorum operam, pietatem eſſe. Artes igitur ueſtras in ſucciſiuis ſubſecundariiſque operis ponite, ut uictui ueſtro inſeruiant: opere autem pietatem colite; quemadmodum Dominus dicebat, Operamini non cibum, qui perit, ſed manentem in uitam æternam. Et rurſum, Hoc eſt opus Dei ut credatis in eum, quem miſit ille. Conamini igitur nunquam Eccleſiam Dei relin-

Ioan. 6.

relinquere. Quòd ſi quis ea neglecta, in gentium conſcelerata templa fuerit ingreſſus, uel in Iudæorum Synagogam, uel Hæreticorum, is quam excuſationem apud Deum inueniet in die Iudicii? quia uerba Dei uiuentis reliquit, uiuentia ipſa uitamque tribuentia, quæ poſſunt æterno ſupplicio liberare, & ad ædem Dæmoniorum ſe contulit, uel ad Synagogam interfectorum Chriſti, uel ad Eccleſiam malignantium, non audito

Pſal.25. eo, qui dixit, Odi Eccleſiam malignantium, & cum

Pſal.1. iniqua gerentibus non ingrediare. Et rurſum, Bea-
" tus uir, qui non ambulauit in conſilio impiorum, & in
" uia peccatorum non ſtetit, & in cathedra peſtilentium
" non ſedit, ſed in lege Domini uoluntas eius, & in le-
" ge eius meditabitur die ac nocte. Tu uerò relicto Fidelium cœtu, Dei Eccleſia ac legibus, reſpicis ſpeluncas latronum, ſancta ducens, quæ ille nefaria eſſe uoluit, & communia faciens, quæ ille, ſeparauit; non ſolumque id facis, ſed etiam ad Græcorum ludos curris, & ad Theatra properas, expetens unus ex uenientibus eò numerari, & particeps fieri auditionum turpium ne

Ier.15. dicam abominabilium: nec audiſti Ieremiam dicen-
" tem, Domine non ſedi in conſilio ludentium, ſed ti-

Iob.31. mui à conſpectu manus tuæ. neque Iob dicentem ſi-
" milia, Si uerò & cum irriſoribus ambulaui aliquando,
" appendor enim in ſtatera iuſta. Quid uerò cupis Græcos ſermones percipere hominum mortuorum, afflatu Diaboli tradentium ea, quæ mortem afferunt, fidem euertunt, ad deorum multitudinem credendam inducunt eos, qui ad illa attentionem adhibent. Vos uerò diuinis legibus inuigilantes, uitæ huius neceſſitatibus putate eas præſtantiores, maioremque iis honorem deferentes, conuenite ad Eccleſiam Domini,

quam

quam acquiſiuit ſanguine Chriſti dilecti primogeniti omnis creaturæ. Ea eſt enim altisſimi filia, quæ parturiit nos per uerbum gratiæ, & formauit in nobis Chriſtum, cuius participes facti ſacra membra exiſtitis, & electa, non habentia maculam neque rugam, *Eph. 5.*
neque aliquid huiuſmodi, ſed tanquàm ſancti & irreprehenſibiles in fide perfecti eſtis in ipſo, ſecundum imaginem eius, qui creauit uos.

Quòd oportet declinare omnes Græcorum impietates.
CAP. LXVI.

CAVETE igitur ne conuentus celebretis cum iis, qui pereunt, quæ eſt Synagoga gentium ad deceptionem & interitum. nulla eſt enim ſocietas Dei cum Diabolo: nam qui congregatur unà cum iis, qui cum Diabolo idem ſentiunt, unus ex ipſis connumerabitur, & uæ habebit. Fugite quoque indecora ſpectacula Theatra (inquam) & Græcorum ludos, incantationes, ariolationes, uaticinia, luſtrationes, aruſpicinam, auguria, necromantiam, inuocationes, quo-
» niam ſcriptum eſt, Non erit augurium in Iacob, ne-
» que uaticinium in Iſrael. Et rurſum, Augurium pec-
» catum eſt. Et alibi, Non augurabimini, & ariolatio-
» nes, diuinationes, & Pythones non ſequemini, luſtrato *Deut. 18.*
» res non acquiretis. Ideo monet Ieremias dicens, Secun *Ier. 10.*
» dum uias gentium ne ambulaueritis, & à ſignis cœli
» ne timueritis. Propterea oportet fidelem fugere impiorum cœtus Græcorum ac Iudæorum, reliquorumque Hæreticorum, ne ubi unà cum eis degimus, animis noſtris laqueos paremus, & ne ubi in eorum feſtis uerſamur, quæ in honorem Dæmonum celebrantur, cum eis

eis habeamus ſocietatem impietatis. Vitandi quoque ſunt illorum mercatus, & qui in iis fiunt ludi. Fidelem enim oportet ad mercatum tantùm comparere, ut corpuſculum emat, & animam acquirat, atque alia quædam ad uſus neceſſarios comparet. Vitate igitur omnem Idolorum pompam, ſpeciem, mercatum, conuiuia, gladiatores, denique omnia dæmoniaca ſpectacula.

Quòd non oportet otioſum comedere, ſicuti Petrus Piſcator, & alij Apoſtoli; Paulus uerò & Aquila ſcenas faciebant, Iudas, & Iacobus agricolæ erant. narrat Hegeſippus & Tertullianus Romanus. CAP. LXVII.

QVI in Eccleſia iuuenes eſtis curate in omnibus rebus neceſſariis ſedulò miniſtrare, cum omni ſanctitate operis ueſtris uacate, ut omni tempore, & uobis & egentibus ſuppeditare poſſitis, ne Eccleſiam Dei oneretis. Etenim nos quoque uacantes uerbo Euangelii ſuccifiuas operas non negligimus. Alii enim ex nobis piſcatores ſunt, alii ſcenarum artifices, alii agricolæ, ne unquam otioſi ſimus. Dicit autem quodam in loco Solomon, Vade ad formicã ò piger, et imitare uidens uias ipſius, & fias illa ſapientior. Illi.n.cùm agricolatio non ſit, neq; cogẽtem habeat, neq; domino ſubdatur, parat in æſtate cibum, multamq; in meſſe facit congregationem. Et accede ad apem, & diſce quàm operaria ſit, & opus quàm graue negocietur, cuius labores Reges & idiotæ ad ſanitatem adhibent. eſt autem deſiderabilis & glorioſa quemadmodum eſt uiribus infirma. Et deinceps, Quouſque tandẽ piger iacebis, quando de ſomno excitaberis, parum dormis, parum ſedes, pau-

Prou.6.

,, paululùm dormitas, paulùm autem ſuffarcinas mani-
,, bus pectora, poſtea adeſt tibi ſicut malus uiator pauper
,, tas, & egeſtas tanquàm bonus curſor. Si uerò impiger
,, fueris, ueniet ſicut fons meſſis tua, & egeſtas tanquàm
,, malus uir transfugiet. Et rurſum, Qui laborat terram *Prou.* 12
,, ſuam, replebitur panibus. Et alio in loco, Piger com- *Eccl.* 4.
,, plicat manus ſuas, & comedit carnes ſuas. Et dein- *Prou.* 19
,, ceps, Abſcondens piger manus ſuas, non poterit ap-
,, plicare ad os ſuum. Et rurſum, Propter pigritiam *Eccl.* 10.
,, manuum humiliabitur contignatio. Laborate
ergo aſſiduè, eſt enim otioſi reprehenſio ir-
reparabilis. Si quis non laborat, hic
apud uos non manducet, otioſos e-
nim odit Dominus Deus noſter:
Nemo enim ex iis, qui Deo
uacant, eſſe debet
otioſus.

CON-

CONSTITVTIONVM SANCTORVM APOSTOLORVM B. CLEMENTE ROMANO AVCTORE,

LIBER TERTIVS.

De Viduis. CAP. PRIMVM.

1. ad Tim. 5. VIDVAS conſtituite non minores annis ſexaginta, ut quodammodo propter illarum ætatem ſitis certi eas bigamiæ ſuſpitione uacare. Si iuniorem in uiduali ſtatu conſtitueritis, & illa non ferens in iuuentute uiduitatem, nupſerit, dedecorabit gloriam uidualis gradus, & rationem Deo reddet, non quoniam ſecundas nuptias ſecuta eſt, ſed quoniam ſuam profeſſionem non ſeruauit, luxuriata Chriſto. Quare oportet non temere facere profeſſionem, ſed cum conſilio & conſide-
Eccl. ratione: præſtat enim eam non nouere, quàm nouere-
cap. 5. re & non reddere. Si autem aliqua adoleſcentior ſit, quæ cùm breui tempore uirum ſuum habuerit, illumque uel per obitum, uel per aliquam aliam occaſionem amiſerit, per ſe manere uoluerit, donum habens
3. Reg. uiduitatis, beata hæc inuenietur imitata Sidoniam il-
17. lam uiduam in Sarephtha, cuius hoſpitio ſanctus Dei propheta Helias eſt uſus. Talis mulier ſimilis erit Annæ filiæ Phanuelis de Tribu Aſer, quæ à templo non diſcedebat diu noctuque inuigilans precibus, & ſupplicationibus; quæ nata annos octuaginta quatuor, à uirgi-

uirginitate cum uiro uixerat annos ſeptem, Chriſtique aduentum glorificans, confitebatur Domino, & loquebatur de illo omnibus, qui expectabant redemptionem in Iſrael. Quæ talis fuerit, teſtimonio accepto honorabitur, adepta in terra apud homines gloriam, & in cœlo apud Deum æternam laudem.

Quòd cauendum eſt à conſtitutione Viduæ iunioris propter ſuſpitionem. CAP. II.

ADOLESCENTIORES Viduæ ad uidualem ſtatum ne ordinentur, ne fortè ea occaſione, qua non poſſunt florem ætatis cohibere, ad ſecundas nuptias deſcendentes, negocium habeant. Adiuuentur autem & ſubleuentur, ne occaſione moleſtiæ carnis, ad ſecundas nuptias delapſæ, in re indecora detineantur. Nam hoc quoque ſcire debetis, quòd primæ nuptiæ, ſi legitimæ fiant, iuſtæ cenſentur, ut quæ ſecundum Dei uoluntatem ſunt. Bigamia poſt profeſſionem, iniqua habenda eſt, non propter coniunctionem, ſed propter mendacium. Trigamia incontinentiæ eſt argumentum. Id, quod ſupra trigamiam fit, manifeſta fornicatio iudicatur, & non dubia intemperantia. Deus enim unam mulierem uni uiro tradidit in creatione, Erunt enim duo in carne una. Adoleſcentioribus uerò poſt primi uiri obitum concedatur ſecundus, ne incidant in iudicium Diaboli, & in laqueos multos, atque in libidines inſanas inutilesque animis, quæ ſupplicium potius, quàm iucunditatem afferunt.

Quales eſſe oporteat Viduas, & quomodo adiuuandæ ſint ab Epiſcopo. CAP. III.

VERÆ ſunt Viduæ, quæ uni nuptæ fuerunt plurimorum teſtimonio probatæ, bonis operibus intentæ: uiduæ re uera temperatæ, caſtæ, fideles, piæ, quæ bene liberos educauerunt, & laudabiliter hoſpites receperunt, quibus opem ferre oportet tanquam Deo dicatis. Sed etiam pauperum, ò Epiſcope, memor eſto, ipſis quoque adiutricem manum præbens, curamque eorum ſuſcipe ueluti Dei œconomus, opportuno tempore unicuique tribuens, quæ ſibi ſunt neceſſaria, uiduis, orphanis, uitæ ſubſidia non habentibus, & in tribulatione conſtitutis.

Quòd cuilibet indigenti bene facere oportet. CAP. IIII.

QVID enim ſi quædam Viduæ non ſint, & quidam uxoribus non careant, cum tamen ſubſidio egeant ob inopiam, uel ob morbum, uel ob liberos alendos, omnes debes reſpicere, omnium curam ſuſcipere. Nam qui dona dant, non præciſè illa deſtinant uiduis, ſed in uniuerſum conferunt, uoluntaria ea appellantes: quo tu ſciens eos, qui premuntur, uti bonus œconomus diligenter impertias eis de munere. Deus enim cognoſcit eum, qui dedit, quamuis abſens per te egentibus impertiat: atque ille quidem habet beneficentiæ mercedem, tu uerò probatæ œconomiæ laudem: dicque illis, quis dederit, ut ex nomine pro eo orare ualeant. Oportet enim omnibus hominibus benefacere, non facientes delectum huius quiſnam ſit, uel illius. Inquit enim Dominus, Omni pe-
Luc. 6.
tenti

tenti te da. nimirum re uera egenti, etiam ſi amicus ſit, etiam ſi inimicus, ſi conſanguineus, ſi alienus, ſi ſine uxore, ſi cum uxore uiuat. In omni enim ſcriptura Dominus de pauperibus præcipit per Iſaiam, Frange eſurienti panem tuum, & egenos uagosque introduc in domum tuam. Si uideris nudum, cooperi illum, & propinquos ſeminis tui ne deſpexeris. Et per Danielem dicit potenti, Ideo Rex conſilium meum placeat tibi, & peccata tua eleemoſynis redime, & iniquitates tuas in miſerationibus pauperum. Et per Solomonem inquit, Per eleemoſynam & fidem purgantur peccata. Et per Dauid rurſum ait, Beatus qui intelligit ſuper inopem, & pauperem, in die mala liberabit eos Dominus. Et rurſum, Diſperſit, dedit pauperibus, iuſtitia eius manet in ſæculum. Et Solomon inquit, Qui miſeretur pauperis, Domino fœneratur, & ſecundum donum ipſius retribuetur ei. & deinceps, Qui obturat aures ſuas, ne audiat indigentem, & ipſe inuocabit, & non erit, qui exaudiat eum.

Cap. 58. *Cap. 4.* *Prou. 14* *Prou. 19* *Prou. 21*

Quòd oportet Viduam probitati morum ſtudere. CAP. V.

SIT omnis uidua mitis, placida, proba, malitiæ expers, non iracunda, non loquax, non uociferatrix, non procax, non maledica, non uerborum auceps, non bilinguis, non curioſa. Si quid uidit uel audiuit, quod fuerit minùs rectum, perinde ſit, atque ſi id non uiderit, nec audiuerit; neque ulla alia res uiduæ ſit curæ, quàm orare pro iis, qui ſubſidia miniſtrant, & pro uniuerſa Eccleſia. Si quid ab aliquo rogetur, nolit facilè reſpondere, niſi in iis, quæ ad fidem, iuſtitiam, ſpem in Deo habendam pertinent, reiiciatque ad præpoſitos

poſitos, illos, qui in diſciplina pietatis inſtitui uolunt, eaque ſola reſpondeat, quæ faciunt ad euertendum errorem de Deorum multitudine, explicetque rationem de unius Dei principatu; de reliquis non temerè reſpondeat; ne ſi quid indoctè dixerit, blaſphemiam im-
Matt. 13 pingat uerbo. Grano enim ſinapis ſimile eſſe uerbum Dominus docuit: id uerò ardorem habet, quo ſi quis imperitè utatur, amarum inueniet: oportet enim in myſticis non proditorem eſſe, ſed cautum: admonet
Matt. 7. enim nos Dominus dicens, Nolite proiicere margaritas ueſtras ante porcos, ne fortè conculcent eas pedibus, & conuerſi dilanient uos. Nam Infideles ſi audiant ſermonem de Chriſto non perfectum, ſed imminutum, & maximè eum, qui de incarnatione atque paſſione habetur, deridebunt nos ueluti eos, qui falſa opinamur. Itaque rea fiet temeritatis & blaſphemiæ Presbytera, & uæ habebit: Væ enim (inquit) ei,
Iſa. 52. ad Ro. 2. per quem nomen meum blaſphematur in gentibus.

Quòd non oportet mulierem docere; indecorum eſt enim, & quæ mulieres ſequebantur Dominum. CAP. VI.

1. Co. 14 NON permittimus igitur mulieres in Eccleſia docere, ſed tantùm orare, & magiſtros audire. nã magiſter ipſe & Dominus Ieſus Chriſtus cùm nos duodecim ad docendum populum genteſque miſiſſet, nuſquam mulieres miſit ad prædicationem, quanquã non deerant. Erat enim nobiſcum mater Domini, & ſorores eius, præterea Maria Magdalena, & Maria Iacobi, & Martha, & Maria ſorores Lazari & Solome, & quædam aliæ. Nam ſi neceſſe fuiſſet mulieres docere, ipſe primus iis quoque præcepiſſet, ut unã nobiſcum populum

lum inſtituerent. Si enim caput mulieris uir eſt, non eſt æquum ut reliquum corpus capiti imperet. Intelligat uidua ſe Dei altare eſſe, ſedeatque domi apud ſe, non frequentans fidelium domos cum occaſione aliquid capiendi: altare enim Dei non circumcurſat, ſed in uno loco ſtabile manet. Igitur uirgo quoque, & uidua non circumcurſent, neque uagentur per alienas domos, quoniam uagæ impudenteſque non conſiſtunt uno in loco, eo quòd non uiduæ ſed peræ potius ſunt, paratæ ad capiendum, garrulæ, maledicæ, contentiones ſerentes, impudentes, inuerecundæ: quæ ſunt huiuſmodi, non habendæ ſunt dignæ illo, qui eas uocauit. Nam ad communem Synagogæ quietem in die dominico non conueniunt, ut ii, qui uigilant, ſed uel dormitant, uel garriunt, uel lenocinantur, uel petunt, uel alios captiuos faciunt, inducentes eos ad malum, neque permittentes ſobrios in Domino eſſe, ſed ita illos præparant, ut tales exeant, quales intrauerunt, ſcilicet inanes, cùm non audiant eos, qui docent, neque qui legunt uerbum Domini. De iis enim Iſaias propheta „ inquit, Auribus audietis, & non intelligetis; & uiden- „ tes uidebitis, & non cognoſcetis: incraſſatum eſt enim „ cor populi huius.

S. Ign. ad Tarſen.

S. Ign. ad Thylad.

Iſa. 6.

Quales ſint falſæ Viduæ. CAP. VII.

EODEM modo talium uiduarum obturatæ ſunt aures cordis, ne intra ſuos parietes ſedentes, cum Domino colloquia habeant, ſed circumcurſantes, animo quæſtum per nugas faciendi, aduerſarii deſideria expleant. Tales igitur uiduæ non pertinent ad Chriſti altare: ſunt enim uiduæ, quæ in opere hanc rem ponunt,

& quòd

&c quòd impudenter petunt, & ultrà modum capiunt; ideò iam multos ad dandum ſegniores reddiderunt: nã cum deberent propter modeſtiam propoſiti, eccleſiaſticis rebus eſſe contentæ, per diuitum domos circumcurſantes, pecuniam extorquẽt, ſibi cumulantes, atq; acerbo fœnore mutuum dant, nihilque præter mammonam curant; quarum Deus crumena eſt; quæ eſcam &

Iſa.22. potum omni uirtuti anteponunt dicentes, Comedamus, & bibamus, cras enim morimur. Nam, quæ in quærenda pecunia eſt exercitata, pro Deo mammonã colit, hoc eſt quæſtui ſeruit. Deo autem grata eſſe non poteſt, neque eius cultui inſeruire, cum nequeat aſſiduè illum interpellare, ad parandam pecuniam mente animoque intenta; quoniam ubi eſt theſaurus, ibi & cor ſuum. Cogitat enim aliquò accedere quæſtus gratia, uel quòd illa ſua amica eius oblita eſt, & aliquem ſermonem ad illam referre oportet. Quæ uerò talia cogitat, non poteſt orationi intenta eſſe, ſed occurrenti cogitationi. Ideò quamuis aliquando pro aliquo orare uelit, non exaudietur: non enim ex toto corde offert orationem Domino, ſed diſtracta cogitatione. Quæ uerò uult Deo intendere, intus ſedens cogitat quæ ſunt Domini, diu noctuque inceſſabili ore offerens preces

Iud. 9. mundas. Vt igitur ſapientiſſima Iudith temperantiæ teſtimonio commendata, diu noctuque ſupplicabat pro Iſraele Deo; ſic ſimilis illi uidua continuatam pro Eccleſia interpellationem Deo offeret, qui illam exaudiet: quoniam eius mens ad hoc ſolum fixa eſt, neque ad ſumptuoſam cupiditatem, neque ad inſatietatem ſe proiicit. Huius caſti ſunt oculi, aures purgatæ, manus puræ, pedes quieti, os neque ad ingluuiem, neque ad loquacitatem paratum, ſed loquens quantum eſt

opus

opus,capiens quæ ſunt ſolùm ad conſeruandam naturam neceſſaria. Ita cùm grauis fuerit & ſedata, grata erit Deo & ſimul ac petet aliquid, præueniet eam conceſſio. Adhuc enim te, inquit, loquente, dicam, Ecce *Iſa. 52.*
adſum. Talis cum ſit, careat auaritia, ſuperbia, turpi lucro; ne ſit inſatiabilis, ne guloſa, ſed continens, mitis, quieta, uerecunda, pudens, domi ſedens, pſallens, orans, legens, uigilans, ieiunans, ex omni parte cum Deo colloquia habens, canticis & hymnis; lanam accipiens, aliis potius miniſtret, quàm ipſa ab aliis petat: memor commendatæ à Domino, in Euangelio uiduæ, *Luc. 21.*
quæ cum ad templum acceſſiſſet, miſit in gazophylacium duo minuta, hoc eſt quadrantem: quam intuitus cordis ſcrutator Chriſtus Dominus, & magiſter noſter dixit, Amen dicò uobis, quòd hæc uidua pluſquàm omnes in gazophilacium miſit, quoniã omnes ex abundanti miſerunt, hæc ex eo quod deeſt illi, totum quem habebat uictum miſit. Sanctas igitur uiduas eſſe oportet, obedientes Epiſcopis, Presbyteris & Diaconis, etiam Diaconiſſas uenerantes, uerentes, timentes, non libertate utentes, neque contra mandatum aliquid facere uolentes, præter ſententiam Diaconi; ueluti ſi pergere uelit ad aliquem, ut apud eum comedat, & bibat, uel ſi ab aliquo quidpiam capiat. Quòd ſi iniuſſa aliquid horum fecerit, puniatur ieiunio, uel ſegregetur ueluti temeraria.

Quòd non oportet ab indignis capere, neque uiduam, neque Epiſcopum, neque alium fidelem. CAP. VIII.

QVID enim ſcit qualis ſit ea, à qua accipit, uel à quali miniſterio uictum ſuppeditat? num de ra-

O pina,

pina, uel de aliquo non honeſto ſtudio? ignorat uidua quòd de una quaque harum rerum rationem Deo reddet, recipiens quæ Deo ſunt indigna. Nam neque ſacerdotes talis mulieris uoluntariam oblationem unquã recipient, ueluti furis uel meretricis. Scriptum eſt

Deu. 23. enim, Non concupiſces res proximi, & non offeres mercedem meretricis Domino Deo. Non eſt igitur à talibus capiendum, neque etiam ab excõmunicatis. Sint autem uiduæ paratæ ad obediendum iis, quæ eis à præpoſitis ſunt præcepta, & ad præſcriptum Epiſcopi faciant, ueluti Deo obedientes. nam qui ab huiuſmodi excõmunicato, uel extra Synagogam eiecto accipit, & pro tali orat, qui in malis perſeuerare ſibi proponit, nec aliquando uult ad pœnitentiam redire, communicat cum eo in oratione, & offendit Chriſtum, qui impios declinat, & confirmat eum per indignam largitionem, & contaminat ſe cum eo, non ſinens illum ad pœnitentiam uenire, ut ingemiſcat, & roget Deum.

Quòd non oportet mulieres baptizare: impium eſt enim, & à Chriſti doctrina alienum. CAP. IX.

DE mulieribus autem an hæ baptizare debeant, ſignificamus uobis, quòd non paruum periculum imminet eis, quæ hoc faciunt. Ideo non conſulimus; periculoſum eſt enim, immo iniquum & impium. Nam ſi

1.*Co.* 15. mulieris caput eſt uir, is uerò ad ſacerdotium promouetur, non eſt æquum opificium contemnere, & principium relinquentem, ad infimum corpus uenire. Mulier enim uiri corpus eſt, de coſta conflatum, ſubiectũq; illi, à quo eſt abſciſſum ad filiorum procreationem. Ip-

Gen. 3. ſe enim inquit, Tui dominabitur. Principium enim

mulieris

mulieris uir eſt, quoniam eius eſt caput. Quòd ſi in præcedẽtibus docere eas non permiſimus, quomodo quis eas præter naturam ſacra facere concedat? Hæc eſt.n. inſcitia ad Græcorum impietatem pertinens, fœminis deabus ſacrificulas inſtituere. Sed non eſt Chriſti ordinationis proprium: nam ſi à mulieribus baptizandum fuiſſet, omnino Dominus à propria matre baptizatus fuiſſet, non à Ioanne: aut cùm nos ad baptizandum miſit, unà nobiſcum ad id mulieres miſiſſet. nunc autem id nuſquam ordinauit, neque ſcriptum reliquit, cognoſcens & naturæ conuenientiam, & rei ipſius decorum, ut qui naturæ auctor erat & ordinationis legiſlator.

Quòd non oportet laicum ſacèrdotale officium facere, baptiſma, ſacrificium, manus impoſitionem, & benedictionem. CAP. X.

SED neque laicos concedimus aliquod ſacerdotale munus exercere, ueluti ſacrificium, baptiſmum, manus impoſitionem, uel benedictionem magnam, ſiue paruam. Non enim ſibi quis ſumit honorem, ſed qui uocatur à Deo. Nam Per Epiſcopi manus datur hæc dignitas. Qui uerò ad eam promotus non eſt, ſed eã ſibi uſurpat, Oziæ pœnam ſuſtinebit.

Quòd excepto Epiſcopo uel Presbytero, nemini ex reliquis clericis conceſſum eſt, ſacerdotalia exercere: ordinare autem ſoli Epiſcopo conuenit; alij nemini. CAP. XI.

SED neque reliquos clericos baptizare permittimus, ueluti Lectores, Cantores, Oſtiarios, miniſtros; ſed ſolos Epiſcopos, & Presbyteros, miniſtrãtibus illis Diaconis. Qui hoc auſi fuerint, Coritarum ſupplicium patientur. Non concedimus autem Presbyteros ordina-

re Diaconos, Diaconiſſas, Lectores, miniſtros, Cantores, Oſtiarios; ſed ſolos Epiſcopos: is eſt enim ordo, & harmonia eccleſiaſtica.

Dehortatio ab Inuidia. CAP. XII.

DE Inuidia, obtrectatione, detractione, ſimultate, contentione antea dictum eſt uobis, quòd hæc à Chriſtianis aliena ſunt, maximè uiduis, quoniam quidem agitator diabolus multiplex, uariusq; cum ſit, de non uiduis triumphum quærit, ueluti olim de Cain. Quædam enim uiduas ſe eſſe dicunt, officia autem digna uiduitate non faciunt, quemadmodum nec Cain fraterna iuſtà faciebat. Ignorant enim quòd non uiduitatis nomen in regnum ipſas introducet, ſed fides uera & opera ſancta. Si uerò aliqua nomen uiduitatis poſſideat, aduerſarii ſtudia exerceat, uiduitatis eius ratio nõ habebitur, ſed regno expulſa, æterno ſupplicio tradetur. Audimus enim quaſdam eſſe uiduas obtrectatrices, inuidas, calumniatrices, dolentes aliorum commodis. Tales Chriſti non ſunt, neque eius doctrinæ diſcipulæ. oportebat enim eas, cùm conuidua ab aliquo ueſtitur, uel argentum capit, uel cibum, uel potum, uel calceamenta, uidentes ſororem recreatam dicere.

Quomodo oporteat uiduas orare pro miniſtrantibus uitæ ſubſidia. CAP. XIII.

BENEDICTVS es Deus, qui conſolatus es uiduam: Benedic Domine & glorifica miniſtrantem ei & opus eius, ut aſcendat in ueritate ad te, & memor eſto eius in bonum in die uiſitationis ſuæ. Et Epiſcopo, qui

bene miniſtrauit & docuit, opportunam eleemosynam nudæ conuiduæ meæ fieri, addas gloriam, & des ei coronam gloriæ in die reuelationis uiſitationis ſuæ. Eodem modo uidua, quæ miſericordiam accepit, precetur pro eo, qui uictum ipſi miniſtrauit.

Quòd non oportet gloriari, & efferre ſuum nomen eam, quæ fructificat ſecundum Domini ordinationem. CAP. XIIII.

ILLA tamen, quæ benefecit, occultet proprium nomen, ueluti ſapiens, non canens tuba coràm ſe, ut ſit eleemoſyna in occulto apud Deum; ſicut dicit Dominus, Cum facis eleemoſynam, non cognoſcat ſiniſtra tua quod facit dextera tua, ut eleemoſyna tua ſit occulta: & uidua oret pro eo, qui dedit. quicunque tandem ille ſit, cùm ſanctum Chriſti altare referat, & Pater in occulto uidens, benefacienti in aperto reddet. Sed quæ ſecundum Dei mandatum uiduæ uiuere nolunt, exquirere ſtudent, quæ ſit illa quæ miniſtrauit, & quæ accepit, quod cùm cognouerint, accuſant miniſtrantem illam dicentes, Neſciebas quòd ego eram tibi uicinior, & quòd magis egebam quàm illa? Cur igitur antepoſuiſti eam mihi? Hæc dicit ſtulta, non intelligens non hominis uoluntate id factum, ſed diuino conſilio. Nam cùm ipſa teſtetur ſe uiciniorem & maiori inopia oppreſſam, magiſque nudam fuiſſe, etiam animaduertere debuit, diuinam ordinationem, tacitamque, non accuſantem præbitricem illam, domum ingredi, & in faciem procumbentem rogare Deum ut remittatur ſibi peccatum. Deus enim facienti bonum præcepit, ne opus bonum peruulgaret. hæc autem illam accuſauit quòd ſuum nomen non indicauit, ut illo Matt.6.

cognito

cognito ad capiendum poſſet accurrere, ac non ſolùm
accuſauit, ſed etiam illi maledixit, oblita eius, qui
Gen. 12. dixit, Benedicens tibi, benedictus eſt; & maledicens
Matt. 10 tibi, maledictus. Dicit autem Dominus, Cum in-
„ traueritis in domum, dicite, Pax huic domui; & ſi
„ fuerit ibi filius pacis, pax ueſtra requieſcet ſuper eum;
„ Si non fuerit dignus, pax ueſtra ad uos reuertetur.

Quòd indecorum eſt conuicio afficere proximum: alienum ènim Chriſtiano eſt maledicere. CAP. XV.

QVOD ſi pax ad eos redit, qui eam miſerunt, cùm ipſa dignos non inuenerit, multo magis maledictum in caput illorum reuertetur, qui iniuſtè id miſerunt, cùm non ſit dignus ut in maledictum incurrat is, in quem eſt iactum. Nam qui inaniter conuicium
Prou. 26 facit, ipſe ſibi maledicit, ut ait Solomon, Quemad-
„ modum aues uolant, & paſſeres, ita maledictum ua-
Prou. 10 num, in neminem ſuperueniet. & rurſum dicit, Qui
„ proferunt contumelias, inſipientiſſimi ſunt. Atque ut apis robore ſuo imbecilla, ubi aliquem percuſſit, amittit aculeum, fitque ſterilis, eodem modo uos iniuriam, quam in alios facitis, in uos ipſi recipitis. Lacum enim aperuit, & effodit eum, & incidet in fo-
Prou. 26 ueam, quam fecit. Qui fodit foueam proximo, inci-
Eccl. 10. det in eam. Igitur qui maledictum fugit, alteri ne maledicat. Nam quod in te fieri non uis, nec tu id in alium feceris. Quare caſtigate inobedientes; increpate inuerecundas; hortamini puſillanimes; confirmate infirmas; laudate in ſanctitate ambulantes; benedicant potius, & non conuicientur; pacem componant, & non excitent bellum. Quare nec Epiſcopus, nec Presbyter,

ſbyter, nec Diaconus, neque alius quiſquam de ſacro numero, maledicto linguam contaminet, ne pro benedictione conſequatur maledictionem. Adhibeat autem ſtudium diligentiamque ut nec laicus maledictum proferat. Omnium enim curam ſuſcipere debet Clericorum, uirginum, uiduarum, laicorum. Ideo, ò Epiſcope, coadiutores uitæ tuæ, & iuſtitiæ operarios Diaconos Deo acceptos gratoſque elige, quos ex omni populo probatos iudicas eſſe dignos, & ad uſus miniſterii idoneos. Elige quoque Diaconiſſam fidelem & ſanctam ad mulierum miniſteria. nam accidit aliquando, cùm in aliquorum domos Diaconum ad mulieres mittere nòn potes, propter infideles, mittes igitur mulierem Diaconiſſam propter improborum cogitationes. nam ad multos uſus muliere Diaconiſſa indigemus: ac primùm cum illuminantur mulieres, Diaconus ungit frontem ipſarum oleo ſancto, deinde Diaconiſſa eas abſtergit. Non eſt enim neceſſe mulieres aſpici à uiris, ſed ſolùm in manus impoſitione caput illius unget Epiſcopus, quemadmodum ſacerdotes, & Reges antiquo tempore ungebantur. non quòd, qui nunc baptizantur ſacerdotes ordinantur,
,, ſed quòd à Chriſto Chriſtiani dicuntur; regale ſacer- *1.Pet. 2.*
,, dotium, & gens ſancta, Eccleſia Dei, columna & fir-
,, mamentum thalami ſponſi: qui aliquando non populus, nunc autem dilecti & electi, ſuper quos inuocatum eſt nomen ipſius nouum, ut teſtatur Iſaias propheta di- *Iſa. 62.*
cens, Et uocabunt populum nomen eius nouum, quod Dominus nominabit eum.

De

De diuina initiatione ſancti Baptiſmi. CAP. XVI.

TV ergo, Epiſcope, illa figura unges caput illorum, qui baptizantur, ſiue ii uiri ſint, ſiue mulieres, oleo ſancto in figuram ſpiritualis baptiſmi. Deinde uel tu Epiſcopus, uel tibi ſubiectus Presbyter ſacram ſuper ipſos dicens ac nominans inuocationem Patris & Filii, & Spiritus ſancti, baptizabis eos in aqua: ac uirum ſuſcipiat Diaconus, mulierem Diaconiſſa, ut decore traditio infrangibilis ſigilli adminiſtretur. Poſtea Epiſcopus liniat baptizatos unguento.

Quam cauſam habeat baptiſmus in Chriſtum cum aſſignatione cauſæ eorum, quæ in eo dicuntur, ac fiunt.

CAP. XVII.

DATVR igitur baptiſmus in mortem Ieſu, aqua pro ſepultura; oleum pro Spiritu ſancto; ſigillum pro cruce; unguentum eſt confirmatio profeſſionis; mentio fit Patris utì cauſæ & mittentis; Spiritus ſancti utì teſtis; demerſio ſignificat quòd commorimur; emerſio quòd reſurgimus. Pater qui eſt ſuper omnia Deus, Chriſtus unigenitus Deus, dilectus Filius, gloriæ Dominus, Spiritus ſanctus, Paracletus, qui à Chriſto mittitur & ab illo docetur, & illum prædicat.

Qualis eſſe debeat is, qui initiatur. CAP. XVIII.

QVI baptizatur ſit ab omni impietate alienus, mortuus peccato, amicus Dei, hoſtis Diaboli, hæres Dei Patris, cohæres filii ſui, qui abrenunciauerit

Sa-

Satanæ & Dæmonibus, & fraudibus ſuis, caſtus, mundus, ſanctus, pius, filius Dei, orans tanquàm filius patrem & dicens uti à communi fidelium conuentu in hunc modum, Pater noſter, qui es in Cœlis, ſanctificetur nomen tuum; Fiat uoluntas tua ſicut in Cœlo & in Terra. Panem noſtrum ſuperſubſtantialem da nobis hodie, & dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris; Et ne nos inducas in tentationem, ſed libera nos à malo. Quoniam tuum eſt regnum, uirtus, & gloria in ſæcula. Amen.

Qualis debeat eſſe Diaconus. CAP. XIX.

SINT Diaconi nulla ex parte reprehendendi, quemadmodum & Epiſcopus; tantùm ſint faciliores, accomodati ad multitudinem Eccleſiæ, ut infirmis miniſtrare ualeant, ueluti operarii, qui pudore non deterreantur. Ac mulier quidem mulieres curare ſtudeat; uterque nunciandi, curſandi, miniſtrandi, inſeruiendi officia abſoluat, ut de Domino Iſaias dicebat iis uer- *Iſai. 53.*
„ bis, Iuſtifica iuſtum bene ſeruientem multis. Vnuſquiſque igitur ſuum locum agnoſcat, & eum expleat diligenter, concorditer, unanimiter, cognoſcens Diaconatus mercedem. Sint Diaconi à pudore alieni in miniſtrando egentibus, quemadmodum Dominus noſter non uenit miniſtrari, ſed miniſtrare, & dare animam ſuam in redemptionem pro multis. Idem ipſos facere oportet; quanquàm animam pro fratre exponere opus foret, nolint dubitare; nam Dominus & Saluator noſter Ieſus Chriſtus non dubitauit animam ſuam ponere (ut ipſe inquit) pro amicis ſuis. Quòd ſi cœli & terræ Dominus omnia propter nos pertulit,

P quo-

modo uos miniſtrare indigentibus uerebimini? cùm eius imitatores eſſe debeatis, qui ſeruitutem, paupertatem, plagas, crucem propter nos eſt paſſus. Quare oportet uos quoque uti Chriſti imitatores inſeruire
Matt.20 fratribus. Qui uult enim (inquit) inter uos eſſe ma-
„ gnus, ſit ueſter miniſter. Et qui uult inter uos eſſe primus, ſit ueſter ſeruus: Ita enim ille opere præſtitit ut inſeruiret multis, non ſermone, nam cum accepiſſet linteum præcinxit ſe, deinde miſit aquam in peluim, nobisque recumbentibus accedens, omnium noſtrum lauit pedes, & linteo abſterſit. Quod faciens demonſtrabat nobis fraterni amoris charitatem, ut nos quoque inter nos idem faceremus. Cum igitur Dominus noſter ac magiſter adeo ſemet exinaniuerit, qua ratione uos pudebit idem facere in infirmos, & imbecillos fratres, cùm ſitis operarii ueritatis, & pietatis patroni? Miniſtrate igitur amanter, non murmurantes, nec diſcordias excitantes: non enim propter homines hæc facitis, ſed propter Deum, & miniſterii mercedem ab illo conſequemini in die uiſitationis ueſtræ. Neceſſe eſt igitur uos Diaconos omnes inuiſere, qui quidem uiſitatione opus habent, & de oppreſſis referre Epiſcopo ueſtro. Vos enim anima eius ſenſusq; eſſe debetis, prompti, & obedientes in omnibus rebus ei, uti Epiſcopo ueſtro & patri, ac magiſtro.

Quòd

Quòd à tribus, uel duobus Epiſcopis debet ordinari Epiſcopus, & non ab uno: irritum eſt enim. CAP. XX.

EPISCOPVM mandamus ordinari à tribus Epiſcopis, uel ad minus à duobus. non licere autem ab uno uobis conſtitui. nam duorum uel trium teſtimonium firmius, tutiusq́ue exiſtit. Presbyterum, & Diaconum, & reliquorum clerum ab uno Epiſcopo. Nec Presbyterum neque Diaconum iubemus ordinare ex laicis clericos, ſed Presbyterum tantùm docere, offerre, baptizare, benedicere populo; Diaconum miniſtrare Epiſcopo, & Presbyteris, hoc eſt, diaconatum exercere, non tamen reliqua peragere.

CONSTITVTIONVM SANCTORVM APOSTOLORVM B. CLEMENTE ROMANO AVCTORE,

LIBER QVARTVS.

De Orphanis. CAP. PRIMVM.

SI QVIS Chriſtianus Orphanus fiat, ſiue puer, ſiue uirgo, bene erit ſi aliquis ex fratribus carens liberis, puerum ſuſcipiat, & filii loco habeat. uirginem uerò, qui filium habuerit ducendæ uxori idoneum, ei in matrimonium collocet; hoc enim qui faciunt, opus magnum præſtant, orphanorum patres facti, & à Domino DEO conſequentur huius officii mercedem. Quòd ſi quis ſecundum gratiam hominum ambulans deſpexerit, cùm ſit diues, orphanatus membra, orphano quidem prouidebit orphanorum pater, & uiduarum iudex; illi uerò occurret aliquis, qui ipſius parſimoniam deuorabit; fietque in illum, quod dicitur, Quæ non comederunt ſancti, comederunt Aſſyrii ſicuti Iſaias dicit, Viduam ueſtram coràm uobis, alieni deuorant eam.

Iſa. 1.

Quomodo Epiſcopus debeat orphanis prouidere. CAP. II.

VOS Epiſcopi ſolliciti eſtote de eis alendis, in nullo deficientes, orphanis præſtantes munera parentum; uiduis uirorum, adultis nuptias, artifici opus, infirmo miſericordiam, eſurienti cibum, ſitienti potum, nudis ueſtitum, ægrotis medicinam, in carcere incluſis opem. Præterea uerò maiorem curam de orphanis ſuſcipite, ne quid illis deſit; uirgini quoad ad nubilem ætatem perueniat, & eam in matrimonium fratri detis; puero ut ſit ſubſidium, quo artem diſcat, & alatur ex miniſterio: ut cùm in arte profecerit, tunc poſſit artis inſtrumēta ſibi emere, ne ampliùs moleſtus ſit ueræ fratrum erga ſe charitati, ſed ſibi ſuppeditet. Etenim uerè beatus dicendus eſt is, qui cū poſſit ſibi in ſumptus miniſtrare, orphani, uiduæ, & aduenæ locum nū occupat.

Quibus debeant ſubſidia miniſtrari ſecundum Domini mandatum. CAP. III.

QVONIAM & Dominus beatiorem eſſe dixit eum, qui dat, quàm qui accipit. *Act. 20.* Etenim rurſum ab eo dictum eſt, Væ habentibus, & in hypocriſi accipientibus, uel iis, qui ſibi opitulari ualent, & ab aliis accipere uolunt, uterque reddet rationem domino Deo in die iudicii. Nam qui uel propter pupillarem ætatem, uel propter ſenectutis imbecillitatem, uel propter morbi caſum, uel propter filiorum numerum capit, non ſolùm reprehendendus non eſt, ſed etiam laude dignus cēſetur. Pro altari enim Deo dicato exiſtimatus, à Deo honorem conſequetur, diligenter & aſſiduè pro iis, qui ei præbent, preces fundens, qui non ſegniter accipit,

ſed

ſed doni quoad poteſt gratiam refert per orationem. Talis igitur homo in uita æterna à Deo beatitudinem conſequetur. Qui uerò de ſuo habet, & propter hypōcriſim capit, uel propter inertiam, cùm tamen laborando aliis opem ferre debuiſſet, Deo pœnas dabit, quoniam pauperum eſcam ſurripuit.

De Auaritia. CAP. IIII.

NAM qui argentum habet, & aliis non impartitur, nec ipſe utitur, ſerpentis locum obtinet, quē aiunt in theſauris dormire; & de eo uera eſt Scriptura, quæ
Eccl.6. ait, Congregauit diuitias, ex quibus non comedet, &
Prou.11 nihil ei proderunt pereunti à uindicta. Non enim iuuabunt, inquit, exiſtentes in die iræ. nam qui talis eſt, in Deum non credit, ſed in aurum, exiſtimans illud Deū, & in illo confidens. Veritatis hypocrita is eſt, perſonarū acceptor, perfidus, diſſimulator, timidus, debilis, leuis, facilis, moroſus, triſtis, ſibi infeſtus, nemini amicus; huius pecuniæ peribunt, & uir aduena eas conſumit, uel à
» uiuo ſublatas, uel illo mortuo perceptas: diuitiæ enim
» iniuſtè congregatæ euomentur.

Cum quali timore oporteat dominicarum collectarum participem eſſe. CAP. V.

MONEMVS igitur uiduas & orphanos, ut cum omni timiditate, ac uerecundia percipiāt de iis, quæ ipſis præbentur, gratiasque agant Deo, qui dat exurientibus eſcam, & in eum oculos attollant. Quis enim, in-
„ quit, ueſtrum comedet; uel quis bibet ſine ipſo? Ipſe
„ enim aperit manum ſuam, & implet omne animal be-
„ nedictione

" nedictione, frumentum adoleſcentibus, & uinum uirgi
" nibus, & oleum in hilaritatem uiuentium, fenum iumé
" tis, herbam ſeruituti hominum, carnes beſtiis, ſemina
" auibus, & omnibus accõmodatam eſcam. Ideo inquit
" Dominus, Videte uolatilia cœli, quoniam non ſemi- *Matt.6.*
" nant, neque metunt, neq; congregant in horrea, & Pa-
" ter ueſter nutrit illa: non'ne illis meliores eſtis uos? No lite igitur eſſe ſolliciti dicẽtes, Quid comedemus, quid bibemus: nouit enim Pater ueſter, quòd iis omnibus indigetis. Cum igitur tanta prouidentia uobis conſulat, bonaque ab illo percipiatis, laudibus efferre debetis orphanum & uiduam ſuſcipientem, omnipotentem Deum per dilectum filium eius Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, per quem gloria Deo in ſpiritu & ueritate in ſæcula Amen.

Quorum oblationes recipiendæ ſint, & quorum non ſint.

CAP. VI.

EPISCOPVM ſcire oportet quorum debeat recipere fructus, & quorum non debeat. Cauendi enim ſunt illi in capiendo caupones: non iuſtificabitur enim caupo à peccato. De iis Iſaias improperans Iſraeli dicebat, Caupones tui miſcent uinum aqua. Fugienda quoque ſunt ſcorta: non offeres enim Domino mercedem meretricis. Rapaces quoque uitandi, & rerum alienarum cupidi, & adulteri: abominabilia enim horum ſacrificia ſunt apud Deum. Sed etiam opprimentes uiduas, & orphanum affligentes, & carcerem implentes innocentibus. Illi quoque, qui ſeruos ſuos malè tractant, uerberibus inquam & fame, atque acerba ſeruitute; fugiendi quoque ſunt tibi, ò Epiſcope, ii, qui ciuitates

Eccl.26. *Iſa.1.* *Deut.23*

uitates totas perdunt, quorum oblationes ſunt abomi nandæ. Vitabis quoque deceptores, & Rhetores iniuriam defendentes, idolorum artifices, fures, iniuſtos, publicanos, pondera & menſuras fraudantes, militem calumniatorem non contentum ſtipendiis, ſed pauperes concutientem. Homicidam quoque & carnificem, iudicemque iniuſtum, rerum euerſorem, hominum inſidiatorem, in ſceleribus uerſatum, ebrium, blaſphemum, cinædum, fœneratorem, denique quemcunque improbum & Dei uoluntatis aduerſarium; quoniam inquit Scriptura, tales homines apud Deum eſſe abominabiles. Nam qui ab iis aliquid capiunt, & alunt de eo uiduas, & orphanos, rei in iudicio Dei efficientur;
3. Re. 13 quemadmodum Adonias in libro Regnorum, Prophe
„ ta cùm Deo non paruiſſet, panemque comediſſet, &
„ aquam bibiſſet in loco à Domino prohibito, propter
„ impietatem Hieroboami, à Leone eſt interemptus.
Nam uiduæ panis labore partus iuſtior eſt, quamuis paucus & exiguus, eo, qui de iniquitate & calumnia quæritur, quamuis multus ſit, & elaboratus. Inquit
Pſal. 36. enim Scriptura, Melius eſt modicum iuſto, ſuper diui
„ tias peccatorum multas. Quòd ſi ab impiis paſta uidua, & ſatura facta, pro eis ſupplicauerit, non exaudietur, quoniam ſcrutator cordium Deus cũ iudicio pro-
Iſa. 15. nunciauit de impiis dicens, Si ſteterit Moſes & Samuel
„ ante faciem meam pro eis, non exaudiam ipſos; & tu
„ ne ores pro populo iſto, & noli miſereri eorum, & non
„ accedas ad me pro ipſis, quoniam non exaudiam te.

Quòd

Quòd indignorum oblationes quouſque ij tales manſerint, non modò Deum non placant, ſed potius contrà illum ad iram prouocant. CAP. VII.

VERVM etiam ii, qui in peccatis uerſantur, niſi pœnitentiam egerint, non ſolùm non exaudiuntur, cũ ſupplicant, ſed ẽt Deum irritant, in memoriam ei redu centes ſuam improbitatem. Vitate igitur talia miniſteria, tanquàm canis precium, & mercedem meretricis. *Deu.* 23.
Vtrunque enim in lege eſt prohibitum. nam nec Eliſeus ab Azaele munera allata accepit, neque Achias à *4.Reg.*8
Ieroboamo. Quòd ſi Dei Prophetæ ab impiis oblata *3.Re.*11.
munera reiecerunt; item uos reiicite ò Epiſcopi. Sed etiam Simon Magus mihi Petro, & Ioanni pecuniam af ferens, conatus eſt precio inæſtimabilem gratiam emere, quibus reiectis, execrationibus perpetuis illum deuinximus; quoniam donum Dei non beneuolentia er- *Act.*8.
ga Deum, ſed pecunia exiſtimauit poſſideri. Fugite ergo oblationes altaris Dei à mala conſcientia prouenien tes, quoniam, Abſtine te, inquit, ab iniuſto, & non ti- *Iſai.* 54.
mebis, & pauor non appropinquabit tibi.

Quòd præſtat de proprio labore uiduis ſuppeditare, quamuis pauca, & exigua, quàm ab impijs multa, & magna; præſtat enim fame perire, quàm ab impijs oblationem accipere. CAP. VIII.

SED ſi dicatis quòd ii ſunt, qui eleemoſynas dant, à quibus niſi capiatur, non erit, unde uiduis miniſtretur, & inopes populi alantur; audietis à nobis quòd ideo accepiſtis donum Leuitarum, ut ſuppeditaretis, & uobis, & egentibus, ac ne inopia laborantes ab improbis caperetis. Quòd ſi adeò egebunt Eccleſiæ, præſtat perire, quàm ab inimicis Dei aliquid capere in contu-

meliam & irriſionem amicorum eius. Nam de iis Pro-
Pſa.140 pheta dicit, Oleum peccatoris non impinguet caput
meum. Probationem igitur talium facite, atque ab iis,
qui ſanctè uiuũt capite, & oppreſſis præbete, ab iis, qui
foris ſunt, nolite capere, priuſquàm Eccleſiæ membra
efficiantur. quòd ſi deſit quod detur, ſignifica fratri-
bus, ex quorum collectis miniſtra orphanis, & uiduis
in iuſtitia.

Quòd oportet incitari populum à ſacerdote ad benefaciendum pauperibus, ut ſapiens Solomon dicit. CAP. IX.

Prou. 3. DIc populo tuo quæ ſapiens Solomon ait, Hono-
" ra Dominum de tuis iuſtis laboribus, & primitias
" da illi de tuis fructibus iuſtitiæ, ut impleantur horrea
" tua repletione frumenti, uino torcularia tua redundẽt.
Quare de iuſto labore fidelium alite, & ueſtite inopes,
& quæ ex eo, ut ante dictum eſt, cogitur pecunia, ſtatui
te ut conferatur in redemptionem ſanctorum, liberan-
tes ſeruos, captiuos, uinctos, ignominia notatos, damna
tos propter nomen Chriſti de Tyrannorum ſententia
Prou.24 ad monomachias & ad mortem. Inquit .n. Scriptura,
" Libera qui ducuntur ad mortem, & redime occiſos,
" ne parcas.

Conſtitutio ut ſi quis impius ui obtrudat pecuniá ſacerdotibus, in ligna, & carbones eam conſumant, & non in uictum. CAP. X.

SI neceſſe ſit aliquãdo ab aliquo impio inuitos pecu-
niam capere, in ligna & carbones illam conſumite,
ne uidua uel orphanus de ea ſumens, cogatur præter
phas cibum, uel potum ſibi emere. æquum eſt enim ta-
lia quæ

lia, quæ ab impiis ueniunt, ignis pabulum, non piorum eſcam fieri. Hæc quoque lex præcipit, quæ ſacrificium ſerotinum nõ comedendum appellat, & igni conſumi iubet. non enim ſua natura mala ſunt, quæ offeruntur, ſed ſententia illorum, qui illa adducunt. Hoc uerò præcipimus, ne omninò uitemus illos, qui ad nos accedunt, cùm ſciamus conſuetudinem ſæpè piorũ impiis utilem eſſe, obeſſe tantùm cultus, & ſuperſtitionis ſocietatem. Hæc hactenus dilecti dicta ſint uobis propter cautionem ueſtram. *Leu. 19.*

De Parentibus, & filijs. CAP. XI.

PATRES inſtituite filios ueſtros in Domino, educantes eos in diſciplina atque præceptis Domini, erudientes in artibus idoneis, atque accõmodatis uerbo, ne otio laſciuientes, & à parentibus non correpti, atque ante tempus libertatem adepti, honeſtati aduerſentur. Quare ne uereamini eos grauiter caſtigatos corripere: non enim occidetis eos cum caſtigatis; quin potius ſeruatis illos, ut Solomon in Sapientia inquit, Caſtiga filium tuum, & requieſcere te faciet, hic enim erit tibi bonæ ſpei; tu enim uirga percuties eum, animam autem eius à morte liberabis, & idem, Qui parcit baculò, odit filium. Et aliò in loco, Tunde latera ipſius dum eſt infans, ne aliquandò induratus non obediat tibi. Qui igitur negligit admonere & caſtigare filium, eum odio habet. Docete ergo filios ueſtros ſermonem Domini, corripite uerberibus, obſequentes facite ab infantia, erudientes eos ſacris literis ueſtris, diuiniſque: atque in omni diuina Scriptura inſtituentes, attendentes, ne in uos poteſtatem habeant præter ueſtram ſententiam, *Prou. 23* *Prou. 13.* *Eccl. 30.*

cum æqualibus in conuiuium non permittentes eos conferre. Ita enim in intemperantiam labentur & in fornicationem incident. Et ſi parentum incuria id patientur, genitores rei illarum animarum fient. Si enim negligentia parentum filii cum intemperantibus peccati conſuetudinem habebunt, non ſolùm ipſi intemperantes erunt, ſed etiam pro eis parentes iudicabuntur. Ideo date operam ut cùm ad adultam ætatem peruenerint, matrimonio iungantur, ne illi feruore ætatis in cõſuetudinem fornicandi incurrant, cuius uos in die Iudicii rationem Domino Deo eſſetis reddituri.

De Seruis, & Dominis. CAP. XII.

DE Seruis quid præterea dicere poſſumus, niſi quòd ſeruus beneuolentia proſequatur dominum, quãuis impium, quamuis improbum? non tamen concordiam cum eo habeat religionis. Et dominus diligat ſeruum, ac quamuis illo præſtet, tamen ſe æqualem iudicet quatenus homo exiſtit. Qui fidelem habet dominum, ſaluo eius dominio, diligat ut dominum, ut eiuſdem fidei conſortem, ut patrem, non ut ſeruus ad oculum, ſed ut domini ſtudioſus, & amans, ſciens Deum ſibi redditurum ſeruitutis mercedem. Eodem modo dominus fidelem habens ſeruum, ſalua ſibi ſeruitute, diligat ut filium, uel ut fratrẽ propter fidei ſocietatem.

In quibus oporteat ſubiectos eſſe mundanis poteſtatibus. CAP. XIII.

OMNI Regno, ac Magiſtratibus ſubditi eſtote in eo, quod Deo placet, tanquàm Dei miniſtris, & impiorum

impiorum ultoribus; timorem illis debitum præſtate, omne uectigal, omne tributum, omnem honorem, munus, cenſum: Dei eſt enim præceptio, nemini quicquam debere, niſi amicitiæ ſignum, quod Deus ſtatuit per Chriſtum.

De Virginibus. CAP. XIIII.

DE uirginitate præceptum non accepimus, uolentium autem poteſtati id remittimus, tanquàm uo- *1. Corinth. 7.*
tum. Illud tamen admonemus, ne facilè aliquid pro-
,, mittant, quoniam Solomon ait, Melius eſt non uo- *Eccl. 5.*
,, uere, quàm uouere & non reddere. Virgo igitur ipſa ſit ſancta corpore, & anima, ut templum Dei, ut domus Chriſti, ut habitaculum Spiritus ſancti. oportet enim eam, quæ promiſit, digna promiſſo ſuo opera efficientem, oſtendere promiſſum ſuum uerum eſſe, & propter exercitationem pietatis, non propter calumniam nuptiarum, conceptum. Ne ſit uaga, ne intempeſtiuè ambulet, careat duplici mente, ſit ueneranda, continens, temperata, caſta, fugiat multorum commercia, præſertim profanorum.

CONSTITVTIONVM SANCTORVM APOSTOLORVM B. CLEMENTE ROMANO AVCTORE,

LIBER QVINTVS.

De Martyribus. CAP. PRIMVM.

SI QVIS Chriſtianus propter nomen Chriſti, & charitatem erga Deum, ac fidem ab impiis ad ludos, aut ad beſtias, aut ad metallum fuerit damnatus; illum ne deſeratis, ſed de labore atque ſudore ueſtro illi in uictum mittatis, & militibus in ſtipendium, ut ſubleuetur, & cura aliqua colatur, atque, quantum in uobis eſt, ne ærumnis prematur beatus frater ueſter. Nam qui propter nomen Domini Dei condemnatur, is Martyr ſanctus eſt, frater Domini; filius Altiſſimi; habitaculum Spiritus ſancti, per quem unuſquiſque fidelis illuminationem gloriæ ſancti Euangelii accepit, eo quòd meruit incorruptibilem coronam martyrii paſſionum ipſius, & ſocietatem ſanguinis ipſius, configuratus morti Chriſti in adoptionem filiorum.

Quòd

Quòd iis, qui propter Chriſtum calamitatem ab Infidelibus perferunt, æquum eſt fideles neceſſaria præbere ſecundum Chriſti ordinationem. CAP. II.

QVARE omnes fideles per Epiſcopum ueſtrum de facultatibus, ac de labore ueſtro miniſtrate ſanctis. Si quis non habeat, ieiunet, partiensque uictum quotidianum diſtribuat ſanctis. Si quis copia bonorum abundet, plura pro ratione facultatum præbeat. Quòd ſi poſſet uenditis ſuis bonis, eos carceribus liberare, beatus cenſebitur, & amicus Chriſti. Nam qui pauperibus bona ſua dat, perfectus eſt poſt rerum diuinarum cognitionem. multo magis qui id pro Martyribus facit; is enim dignus Dei amore obtemperabit eius uoluntati, præbens illis, qui eum confeſſi ſunt coràm gentibus, Regibus & filiis Iſrael, de
„ quibus Dominus pronunciauit hæc uerba, Qui me *Matt.* 10
„ confeſſus fuerit coràm hominibus, confitebor & ego
„ eum coràm patre meo. Quòd ſi tales ſunt ut Chriſti *S. Ign. ad Smyrn.*
teſtimonium coràm Patre ſint habituri, non debetis uos pudore detineri, quin ad eos accedatis. Hoc enim ſi feceritis, martyrium uobis attribuetur, quoniam illis martyrium tentatio fuit, uobis alioqui promptitudo, & alacritas, ut qui participes illorum certaminis eſtis. Inquit enim iis Dominus quodam
„ in loco, Venite benedicti Patris mei, accipite regnum, *Matt.* 25
„ quod paratum eſt uobis ab origine Mundi. Eſuriui enim & dediſtis mihi manducare; ſitiui, & dediſtis mihi bibere; hoſpes eram, & collegiſtis me; nudus, & cooperuiſtis me; infirmus eram, & uiſitaſtis me; in carcere eram, & ueniſtis ad me. Tunc reſpondebunt ei iuſti dicentes, Domine quando uidimus te eſurientem,

tem, & aluimus; uel ſitientem, & dedimus tibi bibere; quando te uidimus nudum, & cooperuimus; uel infirmum, & uiſitauimus; quando te uidimus hoſpitem, & collegimus; uel in carcere, & acceſſimus ad te? Et reſpondens dicet eis, Quod feciſtis uni ex iis fratribus meis minimis, mihi feciſtis. Et ibunt ii in uitam æternam. Tunc dicet iis, qui à ſiniſtris erunt, Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui eſt paratus Diabolo, & angelis ſuis. Eſuriui enim, & non dediſtis mihi manducare; ſitiui, & non dediſtis mihi bibere; hoſpes eram, & non collegiſtis me; nudus, & non cooperuiſtis me; infirmus, & in carcere, & non uiſitaſtis me. Tunc reſpondebunt & ipſi dicentes, Domine quando te uidimus eſurientem, uel ſitientem, uel hoſpitem, uel nudum, uel infirmum, uel in carcere, & non miniſtrauimus tibi? Tunc reſpondebit eis dicens, Amen dico uobis, Quod non feciſtis uni ex iis minimis, nec mihi feciſtis; & ibunt ii in ſupplicium æternum.

Quòd fugienda eſt falſorum fratrum conſuetudo, quando perſeuerant in malitia. CAP. III.

SI QVIS dicens ſe fratrem eſſe, deceptus à Diabolo malum fecerit, conuictusque, morti ſit adiudicatus ut fur, adulter, homicida; recedite ab eo, ut ſitis inuiolati, ac ne quis ueſtrum in ſuſpitionem ueniat ſocietatis ſceleris, & in maledictum incurratis, quaſi omnes Chriſtiani iniuſtis actionibus delectentur. Quare longè ab illis diſcedite, incluſis uerò in cuſtodia odio aduerſus Chriſtum, uel ultimo ſupplicio traditis, uel in uincula coniectis, uel ablegatis,

omni ſtudio opem ferte, membra ueſtra liberantes de manibus impiorum; ac ſi quis cum illis repertus comprehendatur, atque flagella perferat, beatus exiſtimatur, quoniam ſocius Martyris eſt effectus, imitatorque Chriſti paſſionum. Etenim nos quoque pro Chriſto ſæpe à Caipha Alexandro, Anna plagis acceptis *Act. 4.* gaudentes exibamus, quoniam digni habiti eramus pro Saluatore noſtro talia perpeti. Vos quoq; gaudete quòd hæc patimini, quoniam beati eritis in illa die.

Quòd per Chriſtum uexatis oportet manum præbere, quamuis adſit periculum. CAP. IIII.

EOS qui perſecutionem propter Chriſtum patiuntur, & de ciuitate in ciuitatem fugiunt propter mandatum Domini recipite, ſubſidium eis præſtantes, eoſque uti Martyres amplectimini læti, quòd participes eorum perſecutionis facti eſtis, ſcientes illos à Domino
,, beatos appellari. Inquit enim ipſe, Beati eritis quan- *Luc. 6.*
,, do exprobrauerint uos, & perſecuti fuerint, & dixe-
,, rint omne malum uerbum contra uos, mentientes
,, propter me; gaudete & exultate, quoniam merces ue-
,, ſtra multa eſt in cœlis. Sic enim perſecuti ſunt Pro-
,, phetas ante nos. Et rurſum, Si me perſecuti ſunt, & *Ioan. 15.*
,, uos perſequentur. Et deinde, Si perſequentur uos in
,, hac ciuitate, fugite in aliam, quoniam in Mundo tri-
,, bulationem habetis. Tradent enim uos in Synago-
,, gas, & ante Præſides, & Reges ducemini propter me
,, in teſtimonium ipſis. Et qui perſeuerauerit uſque in
,, finem, hic ſaluus erit: nam qui propter fidem perſecutionem patitur, & illi teſtimonium exhibet, ac perſeuerat, is re uera homo Dei eſt.

Quòd tremenda, & exitiabilis res eſt negare Chriſtum.

CAP. V.

QVI ſe Chriſti eſſe negat, ne hominibus ſit in odio, & ſuam animam magis diligit, quàm Dominum, in cuius manu ſpiritus eius eſt poſitus, is denique miſerabilis, atque infœlix eſt: nefarius, & abominandus, qui hominibus amicus eſſe uult, Deo inimicus; partem habens non ampliùs cum Sanctis, ſed unà cum execratis; qui in locum regni benedicti expetit ignem æternum, paratum Diabolo & angelis eius; & qui non ampliùs ab hominibus odio habetur, ſed à Deo repellitur, & à conſpectu ipſius eiicitur. nam
Matt. 10 de hoc locutus eſt Dominus dicens, Qui negauerit me
„ coràm hominibus, & erubuerit nomen meum, nega-
„ bo & ego ipſum, & erubeſcam coràm Patre meo, qui
„ eſt in cœlis. Et iterum nobis diſcipulis inquit, Qui a-
„ mat patrem uel matrem ſupra me, non eſt me dignus,
„ & qui amat filium, uel filiam ſupra me, non eſt me di-
„ gnus; & qui non tollit crucem ſuam, & ſequitur me,
„ non eſt me dignus; qui inuenit animam ſuam, perdet
„ eam; & qui perdit animam ſuam propter me, inueniet
„ eam. Quid enim prodeſt homini, ſi uniuerſum Mun-
„ dum lucretur, animæ uerò ſuæ detrimentum patia-
„ tur, uel quam retributionem dabit homo pro anima
„ ſua? Et deinceps, Nolite timere, qui occidunt cor-
„ pus, animam autem non poſſunt occidere. Timete
„ potius qui poteſt animam & corpus perdere in geen-
„ nam.

Quod

Quòd imitari oportet Chriſtum in patiendo, & æmulari eius patientiam. CAP. VI.

VNVSQVISQVE, qui artem aliquam diſcit, intuens magiſtrum actione, uſuque ſuo abſoluere artis munus, conatur in ſuo opere illius ſimilitudinem imitari. Niſi igitur uires intenderit, non erit in arte perfectus. Item nos magiſtrum habentes Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, cur eius doctrinam non imitamur? Ille enim renunciauit uoluptatibus, delitiis, gloriæ, diuitiis, ſuperbiæ, opibus, matri, fratribus, denique propriæ uitæ, & propter ſuam erga patrem pietatem, erga noſque benignitatem, non modò ꝑtulit perſecutionem, uerbera, opprobria, illuſionem, ſed etiam crucis ſupplicium, ut Iudæos, & Græcos ad pœnitentiam reuocatos ſeruaret. Cùm igitur ille propter nos uitæ commoda reliquerit, nec crucem ſibi turpem exiſtimans, neque mortem indecoram, quid eſt cauſæ cur nos eius paſſiones non imitemur, deſeramusque præ eo uitam ipſam præſtante illo nobis patientiam? Ille enim propter nos, nos propter ipſosmet patimur: non enim nobis opus habet ipſe, ſed nos illius miſericordia indigemus. Solùm autem à nobis fidem germanam liberamque flagitat. Inquit Scriptura, Si iuſtus es quid dabis ipſi? uel quid de manu tua accipiet? uiro, qui eſt ſimilis tui impietas tua & filio hominis iuſtitia. *Iob. 35. 6.*

Quòd non debet fidelis ſe periculis exponere, neque propter ignauiam timere, ſed cautè fugere, & ſi in diſcrimen incidat, certare propter repoſitam coronam.

CAP. VII.

RENVNCIEMVS ergo parentibus, conſanguineis, amicis, uxori, filiis, poſſeſſionibus, denique omni uitæ, ſi quidem aliquid horum impediat pietatem. Oportet enim orare nos ne intremus in tentationẽ. quòd ſi ad martyrium uocemur, conſtanter confiteri precioſum nomen, ac ſi propter hanc cauſam ſupplicio afficiamur, lætemur quòd ad immortalitatem properamus, perſecutionem patientes nolimus quaſi in re noua obſtupeſcere, ne diligamus præſens ſæculum, nec humanas laudes, neque principum gloriam atque honorem more quorundam Iudæorum, qui Domini opera admirantes, metu Pontificum & reliquorum principum, in
Ioã.12. eum non credebant: Dilexerunt enim magis gloriam
» hominum, quàm gloriam Dei. Profitentes pulchram illam confeſſionem fidei, non ſolùm ipſi ſaluamur, ſed etiam nuper illuminatos confirmamus, & Catechumenos fideles reddimus. Si uerò de confeſſione deceſſerimus, negantes pietatem ob ſententiæ imbecillitatem, metumque breuiſſimi ſupplicii; non ſolùm ipſi nobis uitam æternam eripimus, ſed etiam aliis interitus auctores ſumus, & conduplicatum ſupplicium feremus, ut qui propter abnegationem, ſuſpitionem dedimus, celebratam à nobis ueritatem, doctrinam erroris continere. Quare ne ſimus nimis prompti, neque ad pericula præcipites: inquit enim Dominus, Orate, ne intretis in
Mat.26. tentationem. Spiritus quidem promptus eſt, caro au-
» tem infirma. Quòd ſi tempus incidat, ne deturpemus ignauia profeſſionem noſtram. Nam ſi quis abnegata

ſua

ſua ſpe, qui eſt Ieſus filius Dei, temporali morte ſit libe
ratus, cras autem in grauiſſimum morbum incidens,
uentris, ſiue ſtomachi, ſiue capitis, uel etiam in aliquam
immedicabilẽ ægritudinem lapſus, ueluti in tabem, can
crum, apoſtema, morbum inteſtini, aquam intercutẽ,
tormina, breui exitu finiatur, atque è uita diſcedat,
nõ ne huius uitæ bonis priuatus erit, & æternis excidet?
quin potius itra æternos cruciatus ſe cõiiciet, profectus
in tenebras exteriores, ubi eſt fletus & ſtridor dẽtium.
Qui uerò martyriũ conſequi meruit, gaudeat in Do
mino quòd tantam coronam eſt adeptus, & per confeſ
ſionem diem clauſit extremum: ac quamuis fuerit cate
chumenus, lætus diſcedat: paſſio enim, quã pro Chri
ſto ſuſtinet, cedet ei in ueriorem baptiſmum, quoniam
ipſe re ipſa commoritur Chriſto, alii in figura. Gaudeat
igitur quòd imitatur magiſtrum, quoniam de eo man-
„ datũ habemus, Perfectus ſit omnis ſicut magiſter eius: *Luc. 6.*
magiſter autem eius, ac noſter Ieſus Dominus propter
nos cæſus eſt, maledicta pertulit, & contumelias cum
longanimitate, ſputa, & alapas accepit, poſt flagella cru
ci affixus eſt, aceto & felle potatus, perficiens omnia,
„ quæ de ſe ſcripta erant. Dixit Deo Patri, In manus tuas
„ commendo ſpiritum meum. Quare, qui illius diſcipu-
lus eſſe cupit, æmuletur eius certamina, imitetur patien
tiam, ſciens quamuis ab hominibus igne comburatur,
nihil tamen ſe paſſurum, ueluti illi tres pueri: quòd ſi
patiatur aliquid, tamen præmium à Domino conſe-
quetur, fidem habens uni, & ſoli uero Deo, ac Patri
per Ieſum Chriſtum magnum Pontificem, & redem-
ptorem animarum, certaminumque remuneratorem,
Cui gloria in ſæcula Amen.

De Reſurrectione. CAP. VIII.

IPSE enim nos excitabit omnipotens Deus per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, propter promiſſionem ipſius ueram; excitabit autem cum omnibus, qui à principio dormierunt, tales quales modò ſumus præſenti figura, nil mancum habentes, nec corruptioni obnoxium; quoniam īmortales reſurgemus. Quamuis enim in mari moriamur; quamuis in terra diſcerpamur; quamuis à feris, uel ab auibus laniemur, tamen excitabit nos uirtute ſua; quoniam Mundus totus Dei manu continetur. Capillus, inquit, ex capite ueſtro non perit. Ideo monet nos inquiens, In patientia ueſtra poſſidete animas ueſtras. De reſurrectione autem mortuorum, deque Martyrum remuneratione, Gabriel Danieli inquit, Et multi de iis, qui dormierunt, de terræ puluere reſurgent; alii enim in uitam æternam, alii in turpitudinem & opprobrium æternum. Et intelligentes fulgebunt quaſi ſol, & quaſi firmamentum, & ſtellæ. Quaſi luminaria ſplendorem habituros Sanctos prædixit Sanctiſs. Gabriel, ipſos enim intelligere ueritatem teſtatur, & ſacrum nomen eius. Non ſolùm autem Martyribus promiſit reſurrectionem, ſed etiam omnibus hominibus iuſtis, atque iniuſtis, piis, atque impiis, ut ſinguli pro meritis pendant. Adducet enim inquit, Deus uniuerſam creaturam in iudicium in omni neglecto, ſiue bonum id fuerit, ſiue malum. Hanc reſurrectionem non credentes Iudæi olim dicebant; Aruerunt oſſa noſtra, & diſſenſimus. quibus Deus reſpondens dicit, Ecce ego aperio tumulos ueſtros, & educam uos ex ipſis, & dabo ſpiritum meum in uobis, & uiuetis, & cognoſcetis, quoniam ego Dominus locu-

Luc. 21. *Dan. 12.* *Eccl. 12.* *Eze. 37.*

tus

» tus ſum, & faciam. Et per Iſaiam inquit, Reſurgent *Iſa.26.*
» mortui, & excitabuntur qui ſunt in ſepulchris; & læta-
» buntur quieſcentes in terra, quoniam ros tuus medi-
» cina ipſis eſt. Multa alia de reſurrectione dicta ſunt, & de iuſtorum in gloria permanſione, deque impiorum ſupplicio, caſu, auerſione, pœna, infamia, igne æterno, uerme non pereunte. Quòd uerò ſi uoluiſſet homines immortales manere, hoc facere potuerit; oſtendit in Enoch, & in Helia, quos mortem experiri non permiſit. Item quòd potuerit quolibet tempore, ſi uoluiſſet, eos in uitam reducere, id facere, & per ſe, & per alios, manifeſtum fecit, cùm filium uiduæ per Heliã excitauit, & Sunamitidis filium per Heliſſæum. Perſuaſi autem ſumus mortẽ, ſupplicium non eſſe, ex eo quòd ſancti eam ſunt paſſi; immo ipſe ſanctorum Dominus Ieſus Chriſtus uita fidelium, & reſurrectio mortuorũ. « Quare ueluti in magna ciuitate uerſantibus nobis, poſt certamina, inducit breuis temporis diſſolutionem, ut poſtea unumquemque in uitam excitatum uel reprobet, uel coronet. Nam qui Adæ & reliquorum corpora ex terra coagmentauit, poſt diſſolutionem ea reparabit, quoniam debetur hæc res rationali hominum naturæ. Perpetuitatẽ inquã. qui igitur corpus diſſoluit, idem reſtituet. Et qui dixit quòd accepit Dominus puluerẽ de terra, & formauit hominẽ, & inſpirauit in faciẽ *Gen.2.* *Gen.3.* eius ſpiritum uitæ, & factus eſt hõ in animam uiuentẽ: & qui poſt inobedientiam dixit, Terra es, & in terram reuerteris. idem poſteà nobis reſurrectionem promiſit.
» Audient enim inquit, qui ſunt in monumentis uocem *Ioan.5.*
» filii Dei, & qui audiuerint, uiuent. Præterea credimus reſurrectionem futuram, ex Domini reſurrectione. Ipſe enim, qui Lazarum quatriduanum in uitam reduxit, *Matt.9.*

& Iairi filiam; ac uiduæ filium, ſeque ipſum etiam mandato Patris tertia die excitauit, quod eſt pignus & arra
Ioá. 11. reſurrectionis noſtræ, Ego enim, inquit, ſum reſurrectio & uita; quique Ionam poſt tertium diem uiuum incolumemque de uentre cete eduxit, & tres pueros de Babylonico camino eripuit, & Danielem ore leonum liberauit; is quoque nos poterit à morte excitare. Quòd ſi Græci derident nos, non credentes noſtris ſcripturis, ſaltem fidem habeant uati ſuæ Sibyllæ, quæ ad uerbum ita inquit.

Atque ubi cuncta cinis fuerint tenuisq; fauilla;
Atque idem Deus extinguet quem intenderat ignem,
Oſſaq; reſtituet rurſum cinereſq; ſepultos;
Et genus omne hominum (ut fuerant) Deus ipſe reponet.
Tunc graue iudicium ueniet, quo iudicet Orbem.
Ipſe iterum Deus, hosq; iterum iam terra recondet.
Sed quoſcunque pios, uiuos ſuſcipiet Orbis
Inſpirante Deo uitam, gratumq; fauorem,
Mutuaq; inter ſe cumulabunt gaudia læti.

Cùm igitur illa reſurrectionem affirmet, corporumque renouationem non neget, piosque ab impiis diſcernat; temerè ii noſtratibus aduerſantur. Quanquàm aiunt in unica ſpecie ✱ ſe reſurrectionē oſtendere, non credentes iis, quæ ipſimet narrant. Aiunt enim auem quandam eſſe ſoligenam, uberem præbentem reſurrectionis demonſtrationem, quam dicunt comparem non habere; ſolamque in Mundo reperiri, Phœnicem appellant; narrantque eam poſt quingenteſimum annum in Aegyptum aduolantem, ſecumque copiam cinnamomi, caſiæ, xylobalſami adducentem, in loco, qui dicitur, Solis ara, conſiſtere, ibique conuerſam ad aſpectum Solis, ei (ut aiunt) ſupplicem ſponte

con-

conflagrare, redigique in puluerem. Ex cineribus autem uermem exiſtere, eumque concalefactum, in nouam phœnicem formari, alitemque factum in Arabiam, quæ eſt ultra Aegyptiacum ſaltum, aduolare. Cum ergo (ut ipſi aiunt) per auem rationis expertem, probetur reſurrectio, cur temerè noſtratia calumniantur, cum fateamur, qui potentia ſua effecit, ut quod non erat, eſſet, eum quoque facere poſſe ut id poſt eius interitum reſtituatur? Nam propter hanc perſuaſionem uerbera, perſecutiones, mortes perferimus. nam fruſtrà ea didiciſſemus, niſi firmiter nobis hærerent ea, quæ aliis prædicanda ſuſcepimus. Quemadmodum igitur credimus Moſi dicenti, In principio fecit cœlum, & terram. & cognoſcimus, non materiæ inopia, ſed uoluntate ſola Chriſtum, quæ conſtituit, ea produxiſſe cœlum inquam, terram, mare, lumen, noctem, luminaria, aſtra, uolatilia, aquatica, quadrupedia, reptilia, plantas, herbas; eodem modo excitabit nos ſua uoluntate, ope aliena non indigens. Eiuſdem enim facultatis munus eſt, producere mundum, atque mortuos excitare. Atque tunc quidem hominem, qui nullus erat, ex diuerſis conſtantem rebus effecit, data ei anima de nihilo; nunc autem exiſtentibus animis, diſſoluta corpora reſtituet. Rerum enim manentium eſt reſurrectio, non in nihilum redeuntium. Ille igitur, qui prima corpora de nihilo effecit, ex iiſque uarias naturas compoſuit, idem mortuos uita reddita excitabit. Nam qui in utero hominem de puſillo ſemine fingit, animamque illi non dum exiſtentem, creat, & (ut ipſe inquit quodam in loco Ieremiæ) Antequàm te *Ier. 1.*
formarem in utero, noui te. Et alio in loco, Ego Do- *Zac. 12.*
minus firmans cœlum, & fundans terram, & formans

 ſpiritum

» Dicit autem beatus Propheta Dauid, Fidelis Dominus *Pſa.144.*
» in omnibus ſermonibus ſuis, & ſanctus in omnibus o-
» peribus ſuis. Nam qui de Virgine ſibi corpus parauit, is reliquorum hominum inſtituit originẽ, qui ipſe ſe è mortuis excitauit, is omnes ſepultos in uitam reuocabit; qui ex uno grano multum tritici de terra excitat, & abſciſſæ arbori regerminantes ſurculos reſtituit, & arefactæ uirgæ Aaron reddidit uiriditatem, ille ipſe nos quoque ſuſcitabit in gloria; & qui paralyticum incolumem reſtituit, aridam manum habentem curauit; cæco à natiuitate, luto de ſputo ac terra facto, mancam partem reddidit, idem ille nos in uitam reducet; quique ex quinque panibus, & duobus piſcibus, quinque millia hominum ſatiauit, ut duodecim cophani ſupereſſent; & in uinum aquam conuertit, & ex ore piſcis per me Petrum eductum ſtaterem cenſum petentibus miſit, is quoque mortuos ſuſcitabit. Hæc enim omnia nos de eo teſtamur, alia conteſtantur Prophetæ. Nos qui cum illo comedimus, & bibimus, & ſpectauimus eius miracula, uitam, conſuetudinem, ſermones, paſſiones, mortem, reſurrectionem à mortuis, uerſatique cum eo ſumus poſtea per quadraginta dies, mandatumque habuimus ut prædicaremus Euangeliũ in uniuerſo Mundo, & doceremus omnes gentes; baptizaremusque in mortem eius in uirtute Dei cunctorum, qui eſt pater ipſius, & teſtimonio Spiritus, qui eſt paracletus; iidem illi docemus uos hæc omnia, quæ cùm nobis præciperet, in cœlum ab oculis noſtris ſublatus eſt, rediens ad eum, qui ipſum miſerat. Quæ ſi credetis, beatitudinem aſſequemini, cæteroqui ipſi ſine culpa inueniemur, nec nos contaminabit infidelitas ueſtra. De Martyribus dicimus uobis, ut apud uos in omni honore ſint quem

admodum & apud nos in honore habiti fuerũt, beatus "
Iacobus Epiſcopus, & Sanctus noſter condiaconus Ste "
phanus. ii enim & à Deo ſunt beatitudinem conſecuti, "
& ab hominibus honorem; expertes omnis delicti; obfirmati aduerſus peccatum; immutabiles in bonis; ſecuri in laudibus, de quibus Dauid dicebat, Precioſa in cõſpectu Domini mors Sanctorum eius. & Solomon, *Prou.10* Memoria iuſti cum laude. De quibus propheta quoq; " dicebat, Viri iuſti tolluntur.

De falſis Martyribus. CAP. IX.

OMNIA iam dicta ſunt, quæ ad eos, qui pro Chriſto uerè Martyres ſunt, pertinebant, nihil de falſis *Prou. 10* Martyribus, de quibus ſcriptura dicit, Nomen Impiorum extinguitur. " Teſtis enim fidelis non mentitur, *Prou. 14* & profert falſa teſtis iniquus. nam qui ſine mendacio martyrium pro defendenda ueritate eſt executus, is uerax Martyr putatur, fideliſque, eo quòd uerbo pietatis per proprium ſanguinem eſt patrocinatus.

Moralis admonitio. CAP. X.

HORTAMVR uos fratres, & conſerui ut relinquatis inania & turpia uerba, facetias, ebrietates, libidines, delicias, immoderatam iracundiam cum ſtultis ſermonibus; quoniam neque in Dominicis diebus, qui ſunt hilaritatis & lætitiæ, concedimus uobis *Pſ.2.* præter ſanctitatem aliquid dicere uel facere. Ait enim quodam in loco ſcriptura, Seruite Domino in timore, " & exultate ei in tremore. Exultationes igitur ue-

ſtras

ſtras cum timore & tremore celebrari oportet. Chriſtianus enim fidelis nec carmen Ethnicum, neque meretriciam cantilenam canere debet, quoniam continget eum in cantione, dæmoniacorum nominum Idolorum mentionem facere, & in locum Spiritus ſancti inuadet in eum ſpiritus malus.

Admonitio erudiens fugiendam Idololatriæ abominationem.

C A P. X I.

PROHIBITVM eſt autem iurare per illa, & in ore habere illorum abominabilia nomina, uel ea colere, uel timere ueluti Deos: non enim dii ſunt, ſed improbi dæmones, & ridicula opera. dicit enim quodam in loco Dominus de Iſraelitis, Reliquerunt me, *Ier. 5.*
» & iurauerunt in diis, qui non ſunt, & reliqua. Tollam *Zach. 13*
» nomina idolorum ex ore ipſorum. Et alio in loco, Ipſi me prouocauerunt in iis, qui non ſunt dii; ir- *Deu. 32.*
ritauerunt me in Idolis ſuis, atque in omnibus ſcripturis hæc prohibita reperiuntur à Domino Deo.

Quòd non oportet Cœlum & aſtra colere, neque per ea, aut per alias creaturas iurare ſecundum Domini mandatum.

C A P. X I I.

NON ſolùm enim de Idolis prohibitum eſt, ſed etiam de luminaribus lege eſt ſancitum, ne quis per illa iuret, neque ea colat: inquiunt enim, Ne aſpiciens Solem, & Lunam, & aſtra, in errorem inductus ea adoret. Et alio in loco, Secundum uias gentium nolite diſcere, & à ſignis Cœli nolite timere. aſtra enim & luminaria ut luceant hominibus, non ut colantur *Deut. 4.* *Ier. 10.*

data

iuſiurandum, & exiſtimata pro ueris colunt? quos Deus propter malitiam tradidit in reprobum ſenſum ut operentur quæ non oportet.

Numerus dierum feſtorum Domini, quos oportet cuſtodire, & quando quilibet ex iis ſit celebrandus. CAP. XIII.

DIES feſtos cuſtodite fratres. In primis diem Natalem, qui celebretur à uobis uigeſima quinta noni menſis. Poſt quem Epiphaniæ dies ſit uobis in maximo honore, quo die Dominus propriam diuinitatem oſtendit. Celebretur is ſexta decimi menſis. Poſt quem, ſeruandum eſt à uobis ieiunium quadrageſimæ, continens memoriam conuerſationis & legiſlationis Domini. Celebretur hoc ieiunium ante ieiunium Paſchæ, quod incipiens à ſecunda ſabbati, deſinat in Paraſceuem. Poſt quos dies ſoluto ieiunio, aggredimini ſanctam Paſchæ hebdomadam; ieiunantes in ea omnes cum timore, & tremore, orantes per eos dies, pro iis, qui pereunt.

De Paſcha. CAP. XIIII.

AGGRESSI enim ſunt conſilium aduerſum Dominum in ſecunda ſabbati menſe primo, qui eſt xanthicus, & ad tertiam ſabbati durauit deliberatio; quarta decreuerunt eum cruce interimere.

De Iuda. CAP. XV.

AC Iudas hoc cognouit, qui pridem deprauatus, tunc etiam à diabolo auaritia corruptus fuit; quan-

quanquàm antea cùm ei loculi traditi eſſent, & pauperum res furaretur, non reiectus fuit à Domino propter longanimitatem, ſed aliquando comedentibus nobis cum eo, uolens illum ad ſanitatem reducere, noſque erudire, eius prædictionem præfatus eſt inquiens, Amen amen dico uobis quòd unus ex uobis me tradet. Et quolibet noſtrum dicente, nunquid ego ſum? Dominoque tacente; conſurgens ego unus ex duodecim, qui plus aliis ab illo diligebar, & ad pectus eius recumbens, ei ſupplicabam ut diceret, quis eum eſſet traditurus; neque tamen hoc modo indicauit nobis illius nomen bonus Dominus, ſed duo ſigna proditoris dedit, unum dicens, Qui intingit mecum panem in catino. alterum, Cui ego intinctam buccellam dabo, quanquàm illo dicente, Nunquid ego ſum Rabbi? tamen non dixit Dominus, etiam, Sed tu dixiſti. illumq; de hoc perterrefacere uolens ait; Væ homini illi, per quem filius hominis tradetur; melius eſſet ei ſi natus non fuiſſet. quæ cum audiuiſſet, diſceſſit, dixitque ſacerdotibus, Quid uultis mihi dare, & ego illum uobis tradam? Illi uerò conſtituerunt ei triginta argenteos; & impleta eſt Scriptura dicens, Et acceperunt triginta argenteos precium appreciati, quod parauerunt à filiis Iſrael, & dederunt eos in domum figuli. Itaque quinta die cùm comediſſemus apud eum Paſcha, & intinxiſſet ille manum in catinum, & buccellam accepiſſet, exiuiſſetque nocte, dixit nobis Dominus, Venit hora, qua diſpergamini, & me ſolum relinquatis. Et quolibet contendente, ſe eum non deſerturum, meque Petro promittente, cũ illo me cõmoriturum, dixit, Amen dico uobis, antequã gallus cãtet, ter me negabis noſſe.

Quòd

Quòd non aderat Iudas cùm Dominus diſcipulis tradidit myſteria.

CAP. XVI.

CVm uerò antitypa myſteria precioſi corporis & ſanguinis ſui nobis tradidiſſet, quibus non aderat unà nobiſcum Iudas, exiit ad montem oliuarum prope torrentem Cedron, ubi erat hortus: aderamus cum eo etiam nos; hymnumq́ue de more diximus; cumq́ue longè à nobis ſeceſſiſſet, rogauit patrem dicens, Pater transfer à me calicem; ueruntamen non mea uoluntas fiat, ſed tua. Quod cùm ter feciſſet, nosq́; propter mœſtitiam in ſomnum incidiſſemus; accedens ipſe ad nos, Venit, inquit, hora, & filius hominis tradetur in manus peccatorum. Et ecce Iudas & cum eo turba impiorum. ſignumq́ue proditionis illis oſtēdit doloſum oſculum, qui ſigno accepto ceperunt Dominum, uinctumq́ue in domum Pontificis Caiphæ duxerunt, in qua frequens conuenerat non populus, ſed colluuies; nec ſacrū preſbyterium, ſed conſeſſus iniquorum & impiorum conſilium. Qui cùm multa contra eum facerent, nullum petulantiæ genus omittebant, deſpuentes, deridentes, cædentes, conuiciantes, tentantes, diuinationes pro Prophetiis quærentes, ſimulatorem, blaſphemū, Moſis uiolatorem, templi euerſorem, ſacrificiorum extinctorem, Romanorum hoſtem, Cæſaris aduerſarium eum appellantes. Cumq́ue uſque ad primum diluculum ei ita inſultaſſent, tauri illi & canes ad Annam eū ducunt, qui Caiphæ gener erat. cūq́ue ibi ſimilia egiſſent, & eſſet illo die Paraſceue, Præſidi Romanorum Pilato tradunt, multa ac grauia ei obiicientes, quæ probare non potuerunt. Quare indignatus Pilatus nullam, inquit, aduerſus hunc cauſam reperio. Itaque illi

duobus falſis teſtibus productis, Dominum criminari uoluerunt. Qui cùm uarii & inter ſe diſſentientes reperti fuiſſent;ad maieſtatem rem reuocauerunt,dicentes, Hic iactat ſe regem eſſe, prohibetq́ue tributa dari Cæſari. fiuntq́ue iidem accuſatores, teſtes & iudices; ſententiæq́ue auctores, dicentes, Crucifige crucifige eum. ut impleretur quod de eo in Prophetis erat ſcri-
Pſ. 26. ptum, Congregati ſunt ſuper me teſtes iniqui, & men
Pſ. 21. tita eſt iniquitas ſibi. Et rurſum, Circundederunt me
„ canes multi,concilio malignantium complexi ſunt me.
Ier. 12. Et alio in loco, facta eſt hæreditas mea mihi; ſicut leo
„ in ſylua, dedit ſuper me uocem ſuam.Igitur Pilatus ob animi molliciem, dedecorato magiſtratu,ipſe ſe improbitatis coarguit,qui turbas, quàm iuſtitiam colere maluerit; teſtatusq́ue ſit, illum eſſe innocentem,& uti nocentem, tamen eum crucis ſupplicio tradiderit,quanquàm Romanorum legibus prohibẽtibus quenquam indicta cauſa ſupplicio affici.Carnifices porrò comprehenſum Dominum gloriæ,ligno confixerũt;ſexta enim horà illum in crucem egerunt, tertia ſententiam acceperunt,poſteà acetum ei ad bibendum felle miſtũ obtulerunt; tum ueſtimenta ſorte partiti ſunt, duosq́ue maleficos ex utraque parte cum eo crucifixerunt,ut im
Pſ. 68. pleretur quod dictum eſt, Ded erunt in eſcam meam
„ fel,& in ſitim meam potauerunt me aceto. Er rurſum,
Pſal. 21. Diuiſerunt ſibi ueſtimenta mea,& ſuper ueſtem meam
„ miſerunt ſortem.Et alio in loco, Et cùm impiis reputatus ſum.Deinde per tres horas tenebræ extiterunt à ſexta ad nonam. Rurſum lux orta eſt uergente Sole ad Oc
Zac. 14. caſum,ſicut ſcriptum eſt, Non'ne dies, & non nox & ad ueſperam erit lumen? Quæ omnia intuiti qui cum eo in crucem acti fuerant latrones, alter ex eis maledi-

dicta

dicta in eum iaciebat, ut qui ob imbecillitatẽ ſibi opem ferre non poſſet, alter huius inſcitiã increpabat; ad Dominumque conuerſus uti illuſtratus ab eo, ſciensque qui'nam eſſet qui pateretur, rogabat eum ut poſtea in regno, ſui memor eſſet. Ipſe uerò cõceſſa illi rerum præteritarum obliuione, in Paradiſum eum introduxit ad fruendum myſticorum bonorum ſuauitate. Circa ue-
„ rò horam nonam exclamans, Deus meus, inquit, cur
„ me dereliquiſti, & paulò poſt uoce magna clamans, Pa-
„ ter, inquit, dimitte eis; non enim ſciunt quid faciunt. &
„ ſubiungens, In manus tuas commendo ſpiritum meũ.
ſpiritum emiſit; ſepeliturque ante Solis occaſum in monumento nouo. Illuceſcente uerò una ſabbatorum, ſurgens à mortuis præſtitit illa, quæ ante paſſionem nobis prædicebat, quòd oportebat filium hominis in corde terræ per tres dies, & per tres noctes manere. Excitatusque à mortuis, primùm Mariæ Magdalenæ, & Mariæ Iacobi ſe ſe oſtendit, poſtea Cleopæ in itinere, deinde nobis ſuis diſcipulis, qui quidem propter metum Iudæorum fugiebamus, clanculum autem de illo exquirebamus. Hæc in Euangelio quoque ſcripta ſunt. præcepit igitur nobis ut ieiunaremus ſex his diebus propter Iudæorum impietatem atque iniquitatem: admonens „
nos ut eos ob interitum lugeamus, atque deploremus. „
Etenim ille quoque illacrymatus eſt, ignorantibus tẽpus uiſitationis ſuæ. In quarta feria & Paraſceue nobis ieiunium indixit; in illa ob proditionem, in hac ob paſſionem; deſinere autem ieiunium in ſeptima die in galli cantu. Iuſſit in ipſo ſabbato ieiunare, non quòd oporteat in ſabbato ieiunium ſeruare, cùm in eo ceſſatio conditi operis ſit, ſed quòd in illo tantùm ieiunare oportet, in quo opifex ipſe ſubtus terram manſit. In ip-

S. Ign. ad Trall.

ſo enim feſto ſuo detinuerunt Dominum, ut implere-
Pſ.73. tur ille ſermo, Poſuerunt ſigna ſua in medio feſtiuitatis
» eorum, & non cognouerunt. Debemus igitur pro ipſis
lugere, quòd cùm ueniſſet Dominus, ei credere nolue
runt; iudicantesq; ſe ſalute indignos, eius doctrinam re
» iecerunt. Beati nos igitur ſumus, qui aliquando popu
lus, nunc uerò gens ſancta, liberata Idolorum errore,
» ignorantia, impietate: qui non miſericordiam conſecu-
ti, nunc propter obedientiam cordis ueſtri miſericodiã
impetrauiſtis. Vobis enim, qui ex gentibus ueniſtis, a-
pertum eſt oſtium uitæ, qui aliquando non eratis dile-
cti, nunc in gratiam atque amorem recepti eſtis, popu-
lus acquiſitionis Dei, deſignatus ad eius uirtutes enun
Iſa.65. ciandas: de quibus dixit Saluator, Inuentus ſum à non
» quærentibus me, manifeſtatus ſum à non interrogan-
» tibus me. dixi, Ecce adſum genti, qui non inuocauerũt
nomen meum. Nam cùm illum non quæreretis, tunc
ab illo quæſiti eſtis. Quare cùm in eũ credideritis, obe
dite eius uocationi, relinquẽtes multorum deorũ inſa-
niã, atq; ad unum uerum & Omnipotentẽ Deum con-
Dan.7. fugientes per Chriſtum, qui effecti eſtis ſupplemẽtum
numeri eorum, qui ſaluantur decem millia myriadum;
» & millia millium, ut ſcriptum eſt in Dauid, Cadent à
» latere tuo mille, & à dextris tuis decem millia. Et rur-
Pſal.67. ſum, Currus Dei decem millibus multiplex millia lætã
Iſa.65. tium. Ad Iſraelem uerò infidelem dicit, Tota die expan
» di manum meam ad populum non obedientem, & con
» tradicentem, ambulantem in uia non bona, ſed poſt
» peccata ſua; populum irritantẽ me in conſpectu meo.

Con-

Connumeratio propheticarum prædictionum, quæ Chriſtum prædicant, quarum exitum Iudæi cernentes, tamen ob malitiam credere noluerunt, eum eſſe Chriſtum Dei, & ad crucem, gloriæ Dominum condemnauerunt.

CAP. XVII.

VIDETE quomodo irritauit Dominum populus,
„ cùm ei credere noluerit. Ideo dicit, Irritauerunt *Pſ.* 106.
„ Spiritum ſanctum, & conuerſus eſt eis in odium. tenebræ enim eis offuſæ ſunt propter ſuam improbitatem, quoniam cernentes Dominum, non crediderunt eum eſſe Chriſtum Dei, ante omnia ſæcula ex ipſo genitum, filium unigenitum, propter infidelitatem uerbum Deum non agnouerunt. neque ex operibus ſuis, neque ex prophetiis de eo ſcriptis. Nam quòd de
„ Virgine naſci debebat, legerant, Ecce uirgo conci- *Iſa.* 7.
„ piet, & pariet filium & uocabunt nomen eius Ema-
„ nuel. Puer natus eſt, filius natus eſt, cuius princi-
„ pium ſuper humerum eius, & uocatur nomen eius
„ magni conſilii angelus, admirabilis, conſiliarius;
„ Deus fortis, dominator, princeps pacis, pater futuri
„ ſæculi. Quòd uerò propter ſummam uitioſitatem non
„ erant obedientes futuri, ait, Domine quis credidit *Iſa.* 53.
„ auditui noſtro, & brachium Domini cui reuelatum
„ eſt? Et deinceps, Auribus auditis, & non intelligi-
„ tis; & uidentes uidetis, & non cognoſcitis. Indura- *Iſa.* 6.
„ tum eſt enim cor populi huius. Quare erepta eſt iis no- *Act.* 28.
titia, quoniam cum uidiſſent, deſpexerunt, & cùm audiuiſſent, attendere noluerunt. Vobis uerò à gentibus profectis aſſignatum eſt regnum, quoniam cùm Deum ignoraretis, per prædicationem credentes cognouiſtis; immò uerò ab eo cogniti eſtis per Ieſum Saluatorem & redemptorem omnium, qui in eo ſpem collo-

locant. Nam relicta inani prioris temporis conſuetudine; deſpectisque inanimis Idolis, illisque Dæmonum tenebris diſpulſis, complexi uerum lumen, cognitoque per id uno & ſolo atque uero Deo, ac patre, regni eius hæreditatem eſtis conſecuti. Nam baptizati in nomen Domini, atque in eius reſurrectionem, ueluti infantes nuper nati nullum peccati ſenſum, actionemque habere debetis. Non enim in ueſtra eſtis poteſtate, ſed eius, qui ſanguine ſuo uos redemit. Nam de ueteri Iſraele propter eius infidelitatem (in-
Mat. 21 quit Dominus) Tolletur à uobis regnum Dei, & da-
bitur genti facienti fructus ipſius. ideſt à uobis ab illo olim longè abalienatis, conceſſo regno, recipit rectæ ſententiæ fructus. Vos enim eſtis, qui ad uineam olim miſſi fuiſtis, & obtemperare ei noluiſtis: ſed uos peccati dolore ducti, nunc in ea laboratis, illi ægrè ferentes conditiones, non modò uineam incultam reliquerunt, ſed etiam interfecerunt procuratores Domini, alium lapidibus, alium ferro; quendam etiam diſſecuerunt; alium interemerunt inter templum & altare. Denique ipſum hæredem extra uineam expulſum occiderunt, qui ab illis ueluti lapis inutilis eſt reiectus, à uobis ut angularis receptus. Ideo de uobis dicit,
Pſ. 17. Populus, qui me non cognouit, ſeruiuit mihi, ad aurem auditus obediuit mihi.

Quomodo agendum ſit Paſcha. Cap. XVIII.

OPORTET ergo uos fratres, qui precioſo Chriſti ſanguine redempti eſtis, dies Paſchæ accuratè & cum omni diligentia celebrare. Poſt æquinoctium, ne bis in anno unius paſſionis memoriam colatis, ſed

ſemel

ſemel in anno eius, qui ſemel mortuus eſt, memoriam renouetis, cauentes ne cum Iudæis feſtum agamus. Nulla enim nunc eſt nobiſcum cum illis ſocietas. Verſantur enim in errore, atque in ipſo diei calculo, quem putant ſe obſeruare, ut ex omni parte errare, & à ueritate diſcedere inueniantur. Vos autem obſeruate ſubtiliter æquinoctium uerni temporis quod eſt XXII. duodecimi menſis, qui dicitur Dyſtrus * obſeruantes uſq; ad uigeſimum primæ Lunæ, ne in aliam hebdomadã incidat quartus decimus Lunæ, atque illo errore lapſi per ignorantiam, bis in anno celebremus Paſcha, uel in alio die feſtum peragamus reſurrectionis Domini noſtri Ieſu Chriſti, præterquàm in dominico ſolo.

Diſpoſitio de magna Paſchæ hebdomada. CAP. XIX.

IN diebus Paſchæ ieiunate incipientes à ſecunda ſabbati uſque ad Paraſceuem & ſabbatum dies ſex, ſolo pane utentes, ſale, atque oleribus, & aqua in potum. A uino & carnibus uos abſtinete in iis diebus; ſunt enim dies luctuoſi, non feſti. Paraſceuem tamen & ſabbatum integrum ieiunent, qui quidem poſſunt, nihil guſtantes uſque ad galli cantum noctis. Quòd ſi quis non poteſt duorum dierum ieiunium continuare, ſeruet ſaltem ſabbatum: ait enim quodam in loco de ſe Dominus, „Quando diſcedet ab eis ſponſus, ieiunabunt in illis diebus.“ iis igitur diebus ſublatus eſt à falſis Iudæis, & crucifixus eſt, & cum impiis reputatus.

S. Ign. ad Philippens.

Matt. 9.

De pernoctatione magni Sabbati, & de die Reſurrectionis.
CAP. XX.

QVARE monemus uos ut ieiunetis per hos dies, quemadmodum nos etiam ieiunauimus cùm nobis ipſe ereptus eſt, uſque ad ueſperam. In reliquis uerò diebus ante Paraſceuem nona hora, uel ueſperi quilibet cibum capiat, uel quemadmodum quiſque poterit: à ueſpera autem quinti diei uſque ad galli cantum uigilantes, atque in eccleſiam conuenientes uigilate orantes ac rogantes Deum, legentes in ueſtra pernoctatione legem, Prophetas, pſalmos, uſque ad galli cantum; baptizatiſque Catechumenis ueſtris, & lecto Euangelio in timore ac tremore, luctum definite, rogateque Deum, ut conuertatur Iſrael, & inueniat pœnitentiæ locum, atque impietatis remiſſionem.
„ quoniam Iudex alienigena lotis manibus dixit, Inno-
„ cens ſum à ſanguine iuſti huius, uos uideritis. Iſrael ue-
„ rò exclamauit, Sanguis eius ſuper nos & ſuper filios
„ noſtros. Pilatoque dicente, Regem ueſtrum crucifi-
„ gam? Ipſi exclamauerunt, Non habemus Regem
„ niſi Cæſarem; Crucifige crucifige eum. omnis enim
„ qui ſe Regem facit, contradicit Cæſari; & ſi hunc di-
„ mittis, non es amicus Cæſaris. Et Pilatus Præſes, &
Herodes Rex iuſſerunt eum crucifigi: & impletus eſt
Pſal. 7. ille ſermo; Quare fremuerunt gentes, & populi medi-
„ tati ſunt inania. Aſtiterunt Reges terræ & Principes conuenerunt in unum aduerſus Dominum, aduerſus Chriſtum eius, & proiecerunt dilectum ueluti mortuum irriſum. Ipſoque crucifixo & ſuſcitato, illuceſcente die dominico, impleta eſt Scriptura, quæ dicit,
Pſ. 81. Exurge Deus iudicans terram, quoniam tu hæreditabis

bis in omnibus gentibus. Et rurſum, Exurgam dicit *Pſ. 12.*
» Dominus, ponam in ſalutari, fiducialiter agam in eo,
» & tu Domine miſerere mei, ſuſcita me & retribuam
eis. Quare uos quoque ſuſcitato Domino offerte ſacrificium ueſtrum, de quo uobis præcepit per nos, di-
» cens, Hoc facite in meam commemorationem. Deinde ieiunium ſoluite læti, & feſtum diem agentes, «
quoniam pignus reſurrectionis noſtræ Ieſus Chriſtus à «
mortuis eſt excitatus; idque ſit uobis legitimum ſolen- «
neque in perpetuum uſque ad conſummationem ſæculi, quoad uenerit Dominus. Iudæis enim Dominus etiam nunc mortuus, Chriſtianis iam ſurrexit, illis propter perfidiam, iis propter fidei certitudinem. Quoniam ſpes in eo ſita immortalis æternaque uita habenda eſt. Poſt octo dies iterum ueneranda Octauæ celebritas ſeruetur; in qua me Thomam reſurrectionem credere nolentem confirmauit, demonſtratis mihi fixuris clauorum laterisque lancea percuſſi uulnere. Ac rurſum à prima dominica numeratis quadraginta diebus à dominica uſque ad quintam, celebrate feſtum Aſcenſionis Domini, in quo perfecta omni diſpenſatione atque diſpoſitione; in Cœlum ad eius Deum ac Patrem eſt receptus, ſedens à dextris Virtutis, & expectans donec ponantur inimici ſui ſub pedibus ſuis. Qui in conſummatione ſæculi cum uirtute & gloria multa uenturus eſt ad iudicandum uiuos & mortuos, ac reddendum unicuique ſecundum opera ſua. Tumq; uidebunt dilectum filium Dei, in quem confixerunt, illoq; cognito percutient ſe tributim, mulierеſque eorum ſeorſum. *Ign. ad Magneſios.*

V *Præ-*

Prædictio prophetiæ de filio Dei. CAP. XXI.

ETENIM nunc quoque decima menſis gorpyæi conuenientes, lamentationes Ieremiæ legunt in ea parte in qua dictum eſt, Spiritus faciei noſtræ Chriſtus Dominus comprehenſus eſt in corruptionibus ipſorum. & quod ſcriptum eſt in Baruch, Hic eſt Deus noſter, non æſtimabitur alius aduerſus eum; inuenit omnem uiam ſcientiæ, & oſtendit illam Iacob puero eius, & Iſrael dilecto eius. Poſt hæc in terris uiſus eſt, & cum hominibus conuerſatus. Cumque hæc legunt ſe cædunt, & deplorant ut ipſi arbitrantur, ſolitudinem; quæ ſub Nabuchdonoſor contigit. Vt autem ſe habet ueritas, futuri luctus inuiti initia ordiuntur. Poſt decem Aſſumptionis dies, qui eſt à prima dominica quinquageſimus, ſit uobis magnus dies feſtus Penthecoſtis. In eo die hora tertia miſit nobis Dominus Ieſus donum Spiritus ſancti, repletique ſumus eius operatione, linguiſque nouis locuti, quemadmodum eius afflatus nobis ſuggerebant, & prædicauimus Iudæis & gentibus eum eſſe Chriſtum Dei conſtitutum iudicem uiuorum & mortuorum. Hoc Moſes teſtatus dicebat, Accepit Dominus ignem à Domino, & pluit. Hunc uidit Iacob uti hominem, & dixit, Vidi Deum facie ad faciem, & ſaluata eſt anima mea. Hunc Abraam hoſpitio acceptum iudicem, ſuumque dominum confeſſus eſt. Hunc Moſes in rubo uidit. de hoc in Deuteronomio dicebat, Prophetam nobis excitabit de fratribus ueſtris; tanquàm me, ipſum audite in omnibus, quæ locutus fuerit uobis: & omnis anima, quæ non audiuerit Prophetam illum, exterminabitur è populo ipſius. Hunc uidit Ieſus Nauæ dux exercitus Domini, armatum ſimul pugnantem ad Hiericho, quem

Baruch. 3 — *Gen. 19.* — *S. Ignat. ad Antioch. hæc eadem ferè omnia.* — *Gen. 32.* — *Deu. 18.* — *Ioſ. 5.*

quem procidens adorauit utì dominus ſeruum. Hunc
Samuel cum uidiſſet, Sacerdotes ac Reges Chriſtos
appellauit. Hunc Dauid cum uidiſſet, cecinit pro eo 1.Re.16
canticum appellans canticũ pro dilecto. ſubiungensq́; 24.26.
» in perſonam illius dicebat. Accingere gladium tuum Pſal. 44
» ad femur tuum potentiſſime; ſpecie tua & pulchritudi
» ne tua, intende, procede proſperè, & regna, propter ue
» ritatem & manſuetudinem, & iuſtitiam, & ducet te mi-
» rabiliter dextera tua. Sagittæ tuæ acutæ potens, populi
» ſub te cadent in corde inimicorum Regis. propterea un
» xit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ iuxta participes tu-
» os. De eo quoque Solomon dicebat utì in perſonam Prou. 8.
» ipſius, Dominus poſſedit me principium uiarum ſua-
» rum, ad opera ipſius ante ſæcula fundauit me, in princi
» pio antequàm terram faceret, antequàm uenirent fon
» tes aquarum, antequàm montes ſtabilirentur, ante
» omnes colles generat me. Et rurſum, Sapientia ædifica Prou. 9.
» uit ſibi domum. De eo quoque Iſaias dicebat. Egredie
» tur uirga de radice Ieſſæ, & flos de radice aſcendet, &
» erit radix Ieſſæ, & qui ſurgit ut dominetur gentibus, in
» eum gentes ſperabunt. Zacharias, Ecce Rex tuus ue- Zach. 9.
» nit iuſtus, & ſaluans, ipſe mitis, & ſedens ſuper aſinam,
» & pullum filium iumenti. Hunc Daniel filium homi- Dan.2.
» nis eſſe, inquit, uenientẽ ad patrem, & omne iudicium
» atque honorem ab illo recipientem, & lapidẽ ſine ma-
nu à monte abſciſſum, factum in montem magnum, &
replentem uniuerſam terram, cõterentem imperia pro
uinciarum, multitudineq́; Deorum, nunciantẽ unum
Deum, & conſtituentem Imperium Romanum. De
hoc Ieremias prædicebat, Spiritus, ĩquiẽs, faciei noſtræ Iere. 4.
Chriſtus Dominus comprehenſus eſt in corruptioni-
bus ipſorum, cui diximus, In umbra eius uiuemus in

 gentibus.

gentibus. Et Ezechiel atque alii deinceps Prophetæ
ubique prædicant hunc eſſe Chriſtum, Dominum, Re
gem, iudicem, legiſlatorem, angelum Patris, unigeni-
tum Deum. Hunc igitur nos quoque prædicamus, atq;
nunciamus uobis Deum uerbum miniſtrũ Deo eius,
ac Patri, in condenda rerum uniuerſitate: in hunc cre-
1. Ioá. 5. dentes uiuetis, non credentes plectemini. qui enim nõ
obedit filio, non uidebit uitam, ſed ira Dei manebit ſũ
per illum. Poſt feſtum Pentecoſtis celebrate unã heb-
domadam, poſt quam ieiunate alteram hebdomadam:
æquum eſt enim & lætari Dei dono, & ieiunare poſt hi
Exo. 24. laritatem. Etenim Moſes & Helias ieiunauerunt per
& 34. quadraginta dies, & Daniel hebdomadas dierum tris
Dan. 10. panem cupiditatum non comedit, nec caro, neque
1. Reg. 1. uinum in os eius intrauit. Et beata Anna rogans Sa-
muelem dicebat, Vinum, & omne quod inebriat non
bibi, & effundam animam in conſpectu Domini. Nine-
Ioan. 3. uitæ, quoq; cùm per tres dies & tres noctes ieiunaſſent,
Eſth. 4. iræ Dei periculum effugerunt. Eſther quoque Mardo-
Iud. 9. chæus, Iudith impiorum inſultationem, ideſt Olopher
Pſ. 108. nis, & Amon ieiunio declinauerunt. Dauidque di-
cit, Genua mea infirmata ſunt à ieiunio, & caro mea
immutata eſt propter oleum. Vos quoque per ieiu-
nium ſupplicationes ueſtras Deo offerte. Poſt heb-
domadam ieiunii in omni quarta feria, & Paraſceue
præcipimus uobis ut ieiunetis, idq; quod à ieiunio ſu-
pereſt, pauperibus præbeatis. In omni ſabbato excepto
uno, atq; die dominico conuentus celebrãtes exhilara-
mini: obnoxius .n. peccato eſt, qui die dominico ieiu-
nat, cùm ſit dies reſurrectioni dicatus, quiq; in Pẽteco-
ſte atq, omnino in die feſto Domini mœſtitiam præfe-
fert. per hos .n. dies exhilarari oportet, non lugere.

CON-

CONSTITVTIONVM SANCTORVM APOSTOLORVM

B. CLEMENTE ROMANO AVCTORE,

LIBER SEXTVS.

De Schiſmate. CAP. I.

ANTE omnia cauete Epiſcopi à formidãdis, grauibus, atq; impiis hæreſibus, fugiẽtes eas ueluti ignẽ adurentẽ eos, qui ad illum accedunt. Fugite quoque ſchiſmata: nam nec ad nepharias hæreſes fas eſt inclinare mentem, neque ab eiuſdem ſententiæ fratribus ob imperandi cupiditatem licitum eſt recedere. Hæc enim cùm quidam olim aggredi auſi fuiſſent, non effugerunt ſupplicium. Dathan *Num. 16*
enim, & Abiron cùm aduerſus Moſem ſe oppoſuiſſent, *S. Ignat.*
terræmotus abſorbuit, & Core cum ducentum quin- *ad Magn.*
quaginta uiris, qui in Aaron ſeditionem commoue- *Nu. 16.*
runt, incendio ſunt conſumpti. Maria cùm exprobraſſet Moſi, à caſtris ſeptẽ diebus ablegatur: dicebat.n.Mo *Nu. 12.*
ſem uxorem Aethiopiſſam duxiſſe; ſed etiam idem factum eſt in Azaria, & Ozia Rege Iudæ, qui cum uſurparet ſibi ſacerdotium, ac uellet adolere incenſum, quod ad ſe non attinebat, prohibereturq́ue ab Azaria Ponti- *2. Re. 26.*
fice, & ab octuaginta ſenioribus, neque illis obtemperaret, lepra in frõte eſt perfuſus. Itaque continuò exiuit, quoniam refutauit eum Dominus.

Quòd

Quòd nec Regno, neque ſacerdotio licet inſultare. CAP. 11.

ATTENDAMVS ò dilecti, quæ ſit ſeditioſorum glo ria, & qui euentus. nam ſi Reges inuadens, ſupplicio dignus iudicatur, quamuis filius, uel amicus ſit, quanto magis qui ſacerdotibus inſultat? Quanto enim ſacerdotium regno eſt excellentius, cùm regendarum animarum officio præſit, tanto grauiori ſuplicio punitur, qui aduerſus id aliquid temerè fecerit, quã qui aduerſus Regnũ, quãquàm nemo impunè diſcedit. Nam
2.Re. 25 nec Abeſſalon, & Beddã impuniti manſerũt, nec Core & Dathan. Illi enim aduerſus Dauid de Regno, ii aduerſus Moſem de principatu pugnam ſuſceperunt, átq; omnes aduerſariis maledixerunt. Abeſſalon Dauid pa-
„ ter iniuſtum iudicem illum appellans, dicensque, Vni
„ cuique ſermones tui pulchri ſunt, & non eſt qui iuſtifi-
„ cet te, quis me faciet principem? Abeddam uerò, Non
2.Re. 26. „ eſt mihi, inquit, pars in Dauid, neque hæreditas in filio
„ Ieſſæ. ſcilicet indignum iudicans, Dauid imperio pare-
„ re, de quo dixit Dominus, Inueni Dauid filium Ieſſæ
„ uirum ſecundum cor meum, qui faciet omnem uolun
Nu. 16. „ tatem meam. Dathan autem & Abiron, & Coritæ dicẽ
„ tes in Moſem, Num parum eſt quòd eduxiſti nos de
„ terra Aegypti fluente lacte, & melle, & quid? quòd erui
„ ſti oculos noſtros, & tu imperas nobis? & congregaue-
„ runt in eum Eccleſiam magnam. & Coritæ, Num Moſi
„ locutus eſt Dominus ſoli; quid quòd Aaron ſoli dedit
„ ſacerdotium, non'ne omnis Synagoga Domini ſancta?
„ & quid quòd ſolus Aaron ſacerdotio fungitur. & ante
„ hos alius dicebat, Quis te conſtituit iudicem principẽ,
„ & iudicem noſtrum?

De

De uirtute Moſis, deque inſidelitate gentis Iudæorum, & quòd Deus admirabilia edidit per eum. CAP. III.

ET inuecti ſunt in Moſem ſeruum Dei, omnium mitiſſimum, & fideliſſimum, deſpexeruntque ingratiſſimi tantum uirum legiſlatorem, cuſtodem, Pontificem, & Regem, interpretem diuinarum rerum, quaſi conditorem cùm conditoris opera oſtenderit, clementiſſimum, humiliſſimum, patientiſſimum, humaniſſimum, qui eos multis periculis liberauerat, & à uario mortis genere ſua ſanctitate eripuerat; qui tot tantaque ſigna atque prodigia populo ediderat; qui præclara & admirabilia opera in eorum beneficium effecerat; qui decem plagas Aegypto intulerat; qui mare rubrum tranſmiſerat, aquasque ueluti murum utrinque diuiſerat; qui per arida deſerta populum duxerat, Pharaonemque, & Aegyptios cum omnibus, qui eos ſequebantur, demerſerat; qui eis fontem iniecto ligno dulcem reddiderat, & ex petra dura ſitientibus eis aquas eduxerat; qui manna eis de cœlo dederat, & carnes de aere collegerat; columnam igneam noctu ad illuſtrandum monſtrandumque iter præbuerat, & de die columnam nubis ad umbram faciendam, frangendosque ſolis ardores parauerat; qui legem Dei tabulis lapideis inciſam eis tradiderat, perfecti numeri Decalogum, quem Deus facie ad faciem alloquebatur, ueluti ſi quis cum ſuo amico loqueretur: de quo „ dixit, Non ſurrexit Propheta ut Moſes. Huic Coritæ, & Rubelitæ inſultauerunt, & in Moſem lapides iactauerunt rogantem ac dicentem, Ne intendas in ſacrificium ipſorum. Atque apparens gloria Dei, alios in terram demerſit, alios incendio conſumpſit. Itaque du- *Deu. 34.*

duces erroris & ſchiſmatis dicentes, Conſtituamus ducem nobis; aperiens ſe terræ hiatus deuorauit cum tabernaculis ſuppellectileque ipſorum, & uiui in Infernum deſcenderunt. Coritæ igne ſunt interempti.

Quòd ſchiſma efficit non qui ab impijs ſeceſsionem facit, ſed qui à pijs recedit. CAP. XLI.

QVOD ſi iis, qui imperandi cupiditate ſe ſeparauerunt, ſtatim Deus ſupplicium intulit, quantó grauiori pœna afficiet impiarum hæreſum auctores improbantes illius prouidentiam, & operum inſtitutionem? Sed uos fratres Scripturis eruditi, nolite facere ſchiſmata ſententiæ, neque uerò unitatis ueſtræ, quoniam, qui nefariæ opinionis ſunt auctores, ſcopi interitus populis ſtatuuntur. Eodem modo laici cum iis, qui contraria ſententiæ Dei dogmata defendunt, nolite ſocietatem habere, neque participes illorum impietatis fieri. Ait enim Dominus, Recedite è medio horum hominum, ne cum eis pereatis. Et rurſum, Egredimini è medio ipſorum, & ſegregamini, dicit Dominus; & immundum ne tangatis, & ego recipiam uos.

Num. 16

Demonſtratur ex prophetica prædictione, quare falſi nominis Iſrael reiectus fuerit. CAP. V.

VERE enim fugiendi ſunt, qui Deo blaſphemiam dicunt. quàm plurimi enim ex impiis Deum ignorant, ii uerò tanquam Deo infenſi malitiæ improbitatiſque morbo laborant: nam ex malitia hæreticorum prodiit contaminatio in omnem terram, ut inquit Ieremias

S. Ign. ad Philadeph.

remias Propheta. Cum enim expulerit ſynagogam
prauam Dominus Deus,domumque reiecerit, ut di-
,, cit quodam in loco,Reliqui domum meam,dimiſi hæ *Ier. 12.*
,, reditatem meam. Et rurſum, Relinquam uineam *Iſa. 5.*
,, meam,& non putabitur,neque fodietur, & aſcendet
,, in eam tanquàm in terrã incultam ſpina, & nubibus
,, imperabo ne pluãt ſuper eam imbrem. Cum igitur re *Iſa. 1.*
,, liquerit populum ſicut tentorium in uinea,& ſicut po
,, morum cuſtodiam in cucumerario, ſicut ciuitatem
obſeſſam,ſubtraxeritq; ei Spiritum ſanctum, imbrẽq;
propheticum; repleuit gratia ſpirituali Eccleſiam ad *Eccle. 24.*
ſimilitudinem fluminis Aegypti in diebus noualium,
& extulit eam quaſi domum in monte collocatam, & *Iſa. 2.*
quaſi in montem excelſum, quaſi montem abundan-
tem caſeo, quaſi montem pinguem in quo compla-
cuit ſibi Deus ut habitaret in eo.Etenim Dominus in *Pſal. 67.*
,, ea commorabitur uſque ad finem.Et in Ieremia dicit, *Ier. 17.*
,, Soliũ gloriæ exaltatum ſanctificatio noſtra. Et Iſaias, *Iſa. 2.*
,, Et erit in nouiſſimis diebus manifeſtus mons Domi-
,, ni,& domus Dei in ſummis montium, & exaltabitur
,, ſuper colles. Quoniam igitur populum reliquit, &
templum deſertum dimiſit, abſciſſo uelo templi, ſu-
,, blatoque ab eo Spiritu ſancto; Ecce enim,inquit,re- *Matt. 23*
,, linquitur uobis domus ueſtra deſerta; Contulit uo-
bis,qui de gentibus ueniſtis, ſpiritualem gratiam, ut
,, inquit per Ioel,Et erit poſt hæc,ait Dominus,& effun *Ioel. 2.*
,, dam de ſpiritu meo in omnem carnem, & propheta-
,, bunt filii ueſtri, & filiæ ueſtræ uiſiones uidebunt,
,, & ſenes ueſtri ſomnia ſomniabunt. omnem enim ſer
monis facultatem, & actionem, atque huiuſmodi
officium ereptum populo Deus in uos gentium ſobo-
lem tranſtulit. ideoq; Diabolus inuidens ſanctæ Dei

Eccleſiæ excitauit in nos ærumnas, perſecutiones, perturbationes, blaſphemias, ſchiſmata, hæreſes. Nam populum illum propter Chriſtum interfectum ſibi ſubegit; nos qui ab eius uanitate receſſimus, uariis modis
Zac. 3. tentat, ut olim beatum Iob. nam & ſummo Pontifi-
S. Ignat. ci Ieſu filio Ioſedec reſtitit, & nos ſæpè cribrare uoluit,
Smyrn. ut deficeret fides noſtra: ſed magiſter noſter illum in iu
„ dicium adducens dicebat, Increpet in te Dominus
„ Diabole, & increpet in te Dominus, qui eligit Iſraelẽ;
Zac. 3. non'ne ecce hic eſt auulſus tanquàm titio? & qui dixit
„ tunc iis, qui apud Pontificem aderant, Detrahite ei ue
„ ſtimenta ſordida. ſubiunxitque, Ecce abſtuli iniquitates tuas abs te. idem dicet nunc, quod olim congregatis nobis dicebat de nobis, Quòd rogauit ne deficeret fides noſtra.

Quòd apud Iudæos conſtabat impia doctrina uariarum hæreſum.

CAP. VI.

HABVIT quoque Iudaicus populus hæreſum prauitates. nam Sadducæi ex illis prodierunt, qui negabãt mortuorum reſurrectionem, & Phariſæi, qui fortunæ & fato peccatorum actiones tribuunt. Et Baſmothei, qui prouidentiam tollunt, affirmantes fortuito caſu omnia conſtare, iique animæ immortalitatem negant. Sunt quoque Hemorobaptiſtæ, qui quotidie niſi in aqua mergantur, cibum non capiunt; ſed etiam lectis, tabulis, crateris, calicibus, ſcabellis niſi aqua purgatis non utuntur: & qui noſtris temporibus orti ſunt Ebionæi, filium Dei nudum hominem fuiſſe contendentes, uiri libidine, & Ioſeph; ac Mariæ concubitu genitum. qui ab iis omnibus ſeparantur, & patrias leges

ſeruant,ſunt Heſſæi. Atque hæc quidem in ueteri popu lo fuerunt, ſed nunc quoque improbus dæmon efficax ad malefaciendum, & bonum cuiuſmodi ſit ignorans, ex nobis quibuſdam excitatis, hæreſes & ſchiſmata in iis effecit.

Vnde ortæ ſint hæreſes, & quis fuerit auctor impietatis.
CAP. VII.

NOVÆ autem hæreſes hoc habuerunt exordium. Cùm inuaſiſſet Diabolus Simonem quendam è uico Gitthon appellato, Samaritanum, arte magum, ſuæ prauæ ſententiæ eum adminiſtrum effecit. quo autem tempore coapoſtolus noſter Philippus, Domini dono, atque ſui ſpiritus afflatu uirtutes curationũ Samariæ adminiſtrabat; ita ut obſtupefacti Samaritani in fidem uenerint cunctorum Dei & Domini noſtri Ieſu Chriſti, baptizatique ſint in nomine ipſius; cumque iam Simon ipſe ſigna & prodigia intuitus, ſine ulla magica arte perfecta, admiratuſque crediđiſſet, & baptiſmum accepiſſet, atque ieiunio & orationi eſſet intẽtus: audientes nos gratiam Dei ad Samaritanos per Philippum perueniſſe, ad eos acceſſimus, multiſque ad doctrinæ ſermonem collatis, omnibus baptizatis impoſitis manibus, oratione, gratiam eis Spiritus ſancti impartiebamus. Videnſque Simon impoſitione noſtrarum manuum dari credentibus Spiritum, obtulit nobis pecuniã inquiens, Mihi quoq; hãc poteſtatem date, ut cui ego impoſuero manus, is habeat ſpiritum ſanctum. uolens ſcilicet; ut quemadmodum Adam guſtato ligno, promiſſa immortalitate priuatus fuit, ſic nos accepta pecunia deliniti, Dei munere excluderemur, quo per cõ-

mutationem,pecuniam ei traderemus, inæſtimabilem Dei gratiam. Quare perturbatis omnibus noſtris,conjiciens ego Petrus oculos in maleficum ſerpentem,qui illum detinebat,reſpondi Simoni, Argentum tuum tecum ſit in perditionem, quoniam donum Dei putaſti pecunia poſſideri; non eſt tibi pars in ſermone iſto,neque ſors in iſta fide: cor enim tuum non eſt rectum coràm Deo. Pœnitentiam itaque age à tanta nequitia & roga Dominum ſi fortè remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui.in felle enim amaritudinis, & in uinculo iniquitatis uideo te eſſe.Tuncque Simon perterritus,Rogo, inquit, precamini uos pro me Dominum, ut nihil in me ueniat eorum, quæ dixiſtis.

Qui fuerint ſucceſſores impietatis Simonis, & quibus hæreſibus præfuerint. CAP. VIII.

CVM uerò ad gentes exiuimus ad prædicandũ uerbum uitæ,tunc Diabolus molitus eſt in populo,ut poſt nos Pſeudapoſtolos mitteret ad ſermonem labefactandum.Itaque produxerunt Cleobium quendam,& adiunxerunt Simoni: ii uerò diſcipuli fuerunt eiuſdem Doſithei,quem reprobatũ eiecerunt principatu, deinde alii aliorum abſurdorum dogmatum auctores extiterunt Cerinthus, Marchus, Menander, Baſilides, Saturninus. Ex iis alii plures deos eſſe opinantur; alii tres inter ſe contrarios ſine origine,ſemperque congredientes; alii infinitos, & ignotos; quidam uerò nuptias tollunt,arbitrantes non eſſe eas opus Dei;alii quoſdam cibos abominantur;alii inuerecundè fornicantur, quod nunc faciunt falſi nominis Nicolaitæ. Veruntamen Simon cùm me Petrum primùm conueniſſet Cæſareæ

Stratonis,

Stratonis, ubi Cornelius fidelis per me in Dominum Ieſum crediderat, cùm eſſet Ethnicus, uerbum Dei conatus eſt peruertere cùm, unà mecum adeſſent ſacri filii Zachæus olim publicanus, & Barnabas; item Niceta, & Aquila fratres Clementis Epiſcopi, & ciuis Romani, Pauli coapoſtoli noſtri diſcipuli, & in Euangelio coadiutoris. Cumque tertiò cum eo diſputaſſem de Propheta, deque Dei Monarchia, illum uirtute Domini conuictum, atque repreſſum, in Italiam aufugere compuli.

Quemadmodum Simon præſtigijs quibuſdam cùm uoluiſſet uolare, precibus Petri ab alto deiectus fregit pedes, & manus; Narrat Clemens, Hegeſippus, Iuſtinus, Hirenæus.

CAP. IX.

ROMAM cùm ueniſſet Eccleſiam uehementer perturbauit, multos euertens, atque in ſuam adducens ſententiam, gentes uerò commouebat magicis artibus. Itaque quadam die cùm in Theatrum in meridie proceſſiſſet, iuſſiſſetque ſuis operis, ut me in Theatrum arriperent, pollicitus eſt ſe in aere uolaturum. Cumque omnes hac re erecti eſſent, ego ſeorſum orabam, itaque ſublatus à Dæmonibus, uolabat ſublimis, dicens in cœlum ſe aſcendere, unde illis bona ſuppeditaturus eſſet, populo illi, ueluti Deo, acclamante optima; attollens ego manus in cœlum, tota mente ſupplicabam Deo, ut per Ieſum Chriſtum Dominum frangeret ſceleſtum illum, & dæmonum uim labefactaret, in fraudem ac perniciem hominum, illa utentium; illumque perfractum non occideret, ſed comminueret. tuncque Simonem intuitus, Si Dei (inquam) homo ego ſum,

Apoſto-

Apoſtolus uerò Ieſu Chriſti uerus, doctorque pietatis non erroris, cuiuſmodi & tu Simon; impero improbis uirtutibus apoſtatæ pietatis, quibus uehitur Simon Magus, ut remittant ſuas uires, ut ab alto hic decidat in riſum eorum, qui ab ipſo decepti ſunt. Cumque hæc dicerem, deſertus à uirtutibus Simon, cum magno fragore corruit, uehementerque concuſſus fregit coxendicem, & pedum tarſos, clamorque plebis ortus eſt, quo ferebatur unum eſſe Deum, quem iuſtè Petrus nunciaret, tantùm ueritate fretus, multique ab eo defecerunt. Quidam cùm eſſent illius pernicie digni, remanſerunt in eius praua diſciplina. Atque hoc modo primùm inducta Romæ eſt impia Simonianorum hæreſis, atque per reliquos Pſeudapoſtolos operabatur Diabolus.

Quomodo hæreſes & inter ſe, & cum ueritate diſſideant.

CAP. X.

Contra has hære ſes præclarè diſputat S. Ignatius in Epiſtolis, nō diſcedens à Clemēte.

His omnibus unus, atque idem erat propoſitus impietatis finis, Omnipotenti Deo maledicere; ignotum Deum celebrare; nec eſſe Deum patrem Chriſti, neque Mundi conditorem, ſed ineffabilem, atque innominabilem per ſe genitum, legis & Prophetarum oraculis non locutum; prouidentiam nullam eſſe; reſurrectionem non futuram, nec Iudicium, neque retributionem; animam eſſe mortalem; uoluptatem ſolam ſequendam; omnem cultum ſine delectu amplectendum. Aliqui enim plures deos eſſe putant, aliqui tres principio carentes, alii duos ingenitos, alii infinita æua inducunt, ac quidam nuptias reſpuunt, carnem item & uinum, quæ in rebus abominandis ponunt;

nunt; item nubere, & liberis operam dare prohibent, ac quoſdam cibos capere, ſcilicet ut hac continentia ſuæ ſententiæ prauitatem facilius probare poſſint. Quidam uerò ex iis docent abſtinendum carnibus, non quòd parcant animantibus ratione carentibus, ſed quòd ea animam rationis participem habere exiſtimant, eoſque pœnas cædis daturos, qui ea occidere audent. Alii ſuilla tantùm carne abſtinent, iis, quæ lege munda cenſentur, ueſcuntur; putantque circuncisionem ex lege ſeruandam. in Chriſtum credendum ueluti in uirum ſanctum, ac Prophetam. Alii docent ſine pudore libidini inſeruiendum, & carne abutendum, animamque ea ſola ratione Mundi principes poſſe effugere, ſi omnem impuram actionem exequatur. Ii omnes Diaboli organa ſunt, & iræ filii.

Expoſitio Apoſtolicæ prædicationis. CAP. XI.

NOS uerò Dei ſoboles, & filii pacis, ſacrum ac rectum prædicantes pietatis ſermonem, unum ſolum nunciamus Deum, legis, ac Prophetarum Dominum; rerum omnium auctorem; Chriſti patrem; non qui ſit ſibi ipſi origo, & per ſe genitus, ſed æternum; & principii expertem; & lumen inhabitantem inacceſſibilem; non congeminatum uel multiplicem, ſed ſolum in æternitate; non ignotum uel ſilentio abditum, ſed per legem, ac Prophetas proditum, omnipotentem, omnium opificem; omnium poteſtatem habentem; Deum & patrem unigeniti & primogeniti omnis creaturæ; unum Deum, unius filii patrem, non multorum; unius Paracleti per Chriſtum, aliorum ordinum effectorem; unum conditorem uariarum creaturarum

turarum per Chriſtum; factorem eundem, rectorem ac legiſlatorem, per ipſum; reſurrectionis auctorem, iudicii retributionis, per eundem Chriſtum. Hunc ipſum uoluit hominem fieri, qui uerſatus eſt cum hominibus ſine peccato, paſſus eſt, à mortuis ſurrexit, & ad illum, qui eum miſerat, reuerſus eſt; Atque omnem creaturam Dei bonam fatemur, nihilque reſpuendum, omneque, quod ad naturæ neceſſitatem pertinens iuſtè ſumitur, id optimum ducimus. Omnia enim ſecundum ſcripturam erant ualde bona. Nuptias legitimas, & liberorum procreationem honeſtam, nec contaminatam credimus: nam ad propagandum genus hominum, ſexuum differentia formata eſt in Adam & in Eua. Animam incorpoream, & immortalem affirmamus, nec interire eam ueluti corpora, ſed perpetuò manere, utì rationis participem, & libertate præditam. Omnem iniuſtum concubitum, maximè eum, qui contra naturam à quibuſdam exercetur, reſpuimus ut nepharium, & ſceleratum; reſurrectionem futuram fatemur, iuſtorum & iniuſtorum, nec non retributionem. Chriſtum non confitemur purum hominem, ſed Deum uerbum, & hominem, mediatorem Dei & hominum; Pontificem Patris. Neque uerò unà cum Iudæis circumcidimur, ſcientes ue-
Gen. 94. niſſe eum, cui repoſitum eſſet, & per quem cu-
» ſtodirentur generationes, expectationem gentium Ieſum Chriſtum, ex Iuda ortum, de Ieſſæ florem, cuius imperium ſuper humerum eius.

Contra

Contra eos, qui Chriſtum confitentur, & tamen Iudaizare uolunt. CAP. XII.

SED quoniam tunc hæc hæreſis magnas ad decipiendum uires uidebatur habere, totaque Eccleſia in periculo uerſabatur, nos duodecim cùm conueniſſemus Hieroſolymis (nam in locum proditoris Mathias Apoſtolus factus eſt, qui ſortem Iudæ accepit (ut ſcriptum eſt, Et Epiſcopatum eius accipiat alter) unà cum Iacobo fratre Domini deliberabamus quid faciendum eſſet; uiſumque eſt ipſi & Presbyteris, ſermonibus doctrinæ alloqui populum. Etenim quidam à Iudæa Antiochiam profecti, docebant fratres, affirmantes niſi circunciderentur ſecundum morem Moſis, aliosq; ritus, quos ille præceperat, ſeruarent, ſaluos fieri non poſſe. Cùm ergo ſeditio, quæſtioque non parua commota eſſet, & fratres, qui erant Antiochiæ, cognouiſſent nos conueniſſe, ut de hac re quæreremus; miſerunt ad nos uiros fideles, & ſacrarum literarum peritos, ut de hac quæſtione cognoſcerent; qui cùm ad nos uenerunt, nunciarunt nobis, quæ in Antiochæna Eccleſia quærebantur, aliquos affirmare, oportere circuncidi, aliasque ceremonias ſeruare. Atque aliis alia dicentibus, Ego Petrus cum conſurrexiſſem, Viri fratres (inquam) ſcitis uos ab antiquis diebus in nobis elegiſſe Deum, ut per os meum audirent gentes Euangelii ſermonem, & crederent. & qui nouit corda Deus teſtimonium perhibuit ipſis. Cornelio enim Centurioni imperii Romani, uiſus eſt aliquando Angelus Domini, qui ei dixit ut me accerſeret, ac de ore meo uerbum uitæ audiret. is uerò à Ioppe Cæſaream Stratonis me uocauit. cumque me ad iter pararem, uolui ci-

Act. 15.

bum capere; qui cùm pararetur, interea eram in cœnaculo orans: quo tempore uidi cœlum apertum, & uas quoddam quatuor initiis uinctum ueluti ſplendidum linteum in terram ſubmitti; in quo incluſæ erant omnes quadrupedes, atque reptiles terræ, & alites cœli; auditaque eſt uox de cœlo, Surge Petre, ſacrifica, & manduca. & ego reſpondi, Nequaquam Domine, quoniam nihil commune, uel immundum unquam comedi. Iterumque audita uox eſt, Quæ Deus purgauit, ne tu immunda exiſtimaueris. Quod cùm ter eſſet factum, uas in cœlum receptum eſt: cumque in dubio eſſem, quo nam ſpectaret uiſa ſpecies, dixit mihi Spiritus, Ecce uiri te quærunt, ſurge & uade cum eis, nihil dubitans; quoniam ego illos miſi. ii uerò à Centurione miſſi fuerant. Quæ cùm mecum euoluerem, agnoui ſermonem Domini ſcriptum, Omnis, qui

Ioel. 2. rem, agnoui ſermonem Domini ſcriptum, Omnis, qui
„ inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit. Et rurſum,
Pſal. 21 Recordabuntur & conuertentur ad Dominum omnes
„ fines terræ, & adorabunt coràm eo omnes Tribus gen
„ tium, quoniam Domini eſt regnum, & ipſe domina-
„ tur gentibus. Cogitansque ubique de uocatione gentium ſcriptum eſſe, ſurrexi, & cum eis ſum profectus, atque domum illius intraui. me uerò adhuc nunciante ſermonem, cecidit Spiritus ſanctus in eum, atque in illos, qui unà cum eo ibi aderant; quemadmodum nobis in principio acciderat; nullumque diſcrimen ſtatuit inter nos, & illos, fide purificans corda; & cognoui ego non eſſe acceptorem perſonarum Deum, ſed in omni gente eum, qui timet ipſum, & operatur iuſtitiam, illi eſſe acceptum. Commoti autem hac re ſunt qui ex circunciſione fideles erant. Nunc igitur quid tentatis Deum, ut imponamus iugum graue collo di-

ſcipulorum, quod nec nos, neque patres noſtri ferre "
potuerunt, ſed per gratiam Domini credimus ſaluari, "
quemadmodum & illi? liberauit enim nos uinculis "
Dominus, & leuauit nos onere noſtro, iugumque cle- "
mentia diſſoluit. Quæ cùm dicerem, ſiluit omnis mul- "
titudo, reſpondit autem Iacobus frater Domini iis uer "
bis, Viri fratres mei audite, Simon narrauit quemad- "
modum primùm Deus ſtatuit ſumere de gentibus po- "
pulum nomini ſuo, cui rei conſentiunt uerba Prophe- "
" tarum quemadmodum ſcriptum eſt, Poſt hæc reuer- *Amos. 9*
" tar, & reſtituam tabernaculum Dauid collapſum, & "
" ruinas illius reparabo, & excitabo illud ut requirant
" cæteri homines Dominum, & omnes gentes, ſuper
" quas inuocatum eſt nomen meum, dicit Dominus fa-
ciens hæc; nota ſunt à ſæculo Deo omnia opera ſua.
Quare ego iudico non grauandos eos, qui à gentibus
ad Deum ſe conuertunt, ſed ſcribendum ad eos ut ſe
abſtineant à contaminationibus gentium, Idolothy-
tis, ſanguine, ſuffocato, & fornicatione; quæ etiam
olim ſeruabantur ante legem ab iis, qui ſecundum na-
turam uiuebant, Enos, Enoch, Noe, Melchiſedech,
Iob, uel ſi quis alius huiuſmodi fuit. Tuncque uiſum
eſt nobis Apoſtolis, & Epiſcopo Iacobo, atque Presby
teris cum uniuerſa Eccleſia, delectos ex nobis uiros
mittere una cùm Barnaba, & Paulo gentium Apoſto-
lo, Tarſenſi, & Iuda cognomento Barſabbano, ac Si-
la, uiris præcipuis inter fratres, ſcribereque epiſtolam
eorum manu iis uerbis. "

Apoſtoli & Presbyteri, & fratres, his, qui ſunt Antiocheæ in Cilicia, & Syria fratribus, ex gentibus, ſalutem. "

" QVONIAM audiuimus quòd quidam ex nobis "

» conturbauerunt uos ſermonibus, peruertentes animas
» ueſtras iis, quæ non mandauimus; uiſum eſt nobis in
» unum congregatis, delectos uiros ad uos mittere cum
» dilectis noſtris Barnaba & Paulo, hominibus, qui ani-
» mas ſuas tradiderunt pro Domino noſtro Ieſu Chri-
» ſto pro iis, quæ ſignificaſtis. miſimus etiam cum iis Iu
» dam, & Silam, qui uerbis eadem uobis referent. Vi-
» ſum eſt enim Spiritui ſancto & nobis nihil plus imponi
» uobis oneris, quàm horum neceſſariorum, ut abſti-
» neatis ab Idolothytis, ſanguine, ſuffocato, & fornica- «
» tione, à quibus ſi continebimini, bene agetis. Valete. «
Atque epiſtolam quidem miſimus; nos uerò per ali- «
quot dies manſimus Hieroſolymis, ſimul deliberantes «
quæ ad communem utilitatem, & ad corrigendas res «
pertinebant.

Quòd oportet ſeparari ab hæreticis. CAP. XIII.

POSTEA interceſſit aliquod tempus; uiſitatis fratribus, iiſque in ſermone pietatis confirmatis, admonitiſque fugere eos, qui ſub nomine Chriſti & Moſis aduerſantur Chriſto, & Moſi, & in pelle ouina includunt lupum. ii enim ſunt Pſeudochriſti, & Pſeudoprophetæ, & Pſeudapoſtoli, deceptores, corruptores, uulpibus ſimiles, humi iacentes, uinearum calamitas; propter
Mat. 24. quos refrigeſcet multorum charitas. qui uerò perſeue-
Mat. 27. rauerit uſque in finem inflexibilis is, ſaluus erit. A' qui-
» bus ut caueremus, Dominus nobis denunciabat, Ve-
» nient, inquiens, ad uos uiri in ueſtimẽtis ouium, intus
» autẽ ſunt lupi rapaces: à fructibus eorum cognoſcẽtis
» eos. Attendite ab ipſis. Surgent enim Pſeudochriſti,
» Pſeudoprophetæ, & decipient multos.

Qui ſint, qui catholicam doctrinam prædicauerint, & quæ ſint illorum præcepta. CAP. XIIII.

IGITVR horum cauſa nunc in unum conuenientes Petrus, & Andreas, Iacobus, & Ioãnes filii Zebedæi Philippus, & Bartholomæus, Thomas, & Matthæus; Iacobus Alphæi, & Lebæus cognomento Thadæus, & Simõ Cananites, & Mathias Iudæ ſuffectus, & Iacobus frater Domini, Hieroſolymarum Epiſcopus, & Paulus doctor gentium, uas electionis, unà congregati ſcripſimus ad uos hanc catholicam doctrinam ad uos confirmandos, quibus in uniuerſa Eccleſia Epiſcopatus munus eſt commiſſum: in qua declaramus uobis, Deum Omnipotentem unum eſſe, præter quem nullus eſt, atque ut illum ſolum colatis, & adoretis per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum in ſancto ſpiritu; utaminiq; ſacris Scripturis, lege, & Prophetis, parentes uereamini; omnes nefarias actiones fugiatis; reſurrectionem & Iudicium credatis; retributionẽ expectetis; omnibus eius creaturis cum gratiarum actione utamini; ueluti eius operibus, nihilque in ſe continentibus mali, legitimè connubia iungatis: uituperatione enim carent huiuſmodi nuptiæ, quoniam & à Domino iungitur uiro
,, mulier, atque Dominus dicit, Qui fecit ab initio maſcu *Mat. 19.*
,, lum, & fœminam, fecit eos & dixit, Propterea relin-
,, quet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori ſuæ,
,, & erunt duo in carne una. Neque uerò poſt nuptias li-
,, ceat eam indemnatam eiicere: Cuſtodiet enim, inquit, *Malá. 2.*
,, ſpiritu tuo, & uxorem iuuentutis tuæ ne reliqueris; quo
,, niam ipſa eſt particeps uitæ tuæ, & reliquiæ ſpiritus tui,
,, & ego feci, & non alius: inquit enim Dominus, Quod
Deus coniunxit, homo ne ſeparet. Mulier enim eſt ui-

tæ conſors ac ſocia, in unum corpus à Deo cōflata. qui uerò contrà ſcindit in duo id, quod eſt in unum à Deo concretum; rationem rerum à Deo conditarum euertit, & illius prouidentiæ aduerſatur. Eodem modo retinens eam, quæ naturæ legem uiolat, iniuſtè facit; quoniam qui adulteram retinet, inſanus atque impius eſt;
» Abſcinde enim eam, inquit, à carnibus tuis: non enim
Eccl.25. eſt adiutrix, ſed inſidiatrix ad alium deflectens mentē.
Neque etiam circuncidamini; contentique ſint fideles
Ier.4. circuncіſione cordis in ſpiritu. Circuncidimini enim,
» inquit, Deo ueſtro, & circuncidite præputium cor-
» dis ueſtri.

Quòd non oportet baptiſmum iterare, neque recipere baptiſmum ab impijs datum, qui baptiſmus non eſt, ſed potius contaminatio. CAP. XV.

EODEM modo contenti ſint uno ſolo baptiſmo, qui in Domini mortem traditur, non miniſterio abominandorum hæreticorum ſed probatorum ſacerdotum in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti. Neque impiorum baptiſmus recipitur, neque is, qui per ſanctos adminiſtratur, altero baptiſmo, debet irritus effici, ut enim unus eſt Deus, & unus Chriſtus, & Paracletus unus, ſic unus eſt baptiſmus, qui in eius nomine datur. Qui uerò ab impiis piaculum accipiunt, eorum ſententiæ ſocii fiunt. non enim illi ſunt ſacerdotes. dicit.n.
1.Reg.3. iis Deus, Quoniam tu abiiciſti ſententiam, abiiciam & ego te, ut non ſis ſacerdos mihi. Neque uerò baptizati ab iis, initiati cenſentur, ſed potius inquinati, cùm non peccatorum remiſſionem accipiant, ſed impietatis uinculum induant. Veruntamen initiatos iterum baptizare tentantes, crucifigunt Dominum, iterum eum inte-

interimunt, derident diuina, eludunt ſancta, inſultant
Spiritui, ſanguinem ſanctum ueluti communem con-
temnunt, peccant in mittentem, in paſſum, & in teſti-
ficantem. Sed etiam, qui ob negligentiam baptizari
contemnit, ueluti infidelis condemnabitur, & ei ex-
,, probrabitur ueluti ingrato. Ait enim Dominus, Niſi *Ioá. 3.*
,, quis baptizatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non
,, ingredietur in regnum cœlorum. Et iterum, Qui credi
,, derit, & baptizatus fuerit, ſaluabitur; qui uerò non cre
,, diderit, condemnabitur. Qui uerò dicit, Baptizabor
cùm ad finem uitæ peruenero, ne peccem, & baptiſmũ
inquinem. is Deum ignorat, & ſuæ naturæ eſt parum
,, memor. Noli enim differre cõuerti ad Dominum; ne- *Prou. 3.*
ſcis enim quid ſequens dies pariat. Baptizate quoque
puerulos ueſtros, & educate eos in diſciplina & præce
ptis Dei. Sinite enim, inquit, paruulos uenire ad me,
& nolite eos prohibere.

De libris falsò inſcriptis. CAP. XVI.

HAEC omnia mandauimus uobis, ut noſtram ſen-
tentiam cognoſceretis cuiuſmodi ſit, atque noſtro
nomine inuulgatos ab impiis libros ne receperitis. nõ
enim nominibus Apoſtolorum attendere debetis, ſed
naturæ rerum, & rectæ ſententiæ. nouimus enim à Si-
mone & Cleobio peſtilentes ſub nomine Chriſti &
Apoſtolorum compoſitos libros circũferri in fraudem
ueſtri, qui Chriſtum, noſque eius ſeruos diligitis. Pri-
ſcis quoque temporibus quidam libros Apocryphos
ſcripſerunt Moſis, Enoch, & Adæ, Iſaiæ quoque, Daui
dis & Hæliæ; atque trium Patriarcharum pernicioſos
& ueritati infeſtos. Tales modò libros effecerunt exe-

crandi homines, damnātes rerum originem, nuptias, prouidentiam, liberorum procreationem, legem, Prophetas, barbara quædam nomina inſerentes, ut ipſi aiunt, Angelorum, re uera autem dæmonum in ipſis loquentium. Quorum doctrinam fugite, ne ſupplicii eorum participes ſitis, qui illos conſcripſerunt, ut deciperent ac perderent fideles, & laudandos Domini Ieſu diſcipulos.

De Clericis. CAP. XVII.

EPISCOPVM & Presbyterum, ac Diaconum dicimus unius uxoris debere conſtitui, ſiue uiuant eorum uxores, ſiue deceſſerint. non licere autem iis, ſi poſt ordinationem ſine uxore fuerint, ad nuptias tranſire; uel ſi uxores habeant, cum aliis coniungi, ſed contentos eſſe ea, quam habentes ad ordinationem uenerunt; miniſtros quoque, Cantores, Lectores, Oſtiarios unius uxoris uiros eſſe iubemus. Si ante nuptias ad clerum uenerunt, concedimus eis ut uxores ducere poſſint, ſiquidem hoc expetent, ne ſi peccauerint, pœna afficiantur. ſtatuimus autem nemini licere ex clero amicam, uel ancillam uel uiduam, uel repudiatam ducere, ut etiam lex uetat. Diaconiſſa ſit uirgo, caſta, ſin minus, ſaltem uidua eligatur, quæ unum uirum habuerit, fidelis & honeſta.

Adhortatio admonens fugiendam impiorum hæreticorum ſocietatem. CAP. XVII.

POENITENTES recipite: hæc eſt enim Dei uoluntas in Chriſto. Catechumenos, poſt inſtitutionem baptizate.

baptizate. Impios hæreticos, qui impœnitẽtes fuerint, ſegregatos à fidelibus eiicite, atque à Dei Eccleſia exterminate, præcipiteque fidelibus, ut ab eorum conſuetudine omnibus modis ſe abſtineant, nec ſermonis cum iis, neque precum communionem habeant ullam. Ii enim aduerſarii, inſidiatoresque ſunt Eccleſiæ, qui gregem labefactant, & hæreditatem contaminant. Oſtentatores, atque ex omni parte deprauati, de quibus dicebat Solomon, in impietate eos ſimulare
" pietatem, Eſt enim, inquit, uia quæ uidetur quibuſ- *Pro. 14.*
" dam recta, ſed extrema eius reſpiciunt profunda Inferni. hi ſunt illi, de quibus Dominus amarè ſeuereque pronunciauit, dicens, Quòd ſunt Pſeudochriſti, & doctores falſi, qui blaſphemia affecerunt Spiritum ſanctum, eiuſque donum poſt adeptam gratiam reiecerunt, quibus non remittetur nec in hoc ſæculo, neq; in futuro; qui Iudæos falſa religione ſuperant, Græcos impietate; qui Deo, qui eſt ſuper omnia, maledicunt, & Filium eius deſpiciũt, atque doctrinam Spiritus contemnunt: qui diuinos ſermones negant: & per hypocriſim ſe eos recipere ſimulant in contumeliã Dei: fraudemque eorum, qui eos ſequuntur, qui ſacram ſcripturam derident, & iuſtitiam, quæ tandẽ illa ſit, ignorant; qui Eccleſiam Dei labefactant, ueluti uulpeculæ uineam. quos monemus ut fugiatis, ne laqueis animas
" ueſtras impediatis. Nam qui cum iuſtis ambulat, iu- *Eccle. 9.*
" ſtus erit; & qui cum inſipientibus ambulat, cognoſcetur. nec enim cum furibus currere oportet, neque cũ adultero partem ponere, quoniam ſanctus Dauid in-
" quit, Domine qui oderunt te, eos odio habui, & aduer
" ſus inimicos tuos contabui. perfecto odio oderã illos.
" inimici facti ſunt mihi. Et Ioſaphat Deus exprobrat

amicitiam, ſocietatéq; initam cum Achabo, & Ozia,
2.Pa.19 per Ionam Prophetam inquiens, Si cum peccatore tu
» amicitia iungeris, & auxilium præbes ei, qui odio ha-
» betur à Domino, ideo ſtatim ira Domini facta eſſet in
» te, niſi inuentum fuiſſet cor tuum perfectum erga Do-
» minum. propterea pepercit tibi Dominus. uerunta-
mē interrupta ſunt opera tua, & fractæ ſunt naues tuæ.
Vitate igitur illorum ſocietatem, atque ab eorum pace
abalienamini. de iis enim Propheta loquebatur iis uer-
Iſa.57. bis, Non eſt gaudere cum impiis, dicit Dominus: ii.n.
ſunt occulti lupi, noui canes, qui non poſſunt latrare,
qui quidem modò ſunt pauci, ſed progrediente, atque
appropinquante cōſummatione, plures grauioreſque
» ſunt futuri; de quibus dicebat Dominus. Nunquid fi-
» lius hominis cum uenerit, inueniet fidem in terra? &
» eo quòd abundabit iniquitas, refrigeſcet charitas mul
» torum, & uenient Pſeudochriſti, & Pſeudoprophetæ,
» & dabunt ſigna in cœlo, ut ſi fieri poſſit etiam electi de
» cipiantur. quorum fraude liberabit nos Deus per Ie-
ſum Chriſtum, qui eſt ſpes noſtra. Etenim nos quoque
cùm peragraremus gentes, eccleſiaſq; cōfirmaremus,
alios quidem multis admonitionibus & ſermonis me-
dicina curatos ad ſanitatem reduximus, cùm morti eſ-
ſent uicini, & tantùm non animam efflarent; eos, qui
nullo remedio curari potuerunt, ab ouili eiecimus, ne
morbi contagione ualentes agni contabeſcerent, ſed
puri, mundi, ſani, integri Domino conſeruarentur.
Atque hæc quidem ubique toto orbe terrarum in ſin-
gulis ciuitatibus præſtitimus. Reliquimus uerò uobis
Epiſcopis, & reliquis ſacerdotibus iure, ac merito hu
ius catholicæ doctrinæ monumentum pro confirmatio
ne illorum, qui Deo crediderunt. Quam doctrinam
miſimus

miſimus per Clementem cooperatorem noſtrum fide liſſimum,& filium unanimem in Domino unà cũ Barnaba & Timotheo filio optatiſſimo, & Marco Germano,cum quibus Titum uobis dedimus, & Lucam, Iaſonem quoque & Lutium, & Soſipatrum, per quos hortamur uos in Domino,ut à ueteri conſuetudine recedatis,uinculorum, inanium, exterminationum,obſeruationum,delectu s ciborum,baptiſmorũ quotidianorum: uetera eni m receſſerũt,eccè noua ſunt omnia.

Contra improbantes legem. CAP. XIX.

COGNOSCITIS enim Deũ per Chriſtum,uniuerſamque eius diſpẽſationem à principio inſtitutam, quòd dedit nobis legem ſimplicem ad auxilium naturalis legis, puram, ſalutarem, ſanctam, in qua & proprium nomen repoſuit, perfectam, abſolutam, decem præcepta continentem, plenam, reprehenſione carentem,conuertentẽ animas, cuius immemores Hebræos
„ per Malachiam prophetam admonet dicens,Recorda- *Mal.4.*
„ mini legis Moſis hominis Dei,qui præcepit nobis man
„ data & iuſtitias. qui adeò ſanctus ac iuſtus eſt, ut cùm
Dominus leproſum unum curauiſſet, poſteaque no-
„ uem alios, dixerit priori, Vade & oſtende te Pontifici, *Luc.5.*
„ & offer munus, quod præcepit Moſes in teſtimonium
„ ipſis.nouem uerò illis rurſum, Ite & oſtendite uos ſa-
„ cerdotibus. Non enim legem diſſoluit, ut Simon opi *Matt.5.*
„ natur,ſed ĩpleuit. Inquit enim, Iota unũ,& unus apex
„ non præteribit à lege, quouſq; omnia fiant: non enim
„ ueni, inquit, ſoluere legem,ſed adimplere.Etenim Moſes legiſlator ſimul ac Pontifex, idemque Propheta, & Rex, Helias quoque zelator Prophetarum adfuerunt

in transfiguratione Domini in monte, incarnationis, paſſionúmque teſtes, ut amici, familiareſque Chriſti, non ut inimici, & alieni. Ex quibus perſpicuum fit, legem bonam ſanctamque eſſe unà cum Prophetis.

Quæ ſit naturalis lex, & quæ ſit inducta, atque adiecta, & quam ob cauſam inducta ſit. CAP. XX.

LEX eſt Decalogus, quam antequàm populus uitulum, hoc eſt Apim Aegyptium faceret, Deus tulit uoce, quæ auribus audiretur. Hæc lex iuſta eſt; ob quam cauſam lex dicitur, quoniam ſecundum naturam iuſtè iudicia facit, quam Simon improbat, putans ſe ab ea iudicatum, ſupplicium effugere non poſſe.
Exo. 20 Hæc lex bona eſt, ſancta, libera. inquit enim, Si feceris mihi altare, ex terra facies mihi ipſum. non dixit Fac, ſed, ſi feceris. non neceſſitatem impoſuit, ſed liberæ poteſtati permiſit. non enim ſacrificio opus habet Deus, cùm nulla re ſuaptè natura indigeat, ſed quemadmodum iam ſuperiori tempore Deo charus Abel, & Noe, atque Abraam, & reliqui non rogati, ſed naturali lege commoti, ſua ſponte Deo ſacrificia offerebant à grato animo profecta, ita permittit modò Hebræis, non iubendo, ſed ſi uoluerint concedendo. ac ſi recta animi ſententia obtulerint, benignè recipiendo ſacrificia ipſorum. Ideo, inquit, Si ſacrificare deſideras, non indigenti mihi ſacrifica; nulla enim re opus habeo: meus eſt enim orbis terrarum, & perfectio eius. Cum uerò eius populi homines huius rei immemores fuerunt, & uitulum pro Deo Deum inuocauerunt, eique cauſam profectionis ab Aegypto tri-
Exo. 32. buerunt, dicentes, Hi ſunt dei tui Iſrael, qui eduxerunt

runt te de terra Aegypti. Et colentes ſimilitudinem uituli comedentis fœnum, negauerunt Deum, qui per Moſem uiſitauerat ipſos in tribulatione ipſorum, Moſem (inquam) qui in manu & uirga ſigna effecerat, Aegyptios decem plagis percuſſerat, mare rubrum diuiſis aquis tranſmiſerat, eos per mediam aquam ut equitatum per campum duxerat, inimicos, & inſidiatores eorum demerſerat, fontem amarum ad Maran dulcem reddiderat, ex duro lapide aquam ad ſatietatem eduxerat; columna nubis propter æſtus magnitudinem eos contexerat; columna ignea illuſtrauerat, uiamque monſtrauerat ignorantibus quò pergerent; qui manna de cœlo dederat, à mari carnis copiam miſerat inuecta ortygometra; qui in monte leges eis dederat. Cuiusque uocem audire meruerant, eum abnegauerunt dicentes, Fac nobis deos, qui præeant nos. uitulumque conflauerunt, & ſacrificauerunt Idolo. Tunc uerò ira incenſus Deus, ut qui eos ingratos uidebat, obligauit eos uinculis arctiſſimis oppreſſione onerum, atque duricie catenæ, & non amplius dixit, Si feceris, ſed Fac altare, & aſſiduè ſacrifica: immemor es enim gratiæ. Offer igitur iuge holocauſtum, ut memor ſis mei. Nam quoniam malè uſus es libertate, poſthac tibi impono neceſſitatem, atque certis cibis te prohibeo, & animalium mundorum & immundorum delectum tibi præſcribo, quanuis omne animal bonitatem habeat, ut quod à me factum ſit, & exterminationes tales tibi impero, expiationes, aſſidua baptiſmata, aſperſiones, luſtrationes, ceſſationes uarias, atque iis ſingulis, niſi obtemperaueris, pœnam ſtatuo, ut æquum eſt inobedienti, ut hoc modo uexatus, & catena enectus, à multitudine deorum

deorum recedas, omiſſoque illo, Hi ſunt dii tui Iſrael.
Exo.32. recorderis illius, Audi Iſrael Dominus Deus tuus Dominus unus eſt, confugiasque ad illam legem, quam ego natura omnibus hominibus indidi, unum ſolum eſſe Deum in cœlo & in terra, huncque diligendum ex toto corde, ex omnibus uiribus; atque ex omni mente, & excepto illo neminem timendum; neque aliorum deorum nomen mente concipiendum, neque lingua pronunciandum. Nam ob duritiem obligauit eos, ut ſacrificando, ceſſando, ſe expiando, atque talia obſeruando, in cogitationem eius uenirent, qui hæc ipſis præcepiſſet.

Quòd ſub gratia ſumus, & non in ſeruitute legis inductæ in Chriſtum credentes. CAP. XXI.

VESTRI, qui credidiſtis in unum Deum, ac non neceſſitate, ſed recta ſententia, ei, qui uos uocauit, paruiſtis, beati ſunt oculi, quoniam uident, & aures, quoniam audiunt. ſoluti enim eſtis uinculis, & ſeruitute liberati. non ampliùs enim (inquit) dico uos ſeruos, ſed amicos, quoniam omnia, quæ audiui à Patre meo, manifeſtaui uobis. illis enim nolentibus loqui uel audire, non defectu pœnarum, ſed abundantia nequitiæ, dedi mandata non bona, & iuſtitias, in quibus uicturi non ſunt. non bona autem ex propoſito ipſorum, quoniam cauteria, gladius, medicamenta infeſta ſunt non ualentibus; non ſeruantur autem propter inobedientiam, unde non ſeruata mortem eis afferunt.

Quòd

Quòd lex de ſacrificio inducta erat, quam aduenieus Chriſtus, ſuſtulit. CAP. XXII.

VOs igitur beati eſtis, qui maledictione eſtis liberati. Chriſtus enim Dei filius cùm ueniſſet, legem ratam habitam impleuit, inducta ſuſtulit, ſi non omnia, at grauiora; legem confirmans, iis finem imponens, uoluntatemque humanam rurſum dimiſit liberam, ut nō hìc temporaneæ mortis iudicium exerceat, ſed in alio ſtatu rationes ſit cogniturus. Ideoque dicit, Qui uult uenire pòſt me, ueniat. Et rurſum, Num & uos uultis abire? Iam uerò ante quoque eius aduentum recuſabat populi ſacrificia, ſæpenumerò in eum peccantis, atque exiſtimantis ſacrificiis eum non pœnitentia placatum iri. ita enim, inquit, Vt quid mihi incenſum de Saba affers, & cinnamomum de terra longinqua? Holocauſtomata ueſtra non ſunt accepta, & ſacrificia ueſtra non placent mihi. & deinceps, Holocauſtomata ueſtra congregate cum ſacrificiis ueſtris, & comedite carnes, quoniam non mandaui uobis, quādo eduxi uos de terra Aegypti. De holocauſtis, & ſacrificiis per Iſaiam quoque, Quid mihi multitudo uictimarum ueſtrarū? dicit Dominus. Plenus ſum holocauſtis arietum: adipem agnorum, & ſanguinem taurorum, & hircorum nolo, neque ueneritis apparere mihi. Quis enim quæſiuit hæc de manibus ueſtris? calcare atrium meum nō addetis ampliùs. Si obtuleritis ſiliginem, uanum, incenſum, abominatio eſt mihi. Neomenias ueſtras, & ſabbata ueſtra, & diem magnum non feram. Ieiunium, & ceſſationem, & feſtiuitates ueſtras odit anima mea. facti eſtis mihi in ſacietatem. Et per alium dicit, Diſcede à me, ſonum carminum tuorum, & pſalmum organorum

Ier. 6. *Ier. 7.* *Iſa. 1.* *Amos. 5.*

norum

ganorum tuorum non audiam. & Sauli, qui ſacrificare
1. Reg. 15 conſtituerat, Samuel dicit, Bona auſcultatio ſuper ſa-
„ crificium, & obedientia ſuper adipem arietum. Ecce
enim non uult Deus ſacrificium ſicut obtemperari ſi-
„ bi, & per Dauid dicit, Non recipiam de domo tua ui-
Pſal. 49 tulos, neque de gregibus tuis hædos. Si eſuriero non
„ dicam tibi: meus eſt enim orbis terrarum, & perfe-
„ ctio eius. Num manducabo carnes taurorum, aut ſan-
„ guinem hircorum bibam? Sacrifica Deo ſacrificium
„ laudis, & redde altiſſimo uota tua. Atque in omni-
bus ſcripturis eorum ſacrificia reiicit, quoniam ii in ip-
ſum peccauerunt. Sacrificia enim impiorum, abomi-
Prou. 15 natio apud Dominum. Etenim iniquè offerunt ea. &
„ iterum, Sacrificia ipſorum tanquàm panis ipſis, om-
„ nes comedentes ea inquinabuntur. Quòd ſi ante ſuum
aduentum, loco ſacrificii cor mundum poſtulabat, &
ſpiritum contritum, modo cùm iam uenerit, multo
magis hæc, quæ per ſanguinem fiebant, eum dicimus
ſuſtuliſſe. Suſtulit autem cùm prius illa impleuerit. e-
tenim circumciſus eſt, & aſperſus, ſacrificia quoque
obtulit, & holocauſta, atque aliis moribus uſus eſt; ip-
ſeque legiſlator effectus eſt perfectio legis, non ſubla-
ta lege naturali, ſed extinctis iis, quæ per deuteroſim
inducta fuerant, quanquàm non omnibus.

Quomodo Chriſtus impleuerit legem, & quæ extinxerit, quæ commutauerit, uel tranſtulerit. CAP. XXIII.

LEGEM enim naturæ non ſuſtulit, ſed confirma-
Deut. 6. uit: nam qui dixit in lege, Dominus Deus tuus,
„ Dominus unus eſt. idem dicit in Euangelio, Vt co-
Ioan. 17. gnoſcant te ſolum Deum. & qui dixit, Diliges proxi-
mum

mum tuum, ſicut te ipſum. in Euangelio renouato præcepto. Mandatum nouum (inquit) do uobis, ut diligatis uos inuicem. Qui tunc cædem prohibuit, modò prohibet inconſideratam iram; qui tunc adulterium, modò illicitam cupiditatem, qui tunc latrocinium, modò magis commendauit eum, qui de propriis laboribus inopibus præbet; qui tunc odium prohibuit; nunc inimicorum dilectionem præcepit; qui uindictam, nunc præcipit patientiam, non quòd iniuſta ſit uindicta, quæ iuſtè ſumatur, ſed quòd præſtantior ſit patientia. Neque uerò naturales affectiones excidi iuſſit, ſed illarum exuperantiam; qui colendos parentes præcepit, ipſe iis ſubiectus erat; qui Sabbatum ſeruari uoluit, ut ille dies conſumeretur in legum meditatione, nunc quotidie iuſſit nos cogitantes conditæ naturæ prouidentiæque legem, gratias agere Deo. Circumciſionem ſuſtulit, cùm eam in ſe expleſſet. Ipſe enim erat, cui repoſita erat expectatio gentium; qui iuſiurandum præceperat, & periurium prohibuerat, omnino iurare uetuit. Baptiſmum, ſacrificium, ſacerdotium, localem adorationem alio modo mutauit. pro quotidiano baptiſmo, unum ſolũ baptiſmum inſtituit, qui in eius mortẽ perficitur pro una tribu. De qualibet natione præcepit optimos deligi, nec corporum integritatem ſpectari, ſed religionem ac uitam. Pro ſacrificio cruento, rationale, & incruentum, ac myſticum ſacrificium inſtituit, quod in mortẽ Domini per ſymbola corporis, & ſanguinis ſui celebratur. pro adoratione locali, ab ortu Solis uſq; ad occaſum in omni loco imperii ſui; nomen ſuum celebrari ſtatuit. Quare non ſuſtulit à nobis legem, ſed uincula: nam de lege Moſes inquit, *Deuter.6*
» Meditaberis uerbum, quod ego tibi mando, ſedens

Ioá. 13. (margin, beside line 2)

Pſal. 1. domi, ſurgens & ambulans in uia. Et Dauid ait, In
» lege Domini uoluntas eius, & in lege eius meditabe-
» ris die ac nocte. ubique enim nos legibus obſequentes
Pſal. 18. eſſe uult, non legum contemptores. Beati enim (in-
» quit) immaculati in uia, qui ambulant in lege Domi-
» ni; Beati qui ſcrutantur teſtimonia eius: in toto corde
» exquirent eum. Et iterum, Beati ſumus Iſrael, quo-
» niam quæ placent Deo, cognita ſunt nobis. Et Do-
» minus inquit, Si hæc cognouiſtis, beati eſtis ſi fece-
» ritis ea.

Quòd per Romanos quoque uoluit Dominus Iuſtitiæ legem demonſtrari. CAP. XXIIII.

NON ſolùm per nos Iuſtitiæ legem uult demonſtrari, ſed etiam placuit ſibi, ut ea per Romanos appareret, atque luceret. nanque ii quoque credentes in Dominum, à deorum errore, atque iniquitate receſſerunt, & bonos receperunt, improboſque puniunt, & Iudæos uectigales habent, atque ſuis iuſtis eos uti non permittunt.

Quòd Deus Iudæos ob impietatem, qua aduerſus Chriſtum uſi ſunt, in ſeruitutem redactos, tributo ſubiecit. CAP. XXV.

QVONIAM ſponte ſeruitutem ſibi impoſuerunt dicentes, Non habemus Regem niſi Cæſarem; & niſi occidamus Chriſtum, omnes in eum credent, & uenient Romani, & tollent locum noſtrum & gentem. atque inuiti uera prædixerunt: nam & in eum gentes crediderunt, ipſique à Romanis poteſtate ſpoliati

liati ſunt, prohibitique ea facere, quæ ſibi patriis legibus præcepta fuerant: Maledictus enim (inquit) qui *Galat.* 3.
» non manet in omnibus ſcriptis in libro legis ut ea faciat. fieri autem non poteſt, ut cùm diſperſi uagique inter gentes uiuant, omnia faciant, quæ lex præſcribit. Vetat enim diuinus Moſes altare extra Hieroſolyma conſtitui, legemque extra Iudææ fines legi. Sequentes igitur nos Chriſtum, benedictionum hæreditatem adipiſcamur, legi & Prophetis per Euangelium obſequamur. Fugiamus eos, qui Deos colunt, interfectores Chriſti, & Prophetarum, nephandos atque impios hæreticos; obtemperemus Chriſto ut Regi, qui poteſtatem habet inducendi uarias leges, ac tanquàm ſapiens legislator nouas ferendi, ubique naturalibus immobilibus conſeruatis.

Quòd fugere oportet hæreticos tanquàm animarum peſtem.
CAP. XXVI.

CAVETE ab hæreticis omnibus Epiſcopi & laici, qui legem, & Prophetas improbant. Deo enim Omnipotenti infeſti non parent, & Chriſtum non confitentur filium Dei. negant enim eius generationem ſecundum carnem. Crucem erubeſcunt, paſſionem ac mortem contemnunt; reſurrectionem ignorant, æternam eius generationem præcidunt. Alii ex iis in alio impietatis genere uerſantur: opinati Dominum purum hominem eſſe ex anima tantùm & corpore conſtantem; alii Ieſum illum ipſum Deum, qui eſt ſuper omnia, eſſe exiſtimant, putantes eum ſibi ipſi patrem eſſe. quibus quid poteſt eſſe magis impium? alii rurſum cibos quoſdam uituperant, nuptiaſque cum

AA 2 libe-

liberorum procreatione improbant: quòd opus ſint diaboli. cumque ob ſuam improbitatem ſint impii, nolunt à mortuis reſurgere: propterea reſurrectionem labefactant, dicentes, nos eximios quoſdam fore, ſi comedere, & bibere noluerimus, fingentes dæmonia quædam nudata carnibus, à mortuis excitatum iri; qui damnabuntur ad ignem æternum. Quare fugite ab iis, ne unà cum illorum impietate pereatis.

De Iudaicis & Græcis obſeruationibus. CAP. XXVII.

QVOD ſi quidam Iudaicas conſuetudines obſeruant, fluxum ſeminis, nocturnas pollutiones, legitimos concubitus: dicant nobis his horis, uel diebus, quibus horum aliquid ipſis accidit, abſtinent'ne ſe ab oratione uel à libro tangendo? ſi affirmabunt, perſpicuum eſt eos Spiritu ſancto deſtitui, qui ſemper cum fidelibus uerſatur; nam de Sanctis ait Solomon, ut unuſquiſque ſe præparet, ut cùm dormit, cuſtodiat eum, & cum expergiſcitur, colloquatur cum eo. Nam ſi exiſtimas ò mulier ſeptem diebus te in puerperio manētem, Spiritu ſancto priuatã eſſe, num quoq; ſi repentè mortem obires, uacua Spiritu ſancto, & deſtituta ſpe erga Deum decederes? uel potius ſpiritum habes omnino inſeparabilem, ut qui locum non occupet? neceſſaria eſt autem tibi oratio, & ſpiritus afflatus, cùm nihil in eo pecces. Nam nec legitimus concubitus, nec cubile, nec ſanguinis fluxus, nec nocturna pollutio poteſt hominis naturam contaminare, uel Spiritum ſanctum auferre, ſed ſola impietas & actio iniuſta. Nam Spiritus ſanctus ſemper manet cum iis, qui eũ adepti ſunt, quouſque digni fuerint, & à quibus ſe ſubtrahit, eos

Prou. 6.

deſertos

deſertos, & ſpiritui nequam contraditos dimittit. Homo autem omnis, alius Spiritu ſancto plenus eſt, alius impuro, nec poteſt alterum effugere, niſi aliquod contrarium patiatur. Paracletus enim odit omne mendacium, Diabolus omnem ueritatem. Vnuſquiſque autem qui baptiſmum uerè eſt adeptus, à diabolico ſpiritu receſſit, & Spiritum ſanctum obtinuit, atque bonũ agenti adeſt Spiritus ſanctus, complens eum ſapientia & intellectu, nec permittit ſpiritum malum ad eum accedere, obſeruans illius inuaſiones. Tu ergo mulier ſi quemadmodum dicis, in diebus puerperii Spiritu ſancto uacua es, certè plena es impuro: nã nec orans, neq; legens inuitum illum aduocas. amat enim is ingratos, ſi ullus alius, inertes negligentes, ſomnolentos, quoniam ipſe quoque ingrato animo malignus à Deo ſpoliatus eſt dignitate, qui pro Archangelo diabolus eſſe maluerit. Ideo mulier uanos ſermones deſere, ſemperque memor eſto Dei, qui te creauit, atque ei ſupplica. eſt enim tuus quoque, qui cunctorum eſt Dominus. meditareque illius leges, nihil obſeruans, nec naturalem purgationem, neque concubitum legitimum neque partum, neque abortum, neque corporis maculam: quoniam huiuſmodi obſeruationes, ſunt ſtultorum hominum inania commenta, ac mente carentia. nam nec funus, nec cadauer, nec ſepulchrum, nec cibus, nec pollutio poteſt animam hominis inquinare, ſed ſola aduerſus Deum impietas & iniquitas, atq; proximi iniuria, ut rapina, & uis, atque omne quod eſt Iuſtitiæ contrarium, adulterium, fornicatio. Quare iis uitatis, deſerite obſeruationes dilecti, Græcorum enim ſunt propriæ. non enim mortuum abominamur ut illi, ſperantes illum iterum uicturum; neque legitimũ concubitum

cubitum improbamus. Eſt enim eorum conſuetudo ut in iis impiè ſentiant: Dei enim uoluntate conciliatur uiri & mulieris iuſta coniunctio. Nam qui fecit ab initio, maſculum, & fœminam fecit eos, & benedixit eis, ac dixit, Creſcite & multiplicamini, & replete terram. Quare ſi Dei uoluntate ſexus ſunt ad ſobolẽ propagandam congeminati, ergo de illius quoque ſententia facta eſt maris & fœminæ congreſſio.

De maſculorum concubitu, adulterio, fornicatione. CAP. XXVIII.

AT non ille abominabilis concubitus, qui contra naturam fit, neque praua actio, quæ Deo infeſta eſt? nam contra naturam eſt Sodomorum peccatum, & cum beſtiis coniunctio, praua actio adulterium, & fornicatio, quorum factorum aliud eſt ſcelus, aliud eſt iniuſtitia, ultimum eſt peccatum; nullum uerò impunitum relinquitur pro ſuo genere. Nam primi quærunt mundum diſſolui, iis, quæ ſecundum naturam ſunt, contra naturam abutentes. Secundi iniuſtè faciunt, qui alienas nuptias corrumpunt, & quod à Deo in unum coniunctum eſt, in duo diuidunt, filiosq́ue ſuſpectos faciunt, & naturalem uirum inſidiis exponunt. Fornicatio eſt propriæ carnis corruptio, quæ non cauſa liberorum expetitur, ſed uoluptatis. quod eſt incontinentiæ ſignum, non argumentum uirtutis. Hæc autem omnia legibus prohibita ſunt, inquit enim Scri-
Leu. 18. ptura, Nõ dormies cum maſculo coitu muliebri; male
& 20. dictus enim eſt talis, & lapidibus obruite eos: abomi-
Leu. 18. nationem fecerunt. Omnem dormientem cum iu-
& 20. mento, interficite eum: iniquitatem fecit in populo. Et
Deu. 22. ſi quis mulierem nuptam uitiauerit, occidite utrumq;, iniqui-

» iniquitatem fecerunt, rei ſunt; moriantur. & deinceps
» non erit, qui fornicetur in filiis Iſrael. Et non erit quæ
» fornicetur de filiabus Iſrael. Non offeres mercedem *Deu.23.*
» meretricis Domino Deo tuo ad altare, nec precium
canis. Non enim, inquit, caſtæ ſunt preces de mercede meretricis. Hæc leges prohibuerunt, nuptias commendauerunt, benedictas eas appellantes; quoniam benedixit eis Deus, qui fœminam cum maſculo
» coniunxit. Ait quodam in loco ſapiens Solomon A *Pro.19.*
» Domino copulatur mulier uiro. Et Dauid inquit. Vxor *Pſa.127*
» tua ſicut uitis abundans in lateribus domus tuæ: Filii
» tui ſicut nouellæ oliuarum in circuitu menſæ tuæ. Ecce ſic benedicetur homo, qui timet Dominum. Nuptiæ igitur honeſtæ & commendabiles ſunt, ipſaque liberorum procreatio pura eſt: nihil enim mali ineſt in bono. Neque uerò naturalis purgatio odioſa Deo eſt, qui illam inſtituit in mulieribus per menſtrua ſpatia, ualetudinis, firmitatisque cauſa, cùm otioſæ ſint, ut quæ magna ex parte domi ſedent, ſed etiam (ut habetur in Euangelio) cùm illa, quæ patiebatur fluxũ ſanguinis, ualetudinis gratia ſalutarem fimbriam attigiſſet, non moleſtè tulit Dominus, neque omnino illam accuſa- *Matt.9.*
» uit, immo potius eam curauit, dicens, Fides tua te
» ſaluam fecit. Menſtruisque apparentibus mulieribus, uiri cum eis ne coeant, ut filii ſine morbo naſcan
» tur; prohibuit enim hoc lex inquiens, Ad mulierẽ men *Ezec.18*
» ſtruatam ne accedas. Neque uerò cum prægnantibus conſuetudinem habeant: non enim ſuſcipiendorum filiorum, ſed uoluptatis cauſa hoc faciunt. oportet autem Dei amicum, non appetere uoluptatem.

Quod

Quomodo oporteat mulieres uiris ſuis ſubiectas eſſe, & uiros diligere ſuas uxores. CAP. XXIX.

MVLIERES ſubiectæ eſtote uiris ueſtris, eoſque in honore habete, ac timore, & charitate illis inſeruite quemadmodum ſancta Sarra Abraham ho norabat, quæ nec nomine ipſum audebat appellare,
,, ſed dominum illum uocabat; Dominus meus, inqui-
,, ens, ſenex eſt. Item uiri diligite ueſtras uxores ut propria membra, ut uitæ ſocias, in filiiſque generandis
Prou.5. adiutrices. Lætare enim inquit, cum muliere, quæ eſt
,, à iuuentute tua, cerua tuæ amicitiæ, & pullus tuarum
,, gratiarum conuerſetur tecum, propria uerò præeat te,
,, & adſit tibi in omni tempore. in huius enim amicitia
,, implicatus, multiplicabilis eris. Diligite ergo eas uti
Mal.2. membra propria, uti corpora ueſtra. Scriptum eſt
,, enim hoc modo, Dominus teſtificatus eſt inter te &
,, mulierem adoleſcentiæ tuæ, & hæc conſors tua, & non
,, alius fecit, & reliquiæ ſpiritus tui, & cuſtodite in ſpiri-
,, tu ueſtro. & mulierem adoleſcentiæ tuæ ne deſeras.
Vir igitur & uxor iuſtis nuptiis coniuncti, mutuò ſe excitantes, ſine obſeruationibus orent, & quanuis non lauent, tamẽ erunt luſtrati. Qui uerò alienã uxorẽ corruperit, uel cum meretrice ſe inquinauerit, neq; ſi toto mari, atq; oĩbus fluuiis ſe abluerit, expiari poterit.

Quòd Iudæorum & Græcorum mos eſt obſeruare naturales purgationes, & mortuorum reliquias uitare; à Chriſtianis uerò hoc eſt alienum. CAP. XXX.

NOLITE obſeruare legalia, nec naturalia piacula, exiſtimantes iis contaminari, nec ſequamini Iudaicas ſeparationes, nec aſſiduos baptiſmos, neque expia-

tiones

tiones in contactu mortui, ſine ullaque exceptione cõ
uenite in cœmeteria, ſacros libros in iis legentes & pſal
lentes pro iis, qui dormierunt, Martyribus, atque om-
nibus ſanctis, qui à ſæculo fuerunt; proque fratribus
noſtris, qui in Domino obierunt; Et antitypum rega-
lis corporis Chriſti, acceptabilemq́ue Euchariſtiam of
ferte in Eccleſiis & cœmeteriis ueſtris. Atque in exitu
mortuorum pſallentes, eos deducite, ſi fideles fuerint
in Domino. Precioſa enim in conſpectu Domini mors *Pſa.115*
» ſanctorum eius. Et iterum, Reuertere anima mea in re- *pſal. 114*
» quiem tuam, quoniam Dominus benefecit tibi. Et alio *Pro. 10.*
» in loco, Memoria iuſtorum cum laude. Et iuſtorum *Sap. 3.*
animæ in manu Dei. Nam, qui in Deum crediderunt,
quanquàm obierunt, tamen non ſunt mortui. Dicit.n.
Dominus Sadducæis de reſurrectione mortuorum,
» Non legiſtis quod ſcriptum eſt, Quoniam ego Deus *Mar. 12*
» Abraam, Deus Iſaac, Deus Iacob: non eſt Deus mor
tuorum, ſed uiuorum; omnes enim in ipſo uiuunt. Igi- *4.Reg. 6.*
tur eorum, qui in Deo uiuunt, nec reliquiæ ſine hono-
re manent. nam Heliſſæus Propheta poſt diſceſſum è ui
ta, mortuum quendam excitauit interfectum à Piratis
Syriæ. attigit enim corpus eius Heliſſæi oſſa, atque ex-
citatus uixit; quod factum non eſſet, niſi Heliſſæi cor-
pus ſanctũ fuiſſet. Et Ioſeph complexus eſt Iacob poſt
mortem, cùm iaceret in lectulo, & Moſes ac Ieſus Na-
uæ Ioſephi reliquias ſecum duxerunt, quod minimè
putauerunt piaculum. Quare uos quoque Epiſcopi &
alii ſine metu piaculi contingentes mortuos, nolite pu-
tare quòd eorum contactus uos inquinat; neque eorũ
reliquias uitetis, omiſſis huiuſmodi inſanis obſeruatio
nibus, ornaminique ſanctitate & temperantia, ut par
cipes immortalitatis, & conſortes Regni Dei efficia-

 mini,

CONSTITVTIONVM SANCTORVM APOSTOLORVM B. CLEMENTE ROMANO AVCTORE,

LIBER SEPTIMVS.

De conuerſatione, & uitæ moribus, deq́ gratiarum actione.

CAP. I.

CVM legiſlator Moſes dixerit Iſraelitis, *Deu. 30.*
,, Ecce poſui in cõſpectu ueſtro uiã uitæ,
,, & uiã mortis. & ſubiunxerit. Elige uitã
ut uiuas. & Helias Propheta dixerit po
pulo, Quouſque claudicatis utroq; po *3.Re. 18*
plite? Si Deus eſt Dominus, ſequimi-
,, ni eum. meritò quoque dicebat Dominus, Nemo po- *Matt. 6.*
,, teſt duobus dominis ſeruire, uel enim alterum odio
,, habebit, & alterum diliget, uel uni hærebit, alterum
contemnet.

De uia naturali, & inducta, & quòd una à Deo, altera ab errore prouenit ex inſidijs Diaboli. CAP. II.

NECESSARIO' nos etiam ſecuti magiſtrũ Chriſtum, qui omnium hominum Saluator eſt, maximè fidelium, dicimus duas eſſe uias, unam mortis, uitæ alteram, quæ inter ſe comparationem non habent: magna eſt enim earum differentia, immo omnino diſſident: ac naturalis quidem eſt uitæ uia, inducta uerò

uia mortis, quæ non uoluntate Dei accidit, ſed inſidiis aduerſarii. Prima eſt igitur uia uitæ; atque hæc ipſa
Deu. 6. eſt, quam præſcribit lex, diligere Dominum Deum
„ ex tota mente, ex tota anima, atque illum ſolum,
„ præter quem nullus eſt; & proximum ſicut te ipſum.
Matt. 7. & quodcunque tibi fieri non uis, id alteri ne feceris.
Matt. 5. Benedicite maledicentibus uobis. Orate pro calum-
„ niantibus uos. Diligite inimicos ueſtros. quæ eſt enim
„ merces ueſtra, ſi ametis, qui amant uos? nam & Eth-
„ nici hoc faciunt. uos uerò amate illos, qui odio uos
Deu. 23. habent, & inimi cùm non habebitis; Nullum homi-
„ nem, inquit, odio habebis, non Aegyptium, non
Idumæum: omnes enim ſunt Dei creaturæ. Fugite au
1. Pet. 4. tem improborum non naturam, ſed propoſitum. Abſtinete uos à carnalibus & mundanis cupiditatibus.
Matt. 5. Si quis percuſſerit te in una maxilla, uerte ei alteram,
non quòd uindicta in malis ſit, ſed quòd patientia præ
Pſal. 7. ſtantior. Ait enim Dauid, Si retribui retribuentibus
Matt. 5. mihi mala. Si quis te angarizauerit unum milliare, ua
„ de ſecum alterum. Volenti tecum certare, & tunicam
„ tuam accipere, dimitte etiam pallium. Et ab eo, qui
„ tollit tua, ne repetas. Petenti à te, da. Et uolenti abs
„ te mutuum accipere, noli claudere manum. Vir enim
„ iuſtus miſericordia mouetur, & accõmodat; omnibus
„ enim uult dari Pater, qui Solem ſuum oriri facit ſuper
„ malos & bonos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Omni
„ bus igitur æquum eſt ſuppeditare de iuſtis labo-
Prou. 3. ribus. Honora enim, inquit, Dominum,
de tuis iuſtis laboribus. præferen-
di autem ſunt
Sancti.

Morales

Morales exhortationes dominicarum præceptionum concordes cum antiquis mandatis diuinarum legum. Prohibitio iræ, inuidiæ, corruptelæ, adulterij, atque omnis uetitæ actionis.

CAP. III.

NON occides, hoc eſt nõ perdes tibi ſimilẽ hominẽ: diſſoluis enim quæ bene coagmentata ſunt; non quòd omnis cædes in malis habẽda ſit, ſed quia ſolùm illa prohibetur, quæ innocenti infertur, iuſta uerò magiſtratibus reſeruatur. Non mœchaberis. diuides enim *Exo. 20.* carnem in partes duas. Erunt enim, inquit, duo in carne una. unum. n. ſunt uir & mulier natura, conſenſione ſocietate, amore, uita, more; ſeparantur autẽ ſexu, & numero. Pueros non uitiabis: contra naturam. n. eſt hoc uitium, profectum à Sodoma, quæ à Deo miſſo incendio *Leu. 20.* cõflagrauit: is. n. eſt execrabilis, & dicet omnis populus fiat. Non fornicaberis: non. n. erit fornicator inter filios Iſrael. Non furaberis. Achar. n. cùm in Iſraele furatus eſſet, in Hierico lapidibus oppreſſus interiit; & Giezi fura- *Ioſ. 7.* tus, mentitusque, Neemani leprã adeptus eſt. & Iudas *4. Reg. 8* cùm ſurriperet pauperũ facultates, Dominũ gloriæ Iu- *Ioan. 12.* dæis tradidit, & peccati dolore ſe ſuſpendit, & crepuit *Act. 1.* medius, diffuſaq; sũt uiſcera eius. Ananias quoq; & Sa- *Act. 5.* phira eius uxor furati res proprias, cùm tentaſsent Spiritum Domini, ſententia Petri coapoſtoli noſtri ſtatim ſunt mortui.

Prohibitio magiæ, interemptionis filiorum, periurij, falſi teſtimonij.

CAP. IIII.

NON dabis operam magicæ arti: non luſtrabis: luſtratores. n. non ſinetis uiuere. Non interficies filiũ tuũ in interitu, nec quod natũ erit, occides. oẽ. n. quod

formatam

formatam animam à Deo accepit, uindicabitur, ſi iniu
Exo.20. ſtè interimatur. Non concupiſces res proximi tui, ue-
Matt.5. luti uxorem, filium, bouem, agrum. Non peierabis: di-
ctum eſt enim ne iures omnino; quod ſi non feceris, ſal
Pſal.62. tem iuſtum iuſiurandum iures, quoniam Laudabitur
omnis, qui iurat in idipſum. Falſum teſtimonium non
dices, quoniam qui criminatur pauperem, irritat eum,
qui illum creauit.

Prohibitio detractionis iracundiæ, morum ſubdolorum, ſermonis ocioſi, mendacij, iniuriæ, hypocriſis. CAP. V.

NON maledices; Ne diligas, inquit, maledicere. Ne
Pro.12. tollaris. neque iniuriarum memor eris. Viæ enim
Prou.6. recordantium iniuriarum in mortem. Non eris anci-
pitis ſententiæ, neque bilinguis; laqueus enim fortis ui
ro, propria labia. Et uir loquax non rectificabitur ſu-
Pſa.139 per terram. Non erit ſermo tuus uacuus: omnis enim
Mat.12. ſermonis otioſi reddes rationem. Non mendacium di-
ces; Perdes enim, inquit, omnes, qui loquuntur men
Pſal.80. dacium. Non eris iniurioſus neque rapax, Væ enim,
Iſa.45. inquit, opprimenti proximum iniuria mala.

Prohibitio improbitatis, perſonarum acceptionis, iræ, odij, inuidiæ. CAP. VI.

NOLI eſſe hypocrita, ne partẽ tuã cum ipſis ponas.
Nec improbus, nec ſuperbus, Superbis .n. Deus
Deu.10. reſiſtit. Nõ accipies perſonam in iudicio, quoniã Domi
16. ni eſt iudicium. Non odio habebis omnẽ hominem, re
Leu.19. dargutione redargues fratrem tuum, & non accipies
Prou.9. per eum peccatum. Et redargue ſapientem, & diliget
te.

„ te. Fuge omne malum, & omne quod eſt ſimile ipſi.
„ Abſtine enim, inquit, ab iniuſto, & tremor non appro-
„ pinquabit tibi. Noli eſſe iracundus, inuidus, obtrectator, neque eſto furioſus, aut audax, ne tibi accidat, quod Cain, quod Sauli, quod Ioab. quoniam ille quidem occidit fratrem Abel, quòd is præſtabilior iudicatus fuerat à Deo, & quòd eius ſacrificium fuerat prælatum: alter ſanctum Dauid perſequebatur, qui uicerat Goliam Philiſtæum, cùm illi inuidiſſet in acclamatione à Choro puellarum celebrata. Tertius duos Duces exercitus interemit, Abenner Iſraelis, & Ameſſam Iudæ.

De augurali carmine. CAP. VII.

NOLI augur eſſe, quoniam ducit hoc ſtudium ad Idololatriam. Augurium enim, inquit Samuel, peccatum eſt. Et non erit augurium in Iacob, neque *1.Re.15* *Nu.23.*
„ uaticinium in Iſrael. Non eris incantãs, neque luſtrans *Deu.18.*
„ filium tuum. Noli ariolari, neque augurari, neque diſciplinis prauis ſtudere: hæc enim omnia lex prohibuit.. Noli eſſe malorum cupidus; perduceris enim ad immenſam peccatorum multitudinem. Noli uti uerborum obſcœnitate, uel oculis alludere, uel uinolentiam expetere: hæc enim ſcortationes & adulteria pariunt. Noli auarus eſſe, ne pro Deo mammonæ ſeruias. Noli duci gloriæ cupiditate, neque elatus ſis, neque excelſos ſpiritus habeas. Ex iis enim omnibus oriuntur iactantiæ. Memor eſto eius, qui dixit, Domine *Leu.19.*
„ non eſt exaltatum cor meum, neque elati ſunt oculi *Pſal.130*
„ mei, neque ambulaui in magnis, neq; in mirabilibus
„ ſuper me, niſi quòd humiliatus ſum.

Pro-

Prohibitio murmurationis, inſolentiæ, ſuperbiæ, audaciæ.
CAP. VIII.

NOLI murmurator fieri, memor ſupplicii, quod pertulerunt qui contra Moſem murmurarunt. Noli inſolens eſſe, neque prauam mentem, neque cor durum habeas. Neque ſis iracundus, aut puſillanimis.
Mat. 5. Omnia enim hæc ad blaſphemiam perducunt. Sed
„ eſto mitis, ſicut fuerunt Moſes & Dauid, quoniam mi
„ tes hæreditabunt terram.

De longanimitate, ſimplicitate, manſuetudine, patientia. CAP. IX.

ESTO longanimis. Qui enim talis eſt, prudentia præſtat, quoniam puſillanimis ualde eſt inſipiens: Præbe te miſericordem: Beati enim miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur. Sis ſimplex, quietus, bonus, timens ſermones Dei. Noli te extol
Luc. 14. lere, ſicut ille Phariſæus. Quoniam omnis, qui ſe exal
„ tat, humiliabitur. Et quod eſt excelſum inter homines, abominatio eſt apud Deum. Non addes animæ tuæ audaciam. Quoniam homo audax in mala inci-
Eccl. 2. det. Non ambulabis cum inſipientibus, ſed cum ſapientibus, ac iuſtis. Qui enim ambulat cum ſapientibus, ſapiens erit; & qui ambulat cum iuſtis, cognoſcetur. Accidentes tibi calamitates, æquo animo patere, & caſus ſine moleſtia, ſciens mercedem tibi à Deo datum iri, ſicut Iob & Lazaro data eſt.

Quòd

Quòd oportet, magiſtros ſecundum Chriſtum, parentibus pluris ducere. CAP. X.

EXPLICANTEM tibi ſermonem Dei honora, eumq́ue in memoria habe diu noctuq́ue, in honore autem habe eum, non ut ortus uitæq́ue tuæ auctorem, ſed ut eum, qui tibi dedit, ut bene ac laudabiliter uiueres. ubi enim uiget Doctrina de Deo, ibi adeſt
,, Deus. Exquires quotidie faciem ſanctorum, ut ac-
,, quieſcas in ſermonibus ipſorum.

Quòd non oportet ſeparari à ſanctis. CAP. XI.

NOLI à ſanctis ſecedere, memor Coritarum. inter pugnantes pacem compone, ſicut Moſes, conci
, lians concordiam. Iuſtè iudica. Domini enim eſt iu-
,, dicium. Non accipies perſonam in redarguendo de *Deu.* 10.
peccato, quemadmodum Helias, & Michæas redar- 3.*Re.* 18
guebant Acahab; & Abdemelech Aethiops Sedeciam, *Ier.* 38.
& Nathan Dauid, & Ioannes Herodem. 2.*Re.* 12

De infirmo ſiue puſillanimi. CAP. XII.

NOLI eſſe puſillanimis in oratione tua, ſi futura ſit, uel ſecus; inquit enim Dominus mihi Petro
,, in mari, Modice fidei, quare dubitaſti. Noli ad capiendum producere manum, ad dandum contrahere.

De Beneficentia. CAP. XIII.

SI habueris quod manibus tuis tibi parauceris, præbeto, ut labores tui conſumantur in redēptionem

peccatorum tuorum, eleemoſynis enim & fide purgan tur peccata. Noli dubitare in erogando in pauperes, nec cum das murmurato; cognoſcet enim quis'nam is ſit, ille qui præmia tribuit. Nam qui miſeretur, in-
Prou.19. quit, pauperi, fœneratur Domino. Perinde enim atque donum illius erit, retribuetur ei. Noli auertere o-
„ culos ab indigente. Qui enim, inquit, claudit aures
„ ſuas, ne audiat indigentem, & ipſe inuocabit, & non
„ erit, qui exaudiat eum. Communica omnia cum fratre tuo, neque dicito propria eſſe: communis enim perceptio, uſusque à Deo omnibus hominibus paratus eſt. Noli manum tuam tollere de filio tuo, uel à filia tua,
Prou.19. ſed à pueritia inſtitue eos in timore Dei. Inſtitue e-
„ nim, inquit, filium tuum, ita enim tibi erit bonæ ſpei.

Quemadmodum à dominis ſerui tractandi ſint, & quomodo ſerui debeant dominis ſubiecti eſſe. CAP. XIIII.

NE domineris ſeruo tuo, & ancillæ tuæ, qui in eundem Deum fidem poſuerunt, in acerbitate animæ; ne aliquando ſuſpirent aduerſus te, & in Dei iram incidas. Vosque ſerui ſubiecti eſtote dominis quaſi in figura Dei, in oratione, ac timore, ueluti Deo, & non hominibus.

De hypocriſi, attentione legis, & confeſſione. CAP. XV.

ODIO habeto hypocriſim, & omne quod optimū ſit, Domino facito; mandata Domini ne contemnito; quæ ab eo accepiſti ſeruato, nec addens aliquid,
Deu. 12. nec detrahens. Non addes enim ſermonibus eius, ne redarguat te & mendax fias. Confitere Domino Deo

tuo

tuo peccata tua. Et non ampliùs addas ad ea, ut bene tibi ſit à Domino Deo tuo, qui non uult mortem peccatoris, ſed pœnitentiam.

De cultu Parentum. CAP. XVI.

PATREM tuum & matrem tuam honora, cùm ſint auctores originis tuæ, ut ſis longæuus ſuper terram, quam Dominus Deus tuus dat tibi. Fratres tuos & conſanguineos tuos ne contemnas. Propinquos enim ſeminis ne deſpexeris. *Exo.20.*

De ſubiectione erga Regem & Magiſtratus. CAP. XVII.

REGEM timeto, ſciens Domini eſſe electionem. Magiſtratus eius in honore habeto, ut miniſtros Dei; ultores enim ſunt omnis iniuriæ; quibus penditote tributum, uectigal atque omnem collationem grato animo.

De pura conſcientia orantium. CAP. XVIII.

NON accedes ad orationem in die iniquitatis tuæ, priuſquàm ſolueris amaritudinem tuam. Hæc eſt uia uitæ, quam ut poſſitis aſſequi, concedatur uobis per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum.

Quòd uia quæ inſidijs Diaboli inducta eſt, impietatis, & iniquitatis eſt plena. CAP. XIX.

VIA mortis ea eſt, quæ in uitioſis actionibus cernitur: in ea enim ignoratio Dei, & multorum Deo-

rum coaceruatio reperitur, à quibus proueniunt cædes, adulteria, fornicationes, periuria, iniuſtæ cupiditates, furta, idololatriæ, magiæ, ueneficia, rapinæ, falſa teſtimonia, hypocriſis, cordis duplicitas, dolus, ſuperbia, uitioſitas, inſolentia, iniuria, obſcœnitas, obtrectatio, audacia, alti ſpiritus, iactantia, temeritas, bonorum perſecutio, ueritatis odium, mendacii ſtudium, ignoratio iuſtitiæ; quæ qui agunt, non adhærent bonitati, nec recto iudicio, inuigilant non uirtuti, ſed uitio, à quibus longè abeſt manſuetudo & patientia. Qui inania diligunt, ſectantur retributionem, non mouentur miſericordia pauperis, non dolent cum dolente, ignorant ſuum conditorem, interfectores filiorum, interemptores plaſmatis Dei, auertentes ſe ab indigentibus, affligentes oppreſſum, diuitum aduocati, pauperum contemptores, undique peccatis obruti. Cauete filii ab iis omnibus.

Quòd non oportet nec ad dextram, nec ad ſiniſtram pietatis declinare: monet enim hoc legiſlator. CAP. XX.

Deu. 5. VIDE ne quis te abducat à pietate. Non declinabis enim, inquit, ab ipſa nec ad dextram, nec ad ſiniſtram, ut intelligas in omnibus, quæ agas. non enim, niſi deflexeris à uia recta, impius eris.

Quòd non eſt improbandum aliquid, ex iis, quæ ad uictum ſunt accommodata, ſed cum gratiarum actione, & ordinatè omnia ſunt percipienda. CAP. XXI.

S. Ign. ad Heroné.
Iſa. 1. DE eſcis dicit Dominus, Bona terræ comedite, &
Gen. 9. omnem carnem edite ut olera herbarum: ſanguinem

›› nem autem effundes: non enim quæ intrant in os, co-
›› inquinant hominem, ſed quæ exeunt, blaſphemias in-
›› quam, & detractiones; ac ſi quid eſt huiuſmodi. Tu
uerò comedas medullam terræ cum iuſtitia; quoniam
quodcunq; bonum ipſius eſt, frumentum iuuenibus; *Zac.9.*
& uinum odore fragrans uirginibus. Quis enim come-
dit uel bibit ſine ipſo? admonet quoque te ſapiens Eſ- *2.Eſd.8.*
›› dras, Ite, inquiens, & comedite pinguedines, & bibite
›› dulcedines, & ne triſtemini.

Quòd abſtinendum eſt ab Idolothytis. CAP. XXII.

FVGITE ab Idolothytis: in honorem enim Dæmonum ea ſacrificant, in contumeliam uidelicet Dei, qui unus eſt, atq; ita non eritis participes Dæmonum.

Ordinatio Dominica. quomodo ſit baptizandum, & in cuius mortem. CAP. XXIII.

DE Baptiſmo ô Epiſcope & Presbyter, iam antea præcepimus, ac nunc quoque dicimus, quòd baptizare debes, quemadmodum Dominus præcepit nobis dicens, Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, docentes eos ſeruare omnia, quæ præcepi uobis; Patris, qui miſit; Chriſti, qui uenit; Paracleti, qui teſtimonium dedit. Vnges autem prius oleo ſancto; deinde baptizabis aqua. Poſtremò conſignabis unguento, ut unctio ſit participatio ſancti Spiritus: aqua ſit ſymbolum mortis: unguẽtum ſigillum pactionum. Si deſit oleum, uel unguentum, ſufficit aqua, & ad unctionem, & ad ſigillum, & ad promiſſionem morientis, uel potius cõmorientis.

morientis. Ante baptiſmum ieiunet qui eſt baptizãdus. Etenim Dominus prius baptizatus à Ioanne, & in deſertum ductus, poſteà ieiunauit quadraginta diebus, & quadraginta noctibus. baptizatus eſt aũt, & ieiunauit, non ad eluendas ſordes, uel quòd ieiunio ſibi opus eſſet, uel purgatione; qui natura purus ac ſanctus erat, ſed ut Ioanni ueritatem comprobaret; & nobis regulam præſcriberet. Quare Dominus in ſuam paſſionem non eſt baptizatus, neq; in mortem, neq; in reſurrectionem: nihil enim horum adhuc uenerat, ſed ad aliorum inſtitutionem, ideoque ex poteſtate poſt baptiſmum ieiunat, ut Dominus Ioannis: qui uerò in eius mortem initiatur, primùm ieiunare debet, & poſtea baptizari: non eſt enim æquum commortuum & ſuſcitatum ſub ipſam reſurrectionem mœſtum eſſe. Homo enim non eſt dominus inſtitutionis Saluatoris, quoniam is dominus eſt, ipſe uerò ſubiectus.

Quibus diebus hebdomadæ ſit ieiunandum, et quibus non ieiunandum, & quam ob cauſam. CAP. XXIIIJ.

IEIVNIA ueſtra aliena ſint à conſuetudine hypocritarum, qui ieiunant in ſecunda & quinta Sabbati. Vos uerò uel per totos quinque dies ieiunate, uel in quarta feria, & Paraſceue, quoniam in quarta iudicium contra Dominum prodiit, cùm Iudas pecunia accepta promiſit eum tradere: in Paraſceue uerò, quoniam in ea Dominus, crucis ſupplicium paſſus eſt ſub Pontio Pilato. Sabbatum & dominicũ diem, feſtum agite, quoniam illud naturæ conditæ eſt monumentum, hic reſurrectionis. Vnum autem Sabbatum ſeruandum uobis eſt in toto anno, quod pertinet ad ſepulturam Domini, in quo ieiunare oportet,

S. Ign. ad Magn. et ad Phil.

tet, non feſtum agere: nam quo tempore naturæ au-
ctor ſubter terram degit, ualidior eſt de eo luctus, quàm de natura inſtituta, lætitia, cùm opifex natura, ac dignitate ſuis operibus ſit præſtantior.

Quales debeant eſſe ij, qui orationem Dominicam dicunt.

CAP. XXV.

CVM oratis, nolite imitari hypocritas, ſed orate quemadmodum Dominus in Euangelio inſtituit, Pater noſter, qui es in cœlis, ſanctificetur nomen tuũ, adueniat regnum tuum, fiat uoluntas tua ſicut in cœlo & in terra. Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie, & dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris: Et ne nos inducas in tentationem, ſed libera nos à malo; quoniam tuum eſt regnum in ſæcula Amen. Ter in die ita orate, præparantes uos ipſos, ut ſitis digni adoptione filiorum Patris, ne ſi indignè uos illum patrem uocetis, exprobretur uobis id, quod Iſrael filius primogenitus audiuit,
„ Si ſum pater, ubi eſt gloria mea; Et ſi ſum Dominus, *Mal.* 1.
„ ubi eſt timor meus? Gloria enim patrum eſt filiorum ſanctitas; & honor dominorum, timor ſeruorum: quemadmodum quod eſt horum contrarium, ignomi-
„ nia eſt & Domini expulſio. Propter uos enim, inquit,
„ nomen meum blaſphematur inter gentes.

Myſtica gratiarum actio. CAP. XXVI.

ESTOTE ex omni parte gratiis agendis intenti, tanquàm fideles, & grati ſerui. Atque in agendis gratiis dicite hoc modo, Gratias agimus tibi Pater no-

ſter

Eadē uerba ſūt in ep. Ign. ad Phil.

ſter pro uita, quam manifeſtaſti nobis per Ieſum filiū tuum, per quem cuncta creaſti, & uniuerſis prouides, quem & miſiſti ad ſaluandum nos, ut fieret homo; quē permiſiſti pati & mori, & ſuſcitatum glorificare uoluiſti, & à dexteris tuis collocaſti, per quem nobis promiſiſti reſurrectionem mortuorum. Tu Domine Omnipotens Deus æterne, quemadmodum hoc diſperſum erat, & congregatum factū eſt unus panis, ita congrega Eccleſiam tuam à finibus terræ in regnum tuū. Etiam gratias agimus tibi Pater noſter pro precioſo ſanguine Ieſu Chriſti, qui effuſus eſt pro nobis, & pro precioſo corpore, cuius hæc antitypa perficimus, ipſo nobis ordinante, ut annunciaremus eius mortē, per quem tibi gloria in ſæcula amen.

Nullus qui non ſit initiatus, ex iis comedat, ſed tantùm qui ſunt baptizati in Domini mortem. Si quis non initiatus ſe occultans ſumpſerit, iudicium æternum comedet, quod cùm non ſit de fide Chriſti, ſumpſit quæ nephas erat ſumere in ſupplicium ſuum. Si quis per imprudentiam perceperit, eum ſubitò inſtitutum initiate, ne contemptor exeat.

Gratiarum actio in diuina ſumptione. CAP. XXVII.

POST perceptionem, gratias agite hoc modo, Gratias agimus tibi Deus & Pater Ieſu Saluatoris noſtri, pro ſancto nomine, quod habitauit in nobis, & pro cognitione, fide, charitate, & immortalitate, quam dediſti nobis per Ieſum Chriſtum filium tuum. Tu Domine Omnipotens cunctorum Deus creaſti Mundum, & quæ in eo ſunt per ipſum, & legem plantaſti in animis noſtris, & uictum præparaſti hominibus. Deus ſan

ctorum & irreprehenſibilium patrum noſtrorum Abraam, Iſaac, & Iacob fidelium ſeruorum tuorũ. Deus fortis, fidelis, uerus, & non mentiẽs in promiſſionibus: qui Ieſum Chriſtum tuum in terram miſiſti, ut cum hominibus uerſaretur ut homo, qui erat Deus uerbum & homo; & errorem radicitus euelleret. Tu ergo nũc per ipſum memento huius Eccleſiæ ſanctæ tuæ, quam acquiſiuiſti precioſo ſanguine Chriſti tui, & libera eam ab omni malo, & perfice in dilectione tua & ueritate: & cõgrega nos in regno tuo, quod præparaſti. Ipſa Maranatha *, oſanna filio Dauid, Benedictus qui uenit in nomine Domini. Deus Dominus, qui apparuit nobis in carne. Si quis Sanctus ſit, accedat; qui non eſt, fiat per pœnitentiam. Permittite etiam Presbyteris ut gratias agant.

Gratiarum actio pro myſtico unguento. CAP. XXVIII.

DE Vnguento, gratias agite hoc modo, Gratias agimus tibi cunctorum opifex Deus etiam pro fragrantia unguenti, & pro immortali ſæculo, quod manifeſtaſti nobis per Ieſum filium tuum, quoniam tua eſt gloria, & poteſtas in ſæcula amen. Si quis ueniat & hoc modo gratias agat, recipite eum, uti Dei diſcipulum. Si uerò aliam doctrinam prædicauerit, præter quam uobis tradidit Chriſtus per nos, eum non permittatis gratias agere: is enim contumelia afficit Deum potius quàm honorat.

DD *Quòd*

Quòd oportet delectum adhibere in communione. CAP. XXIX.

QVI ad uos ueniunt, omnes probati recipiantur. Intelligentia enim præditi eſtis, & poteſtis dexteram, uel ſiniſtram cognoſcere, & falſos doctores à doctoribus diſcernere. uenienti uerò magiſtro, ex animo, miniſtrate in uſum neceſſarium; falso autem magiſtro præbete quoque quæ opus habet, ſed eius errorem nolite recipere, aut cum illo orare, ne eius contagione contaminemini: quilibet Propheta uerus, uel magiſter ueniens ad uos, dignus eſt qui alatur, ut operarius ſermonis Iuſtitiæ.

De Primitijs. CAP. XXX.

PRIMITIAS fructuum torcularis, & areæ, bo-
Nu. 18. um quoque & ouium dabis Sacerdotibus, ut benedicantur horrea & cellæ tuæ, & fructus terræ tuæ, ſtabiliariſq; frumento, uino, & oleo, & augeantur armenta boum tuorum, & greges ouium tuarum. omnem decimam dabis orphano, ac uiduæ, pauperi, & aduenæ, primitias panum calidorum, cadum uini, olei, atque mellis, nucum quoque, uuæ, & aliarum rerum primitias dabis ſacerdotibus, argenti, ueſtis, & omnis poſſeſsionis orphano & uiduæ.

Quomodo oporteat diem dominicum congregatos celebrare.
CAP. XXXI.

DIE Reſurrectioni Domini dicato (dominicum dicimus) conuenite aſſiduè, gratias agentes Deo, & confitentes de beneficiis, quæ in nos contulit Deus per

per Chriſtum, liberans nos ab ignorantia, errore, uin culis, ut careat reprehenſione ſacrificium noſtrum, & facilè aſcendat in Deum, qui de Oecumenica ſua Ec-
,, cleſia dixit, In omni loco offeretur mihi incenſum & *Mal.* 1.
,, ſacrificium mundum, quoniam Rex magnus ego ſum,
,, & Dominus Omnipotens; & nomen meum admirabi
,, le inter gentes.

Quales eſſe oporteat eos, qui ordinantur. CAP. XXXII.

CONSTITVITE Epiſcopos dignos Domino, Preſbyteros quoque & Diaconos, homines pios, iuſtos, mites, non cupidos, ueritatis ſtudioſos, probatos, ſanctos, non acceptores perſonarum, qui ualeāt docere ſermonem ueritatis, rectè procedentes in placitis Domini. Vos uerò eos honorate ut patres, ut dominos, ut beneficos, ut bene uiuendi auctores. Increpate uos mutuò, non cum iracundia, ſed cum longa
,, nimitate, bonitate, & pace. Omnia, quæ ſunt præce *Luc.* 10.
,, pta uobis à Domino, ſeruate, uigilate pro uita ueſtra;
,, ſint lumbi ueſtri præcincti, & lucernæ ardentes. Voſq;
,, ſimiles hominibus expectantibus Dominum, quando
,, ueniet ueſperè, uel manè, uel in galli cantu, uel in
,, media nocte. Qua enim hora non expectant, ueniet
,, Dominus, & ſi ei aperuerint, beati ſerui illi, quoniam
,, inuenti ſunt uigilantes. quoniam præcinget eos, & col locabit in menſa, & præteriens miniſtrabit eis. Eſtote ergo ſobrii, & orate ne dormiatis in mortem; non enim proderunt uobis priora rectè facta, ſi in extremo à uera fide aberraueritis.

Prædictio rerum futurarum. CAP. XXXIII.

NAM in nouiſſimis diebus multiplicabuntur Pſeudoprophetæ, & ſermonis corruptores, & conuertentur oues in lupos, & charitas in odium: abundante enim iniquitate, refrigeſcet multorum charitas: mutuò enim ſe odio habebunt & perſequentur, ac tradent: tuncque exiſtet Mundi deceptor, ueritatis hoſtis, mendacii patronus, quem Dominus Ieſus interimet ſpiritu oris ſui, qui labiis perdit impium, multique ſcandalum patientur in eo. qui perſeuerauerint uſque ad finem ii, ſalui erunt. Tuncque apparebit in cœlo ſignum filii hominis, deinde ſonus tubæ excitabitur per Archangelum, interea mortui in uitam redibunt, tūq; ueniet Dominus, & omnes Sancti unà cum eo, cum terræmotu, ſupra nubes cum Angelis Virtutis ſuæ, in Throno Regni ad condemnandum deceptorem Mundi Diabolum, & ad tribuendum unicuique pro actionibus ſuis. Tunc proficiſcentur mali ad æternum ſupplicium; iuſti in uitam æternam, adipiſcentes illa, quæ oculus non uidit, & auris non audiuit, & in cor hominis non aſcenderunt; quæ præparauit Deus diligentibus ſe. Lætabunturque in Regno Dei, quod eſt in Chriſto Ieſu. Quare cùm tanta bona ab eo ſimus conſecuti, efficiamur eius ſerui, eum aſſidua oratione inuocantes, & dicentes.

2.Theſ.2 1.Cor.3.

Oratio commemorans uariam Dei prouidentiam.
CAP. XXXIIII.

AETERNE Saluator noſter Rex Deorum, qui ſolus es omnipotens, & Dominus Deus omnium creaturarum

turarum,& Deus ſanctorum & irreprehenſibilium Patrum noſtrorum antiquorum. Deus Abraam,& Iſaac, & Iacob, miſericors, miſerator,longanimis, & multæ miſericordiæ,cui omne cor patet,& omnis occulta cogitatio reuelatur, ad te clamant animæ iuſtorum, in te confidit ſpes ſanctorum: Pater iuſtorum,& cum rectitudine inuocantium exauditor, qui etiam tacitas interpellationes cognoſcis: pertingit enim uſque ad interiora hominis tua prouidentia, & per conſcientiam ſcrutaris cuiuſque ſententiam, cui in omni regione orbis terræ precum, & orationis offertur incenſum,qui præſens ſæculum Iuſtitiæ curriculum inſtituiſti, omnibus aperiens oſtium miſericordiæ, & unicuique oſtendens per innatam cognitionem, & naturale iudicium, legiſque admonitionem, quòd diuitiarum non eſt æterna poſſeſſio, nec formæ perpetuus decor, quod uirium robur facilè diſſoluitur, cunctaque quaſi uapor & uanitas conſumuntur, ſolaque fidei conſcientia pura permanet, quæ per medios cœlos cum ueritate aſcendens cõprehendit futuræ uitæ dexteram, ſimulque antequàm promiſſũ regenerationis præſtetur, ipſa anima ſpe exultans lætatur. Iterum Patre noſtro Abraam inſtituente uiam ueritatis, qui uiſione uiam monſtrauit, & docuit cuiuſmodi ſit præſens ſæculum, ac fidem quidem eius præiuit cognitio, cognitionem ſecuta eſt fides; fidem pactio. dixiſti enim, Faciam ſemen tuum ut ſtellas cœli,& arenam, quæ eſt in littore Maris. ſed etiam cùm ei *Gen. 15* Iſaac filium conceſſeris, cognoueriſque ipſum ſimilem *Gen. 28.* futurum illius, item eius Deus uocari uoluiſti, dicens, Ero tuus Deus, & ſeminis tui poſt te. Cumque Pater *Gen. 32.* noſter Iacob in Meſopotamiam mitteretur, monſtrato ei Chriſto, per eum locutus eſt dicens, Ecce ego ſum

tecum

tecum, & augebo te, & multiplicabo uehementer. atq; eodem modo dixiſti Moſi fideli, ac ſancto ſeruo in uiſione rubi, Ego ſum qui ſum; hoc mihi nomen eſt æternũ, & memoriale in generationibus generationum. Propugnator generis Abraam benedictus es in ſæcula.

Exo.3.

Oratio commemorans uaria Conditoris opera.

BENEDICTVS es Domine ſæculorum Rex, qui per Chriſtum cuncta feciſti, & per ipſum in principio incondita ordinaſti; qui diuiſiſti aquas ab aquis firmamento, & ſpiritum uitalem eis inieciſti; qui ſtabiliuiſti terram, & extendiſti cœlum, & ſingularum creaturarum perfectam diſpoſitionem ordinaſti. Tua enim uirtus Domine Mundum ornauit, cœlum ut fornicẽ, concretum decorauit aſtris ad expellendas tenebras, lucem, ſolemque ad illuſtrandos dies, fructuumque maturitatem condidit: lunam ad temporum uiciſſitudinem, creſcentem & decreſcentem, noctem diemq; appellaſti, firmamentum per medium abyſſum demõſtraſti, & dixiſti ut congregarentur aquæ, & appareret arida. Mare uerò ipſum quomodo quis explicare poſſet? quod quidem æſtuans ab alto in terram impellitur, recurrit autem iuſſu tuo, arena prohibitum. Dixiſti enim ut in ea ipſius undæ frangerentur, idque animantibus paruis, & magnis, nauigiiſque peruium effeciſti: uel quomodo terra ſe ueſtiens herbis, tanta florum iucunditate diſtincta ſit, tantaque arborum uarietate, quam lucidiſſima lumina nutriunt, conſtantiſſimum ſeruantia curſum, & in nullo tuũ imperiũ uariantia, ſed quatenus tu iubes orientia atque occidentia in ſigna temporum, & annorum, & pro hominũ

uſu

uſu permutantia curſus ſui uiciſſitudinem. Deinde uaria animalium genera condita ſunt, terreſtrium, aquaticorum, alitum, amphibiorum, quibus ſapiens ars prouidentiæ tuæ ſingulis accommodatam uictus rationem largitur. ut enim uaria producere potuit, ſic uariè ſingulis prouidere non contempſit, finemque operis rationale animal mundi ciuem tuæ ſapientiæ diſpoſitione condidiſti, dicens, Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, illum conſtituens, ut eſſet Mundi ornamentũ, cuius corpus ex quatuor incorporeis elementis condidiſti, animam de nihilo ei dediſti, quinque ſenſus, quaſi quinque certamina conceſſiſti, mentem animæ aurigam, ſenſibus præfeciſti. Præterea, Domine, quis poſſet pro dignitate cõmemorare roſcidarum nubium tempeſtates, micantium fulgurum ſplendores, tonitruum horribiles fragores, ciborum conuenientem miniſtratum, cœlorum omnibus accommodatam temperationem? parere uerò nolentem hominem, uitæ mercede priuaſti, non illó funditus ſublato, ſed breui tempore morti traditũ, iureiurando in uitam reuocaſti, & terminum mortis ſoluiſti, qui mortuos uiuos facis per Ieſum Chriſtum, qui eſt ſpes noſtra.

Oratio cum gratiarum actione commemorans Dei in rebus prouidentiam. CAP. XXXV.

MAGNVS es Domine, Omnipotens, & magna eſt fortitudo tua, & ſapientiæ tuæ non eſt numerus. Creator, Saluator, diues in gratiis, longanimis, & miſericordiæ largitor, qui non ſubtrahis à creaturis tuis ſalutem: natura enim es bonus, & peccatoribus

bus parcis, ad pœnitentiam eos prouocans, miſeratio-
nibus enim plena eſt tua caſtigatio: quomodo enim
ſuſtineremus, ſi ad ſubitum iudicium uocaremur? quã
do diuturno tempore expectati, uix infirmitatem abiici
mus. Tuam potentiam enarrant cœli, & terra firmita-
te librata, mole ſua apta Mare fluctuans, infinitos pa-
ſcens animantium greges. coercetur arena, tuum per
horreſcens imperium, omneſque cogit clamare, Ma-
Pſal. 103 gnificata ſunt opera tua Domine; omnia in ſapientia fe
ciſti; repleta eſt terra operibus tuis. Exercitus Angelo
rum ardens, ſpiritusque intellectuales dicunt, Vnus
Sanctus & Seraphin unà cum Cherubinis, ſex alis or-
natis tibi uictoriæ hymnum canentia inceſſabili uoce
proclamant, Sanctus Sanctus Sanctus, Dominus Sa-
baoth; Plenum eſt cœlum & terra gloria tua. Aliæ quo
que ordinum turbæ Archangeli, Throni, Dominatio
nes, Principatus, Poteſtates, Virtutes inclamantes
dicunt, Benedicta gloria Domini de loco eius. Iſrael
uerò, hoc eſt terrena Eccleſia ex gentibus congregata,
cœleſtes Virtutes æmulata, diu noctuq; corde pleno,
& uolenti animo canit, Currus Dei decem millium
multiplex millia lætantium, Dominus in eis, in Sina, in
ſancto. Nouit cœlum eum, qui ipſum nullo fulcimen
to nixum concamerauit, & ſtabile effecit, ut lapidem
cubum, qui etiam terram & aquam in unum coegit,
aeremque diffudit, unde uita ac ſpiritus duceretur;
cui ignem coniunxit ad teporem, tenebrarumque ex-
pulſionem. Obſtupeſcit aſtrorum chorus indicans eũ,
qui ipſa numerat, & demonſtrans illum, qui ipſa no-
minat. Obſtupeſcunt quoque animalia, uitæ inſpirato
rem, & arbores ſuum ſatorem; quæ omnia uerbo tuo
creata, indicant tuæ potentiæ magnitudinem. Quare
debet

debet omnis homo ex intimo pectore tibi per Chriſtũ laudem pro iis omnibus tribuere, cum propter te hæc omnia poſſideat. Tu enim bonus es in beneficiis concedendis, & largitor in miſericordia præſtanda. Qui ſolus es omnipotens; quando enim uis, adeſt tibi, ut poſſis: tua enim æterna potentia flammam refrigerat, leones coercet, cete manſueſacit, ægrotos ſubleuat, copias euertit, exercitum hoſtium & multitudinem populi ſuperbientem proſternit. Tu es in cœlo, in terra, in Mari, in ultimis finibus, nullo ipſe termino circumſcriptus, magnitudinis tuæ non eſt finis. non enim hoc nos dicimus Domine, ſed ſerui tui eſt oraculum dicentis, Et cognoſces corde tuo quia Dominus *Deu. 4.*
,, Deus tuus, Deus in cœlo ſurſum, & in terra infrà, & non eſt alius, niſi ipſe, neque enim eſt Deus præterquàm ipſe ſolus. Sanctus non eſt præter te, Dominus Deus ſcientiarum, Deus ſanctorum, ſanctus ſupra omnes ſanctos. qui enim ſanctificati ſunt, ſub manu tua ſunt; glorioſus, exaltatus, inuiſibilis natura, imperſcrutabilis in iudiciis, cuius nullius indiga uita eſt, ſine mutatione & uarietate duratio, ſine labore operatio, nullis finibus definita maieſtas, perpetuus decor, inacceſſibile domicilium, intranſmigrabilis habitatio, interminabilis ſcientia, inuariabilis ueritas, ſine medio opus, ſine inſidiis potentia, ſine ſucceſſione imperium, ſine aduerſario uires, numeroſa eſt exercitus multitudo. Tu enim es ſapientiæ pater, naturæ per mediatorem auctor, ut cauſa, prouidentiæ præbitor, legum dator, inopiæ expletor, impiorum ultor, & iuſtorum retributor, Chriſti Deus, ac Pater, & colentium illum Dominus, cuius eſt infallibilis promiſſio, incorruptibile iudicium, inexorabilis ſententia, inex

hauſta pietas, æterna benignitas, propter quem tibi digna ac merita adoratio debetur ab omni rationali & ſancta natura.

Oratio commemorans Chriſti incarnationem, & uariam erga Sanctos prouidentiam. CAP. XXXVI.

DOMINE Omnipotens Mundum per Chriſtum condidiſti, & Sabbatum propter id inſtituiſti, quoniam in eo quieuiſti ab operibus, in meditationem tuarum legum, feſtaque præcepiſti in lætitiam noſtrarum animarum, ut memoriam recoleremus creatæ à te ſapientiæ: quemadmodum propter nos naſci uoluit ex muliere, apparuit in uita, demonſtrans ſe in baptiſmo, quod Deus & homo erat, qui apparuit, pro nobis paſſus eſt tua permiſſione, & mortuus, atque tua potentia ſuſcitatus. Ideo reſurrectionis feſtum celebrantes, in dominica lætamur, propter eum, qui uicit mortem, donauit uitam, & immortalitatem, per quem acceſſerunt gentes ad ipſum in populum magnum, uerum Iſraelem, Deo charum, uidentem Deum. Tu enim Domine etiam patres noſtros de terra Aegypti eduxiſti, ferrea fornace, luto, atque opere laterício liberauiſti, è manu Pharaonis ſuorumque miniſtrorum eripuiſti, per Mare ueluti per aridam duxiſti, eisque in deſerto omnibus es obſecutus: legem dediſti decem mãdatorum tua uoce prolatam, & manu tua conſcriptam. Sabbatum eos ſeruare iuſſiſti, non ut anſam ceſſandi eis dares, ſed ut occaſionem pietatis haberent, ſcilicet ut potentiam tuam agnoſcerent, & mala uitarent, quaſi ſacris quibuſdam cancellis eos aſtringens, doctrinæ cauſa in exultationem hebdomadis: propterea hebdomas

mas una eſt inſignis, & hebdomades ſeptẽ, & menſis ſeptimus, & annus ſeptimus, cuius replicata cõuerſio Iobelæi efficit anni quinquageſimi, in quo eſt dimiſſio, uidelicet ne ulla occaſione, homines ignorãtiã poſſint excuſare. Huius cauſá in omni Sabbato iuſſit ceſſari, ut ne ſermonẽ quidẽ iratũ in die Sabbati de ore ſuo quiſquam uellet emittere. Sabbatum enim eſt creationis requies, Mundi perfectio, legum inueſtigatio, grata Dei laus pro iis, quæ hominibus eſt largitus: iis omnibus præſtat dominicus dies, qui cum demonſtret nobis ipſum mediatorem, moderatorem, legislatorẽ, reſurrectionis auctorem, primogenitum omnis creaturæ, Deum uerbum, & hominem, natum de Maria ſine congreſſu uiri, conuerſatum ſanctè, crucifixum pro nobis ſub Pontio Pilato, & mortuum ac ſuſcitatum à mortuis, meritò ut dominicus præcipitur, ut tibi Domine pro iis omnibus gratiarum actio offeratur: ea eſt enim à te collata gratia, quæ ſua magnitudine omnia beneficia obſcurat.

S. Ign. ad Magn. et Simyr.

Oratio continens mentionem prouidentiæ, & connumerationem diuerſorum beneficiorum, Dei prouidentia, per Chriſtum collatorum Sanctis. CAP. XXXVII.

QVI promiſſiones à Prophetis prædictas impleuiſti, & miſertus es Sion, & Hieruſalem, eo, quòd ſolium Dauid pueri tui in medio eius excitaſti, propter natiuitatem Chriſti, qui de ſemine eius ſecundum carnem ex ſola Virgine erat naſciturus; ipſe quoque nunc Domine Deus accipe deprecationem labiorum populi tui, qui conſtat ex gentibus inuocantibus te in ueritate, quemadmodum accepiſti dona iuſtorum in gene

rationibus ſuis. Abel primum ſacrificium reſpexiſti, & recepiſti; Noe cùm de arca eſſet egreſſus; Abraam poſtquàm exiuit de terra Chaldæorum; Iſaac in puteo iuramenti; Iacob in Bethel, Moſis in deſerto; Aaron in medio uiuorum & mortuorum; Ieſu Naue in Galgalis; Gedeonis in petra, & uelleribus ante peccatum; Manoe & uxoris in campo; Sampſonis in Siti ante delictū; Iephtae in bello ante temerariam promiſſionem; Barac & Debboræ in Siſara; Samuelis in Maſſepha; Dauid in Area; Ornæ Iebuſæi, & Solomonis in Gabaon, & Hieruſalem; Heliæ in monte Carmelo; Heliſſæi in fonte ſterili; Ioſaphat in bello; Ezeciæ in morbo, & in Enancherim; Manaſſis in terra Chaldæorum, poſt delictum; Ioſiæ in Phaſſa; Eſdræ in reditu; Danielis in lacu leonum; Ionæ in uentre Cetis; trium puerorum in fornace ignis; Annæ in tabernaculo ante arcem; Neemiæ in excitatione murorum; Zorobabelis, Mattathiæ & filiorum, in zelo tuo; Iabelis in benedictionibus. Quare nunc quoque ſuſcipe cum approbatione orationes populi tui, tibi per Chriſtum oblatas in ſpiritu.

Oratio auxilij iuſtorum. CAP. XXXVIII.

GRATIAS agimus tibi pro uniuerſis Domine Omnipotens, quòd nō abſtuliſti miſericordias tuas, & miſerationes tuas à nobis, ſed in unaquaque generatione, & generatione, ſaluas, liberas, ſuccurris, protegis. Succurriſti enim in diebus Enos & Enoch; in diebus Moſis, & Ieſu; in diebus iudicum; in diebus Samuelis, & Heliæ, & Prophetarum; in diebus Dauid & Regum; in diebus Eſther, & Mardochæi; in diebus Iudith; in diebus Iudæ Machabæi & fratrum, & in die-

bus noſtris ſuccurriſti nobis per tuum Pontificem magnum, Ieſum Chriſtum filium tuum. nam & à gladio ſeruauit, & à fame eripuit alendo, & à morbo liberauit, & à lingua iniqua nos texit. de omnibus tibi per Chriſtum gratias agimus, qui nobis uocem formatam ad confeſſionem dediſti, linguam compoſitam ueluti plectrum & organum accõmodaſti, guſtatum idoneũ; tactum conuenientem; uiſum ad aſpiciendum, auditum ad apprehendendum uoces; odoratum ad percipiendos odores; manus ad opus; pedes ad ambulandum conceſſiſti: hæcque omnia ex paruula gutta in utero informas, & poſt informationem, animam immortalem largiris, producisque in lucem animal rationale hominem, quem legibus inſtituiſti, iuſtificationibus ornaſti, eique breuis temporis diſſolutione inducta, reſurrectionem promiſiſti. Quæ ergo uita ſufficeret, aut quæ laudum excellentia ſatis eſſet, ut gratias tibi agere poſſemus? Sed hoc pro meritis præſtare non ualemus, præſtare autem quantum poſſumus piè debemus. eripuiſti enim nos ab impietate eorum, qui plures deos colunt, & qui Chriſtum occiderunt, ab hæreſibus uindicaſti, ab ignorantiæ errore reuocaſti, Chriſtum miſiſti ad homines, ut eſſet homo, qui erat unigenitus Deus, Paracletum collocaſti in nobis, Angelos præfeciſti, Diabolum dedecoraſti, cùm non eſſemus, nos cõdidiſti, cõditos conſeruas, uitam ſuppeditas, uictum præbes, pœnitentiam promiſiſti, pro omnibus tibi gloria, & honor per Ieſum Chriſtum nunc & ſemper & in ſæcula Amen. Hæc meditamini fratres, & erit Dominus uobiſcum in terra, & in regno patris ipſius, qui & eum miſit, & nos per eum liberauit à ſeruitute corruptionis in libertatem gloriæ, & promiſit uitam creden-

tibus

tibus per ipſum in cunctorum Deum. Quemadmodũ uiuere debeant qui ſunt Chriſto initiati, & cuiuſmodi gratiarum actiones Deo per Chriſtum offerre iam diximus. Aequum eſt autem ut etiam iis, qui nõ dum initiati ſunt, opem præſtemus.

Quomodo oporteat Catechumenos inſtitui. CAP. XXXIX.

QVI in ſermone pietatis inſtituendus eſt, erudiatur ante baptiſmum cognitione Dei ingeniti, inſtruatur etiam notitia Ieſu unigeniti, & fide de Spiritu ſancto; diſcat uarium creaturarum ordinem, prouidentiæ ſeriem; diuerſarum legum iudicia, erudiatur cur Mundus conditus ſit, & quamobrem homo Mundi ciuis ſit conſtitutus; agnoſcat naturam ſuam cuiuſmodi ſit; inſtruatur, quemadmodum Deus uitioſos puniuit aqua & igne, Sanctos honorauit in qualibet ætate, Seth, Enos, Enoch, Noe, Abraam cum ſuis poſteris, Melchiſedech, Iob, Moſem, Ieſum, & Chaleb, & Phinees ſacerdotem, & alios, qui in quauis ætate, ſanctitate præſtiterunt, quemadmodum ſua prouidentia non auertit ſe Deus ab humano genere, ſed id per diuerſa tempora ab errore, & uanitate ad cognitionem ueritatis reuocauit, transferens à ſeruitute, & impietate ad libertatem & pietatem; ab iniuſtitia ad iuſtitiam; à morte perpetua ad uitam æternam. Hæc atque huiuſmodi diſcat in Catecheſi, qui ad baptiſmum accedit. Adoret autem, qui manus imponit, ipſum Deum cunctorum dominum, gratias agens pro plaſmate ipſius, quòd miſit filium ſuum unigenitum Chriſtum, ut hominem ſaluũ faceret deletis iniquitatibus, & ut dimitteret impietates & delicta, & ab omni macula carnis ac

ſpi-

ſpiritus eum expiaret: ſanctificaret autem hominem ſecundum beneplacitum bonitatis ſuæ, & dirigeret uoluntatem, & illuminaret oculos cordis eius ad intelligendum mirabilia ipſius, & manifeſtaret ei iudicia iuſtitiæ, ut odio habeat omnem uiam iniuſtitiæ, & ingrediatur uiam ueritatis, ut dignus fiat lauacro regenerationis in filiorum adoptionem in Chriſto, atque complantatus ſimilitudini mortis Chriſti in ſpe glorioſæ communionis, mortuus reddatur peccato, uiuat autem Deo ſecundum mentem, uerbum & opus, & in libro uiuentium connumeretur. poſt hanc gratiarũ actionem, inſtruat eum in iis, quæ pertinent ad incarnationem Domini, ad paſſionem, reſurrectionem, aſcenſionem.

Præceptio quomodo oporteat Catechumenum cùm initiatur à Sacerdotibus, benedici, & quæ ab ijs docendus ſit. CAP. XL.

DEINDE cùm ſe iam ad baptiſmum parat Catechumenus, diſcat illa, quæ dicuntur de abrenunciando Diabolo, & de aggregando ſe Chriſto. Oportet enim ut primùm diſcedat à contrariis, deinde ingrediatur myſteria, deleta prius à corde omni improbitate, macula & ſordibus, atque hoc modo ſancta percipiat; nam ut diligens agricola purgat prius agrũ ſuccreſcentibus ſpinis, deinde triticum ſerit, ſic debetis uos prius expulſa omni impietate conſtituere pietatem, & ad baptiſmum accedere. Etenim Dominus noſter ita nobis præcepit dicens, Docete prius omnes gentes. & poſtea ſubiunxit, Et baptizate eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti. Profiteatur igitur ille qui baptizatur, cum abrenunciat, hoc modo,

Abre-

Abrenunciatio contrarij, & congregatio ad Chriſtum Dei. CAP. XLI.

ABRENVNCIO Sathanæ & operibus eius, pompis, cultui, Angelis, & machinationibus eius, & omnibus quæ ſub ipſo ſunt. Poſt abrenunciationem, aggregãs ſe Chriſto dicat, Quoniam & aggregor Chriſto, & credo, & baptizor in unum ingenitum meum, uerum Deum omnipotentem, patrem Chriſti, creatorem & opificem omnium, ex quo omnia; & in Dominum Ieſum unigenitum filium eius primogenitum omnis creaturæ, genitum heneplacito Patris ante ſæcula, per quem omnia facta ſunt, quæ ſunt in cœlis & in terra, uiſibilia & inuiſibilia, qui in nouiſſimis diebus deſcendit de cœlis, & carnem aſſumpſit, & ex ſancta Virgine Maria natus eſt, & conuerſatus ſanctè ſecundum leges Dei, & Patris ipſius. Crucifixus ſub Pontio Pilato, mortuus pro nobis: reſurrexit à mortuis tertia die poſtquàm paſſus eſt. Aſcendit in cœlos, ſedet ad dexteram patris, iterum uenturus eſt in conſummatione ſæculi, cum gloria, iudicare uiuos & mortuos; cuius regni non erit finis. Baptizor & in Spiritum Sanctum, hoc eſt Paracletum, qui operatus eſt in omnibus ſanctis, qui fuerunt à ſæculo; poſtea miſſus eſt Apoſtolis à Patre ſecundum promiſſionem Saluatoris noſtri, & Domini Ieſu Chriſti; & poſt Apoſtolos omnibus credentibus in ſancta catholica Eccleſia. Carnis reſurrectionem, peccatorum remiſſionem, regnum cœlorum, uitam uenturi ſæculi. Poſt hanc promiſſionem deinceps uenit ad olei unctionem.

Chriſmatis myſtici olei benedictio. CAP. XLII.

BENEDICITVR hoc oleum à Sacerdote in remiſſionem peccatorum, & præparationem baptiſmi. Inuocat enim hoc modo ingenitum Deum Patrē Chriſti, Regem omnis ſenſitiuæ & intellectualis creaturæ, ut ſanctificet oleum in nomine Domini Ieſu, & det gratiam ſpiritualem, & remiſſionem peccatorum, & præparationem confeſſionis baptiſmi, ut qui ungitur liberatus omni impietate, dignus fiat initiatione, ſecundum mandatum Vnigeniti.

Myſticæ aquæ benedictio. CAP. XLIII.

DEINDE uenit ad aquam, benedicit & glorificat ſacerdos Dominum Deum Omnipotentem, patrem unigeniti Dei, gratias agens, quòd miſit ad ſuſcipiendum carnem, filium ſuum propter nos, ut nos ſaluos faceret; quoniam ſubiit incarnationem, ut in omnibus obediens fieret, & annunciaret regnum Cœlorum, remiſſionem peccatorum, & mortuorum reſurrectionē. Poſt hæc adorat ipſum unigenitum Deum, poſt ipſum, & propter ipſum, gratias agens ei, eo quòd pertulit pro omnibus mortem crucis, cuius figuram tradidit baptiſmum regenerationis; glorificat quòd in nomine Chriſti Deus cunctorum Dominus in Spiritu ſancto non deſpexit genus humanū, ſed uariè ei prouidit; ipſi Adæ in Paradiſo cùm ei primùm pro delitiis domicilium Paradiſi tradidit, deinde cùm ſuæ prouidentiæ ratione mandatum dediſſet, eumque in peccatum lapſum iuſtitia ſpoliaſſet, bonitate utens, non abiecit illum omnino, ſed ſuos poſteros pro temporum ſucceſſione uariis

FF ratio-

rationibus inſtituit, propter quem in extremo ſæculi miſit filium ſuum, ut propter homines homo fieret, & omnes humanas ægritudines ſuſciperet excepto peccato. Ipſum igitur nunc quoque inuocet ſacerdos ad baptiſmum, & dicat, Deſcende de Cœlo, & ſanctifica hãc aquam, da ei gratiam & uirtutem, ut qui baptizatur ſecundum mandatum Chriſti tui, cum eo crucifigatur, & cõmoriatur, & conſepeliatur, & correſurgat in adoptionem filiorum Dei, quæ eſt in ipſo, ut mortuus quidem ſit peccato, uiuat autem iuſtitia. Et poſt hoc baptizatum in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, ungat unguento dicens,

Chriſmatis

Benedictio unguenti myſtici. CAP. XLIIII.

DOMINE Deus, qui es ingenitus, ſummus cunctorum Dominus, qui odorem cognitionis Euangelii in omnibus gentibus ſuauem feciſti, da nũc etiam hoc unguentum operari uirtutem in baptizato, ut firma & ſancta in eo maneat fragrantia odoris Chriſti tui, & cõmortuus ipſe reſurgat, & uiuat unà cum chriſto. Hæc atque huiuſmodi dicat: uniuſcuiuſque enim manus impoſitionis, uirtus hæc eſt. Nam niſi in quodlibet horum à pio ſacerdote aliqua huiuſmodi inuocatio fiat, in aquam ſolam deſcẽdit qui baptizatur more Iudæorum, ac tantũm abiicit ſordes corporis, non animæ. deinde aſtans dicat orationem, quam nos docuit Dominus. Surgẽtem autem ſtare oportet neceſſariò & orare, quoniam qui ſuſcitatus eſt, rectus manet; ideo cùm is commortuus ſit & excitatus unà cum Chriſto, aſtare debet: oret autem uerſus Orientem; nam id ſcriptum eſt in ſecundo Paralipomenon. cum enim templum à Re-

ge Solomone perfectum eſſet, in ipſa dedicatione Sacerdotes, & Leuitæ, & Cantores cum cymbalis & pſalteriis conſtiterunt, ad Orientem conuerſi laudantes, & confitentes, ac dicentes, Laudate Dominum, quoniam bonus, quoniam in ſæculum miſericordia eius.

Oratio eorum, qui dudum ſunt initiati.

CAP. XLV.

POST primam orationem orate in hunc modum, Deus Omnipotens, Pater Chriſti tui, unigeniti filii tui, da mihi corpus purum, cor mundum, mentem uigilantem, ſcientiam infallibilem, Spiritus ſancti aduentum in adoptionem, & certitudinem ueritatis Chriſti tui, per quem tibi gloria in ſancto Spiritu in ſecula ſæculorum Amen.

Qui miſſi ordinati ſint ab Apoſtolis.

CAP. XLVI.

HAEC de Catechumenis præcipienda duximus. De ordinatis autem à nobis Epiſcopis in uita noſtra, ſignificamus uobis quòd ii ſunt. Hieroſolymis ordinatus eſt Iacobus frater Domini, quo mortuo ſecundus Simeon Cleopæ; poſt eum tertius Iudas Iacobi; Cæſareæ Paleſtinæ primus ordinatus eſt Zachæus olim publicanus; poſt eum Cornelius; tertius Theophilus; Antiocheæ Euodius à me Petro, Ignatius à Paulo; Alexandreæ Annianus primus à Marco Euangeliſta eſt ordinatus; ſecundus Abilius à Luca item Euangeliſta; Romanæ Eccleſiæ Linus, Claudiæ primus à Paulo; Clemens poſt eius mortem à me Petro; ſecun-

dus ordinatur. Epheſi Timotheus à Paulo ; Ioannes à me Ioanne ; Smyrnæ Ariſtó primus ; poſt eum Strateas Loidis ; & tertius Ariſto ; Pergami Caius, Philadelpheæ Demetrius à me ; à Paulo Lucius Cenchræis ; Titus in Creta ; Dionyſius Athenis ; Tripolis Phænicum Marathones ; Laodiceæ in Phrygia Archippus ; Coloſſenſium Philæmo ; Berææ, quæ eſt in Macedonia ; Oneſimus Philemonis ; Creſcens in Eccleſiis, quæ ſunt in Gallia ; Aquila, & Niceta in Paræciis, quæ ſunt circa Abiam ; Criſpus in Æginenſi eccleſia. Ii ſunt, quibus nos Paræcias in Domino commiſimus : quorum doctrinæ memores, ex omni parte obtemperate noſtris ſermonibus, eritque Dominus uobiſcum nunc, & in infinita tempora, quemadmodum ipſe dixit nobis, cum ad ſuum Deum ac Patrem ſe reciperet.
» Ecce enim, inquit, ego uobiſcum ſum omnibus die-
» bus uſque ad conſummationem ſæculi. Amen.

Oratio Matutina. CAP. XLVII.

GLORIA in altiſſimis Deo, & ĩ terra pax hominibus bonæ uolũtatis ; laudamus te, celebramus te, benedicimus te, glorificamus te, adoramus per magnũ Pôtificẽ te uerum Deum ingenitum, unũ, inacceſſibilem, ſolũ propter magnam gloriam tuam, Domine Rex cœleſtis, Deus Pater Omnipotens, Domine Deus Pater Chriſti agni immaculati, qui tollit peccata Mundi, ſuſcipe deprecationem noſtram ; qui ſedes ſuper Cherubin. Quoniam tu ſolus ſanctus, tu ſolus Dominus Ieſus Chriſtus Dei omnis creatæ naturæ, Regis noſtri, per quem tibi gloria, honor, & cultus.

Veſpertina

Veſpertina Oratio. CAP. XLVIII.

LAVDATE pueri Dominum, Laudate nomen Domini; Laudamus te, celebramus te, benedicimus te, propter magnam gloriam tuam, Domine Rex Pater Chriſti, agni immaculati, qui tollit peccata Mundi. Te decet laus, te decet hymnus, te decet gloria Deum, & Patrem per filium in Spiritu ſancto, in ſæcula ſæculorum Amen.

Nunc dimittis ſeruum tuum Domine ſecundũ uerbum tuum in pace. Quoniam uiderunt oculi mei ſalutare tuum, quod paraſti ante faciem omnium populorum. Lumen ad reuelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Iſrael.

Oratio in Prandio.

BEENEDICTVS es Domine, qui paſcis me à iuuentute mea; qui das eſcam omni carni, reple gaudio, & lætitia corda noſtra, ut omnem ſufficientiam habentes, abundemus in omni opere bono in Chriſto Ieſu Domino noſtro, per quem tibi gloria, honor & fortitudo in ſæcula Amen.

CONSTITVTIONVM SANCTORVM APOSTOLORVM B. CLEMENTE ROMANO AVCTORE,

LIBER OCTAVVS.

De Chariſmatibus. C A P. I.

CVM Deus & Saluator noſter Ieſus Chriſtus nobis magnũ tradiderit pietatis ſacramentum, inuitaueritque Iudæos ac Græcos ad agnitionem unius & ſolius ueri Dei, quemadmodum ipſe quodam in loco gratias agens de ſa-
Ioan.17. lute credentium, affirmat, Manifeſtaui, inquiens, no-
„ men tuum hominibus, opus quod dediſti mihi, conſummaui. & de nobis Patri dicit, Pater ſancte, & ſi Mundus te non nouit, ſed tamen ego te noui, & ii te norunt. meritò nobis ſimul omnibus ueluti perfectis de Chariſmatibus, quæ ab ipſo per ſpiritum dantur,
Mar.ult. dicit, Signa eos, qui crediderint, hæc ſequentur, in
„ nomine meo Dæmonia eiicient, linguis loquentur no-
„ uis, ſerpentes tollent, ſi quid mortiferũ bibent, non eis
„ nocebit, ſuper ægrotos manus imponent, & bene habe-
„ bũt. quæ Chariſmata primùm nobis Apoſtolis cõceſſa ſunt, cùm Euangeliũ omni creaturæ prædicaturi eſſemus, deinde iis, qui per nos crediderunt, ſunt collata neceſſariò, non ad eorum, qui illa exercent utilitatem, ſed ad infidelium perſuaſionem, ut quos oratio

tio flectere non potuit, commoueat prodigiorum potentia. Signa enim non nobis fidelibus dantur, ſed iis, qui de Iudæorum & Græcorum gente infideles ſunt. Nulla enim nobis utilitas accedit, cùm Dæmones expelluntur, ſed iis, qui ope Domini purgantur, quemadmodum quodam in loco ipſe Dominus erudiẽs nos
» oſtendit dicens, Nolite gaudere quòd Spiritus uobis *Luc.10.*
» obediunt, ſed gaudete quòd nomina ueſtra ſcripta sũt
» in Cœlo. quoniam illud eius uirtute fit, hoc noſtra beneuolentia & ſtudio; ſcilicet accedente ipſius auxilio. Non eſt ergo neceſſarium ut omnes fideles Dæmonia eiiciant, uel mortuos excitent, uel linguis loquantur, ſed is tantùm, cui Chariſma propter aliquam utilitatem conceſſum eſt, uidelicet ad ſalutem infidelium, cùm ſæpenumerò conuincantur non ſermonum demonſtratione, ſed prodigiorum effectione, cùm ſalute digni fuerint. Nam nec impii omnes miraculis ducun-
» tur: cuius rei teſtis eſt ipſe Deus cum dicit, Si in aliis *Iſa.28.*
» linguis loquar populo huic, & in aliis labiis, non credent. neque enim Aegyptii crediderunt Deo, cùm Mo *1.Cor.14.*
ſes tanta ſigna atque prodigia effeciſſet, neque Iudæorũ multitudo, quaſi alteri Moſi, Chriſto credidit, cùm omnem illorum morbum, omnemque infirmitatẽ curauerit. Nam illos non cõmouit uirga in ſerpentẽ conuerſa, nec manus dealbata, nec Nilus ſanguine perfuſus. hos uerò nõ flexerunt cæci uidentes, nec claudi ambulantes, nec mortui in uitã reuocati. atq; illi quidẽ ad uerſabantur Ioãnes & Mãbres, huic Anna & Caiphas. Ita non omnes commouent prodigia, ſed ſolos bona mente præditos, quorũ gratia Deus tanquàm ſapiens diſpenſator uirtutes fieri ſtatuit, non hominum uiribus ſed ſua uoluntate. quæ ideò dicimus, ne qui huiuſmo-

di

di charisſmata obtinuerunt; extollantur in eos, qui ea non acceperunt. Charisſmata dicimus, quæ in ſignis conſiſtunt, quoniam cæteroqui nullus eſt qui per Chriſtum in Deum crediderit, quin ſpirituale Chariſma acceperit; nam liberati multorum Deorum impietate, & credere in Deum Patrem per Chriſtum, Dei Chariſma cenſendum eſt. Item abiecto Iudaico uelo, credere Dei uoluntate eum, qui eſt ante ſæcula unigenitus, in extremo tẽpore ex Virgine ſine uiri concubitu natum, conuerſatumque ut hominem ſine peccato, omnéque legis iuſtitiam impleſſe, ac Dei permiſſione crucem ſubiiſſe contempto dedecore, cùm eſſet Dei uerbum; eundemque mortuum & ſepultum, ac tertia die ſuſcitatũ, poſtque reſurrectionem per quadraginta dies cum Apoſtolis fuiſſe, perfectaque omni diſpenſatione, in conſpectu ipſorum, ad Deum ac Patrem ſuum, à quo miſſus fuerat, ſublatum. Hæc qui credit, non ſimpliciter, nec temerè, ſed iudicio & ſententiæ firmitate Chariſma à Deo obtinet. Eodem modo, qui omni hæreſi eſt liberatus. Quare nemo ex iis, qui ſigna & prodigia faciunt, iudicet quenquam ex fidelibus, qui faciendi illa poteſtatem non eſt adeptus. Varia enim ſunt Dei dona, quæ ab ipſo per Chriſtum tribuuntur; ac tu quidem accepiſti hoc, ille aliud, uidelicet ſermonem ſapientiæ, uel ſcientiæ, uel facultatem ſpirituum ſeparandorum, uel prædictionem rerum futurarum, uel ſermonem ad docendum idoneum, uel patientiam, uel moderatam continentiam. Etenim Moſes homo Dei, cùm in Aegypto miracula ederet, non elatus eſt ſupra gentiles ſuos, nec cùm Deus uocaretur, cum proprio Propheta Aaron ſe iactabat. Et Ieſus Naue qui poſt Moſem populo præfuit, & ſi in bello contra Iebuſæos

buſæos eius uoluntate ſol ad Gabæon, luna ad uallem Aelon conſtitit, cùm dies ad uictoriam non ſufficeret; tamen non inſultauit aduerſus Phinees, neque Chaleb. Nec Samuel, qui tot admirabilia egerat, deſpexit Deo charum Dauid, quanquàm uterque Propheta erat, & unus Pontifex, alter uerò Rex. Cumque in Iſraele ſeptem millia uirorum eſſent, qui non incuruarent genu ante Baal, tamen ſolus Helias, & eius diſcipulus Heliſſæus reperti ſunt, qui miracula facerent. ſed neque Helias œconomum ſuum eluſit, qui cùm Deũ timeret, tamen ſigna non edebat; neque Heliſſæus ſuum diſcipulum, hoſtem expaueſcentem contempſit; neque ſapiens Daniel cùm ab ore leonum iterum eſſet ereptus; nec tres pueri cùm camino ignis eſſent liberati, reliquos generis ſui homines deſpexerunt. Sciebãt enim ſe non propriis uiribus, periculis liberatos, ſed Dei ope, miracula edidiſſe, & diſcrimina ſuperaſſe. Quare nemo ſe efferat ſupra fratrem, quamuis Propheta fuerit, & miraculorum effector: nam ſi cui ſemel conceſſum eſt, ut non amplius numeretur inter infideles, ſuperflua eſt ei reliqua omnis miraculorum facultas. nam ut quis pius ſit, ab amore proficiſcitur, ut miracula efficiat, ab auctoris poteſtate, quorum primum nos ipſos reſpicit, alterum operantem Deum, ob eas cauſas, quas antea diximus. Quare nec Rex contemnat Duces ſuos, nec Princeps eos, qui eius imperio parent. Nam ſi nulli ſint qui pareant, Principes ſunt ſuperflui; et ſi nulli ſint Duces, non poterit regnum conſiſtere. Sed nec Epiſcopus ſe extollat aduerſus Diaconum uel Presbyterum; neq; Presbyter aduerſus plebem: mutua enim coniunctione copulata eſt huius ſocietatis communio. Epiſcopi enim & Presbyteri, quo-

rundam ſunt ſacerdotes, & laici, quorundam ſunt lai ci. Atque eſſe quidem Chriſtianum, in noſtra ſitum eſt poteſtate: eſſe Apoſtolum, uel Epiſcopum, uel aliud quidpiam: non eſt in noſtra ſitum poteſtate, ſed in poteſtate Dei, qui largitur Chariſmata. Atque hæc quidem haſtenus dicta ſint propter eos, qui chariſmata uel dignitates acceperunt. Addimus autem illud ad ſermonem; qui Prophetæ munere utuntur, non eſſe omnes ſanctos, nec qui Dæmones eiiciunt, præditos eſſe omnes pietate. Etenim Balaam filius Beor uates, cùm eſſet impius, futura prædixit; item Caiphas, qui falſi nominis Pontifex erat. Multa etenim Diabolus unà cum ſuis Dæmonibus prædicit, nec tamen ideò ulla eſt illis pietatis ſcintilla: inſcitia enim ſunt oppreſſi propter uoluntariam prauitatem. Perſpicuum eſt igitur impios, quanuis Prophetarum officio fungantur, non deponere ob prophetiam, ſuam impietatem, nec eos, qui Dæmones expellunt, ſanctitatem acquirere, eo quòd illi cedunt. Fallunt enim ſe mutuò (ut ii qui ludos riſus cauſa exercent) atque eos, qui ipſis mentem adhibent, ad interitum perducunt. Neque uerò Rex impius, pro Rege habendus eſt, ſed Tyrannus: neque Epiſcopus imperitia aut nequitia cumulatus, eſt Epiſcopus, ſed falſo nomine gaudet, ut qui non à Deo, ſed ab hominibus conſtitutus ſit, ut Ananias,

Ier. 27. 28. & Samæas in Hieruſalem, & Sedecias, & Achias, qui

Achias è Achab in Ieremia. Babylone falſi Prophetæ fuerunt, ſed etiam, Balaam uates pœnas dedit cùm Iſraelem in Beelphegor peſſunderit. & Caiphas poſtea ſibi mortem conſciuit, & filii

Nu. 24. 25. Sceuæ cùm conarentur Dæmones eiicere, ab iis uulnerati, turpiter ſe in fugam dederunt. Reges quoque Iſ-

Act. 21. raelis & Iudæ ſecuti impietatem, uaria ſupplicia pertulerunt.

lerunt. Perſpicuum eſt igitur falſo nomine præditos Epiſcopos atque Presbyteros, diuinam ultionem non declinaturos. Dicetur enim ipſis, Et nunc uos ſacerdotes, qui uile facitis nomen meum, tradam uos in occiſionem, ut Sedeciam, & Achiam, quos in ſartaginem miſit Rex Babylonis, ut inquit Ieremias Propheta. Hæc uerò dicimus non ut ueras prophetias damnemus (ſcimus enim eas afflatu diuino inter ſanctos agitari) ſed ut glorioſorum audaciam comprimamus. illudque præterea addimus, Deum talibus hominibus gratiam auferre. Superbis enim Deus reſiſtit, humilibus autem dat gratiam. Silas & Agabus cùm noſtro tẽpore Prophetæ eſſent, non comparabant ſe cum Apoſtolis, neque fines ſuos tranſibãt, quanquàm Deo chariſſimi erant. Prophetarunt quoque olim Maria Moſis & Aaronis ſoror, & poſtea Debborra, & poſt has Olda & Iudith, una Ioſiæ, altera Darii tempore. Mater etiam Domini prophetauit & Eliſabeth eius cognata, & Anna. noſtro quoque tempore Philippi filiæ eodem ſunt functæ munere; ſed hæ aduerſus uiros ſuos ſuperbia inflatæ non ſunt, ſed intra proprios terminos conſtiterunt. Quare ſi inter nos quoque reperitur uir uel mulier, cui huiuſmodi gratia conceſſa ſit, humiles ſpiritus habeat, ut in eo ſit grata uoluntas Dei; Ad quem enim, inquit, reſpiciam, niſi ad humilem & quietum, & pauentem ſermones meos?

Mal. 1. — *Ier.* 29. — *Iſa.* 66.

De Ordinationibus. CAP. II.

IN principio orationis expoſuimus quæ ad chariſmata pertinebant, quæ quidem Deus propria uoluntate conceſſit hominibus, & quemadmodum morem

eorum refutauerit, qui uel falſa dixerunt, uel alieno ſpiritu ad prædicendum ſunt excitati, & quòd improbis hominibus ſæpe Deus prophetiam & miraculorum facultatem tribuit. nunc autem ad præcipuum eccleſiaſticæ deſcriptionis caput oratio properat, ut cùm uos, qui de Chriſti ſententia per nos Epiſcopi conſtituti eſtis, hanc à nobis diſpoſitionem didiceritis, omnia ſecundum tradita nobis mandata perficere poſſitis, ſcientes quòd qui nos audit, Chriſtũ audit, & qui Chriſtum audit, is Deum & Patrem ipſius audit, cui gloria in ſæcula Amen. Simul igitur congregati nos duodecim Domini Apoſtoli, has noſtras diuinas præcepimus institutiones de omni eccleſiaſtica forma, præſentibus unà nobiſcum electionis uaſe Paulo coapoſtolo noſtro, Iacobo Epiſcopo, atque reliquis Presbyteris, & ſeptem Diaconis. Primus igitur ego Petrus dico, Epiſcopum ordinari debere (ut ſuprà ſimul omnes conſtituimus) ex omni parte reprehenſione carentem, ab omni populo delectum, quo nominato & approbato, conueniens populus cum collegio Presbyterorum, & Epiſcopis, qui adſunt, in die dominico, præcipuus ex omnibus interroget Presbyteros, & plebem, an is ſit, quem petunt in Rectorem: quibus annuentibus, iterum interroget, num omnes teſtificentur eum dignum eſſe hac magna & illuſtri gubernatione; deinde an pietatem erga Deũ coluerit, erga homines iuſta ſeruauerit, domum ſuam rectè adminiſtrauerit; ſine reprehenſione uitam inſtituerit. Atque omnibus ſimul ex ueritate non ex coniectura teſtificantibus talem eum eſſe, ueluti coràm iudice Deo & Chriſto, præſente nimirum etiam Spiritu ſancto, atque omnibus ſanctis, & adminiſtratoriis ſpiritibus, tertiò iterum interrogentur, an uerè dignus ſit ſa-

cerdotio,

cerdotio, ut in ore duorum uel trium teſtium ſtet omne uerbum. iisque tertiò aſſentientibus, illum dignum eſſe, ab omnibus aſſenſus petatur, quem prompto animo præſtantes audiantur, ſilentioque imperato, unus ex primis Epiſcopis cum duobus aliis ſtans prope altare, reliquis Epiſcopis & Presbyteris ſecretò orantibus, Diaconis diuina Euangelia ſuper caput eius, qui ordinatur, aperta tenentibus, dicat conuerſus ad Deum,

Inuocatio ordinationis Epiſcoporum. CAP. III.

DOMINE Deus Omnipotens, qui ſolus es ingenitus, & à nullo dominaris, qui ſemper es, & exiſtis ante ſæcula; qui nullo indiges, & ſuperas omnem cauſam atque originem; qui ſolus es uerax, ſolus ſapiens, ſolus altiſſimus; qui natura es inuiſibilis; qui omnia noſti antequàm fiant; qui abſcondita ſcrutaris; qui es inacceſſibilis, & nullius imperio ſubditus: Deus & pater unigeniti filii tui Dei & Saluatoris noſtri, cunctorum opifex per ipſum, prouiſor, gubernator; pater miſericordiarum, & Deus omnis conſolationis; qui in altis habitas, & humilia reſpicis. Tu es qui dediſti leges Eccleſiæ per corpoream præſentiam Chriſti tui ſub teſtimonio Paracleti, per tuos Apoſtolos, qui & ipſi gratia tua aſtitimus Epiſcopi; qui à principio ad gubernationem populi tui ſacerdotes deſignaſti, Abel in primis, Seth, Enos, Enoch, Noe, Melchiſedech, Iob; qui inſtituiſti Abraam & reliquos Patriarchas cum fidelibus ſeruis tuis Moſe, Aarone, Eleazaro, Phinees; qui ex ipſis principes & ſacerdotes in arca teſtimonii conſtituiſti; qui Samuelem in ſacerdotem & prophetam elegiſti, qui ſanctuariũ tuum ſine miniſterio non

reliquiſti;

reliquiſti; qui in iis, quos elegiſti, glorificari uoluiſti; iidem quoque nunc interceſſione Chriſti tui infunde uirtutem Spiritus principalis, qui miniſtrat dilecto filio tuo Ieſu Chriſto, quem uoluntate tua donauit ſanctis Apoſtolis tuis. Da in nomine tuo ſcrutator cordiũ Deus huic ſeruo tuo, quem elegiſti Epiſcopum, paſcere ſanctum gregem tuum, & fungi Pontificatu tibi, ſine reprehenſione miniſtrantem die & nocte, & placantem faciem tuam, congregare numerum eorum, qui ſaluantur, & offerre tibi dona Eccleſiæ tuæ ſanctæ. Da ei Domine Omnipotens per Chriſtum tuum participationem ſancti Spiritus, ut habeat poteſtatem dimittendi peccata ſecundum mandatum tuum; dandi ſortes ſecundum præceptum tuum, ſoluẽdi omne uinculum, ſecundum poteſtatem, quam dediſti Apoſtolis, ut placeat tibi in manſuetudine & mundo corde, firmiter ac laudabiliter, offerendo tibi mundam & incruentã hoſtiam, quam per Chriſtum inſtituiſti myſterium noui Teſtamenti, in odorem ſuauitatis, per ſanctum filium tuum Ieſum Chriſtum, Deũ & Saluatorem noſtrum, per quem tibi gloria, honor & adoratio in ſancto Spiritu nunc & ſemper, & in ſæcula ſæculorum Amen.

Sermo de Catechumenis. CAP. IIII.

POSTQVA'M hæc erit precatus, reliqui Sacerdotes dicant Amen, & cum eis uniuerſus populus. & poſt orationem unus ex Epiſcopis tradat Euchariſtiam in manus ordinati, & ipſo mane collocetur à reliquis Epiſcopis in ſuo throno, omnibus eum oſculantibus oſculo in Domino. Poſt uerò lectionem legis & Prophetarum, Epiſtolarum noſtrarum, actuum, atque Euangelii,

lii, ordinatus ſalutet Eccleſiam iis uerbis, Gratia Domini Dei noſtri Ieſu Chriſti, & charitas, Dei Patris, & communicatio Spiritus ſancti, ſit cum omnibus uobis Amen, Et omnes reſpondeant, Et cum ſpiritu tuo. poſt hæc uerba alloquatur populum ſermonibus exhortatoriis.

Sermo Diaconi pro Catechumenis. CAP. V.

QVIBVS abſolutis, Dico ego Andreas frater Petri, omnibus conſurgentibus, Diaconus aſcendens altum aliquem locum pronunciet, NE QVIS AVDITORVM, NE QVIS INFIDELIVM. Siletióq; facto dicat, CATECHVMENI ORATE. Et omnes fideles orent attento animo dicentes, Domine miſerere. Diaconus pro ipſis oret dicens, Pro Catechumenis omnes Deum oremus, ut bonus & benignus Dominus clementer exaudiat obſecrationes & preces ipſorum, & recipiens eorum ſupplicationes, tribuat eis auxilium, & concedat petitiones cordis ipſorum ad utilitatem, reuelet eis Euangelium Chriſti ſui, illuminet eos, & inſtituat diſciplina cognitionis Dei, doceat ipſos mandata, & iudicia ſua, inſerat in animam eorum caſtum & ſalutarem timorem ſuum, aperiat aures cordis ipſorum ut meditentur in lege ſua die ac nocte, confirmet eos in pietate, uniat, & connumeret in ſancto ouili ſuo, dignos faciens lauacro regenerationis ueſte immortalitatis, uera uita, liberet eos ab omni impietate, & ne det locum inimico aduerſus eos, mundet eos ab omni inquinatione carnis, & ſpiritus inhabitet in eis, & inambulet per Chriſtum ſuum, benedicat introitus & exitus eorum, & dirigat uias eorum in

in bonum. Etiam pro eis intentè oremus, ut remiſſionem delictorum conſecuti per baptiſmum, ſanctis myſteriis digni fiant in manſione ſanctorum. Erigite uos Catechumeni, & petite pacem Dei per Chriſtum ſuũ, diem pacificum & ſine peccato, itemque omne tempus uitæ ueſtræ, Chriſtianos præſides ueſtros, propitium & benignum Deum delictorum remiſſionem; ipſi ſoli ingenito Deo per Chriſtum ſuum uoſmet commendate: Inclinamini, & benedictionem accipite. In iis ſingulis, quæ loquitur Diaconus, populus, ut prædiximus, dicat, Domine miſerere. & in primis pueruli. Inclinantibus autem ipſis capita, benedicat iis ordinatus Epiſcopus benedictione huiuſmodi,

Benedictio Epiſcopi ſuper Catechumenos. CAP. VI.

DEVS Omnipotens, ingenite, inacceſſibilis, qui es ſolus uerus Deus, Deus & pater Chriſti unigeniti filii tui, Deus Paracleti & cunctorum dominus, qui per Chriſtum diſcipulos conſtituiſti doctores ad docendum pietatem, ipſe nunc reſpice ſuper Catechumenos Euangelii Chriſti tui, & da eis cor nouum, & ſpiritum rectum innoua in uiſceribus eorum, ad cognoſcendam & faciendam uoluntatem tuam in corde pleno, & uolenti animo, dignos fac eos ſancto baptiſmo, & aggrega eos Eccleſiæ tuæ ſanctæ, & participes fac ſanctorum myſteriorum per Chriſtum Ieſum, qui eſt ſpes noſtra, quique pro nobis mortuus eſt, per quem tibi gloria & adoratio in Spiritu ſancto in ſæcula
Amen.

Sermo

Sermo Diaconi pro Energumenis. CAP. VII.

POST hæc Diaconus dicat, Ite Catechumeni in pace. qui, poſtquàm ii exiuerunt, dicat. Orate Energumeni, hoc eſt uexati ab immundis ſpiritibus. Intentè omnes pro ipſis orate, ut benignus Deus per Chriſtum increpet immundos, & nequam ſpiritus, & eripiat ſeruos ſuos ab imperio inimici. qui increpauit legionem dæmonum & principem malorum diabolum: ipſe nunc increpet pietatis rebelles & liberet figmenta ſua à uexatione ipſius, & purget ea, quæ ingenti ſapientia condidit. Etiam intentè oremus. Salua & excita illos Deus in uirtute tua, Inclinate uos Energumeni, ut benedictionem accipiatis. Et Epiſcopus oret dicens,

Oratio pro Energumenis. CAP. VIII.

QVI fortem armatum ligaſti, & omnia uaſa eius diripuiſti; qui dediſti nobis poteſtatem ambulandi ſuper ſerpentes, & ſcorpiones, & ſuper omnem uirtutem inimici; qui homicidam ſerpentem ligatum tradidiſti nobis, tanquàm paſſerem puerulis, quem cuncta pauent & horrent à facie uirtutis tuæ; qui eum deieciſti ſicut fulgur à cœlo in terram, non lapſu loca- *Luc.* 10.
li, ſed ab honore in ignominiam, ob uoluntariam nequitiam; cuius aſpectus ſiccat abyſſos; & minæ lique- *Iob* 8.
faciunt montes, & ueritas Domini manet in æternum; quem laudant infantes, & lactentes benedicunt; quē celebrant, & adorant Angeli; qui aſpicit ſuper terram, *Pſal.* 10-
& facit eam tremere; qui tangit montes & fumigant;

Nahú.1. qui minatur Mari & ſiccat illud, & omnia flumina deſerta facit: cuius nubes puluis pedum eius; qui ambu
Iob.9. lat ſuper Mare, ſicut ſuper pauimentum. Vnigenite Deus magni patris fili increpa ſpiritus nequam, & libera opera manuum tuarum ab alieni ſpiritus uexatione; quoniam tibi gloria, honor & adoratio, & per te tuo patri in ſancto Spiritu in ſæcula Amen.

Sermo Diaconi pro illuminandis. CAP. IX.

DIACONVS dicat, Ite Energumeni, & poſtea dicat, Orate qui illuminamini. Intentè omnes fideles pro ipſis oremus, ut Dominus dignos illos reddat ut in Chriſti mortem initiati reſurgant unà cum illo, & conſortes faciat eos regni ipſius, & participes myſteriorum eius; uniat & conſcribat in numero eorum, qui ſalui fiunt in ſancta eius Eccleſia. Salua & ſuſcita illos in tua gratia. Conſignati Deo per Chriſtum eius, inclinantes ſe benedicantur ab Epiſcopo hac benedictione,

Oratio tertia ſuper illuminandos. CAP. X.

QVI per ſanctos Prophetas prædixiſti iis, qui initiantur, lauamini, mundi eſtote. & per Chriſtum inſtituiſti ſpiritualem regenerationem, idem nūc reſpice ſuper eos, qui baptizantur & benedic, & ſanctifica eos, & præpara dignos fieri tuo dono ſpiritali, & uera adoptione filiorum ad conſequendum ſpiritalia tua myſteria in numero eorum, qui ſaluantur per Chriſtum Saluatorem noſtrum, per quem tibi gloria, honor, & adoratio in ſancto Spiritu in ſæcula Amen.

Sermo

Sermo Diaconi pro pœnitentibus. CAP. XI.

ET dicat Diaconus, Diſcedite illuminandi, & poſt hoc pronunciet, Orate pœnitentes intentè omnes. Pro pœnitentibus fratribus rogemus, ut miſericors Deus oſtendat illis uiam pœnitentiæ; recipiat reſipiſcentiam & confeſſionem ipſorum, & conterat citò Satanam ſub pedibus eorum, & redimat eos à laqueis diaboli, & à fraude dæmonum, & eripiat eos ab omni uerbo nephario, ab omni opere illicito, & amore prauo; & condonet eis peccata uoluntaria, & inuoluntaria, & deleat chirographum ipſorum, & conſcribat eos in libro uitæ, expiet eos ab omni piaculo carnis & ſpiritus, & uniat eos, reducens ad ſanctum ſuum ouile, quoniam ipſe cognoſcit figmentum noſtrum; quoniam quis gloriabitur ſe caſtum habere cor? uel quis confidet ſe mundum eſſe à peccato? Omnes enim ſumus pœnæ obnoxii. Etiam pro ipſis intentius oremus, quoniam gaudium fit in cœlo ſuper uno peccatore pœnitentiam agente, ut declinantes omnem actionem malam, amplectantur omnia opera bona, ut benignus Deus citò eorum obſecrationibus placatus, reſtituat eis lætitiam ſalutaris, & ſpiritu principali confirmet eos, ne amplius prohibeantur communionem habere ſanctorum ſacrorum ipſius, & participes fieri diuinorum myſteriorum, ut digni reperti adoptionis filiorum, uitam æternam conſequantur.
Etiam omnes intentè pro eis dicamus, Domine miſerere.

Impoſitio manuum pro pœnitentibus. CAP. XII.

SALVA eos Deus, & ſuſcita miſericordia tua. Suſcitati Deo per Chriſtũ inclinate uos, & benedicimini.

Epiſcopus ita oret.

OMNIPOTENS æterne Deus, cunctorum Domine, creator & gubernator uniuerſi, qui hominem in Mundi ornatum poſuiſti per Chriſtum, & dediſti ei legem naturalem & ſcriptam, ut uiuendi normam haberet, uti rationis compos; & ſi in aliquo peccaret fundamentum pœnitentiæ tradidiſti ei bonitatem tuam; reſpice ſuper inclinãtes tibi colla animæ & corporis, quoniam tu non uis mortem peccatoris, ſed pœnitentiã, ut reuertatur à uia ſua mala & uiuat: qui Nineuitarum
1.Tim.2 pœnitentiam admiſiſti, qui uis omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitionem ueritatis uenire; qui filium, qui ſuas facultates luxurioſè conſumpſerat, paterno affectu recepiſti per pœnitentiam, recipe nunc quoq; ſupplicantium tibi pœnitentiam? quoniam non eſt qui nõ peccet in te. Si enim iniquitates obſeruaueris Domine, Domine quis ſuſtinebit; quoniã apud te eſt redẽptio, & reduc eos in ſanctam tuam Eccleſiam, reſtituta illis priori dignitate & honore per Chriſtum Deum & Saluatorem noſtrum, per quem tibi gloria & adoratio in ſancto Spiritu in ſæcula Amen. Et Diaconus dicat, Diſcedite pœnitentes. & addat, Nullus ex prohibitis accedat. fideles flectamus genua, rogemus Deum per Chriſtum eius, omnes intentè Deum per Chriſtum inuocemus.

Allocutio

Allocutio Diaconi pro fidelibus. CAP. XIII.

PRO pace,& pro tranquillitate Mundi & ſanctarum Ecclesiarum oremus,ut cunctorum Deus ſuam æternam & firmam pacem nobis concedat, ut in ſtabilitate uirtutis ſecundum pietatem perſeuerantes nos cuſtodiat. Pro ſancta Catholica, & Apoſtolica Eccleſia diffuſa à finibus uſque in fines,oremus, ut Dominus immobilem & tranquillam eam cuſtodiat, atque conſeruet uſque ad conſummationem ſæculi fundatam ſupra firmam petram. Et pro ſancta paræcia huius loci oremus, ut concedat nobis cunctorum Dominus cœleſtẽ eius ſpem perfectè perſequi, & ei debitam orationis ſeruitutem ſine intermiſſione impendere. Pro omni Epiſcopatu,qui eſt ſub Cœlo rectè tractantiũ uerbum ueritatis orate. Et pro Epiſcopo noſtro Iacobo, & paræciis ipſius orate. Pro Epiſcopo noſtro Clemente & paræciis ipſius orate. Pro Epiſcopo noſtro Euodio & paræciis ipſius orate,ut miſericordiam Deus cõcedat ſuis Eccleſiis, eos eſſe ſaluos, honorabiles, longæui temporis, uenerabilemq́ue ipſorum ſenectutem faciat in pietate & iuſtitia. Et pro Presbyteris noſtris orate, ut Dominus eripiat eos ab omni re incommoda & mala, ſaluum & honorabile presbyterium eis præbeat. Pro omni in Chriſto Diaconatu & miniſtratu orate, ut Dominus inculpabilem Diaconiam eis præbeat. Pro Lectoribus, Cantoribus, Virginibus, Viduis, Orphanis orate; pro matrimonio copulatis, & liberis operam dantibus orate, ut Dominus omnium ſuorum miſereatur. Pro Eunuchis ſanctè ambulantibus orate. Pro continenter & caſtè uiuentibus orate. Pro afferentibus fructus ſanctæ Eccleſiæ, & faciẽtibus pauperibus eleemoſynam

nem uerbi dediſti nobis in agnitionem gloriæ tuæ, & nominis tui, quod manifeſtauit nobis in comprehenſionem; ipſe quoque nunc reſpice per eum ſuper hunc gregem tuum, & libera eum omni ignorantia & opere malo, & da eum timore timere te, & dilectione te diligere & ire à facie gloriæ tuæ. Benignus & propitius eſto in precibus ipſorum, & conſerua eos immobiles, culpa carentes, criminis expertes, ut ſint ſancti corpore & anima, non habentes maculam, neque rugam, neque aliquid huiuſmodi, ſed ſint perfecti, & nullus inter ipſos ſit mancus uel imperfectus. Adiutor, potens, perſonarum non acceptor, ſuccurre huic populo tuo, quem redemiſti precioſo ſanguine Chriſti tui, defenſor, auxiliator, diſpenſator, cuſtos, murus fortiſſimus, ſepes, ſecuritas, quoniam de manu tua nemo poteſt eripere: nam non eſt ſicut tu Deus alter, quoniam in te ſuſtinemur. Sanctifica eos in ueritate, quoniam uerbum tuum ueritas eſt, qui nullius gratiam reſpicis, falſis rationibus non deciperis, libera eos ab omni morbo, & ab omni infirmitate, ab omni peccato, ab omni dolo & fraude; à timore inimici; à ſagitta uolante in die; à negocio perambulante in tenebris, & dignos fac eos uita æterna, quæ eſt in Chriſto tuo, filio tuo unigenito, Deo & Saluatore noſtro, per quem tibi gloria & honor in ſancto Spiritu nunc, & ſemper, & in ſæcula ſæculorum Amen.

Apparatus ad myſticum ſacrificium. CAP. XV.

POST hoc Diaconus dicat, Attendamus. Et Epiſcopus ſalutet Eccleſiam, & dicat, Pax Dei cum omnibus uobis. Et populus reſpondeat, Et cum ſpiritu

tuo.

tuo. Et Diaconus dicat, Salutate uos inuicem in oſculo ſancto, & ſalutent Clerici Epiſcopum, & uiri laici laicos, & mulieres ſalutent mulieres. Pueri ſtent ad ſuggeſtum, & alius Diaconus præſit eis ne obſtrepant. Et alii Diaconi deambulent & uideant uiros & mulieres, ne tumultus aliquis excitetur, & ne quis murmuret, ne'ue conniueat, uel nutet. Diaconi uerò maneát ad portam uirorum, Hypodiaconi ad portam mulierum, ne ullus exeat, ne'ue porta aperiatur, etiam ſi fidelis fuerit tempore oblationis. Vnus Hypodiaconus det aquam manibus ſacerdotum in ſignum puritatis animarum Deo repoſitarum.

Dico ego Iacobus frater Ioannis Zebedæi, ut ſtatim Diaconus dicat, Nullus Catechumenus, Nullus Auditor, Nullus infidelis, Nullus hæreticus. Qui primam orationem perfeciſtis diſcedite. Pueros recipite matres. Ne quis contra aliquem, Ne quis in hipocriſi. Erecti ad Dominum cum timore & tremore manentes ſinamus offerri. Quibus peractis Diaconi afferant dona Epiſcopo ad altare, et Presbyteri à dextris, & à ſiniſtris aſſiſtant ueluti diſcipuli aſſiſtentes magiſtro. Duo Diaconi ex utraque parte altaris teneant flabellum confectum ex tenuibus membranis, uel ex pauonum pennis, uel ex uelo, quibus leniter abigant præteruolantes beſtiolas, ne in pocula incidant.

Gratiarum actio ante conſecrationem. CAP. XVI.

ORANS igitur per ſe Pontifex unà cum ſacerdotibus, induenſque ueſtem ſplendidam, & ſtans ad altare, Trophæo crucis ſe conſignans in fronte, dicat, Gratia Omnipotentis Dei, & Charitas Domini noſtri

Ieſu

Ieſu Chriſti, & communicatio Spiritus ſancti ſit cum omnibus uobis. & omnes una uoce reſpondeant, Et cum ſpiritu tuo. Et Pontifex dicat, Surſum mentem. omnes reſpondeant, Habemus ad Dominum. Et Pontifex, Gratias agamus Domino. & omnes reſpondeāt, Dignum, & iuſtum eſt. Pontifex dicat. Verè dignum & iuſtum eſt ante omnia laudare te uerum Deum, qui es ante res generatas, ex quo omnis paternitas in cœlo, & in terra nominatur, qui ſolus es ingenitus ſine principio, non agnoſcens alicuius imperium, aut dominium, nullius indigens, omnis boni dator, extra omnem cauſam, generationemque poſitus, ſemper in eodem ſtatu conſiſtens, ex quo omnia, quaſi ex quodam fonte in rerum naturam proceſſerunt. Tu enim es notitia carens principio, æterna uiſio, ingenitus auditus, ſapientia increata, primus natura, lex eſſendi, extra omnem numerum conſtitutus, omnia de nihilo producens per unigenitum filium tuum, ipſum uerò ante omnia ſæcula genuiſti uoluntate, uirtute, & bonitate immediatè filium, unigenitum uerbum, Deū, ſapientiam uiuentem, primogenitum omnis creaturæ, Angelum magni conſilii tui, Pontificem tuum, Regem, & dominum omnis intellectiuæ & ſenſitiuæ naturæ, qui eſt ante omnia, per quem omnia. Tu enim æterne Deus per ipſum cuncta feciſti, & per ipſum cōuenienti prouidentia cuncta gubernas, per quem enim conceſſiſti ut res eſſent, per eundem feciſti ut benè eſſent, Deus & Pater unigeniti filii tui, qui per ipſum ante omnia feciſti Cherubin & Seraphin, ſæcula & exercitus, uirtutes, & poteſtates, Archangelos, & Angelos, & poſt hæc omnia, feciſti hunc Mundum uiſibilem, & omnia, quæ in eo ſunt. Tu enim es, qui cœ

lum ut fornicem ſtatuiſti; & ut pellem extendiſti, & terræ molem nullo adminiculo ſtabiliuiſti, ſola uoluntate tua; qui conſtituiſti firmamentum, noctem & diē paraſti, qui ex theſauris protuliſti lucem, & eius receſſu induxiſti noctem ad requietem animantium, quæ mouentur in Mundo; qui Solem diſpoſuiſti in poteſtatem diei, & lunam in poteſtatem noctis: qui ſtellarum ornatu cœlum diſtinxiſti in laudem maieſtatis tuæ: qui feciſti aquam in potum & munditiem, aerem uitalem ad ducendum ſpiritum uocemque formandam, per linguam percutientem aerem: auditum auxilio ipſius, ut apprehenderet ſonos, & exciperet delatas ſibi per aerem uoces; qui feciſti ignem ad depellendas tenebras, & ad explendam neceſſitatem, ſimulque ut ab eo calefieremus, & illuſtraremur; qui immenſum Mare à terra ſegregaſti, & illud nauigabile effeciſti, hanc pedibus peruiam; illud etiam animantibus puſillis atque magnis auxiſti; hanc manſuetis atque agreſtibus referſiſti, plantarum uarietate ornaſti, herbis decoraſti, floribus diſtinxiſti, ſeminibus ditaſti. qui conſtituiſti Abyſſum, & uaſto hiatu eam comprehendiſti, ſalſarum aquarum cumulatis æquoribus, & eam tenuiſſimæ arenæ terminis concluſiſti: qui Mare modò uentis in montium altitudinem extollis, modò in planiciem exæquas, & modò agitas tempeſtate, modò ſedas tranquillitate, ut ad nauigiorum curſus ſit idoneum: qui creatum per Chriſtum à te Mundum cinxiſti fluminibus, alluiſti torrentibus, fontibusque perennibus irrigaſti, montibus circundediſti, in firmiſſimam terræ ſtabilitatem; referſiſti enim Mundum & ornaſti ſuauiſſimis plantis, & ad medicinam aptiſſimis, multis ac uariis animantibus robuſtis atque infirmis,

ad

ad eſum, atque ad laborem idoneis, cicuribus, atque feris, ſerpentum ſibilis, & diuerſorum alitum cantibus, annorum recurrentibus circulis, menſium atque dierum numeroſa multitudine: Solſtitiorum uiciſſitudine, nubium imbriferarum tempeſtatibus, ad fructuum maturitatem, & animantium conſeruationem, ſtationemque uentorum flantium ad imperium tuum, ad plantarum quoque atque herbarum multitudinem: ac non ſolùm Mundum creaſti, ſed etiam Mundi ciuem hominem condidiſti; Mundi ornatum eum faciens. Dixiſti enim Sapientiæ tuæ, Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, & imperet piſcibus Maris, & uolatilibus cœli: ideoque compoſuiſti eum ex anima immortali & corpore diſſolutioni obnoxio. Illa de nihilo creata, hoc ex quatuor elementis conflato, & dediſti ei per animam rationalem, intelligentiam, pietatis & impietatis iudicium, iuſti & iniuſti obſeruationem; per corpus quinque ſenſus motum quo progreditur. Tu enim Deus Omnipotẽs per Chriſtum Paradiſum in ædem ad Orientẽ plantaſti, & uariis plantis ad cibum aptis ornaſti; & in eum quaſi in lautam domum hominem introduxiſti, quem cùm conderes, legem dediſti ei naturalem, ut intus incluſa, & apud ſe haberet ſemina diuinæ cognitionis. Nam cùm illum in Paradiſum delitiarum induxiſti, omnia ei permiſiſti ut perciperet, unum autem ſolum guſtare prohibuiſti, ſpe maiorum rerum, ſcilicet ut ſi mandatum ſeruaſſet, mercedem eius, immortalitatem reportaret; ſed cùm mandatum contempſiſſet, & prohibitũ fructũ guſtaſſet, fraude ſerpentis, & conſilio mulieris, meritò illũ eieciſti Paradiſo. ſed bonitate tua nõ permiſiſti ut penitus periret (tuum.n. erat opus) ſed

ſubiecta ei creatura conceſſiſti, ut ſudore ac labore ui-ctum ſibi quæreret, te omnia ferente, augente, ac maturante. Cumque iureiurando ei breuis temporis ſoporem dederis, illum ad nouam generationem reuocaſti; ſoluto mortis termino, uitam ex reſurrectione promiſiſti; non ſolumque id præſtitiſti, ſed etiam poſteros ſuos in infinitam multitudinem propagaſti; obſequentes tibi glorificaſti, rebelles ſuppliciis affeciſti; atque Abelis quidem ſancti ſacrificium accepiſti. Cain fratris interfectoris munus tanquàm ſcelerati hominis reieciſti. Præterea Seth & Enos recepiſti, & Enoch tranſtuliſti. Tu enim opifex es hominum, uitæ præbitor, inopiæ expletor, legum dator, eas ſeruantium remunerator, uiolantium ultor; qui magnum diluuium induxiſti Mundo propter multitudinem impiorum, & iuſtum Noe eripuiſti à diluuio, in arca, cum octo animis, ut eſſet finis præteritorum, & principium eorum, qui erant in futura ſucceſſione naſcituri; qui formidandum ignem quinque Sodomenis urbibus immiſiſti, & terram fructiferam in ſalſuginem poſuiſti, à malitia inhabitantiũ in ea; & ſanctum Lot incendio liberaſti. Tu es, qui Abraam maiorum ſuorum impietate liberaſti, & Mundi hæredem feciſti, & ei Chriſtum tuum oſtendiſti; qui Melchiſedech Pontificem ſeruitutis tuæ conſtituiſti, patientiſſimum ſeruum tuum Iob uictorem ſerpentis auctoris malorum, declaraſti, qui Iſaac filium promiſſionis feciſti. Iacob patrem duodecim filiorum, eiuſque poſteros in numeroſam ſobolem propagaſti, illum uerò cum ſeptuaginta animis in Aegyptum introduxiſti. Tu Domine Ioſephum non neglexiſti, ſed præmiũ ſuæ temperantiæ ei conceſſiſti ut Aegyptiis imperaret. Tu Domine Hebræos ab Aegyptiis uexatos non neglexi-

ſti, ut promiſſa patribus ſuis ſeruares. Cumque homines naturæ legem labefactarent, & creaturam aliquando fortuitam ducerent, aliquando pluſquàm oporteret in honore haberent, & eam tibi Deo æquarent, non permiſiſti illos errare, ſed excitato ſancto ſeruo tuo Moſe, per eum, in ſubſidium naturalis, ſcriptam legem dediſti, & creaturam oſtendiſti tuũ opus eſſe, Deorumq; multitudinem exterminaſti. Aaaron, et poſteros ſacerdotali honore decoraſti, Hebræos peccantes puniuiſti, reſipiſcentes recepiſti, Aegyptios decem plagis es ultus, diuiſo Mari Iſraelitas traduxiſti, perſequentes Aegyptios demerſos interemiſti, ligno aquam amaram, dulcem feciſti; è dura petra aquam eduxiſti, de Cœlo manna dediſti, atque ex aere ortygometram in cibum, columnam igneam nocte ad illuſtrandum, & die columnam nubis ad opacandum ſtatuiſti, Ieſum imperatorem delegiſti, ſeptem nationes Cananæorum, eius opera expugnaſti, Iordanem aperuiſti, flumina Ethan ſiccaſti, muros ſine machinis, ſineque hominum manu diruiſti. Pro omnibus tibi gloria Domine Omnipotẽs. Te adorant infiniti exercitus Angelorum, Archangelorum, Thronorum, Dominationum, Principatuum, Poteſtatum, Virtutum, Exercituum æternorum, Cherubina, & ſex alas habentia, Seraphina, duabus uelantia pedes, duabus capita, duabus uolantia, & dicentia unà cum millibus millium Archangelorum, & cum millenis millium Angelorum inceſſabili uoce clamantium.

Et omnis populus ſimul dicat,

SANCTVS, Sanctus, Sanctus, Dominus Sabaoth: Plenum eſt cœlum & terra gloria tua, Benedictus in ſæcula Amen.

Et Pontifex deinde dicat,

CAP. XVIII.

SANCTVS enim es,& in omnibus ſanctus altiſſimus, & ſuperexaltatus in ſæcula. Sanctus & unigenitus filius tuus Dominus noſter & Deus Ieſus Chriſtus, qui in omnibus miniſtrauit tibi Deo ipſius & Patri, in uario opificio creaturarum & in earum conuenienti prouidentia. Nõ permiſit genus humanum perire, ſed poſt naturalẽ legem, poſt legis ſcriptæ admonitionem, poſt propheticas increpationes, poſt Angelorũ tutelas, uiolantibus naturalem legem hominibus, unà cum ſcripta, obliterataque memoria diluuii, incendii, plagarum Aegyptiacarum, cædis Paleſtinorum, imminenteque omnium interitu, decreuit uoluntate tua, qui hominem condiderat fieri homo, qui legiſlator erat, ſubiici legibus, qui Pontifex erat, uictima fieri, paſtor, effici ouis. Teque Deum ſuum ac Patrem placauit & conciliauit Mundo, atque inſtanti ira omnes liberauit, natus de Virgine, natus in carne, Deus, uerbum, Filius dilectus, primogenitus omnis creaturæ, ſecũdũ de eo prædictas prophetias, ex ſemine Dauid & Abraã; de tribu Iudæ, & conceptus eſt in utero Virginis formator omnium, qui naſcuntur; atque incarnatus eſt is, qui carnis eſt expers, in tempore natus qui ab æterno eſt genitus, piè conuerſatus eſt, & ſanctis legibus inſtituit, omnem morbum, atque infirmitatem expulit, ſigna ac prodigia in populo fecit, cibum, potum, ſomnũ cœpit is, qui omnes cibo indigẽtes alit, & replet omne animal benedictione: manifeſtauit nomen tuũ iis, qui id ignorabant: ignorantiam fugauit, pietatẽ excitauit, uoluntatem tuam expleuit; opus, quod dederas illi conſummauit. Quæ omnia cùm perfeciſſet impiorum

piorum manibus comprehenſus,ſacerdotum atque Pō tificum falſi nominis,populique ipſius iniqui, & malitia laborātis traditione, multa paſſus eſt ab ipſis, omnemque ſuſtinuit ignominiam tua permiſſione. Traditus eſt Pilato Præſidi, ac iudicatus is, qui iudex erat, condemnatus eſt aliorum Saluator, crucifixus, qui eſt impaſſibilis; mortuus, natura immortalis; ſepultus, omnium uiuificator, ut paſſione & morte liberaret eos, propter quos uenerat, & uincula Diaboli diſrumperet, hominesque ab eius fraudibus eriperet. Et reſurrexit à mortuis tertia die, & per quadraginta dies uerſatus cum diſcipulis, receptus eſt in cœlum, & ſedet ad dexteram Dei & Patris ſui.

Memores igitur eorum, quæ propter nos eſt paſſus, gratias agimus tibi Deus Omnipotens non quantum debemus, ſed quantum poſſumus. Et ordinationem eius implemus. Nam in qua nocte tradebatur, accipiens panem in ſanctas & immaculatas manus, & ſuſpiciens in te Deum ſuum & patrem, frangensque dedit diſcipulis dicens, Hoc myſterium noui Teſtamenti, accipite, ex eo comedite, hoc eſt corpus meum, quod pro multis frangitur in remiſſionem peccatorum. Similiter & calicem miſcens ex uino & aqua, & ſanctificans tradidit eis dicens, Bibite ex eo omnes, hic eſt ſanguis meus, qui pro multis effunditur in remiſſionē peccatorum; hoc facite in meam commemorationem. Quotieſcunque enim comederitis panem hunc, & biberitis calicem hunc, mortem meam annunciabitis donec ueniam. Memores igitur paſſionis eius & mortis, nec non ex mortuis reſurrectionis, atque in Cœlos aſcenſionis, & futuri eius ſecundi aduentus, in quo ueniet cum gloria & uirtute iudicare uiuos, & mortuos,

&

& reddere unicuique ſecundum opera ſua: offerimus tibi Regi & Deo ſecundum ipſius ordinationem panem hūc & calicem hunc, gratias tibi agentes eo quòd nos dignos feciſti aſſiſtere in conſpectu tuo & fungi ſacerdotio tibi. Rogamuſque te, ut benignè aſpicere digneris ſuper hæc dona propoſita in conſpectu tuo, tu qui nullo indiges Deus, & complaceas tibi in ipſis in honorem Chriſti tui, & mittas ſanctum Spiritum tuum ſuper hoc ſacrificium, teſtem paſſionum Domini Ieſu, ut oſtendat hunc panem corpus Chriſti tui, & hunc calicem ſanguinem Chriſti tui, ut qui eum percipiunt, confirmentur in pietate, & remiſſionem peccatorum conſequantur, diabolo & errore eius liberentur, Spiritu ſancto repleantur, Chriſto tuo digni efficiantur, uitam æternam adipiſcantur, te eis reconciliato Domine Omnipotens.

Myſtica oratio. CAP. XVIII.

ETIAM rogamus te Domine pro ſancta tua Eccleſia, quæ eſt à finibus uſque ad fines, quam acquiſiuiſti precioſo ſanguine Chriſti tui, ut eam quietam & tranquillam conſerues uſque ad conſummationem ſæculi. Et pro omni Epiſcopatu rectè tractante uerbū Veritatis, etiam imploramus te, & pro mei offerentis tibi tenuitate, proque omni presbyterio, pro Diaconis atque omni clero, ut omnes à te edoctos Spiritu ſancto repleas. Etiam rogamus te Domine pro Rege, & pro iis, qui ſunt in ſublimitate conſtituti, proque omni exercitu, ut per illos pacificè uiuamus, ut in quiete & concordia perſeuerantes, per omne tempus uitæ noſtræ glorificemus te per Ieſum Chriſtum, qui eſt

ſpes-

ſpes noſtra. Etiam offerimus tibi pro omnibus, qui à ſæculo placuerunt tibi, ſanctis, Patriarchis, Prophetis, iuſtis Apoſtolis, Martyribus, Confeſſoribus, Epiſcopis, Presbyteris, Diaconis, Hypodiaconis, Lectoribus, Cantoribus, Virginibus, Viduis, laicis atque omnibus, quorum tu cognouiſti nomina.

Etiam offerimus tibi pro populo hoc, ut facias eũ in laudẽ Chriſti tui regale ſacerdotium, gentem ſanctam; pro Virginibus, & caſtitatem ſeruantibus; pro Viduis Eccleſiæ; pro copulatis honorabilibus nuptiis, & filios procreantibus; pro infantibus populi tui, ut neminem noſtrum reiicias. Etiam rogamus pro hac ciuitate, & habitantibus in ea; pro laborantibus infirmitate, & pro acerbam ſeruitutem ſeruientibus; pro relegatis, & publicationem bonorum perpeſſis; pro nauigantibus, & pro peregrè proficiſcentibus, ut ſis auxiliator, omnium adiutor & opitulator. Etiam oramus te pro iis, qui nos odio habent & perſequũtur nos propter nomen tuum; pro iis, qui extra ſunt, & uerſantur in errore, ut reducas eos in bonum, & furorem eorum mitiges. Etiam rogamus te pro Catechumenis Eccleſiæ, & pro uexatis ab aduerſario, & pro fratribus noſtris pœnitentibus, ut illos in fide perficias, alios à uexatione mali eripias, horum pœnitentiam recipias, & indulgeas illis atque nobis delicta noſtra. Etiam offerimus tibi pro aeris ſalubritate, & fructuum fertilitate, ut abundè bona tua percipientes, te aſſiduè laudemus, qui das eſcam omni carni. Etiam rogamus te pro iis, qui iuſta cauſa impediti abſunt, ut omnes nos in pietate cuſtoditos congreges in Regnum Chriſti tui, Dei omnis ſenſitiuæ, & intellectualis naturæ,

KK &

& Regis noſtri, ſtabiles in bono, inculpabiles, crimine carentes, quoniam tibi omnis gloria, cultus, gratiarum actio, honor & adoratio Patri & Filio, & ſancto Spiritui & nunc & ſemper & in infinita ſæcula ſæculorum. Et omnis populus dicat, Amen. Et Epiſcopus dicat, Pax Dei ſit cum omnibus uobis. Et omnis populus dicat, Et cum ſpiritu tuo.

Et Diaconus iterum pronunciet,

CAPVT. XIX.

ETIAM rogemus Deum per Chriſtum ſuum. Pro dono oblato Domino Deo oremus, Vt bonus Deus ſuſcipiat illud intercedēte Chriſto ipſius, in cœleſte altare ſuum in odorē ſuauitatis. Pro hac Eccleſia, & pro populo rogemus, Pro omni Epiſcopatu; pro omni presbyterio; pro oī in Chriſto diaconia, & miniſterio, pro uniuerſo Eccleſiæ cætu rogemus, ut Dominus oēs conſeruet atque cuſtodiat. Pro Regibus, & pro iis, qui ſunt in ſublimitate cōſtituti oremus, ut in pace per ipſos uiuamus, ut quietam & tranquillam uitam agamus in omni pietate ac ſanctitate; ſanctorum Martyrum memoriam colamus, ut digni efficiamur certaminis ipſorum. Pro iis, qui in fide quieuerunt, oremus. Pro ſalubritate aeris, & fructuum maturitate rogemus. Pro nuper illuminatis oremus, ut omnes in fide confirmentur. Excita nos Deus in gratia tua. Excitati, nos ipſos Deo per Chriſtum eius commendemus.

Et Epiſcopus dicat,

142

CAP. XX.

DEvs magnus, & magni nominis, magnus conſilio &, operibus potens, Deus & pater ſancti pueri tui Ieſu Saluatoris noſtri, reſpice ſuper nos, & ſuper hoc ouile tuum, quod per ipſum elegiſti in gloriã nominis tui, & ſanctificato corpore noſtro, & anima dignos nos fac, ut purgati omni inquinatione carnis ac ſpiritus, propoſita bona conſequamur, et neminem noſtrum iudices indignum, ſed ſis adiutor noſter, auxiliator, & defenſor noſter per Chriſtum tuum, cum quo tibi gloria & honor, laus, gloriatio, & gratiarũ actio, & ſancto Spiritui in ſæcula Amen.

Et poſtquam omnes dixerunt Amen. Diaconus dicat, Attendamus. Et Epiſcopus alloquatur populum iis uerbis, Sancta ſanctis. Et populus ſubiungat, Vnus ſanctus, unus Dominus, unus Chriſtus, in gloriam Dei Patris benedictus in ſæcula Amen.

Gloria in altiſſimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ uoluntatis. Oſanna Filio Dauid. Benedictus qui uenit in nomine Domini, Deus Dominus, & apparuit nobis. Oſanna in altiſſimis. Poſt hoc ſumat Epiſcopus, deinde, Presbyteri, & Diaconi, & Hypodiaconi, & Anagnoſtæ, & Cantores, & Aſcetæ, & ex mulieribus Diaconiſſæ, & Virgines, & uiduæ, poſtea pueri & omnis populus ordine cum pudore & reuerentia, abſque tumultu. Et Epiſcopus det oblationem dicens, Corpus Chriſti. Et ſumens dicat, Amen. Diaconus teneat calicem, & quando tradit dicat, Sanguis Chriſti, calix uitæ. & bibens dicat, Amen. Cùm reliqui ſumunt dicatur pſalmus à XXXIII. Poſtquam omnes ſumpſerunt, accipiant Diaconi reliquias, & portent in Paſtophoria. Perfecto pſalmo Diaconus dicat,

Sermo poſt communionem. CAP. XXI.

PERCEPTO precioſo corpore, & precioſo ſanguine Chriſti, gratias agamus ei, qui dignos nos reddidit percipiendi ſancta eius myſteria, & rogamus, ut non in iudicium, ſed in ſalutem nobis fiant, in utilitatem animæ & corporis, in cuſtodiam pietatis, in remiſſionem peccatorum, in uitam futuri ſæculi. Excitemur in gratia. Nos ipſos Deo ſoli, ingenito Deo & Chriſto eius commendemus.

Et Epiſcopus gratias agat.

Oratio poſt communionem. CAP. XXII.

DOMINE Deus Omnipotens, pater Chriſti tui filii benedicti; exauditor inuocantium te in rectitudine, qui ſcis interpellationes tacentium, gratias tibi agimus quòd feciſti nos dignos participationis ſanctorum myſteriorum tuorum, quæ præbuiſti nobis in cõfirmationem eorum, quæ bene cognita ſunt, in cuſtodiam pietatis, in remiſſionem peccatorum, quoniam nomen Chriſti tui inuocatum eſt ſuper nos, & tibi conciliati ſumus: qui ſegregaſti nos à communicatione impiorum, coniunge nos cum conſecratis tibi, confirma nos in ueritate, ſancti Spiritus ſuperuentione, ignorata reuela, quæ deſunt exple, cognita corrobora, ſacerdotes immaculatos tuere in ſeruitute tua. Reges conſerua in pace, Magiſtratus in iuſtitia, cœlum in ſalubritate, fructus in fertilitate, Mũdum in prouidentia omni ex parte ſufficienti, nationes bellicoſas reprime, errantes conuerte, populum tuum ſanctifica, Virgines conſerua, matrimonio uinctos, cuſtodi in fide, ignorantes

corrobora, infantes ad uirilem ætatem perduc, nouitios confirma, Catechumenos inſtrue, & initiatione dignos redde. nosque omnes congrega in regnum Cœlorum in Chriſto Ieſu Domino noſtro, cũ quo tibi gloria, honor, cultus, & ſancto Spiritui in ſæcula. Amen.

Et Diaconus dicat,

CAPVT XXXII.

DEO per Chriſtum eius inclinamini, & benedictionem accipite. Et Epiſcopus iterum oret dicens,

Deus omnipotens, uerus & incomparabilis, qui ubique ades & præſens es in cunctis, & in nullo tanquàm ens quiddam exiſtis, qui loco non circunſcriberis, nec tempore conſeneſcis, nec ſæculis terminaris, neque ſermonibus explicaris, qui generationi non es ſubiectus, cuſtodia non indiges, extra interitum es poſitus, mutationem non recipis, qui natura es inuariabilis, qui lucem inhabitas inacceſſibilem, qui natura es inuiſibilis, quem uniuerſales naturæ cum amore te inueſtigantes cognoſcunt, qui comprehenderis ab iis, qui in charitate quærunt te, Deus Iſraelis re uera uidentis, populi tui credentis in Chriſtum. propitius factus exaudi me propter nomen tuum, & benedic eis, qui tibi inclinant colla ſua; & concede eis petitiones cordis ipſorum, quæ ſunt ad utilitatem, & nullum ex ipſis expelle à poſſeſſione regni tui, & ſanctifica eos, muni, tege, defende, libera ab aduerſario, ab omni inimico, domos ipſorum cuſtodi, introitus & exitus eorum muni, quoniam tibi gloria, laus, maieſtas, cultus, & adoratio, & puero tuo, Ieſu Chriſto tuo Domino noſtro, & Deo & Regi, & ſancto Spiritui nunc & ſemper & in ſæcula ſæculorum. Amen.

Et

Et Diaconus dicat,

Ite in pace. Hæc de myſtica ſeruitute diſponimus nos Apoſtoli uobis Epiſcopis, Presbyteris, & Diaconis.

CAPVT XXIIII.

DE ordinatione Presbyterorum ego dilectus à Domino diſpono uobis Epiſcopis.

Cùm ordinas Presbyterum, ò Epiſcope, manum ſuper caput Presbyteri ipſe impone aſſiſtẽtibus tibi Diaconis, & orando dic,

Oratio ordinationis Presbyterorum.

DOMINE Omnipotens Deus noſter, qui per Chriſtum omnia creaſti, & per eũdem opportunè prouides cunctis. Cui enim adeſt poteſtas diuerſa faciendi, eidem ineſt facultas uariè prouidendi: ideo enim Deus prouides immortalibus ſola conſeruatione; mortalibus ſucceſſione; animæ, ſtudio ſeruandarum legum; corpori, reparatione eius quod deeſt; idem igitur nunc reſpice ſuper ſanctam Eccleſiam tuam, & auge eam, & multiplica præpoſitos eius, & da illis uirtutem ut laborent uerbo, & opere ad ædificandum populum tuum. Idem quoque nunc reſpice ſuper hunc famulum tuum ſuffragio & iudicio omnis cleri in presbyterium electum, & reple eum ſpiritu gratiæ & conſilii ad adiuuandum & gubernandum populum tuum in mundo corde, quemadmodum reſpexiſti ſuper populum electionis tuæ, & præcepiſti Moſi ut eligeret Presbyteros, quos repleuiſti ſpiritu. Et nunc Domine hoc præſta, & conſerua in nobis integrum ſpiritum gratiæ tuæ, ut repletus operibus

curationum

144

curationum & ſermone doctrinæ, in manſuetudine inſtruat populum tuum, & inſeruiat tibi ſincerè, in pura mente, & in anima ſtudioſa. Et ſacrificia pro populo tuo immaculata perficiat per Chriſtũ tuum, cum quo tibi gloria, honor, & cultus, & ſancto Spiritui in ſæcula Amen.

De Ordinatione Diaconorũ ego Philippus diſpono.

CAPVT XXV.

DIACONVM conſtituas Epiſcope imponens ei manus, aſſiſtentibus tibi omnibus Presbyteris & Diaconis, & orando dices.

Deus Omnipotens, uerus & non mentiens, qui diues es in omnibus inuocantibus te in ueritate, terribilis in conſiliis, ſapiens in intellectu, fortis, & magnus; Exaudi orationem noſtram Domine, & auribus percipe ſupplicationem noſtram; & oſtende faciem tuam ſuper hunc ſeruum tuum electum tibi ad Diaconatum; & reple eum Spiritu ſancto, & uirtute, quemadmodum repleuiſti Stephanum Martyrem, & imitatorem paſſionum Chriſti tui, & concede ei, ut ritè adminiſtrato credito ſibi Diaconatu, conſtanter, laudabiliter, innocenter, maiori gradu dignus efficiatur interuentu unigeniti filii tui, cum quo tibi gloria, honor & cultus, & ſancto Spiritui in ſæcula Amen.

De Diaconiſſa Ego Bartholomæus diſpono.

CAPVT XXVI.

O EPISCOPE impones ei manus præſentibus Preſbyteris, Diaconis, & Diaconiſſis, ac dices,

Oratio

Oratio ordinationis Diaconiſſæ.

DEVS æterne Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, opifex uiri & mulieris, qui Spiritu compleuiſti Mariam, Debborram, Annam, Oldam; qui non dedignatus es unigenitum Filium tuum naſci de muliere; qui in tabernaculo teſtimonii, & in templo conſtituiſti mulieres cuſtodes tuarum ſanctarum portarum, ipſe quoque nunc reſpice ſuper hanc famulam tuam, quæ ad Diaconatum promouetur, & da ei Spiritum ſanctum, & munda eam ab omni inquinatione carnis & ſpiritus, ut dignè exequatur commiſſum ſibi officium in gloriam tuam, & laudem Chriſti tui, cum quo tibi gloria & adoratio, & Sancto ſpiritui in ſæcula Amen.

De Hypodiaconis ego Thomas diſpono uobis Epiſcopis.

CAPVT XXVII.

HYPODIACONVM cùm ordinas ò Epiſcope, impones ei manus & dices,

Domine Deus opifex cœli & terræ, & omnium, quæ in eis ſunt, qui in tabernaculo Teſtimonii æditos conſtituiſti tuorum ſanctorum uaſorum cuſtodes: ipſe quoque nunc reſpice ſuper hunc ſeruum tuum electum Diaconum, & da ei Spiritum ſanctum, ut dignè tractet miniſtratoria uaſa tua, & faciat uoluntatem tuã in omnibus per Chriſtum tuum, cum quo tibi gloria, honor, & cultus, & ſancto Spiritui in ſæcula Amen.

CAP.

De Lectoribus ego Matthæus, qui & Leui olim publicanus diſpono,

CAPVT XXVIII.

QVI Lectorem conſtituit, imponens ei manum, & orans dicat,

Deus æterne, qui multus es in miſericordia & miſerationibus, qui Mundi conſtitutionem per ipſa opera manifeſtas, & numerum electorum tuorũ conſeruas; ipſe nunc reſpice ſuper famulum tuum, qui promouetur ad legendum tuas ſanctas ſcripturas populo tuo; da ei Spiritum ſanctum, ſpiritum propheticum, qui ſeruum tuum Eſdram inſtruxiſti ad legendũ leges populo tuo, & nunc inuocatus à nobis inſtrue ſeruũ tuum & da ei ut laudabiliter perfecto commiſſo ſibi munere, altiori gradu dignus efficiatur per Chriſtũ, cum quo tibi gloria & cultus, & ſpiritui Sancto in ſæcula Amen.

Iacobus Alphæi ego quoq; diſpono de Cõfeſſoribus,

De Confeſſoribus. CAP. XXIX.

CONFESSOR non ordinatur (pertinet enim hoc ad propoſitum, fortitudinemque animi) magno autem honore dignus eſt, ut qui confeſſus eſt nomen Dei & Chriſti eius in conſpectu gentium & Regum. Quòd ſi illo eſt opus, in Epiſcopum, uel Presbyterum, uel Diaconum ordinatur. Si uerò Confeſſor aliquis non ordinatus, uſurpauerit ſibi aliquam huiuſmodi dignitatem, quaſi confeſſionis occaſione, deponatur & eiiciatur, non enim eſt, quoniam negauit Chriſti diſpoſitionem, & eſt infideli deterior.

Idem de Virginibus.

CAPVT XXX.

VIRGO non ordinatur; mandatum enim Domini non habemus; propoſiti enim eſt hoc certamen, non ad uituperationem nuptiarum; ſed ad exercitium pietatis.

CAPVT XXXI.

ET ego Lebbæus cognomento Thaddæus hæc de Viduis diſpono:

Vidua non ordinatur. Sed ſi iam pridem uirum amiſit, & temperatè ac laudabiliter uixit, & domeſtica rectè gubernauit, ut Iudith, & Anna, quæ fuerunt fœminæ uenerabiles, aſcribatur in ſtatum uidualem. Quòd ſi nuper amiſit coniugem, ei fides non habeatur, ſed tempore iuuentus probetur: affectiones enim aliquando conſeneſcunt cum hominibus, niſi maiori freno reprimantur.

Idem de Eporciſta.

CAPVT XXXII.

EPORCISTA non ordinatur, ſpontaneæ enim beneuolentiæ eſt hoc certamen, & gratiæ Dei per Chriſtum, ſuperuentione Spiritus ſancti; nam qui accipit Chariſma curationum, per reuelationem, à Deo declaratur, cum pateat omnibus gratia, quæ eſt in ipſo.

CAPVT XXXIII.

EGO quoque Simon Canites diſpono à quot Epiſcopis debet ordinari Epiſcopus.

EPISCOPVS à tribus uel duobus Epiſcopis ordinetur. Si quis ab uno ordinetur Epiſcopo, deponatur ipſe,& qui eum ordinauit. Quòd ſi neceſſitas poſtulet ab uno ordinari, eo quòd non poſſunt plures accedere propter perſecutionem, uel propter aliquam huiuſmodi cauſam, afferatur decretum commiſſionis plurium Epiſcoporum.

Canones de Epiſcopis, Presbyteris, Diaconis & reliquis Clericis.
CAP. XXXXIIII.

IDEM de Canonibus,

Epiſcopus benedicit, non benedicitur, manus imponit, ordinat, offert, benedictionem ab Epiſcopis accipit, à Presbyteris nullo modo. Epiſcopus deponit quemuis clericum dignum depoſitione, excepto Epiſcopo. Solus enim non poteſt.

Presbyter benedicit, non benedicitur; benedictiones accipit ab Epiſcopo, & compresbytero. eodẽ modo dat ipſe compresbytero, manus imponit; non ordinat, nõ deponit, excommunicat inferiores, ſi huius pœnæ rei extiterint.

Diaconus non benedicit, non dat benedictionẽ, accipit aũt ab Epiſcopo uel Presbytero; non baptizat, nõ offert, offerẽte Epiſcopo uel Presbytero, ipſe dat populo, non ueluti ſacerdos, ſed ueluti miniſtrãs ſacerdoti. Ex aliis Clericis, Diaconi officiũ facere liceat nemini.

Diaconiſſa nõ benedicit, ſed nec aliquid ex iis, quæ faciunt Presbyteri uel Diaconi exercet ipſa, ſed tantùm portas cuſtodit & miniſtrat Presbyteris, quando baptizantur mulieres, propter honeſtatem.

Diaconus excommunicat Hypodiaconum, Lecto-

rem, Cantorem Diaconiſſam, ſi quid tale contingat; abſente ſcilicet Presbytero.

Hypodiacono excommunicare non licet, nec Lectori, nec Cantori, nec Diaconiſſæ; non clericum, non laicum: Sunt enim Diaconorum miniſtri.

De aqua & oleo ego Mattheus diſpono.

CAPVT XXXV.

DEnedicat episcopus aquam & oleum, ſi abſit, benedicat Presbyter aſſiſtente Diacono. Quãdo aderit Epiſcopus, Diaconus aſſiſtat & Presbyter; dicat autem hoc modo;

Gratiarum actio de aqua & oleo.

DOMINE Sabaoth Deus uirtutum, creator aquarum, & dator olei, miſericors & benigne, qui dediſti aquam ad potum, & mũdiciem; oleum ad exhilarandum faciem in exultationem lætitiæ; ipſe quoque nũc per Chiſtum ſanctifica hanc aquam & hoc oleum, in nomine eorum, qui attulerunt, & da uirtutem ſanitatis effectricem, ægritudinum expultricem, Dæmonum fugatricem, omnibus inſidiis aduerſariam per Chriſtum, qui eſt ſpes noſtra, quo cum tibi gloria, honor, & cultus cum ſancto Spiritu in ſæcula Amen.

Idem de primitiis & Decimis. CAP. XXXVI.

ETIAM præcipio omnes Primitias afferri Epiſcopo, & Presbyteris, & Diaconis ad uictum ipſorum. Decimas offerri ad uictum reliquorum Clericorum, Virginum, ac Viduarum, & iis, qui ſunt paupertate

oppreſſi

147

oppreſſi. Primitiæ enim ſunt Sacerdotum & miniſtrantium ipſis Diaconorum.

Idem de reliquiis. Cap. XXXVIII.

BENEDICTIONES, quæ in myſticis ſacris ſuperſunt, de ſententia Epiſcopi uel Presbyterorum Diaconi Clero diſtribuant, Epiſcopo partes quatuor, Presbytero partes tres, Diacono partes duas; cæteris uerò, Hypodiaconis ſcilicet, Lectoribus, Cantoribus, Diaconiſſis partem unam. Hoc enim honeſtum & acceptum eſt coràm Deo, quemlibet pro ſua dignitate honorari. Eccleſia enim non confuſionis, ſed ordinis & diſpoſitionis eſt magiſtra.

Canones uarij Pauli Apoſtoli. Cap. XXXVIII.

ET Ego Paulus minimus Apoſtolorum hæc diſpono uobis Epiſcopis & Presbyteris.

Qui primò ad myſterium pietatis accedunt, per Diaconos adducantur ad Epiſcopum uel Presbyteros, & cauſæ exquirantur, cur ad dominicum ſermonem acceſſerint, & ii, qui eos adduxerunt, teſtificentur, ſingula diligenter exponentes. exquirãtur autem eorum mores, ac uita, & an ſerui ſint, uel liberi. Quòd ſi quis ſeruus reperiatur, quæratur ab eo, cuius domini ſit; ac ſi hominis fidelis ſeruus fuerit, interrogetur Dominus, an illũ ſuo teſtimonio cõmendare uelit. Si nolit, reiiciatur, quouſq; ſe dignũ apud dominũ exhibeat. Si commẽdatur domini teſtimonio, recipiatur. Si ſit Ethnici ſeruus, inſtruatur queadmodũ placeat domino, ne blaſphemetur Verbum. Si habet uxorem, uel mulier ſi uirum, doceatur, contentus eſſe uterque ſuo connubio.

Si ſint ſoluti, diſcant non fornicari, ſed iuſtis nuptiis copulari. Si dominus fidelis ſciens ſeruum uel ancillam fornicari, tamen non dat ſeruo uxorem, uel ancillæ uirum, excommunicetur.

Si quis Dæmonem habet, erudiatur in pietate. Sed non recipiatur in cõmunionem priuſquàm purgetur. Si mors inſtet recipiatur.

Si quis ſit leno, uel lenociniũ deſinat, uel reiiciatur.

Meretrix ſi accedat, uel deſiſtat, uel reiiciatur.

Artifex Idolorum, ſi accedat, uel artem deſinat, uel reiiciatur.

Scænicus ſi accedat, ſiue uir ſit ſiue mulier, auriga, gladiator, curſor ſtadii, Ludius, Olympius, Choraules, Citharædus, Lyriſtes, ſaltator, caupo, deſiſtat, uel reiiciatur.

Miles ſi accedat, erudiatur nemini iniuriam facere, non calumniari, contentum eſſe ſuis ſtipendiis, ſi pareat recipiatur, repugnans reiiciatur.

Pædico, cinædus, mollis, incantator, Aſtrologus, uates, uenatoriis carminibus dans operam, nepos, circumforaneus, amuleta faciens, luſtrator, Augur, coniector, palmorum interpres, obſeruans in occurſu offenſiones oculorum, pedum, auium, felium, carminum, auditionum ſymbolicarum, tempore probetur, niſi pareat, reiiciatur.

Pellex, infidelis ancilla ſoli Domino obſequens, recipiatur. Si cum aliis intemperans fuerit, reiiciatur.

Fidelis qui pellicem habet, ſi ſit ancilla, deſiſtat, & uxorem ducat; ſi libera, ducat eam in uxorem. Si nolit, reiiciatur.

Græcos mores qui ſequitur, uel Iudaicas fabulas, uel mutet ſe uel reiiciatur.

Thea-

Theatralibus ludis qui dat operam, uenationibus, equorum curſibus, ac certaminibus, uel deſiſtat, uel reiiciatur.

Qui catecheſi erudiendus eſt, per tres annos erudiatur. quòd ſi uirtute præditus ſit, & erga Scripturam ſtudium oſtendat, recipiatur, quoniam non tempus, ſed animus æſtimatur.

Qui docet, quamuis laicus ſit, peritus tamen ſermonis & moribus grauis, doceat. Erunt enim omnes docibiles Dei.

Quilibet fidelis uir, mulier'ue ſummo mane excitatus è ſomno, antequàm opus aggrediatur, lotus oret. quòd ſi catecheſi uerbi eſt erudiendus, præponat operi uerbum pietatis.

Fidelis benignè ſe gerat cum ſeruis quemadmodũ in ſuperioribus libris præcepimus, & in epiſtola docuimus.

Quibus diebus oporteat quieſcere ſeruos ego Paulus, & ego Petrus diſponimus.

CAP. XXXIX.

OPERENTVR ſerui quinque dies; in Sabbato & dominica die quieſcant in Eccleſia, propter doctrinam pietatis. Sabbatum enim diximus creationis habere rationem, dominicum reſurrectionis.

Serui per totam magnam hebdomadam, & ſequentem quieſcant, quoniam illa ad paſſionem pertinet, alia ad reſurrectionem, & eſt opus inſtitui qui ſit ille qui paſſus ſit, & reſurrexerit, & quis hoc permiſerit & ſuſcitauerit.

In Aſcenſione quieſcant, quoniam eſt finis Chriſti diſpenſationis.

In Pentecoſte quieſcant propter pœnitentiam Spiritus ſancti donatam iis, qui in Chriſtum crediderunt.

In Natali feſto quieſcant, quoniam in eo inexpectata gratia data eſt hominibus, ut naſceretur Dei uerbum Ieſus Chriſtus ex Maria Virgine propter Mundi ſalutem.

In Feſto Epiphaniæ quieſcant, quoniam in ea facta eſt manifeſtatio diuinitatis Chriſti teſtificante ei Patre in Baptiſmo, & Paracleto in forma columbæ, demonſtrante eum, cui teſtificatio facta eſt.

In diebus Apoſtolorum quieſcant; Magiſtri enim ueſtri in Chriſto fuerunt, & Spiritus uos participes fecerunt.

In die Stephani Protomartyris quieſcant, & reliquorum ſanctorum Martyrum, qui Chriſtum propriæ uitæ antepoſuerunt.

Quibus horis, & cur in eis orandum ſit. CAP. XL.

PRECES ueſtras facite diluculo, tertia hora, ſexta, nona, ueſpere & in galli cantu, diluculo gratias agentes, quoniam illuminauit nos Dominus expulſa nocte, & inducto die; hora tertia, quoniam illa hora Dominus ſententiam Pilati accepit; ſexta, quoniam tunc crucifixus eſt; nona, quoniam omnia commota ſunt crucifixo Domino perhorreſcentia impiorum audaciam, & non ferentia ignominiam Domini; ueſpere gratias agentes, quòd dedit nobis noctem diurnorum laborum requietē; in galli cantu, quoniā illo tempore nunciatur aduentus diei ad exercēda opera lucis.

Si propter Infideles ad eccleſiam iri non poteſt, domi cœtus congregabis ò Epiſcope, ne pius ingrediatur

eccleſiam

eccleſiam impiorum non enim; locus ſanctificat hominem, ſed homo locum. Quòd ſi impii locum occupauerint, fugiendus tibi eſt is locus, quoniam ab ipſis prophanatus eſt: nam ut ſancta ſacerdotes ſanctificant, ſic nepharii contaminãt. Si nec domi nec in eccleſia cœtus celebrari poſſunt, unuſquiſque apud ſe pſallat, legat, oret, uel duo aut tres unà congregati. Vbi enim ſunt duo uel tres congregati in nomine meo, ibi ſum in medio eorum. Fidelis unà cum Catechumeno nec domi oret; non enim eſt æquum initiatum unà cum eo, qui non eſt initiatus coinquinari. Pius cum Hæretico nec domi oret; quæ eſt enim ſocietas lucis cum tenebris?

Fidelis ſeruus & ancilla coniuncti, ſeparentur, uel reiiciantur.

CAPVT XLI.

ET ego Iacobus frater quidem Chriſti ſecundum carnem, ſeruus autem tanquàm Dei unigeniti, Epiſcopus autẽ ab ipſo Domino, & ab Apoſtolis Hieroſolymarum ordinatus, hæc dico.

Veſpere ò Epiſcope congregabis Eccleſiam, & dicto nocturno pſalmo loquetur Diaconus pro Catechumenis, & Dæmone agitatis, pro illuminandis, & pœnitentibus, ut ante diximus, Quibus dimiſſis Diaconus dicet, Qui fideles ſumus rogemus Dominum. & poſtquàm primam orationem abſoluit dicet,

Sermo nocturnus.

SALVA & excita nos Deus per Chriſtum tuum, erigentes nos petamus miſericordias Domini, & miſe-

rationes ipſius, Angelum pacis, bona & utilia, Chriſtianos Principes, ueſperam & noctem pacificam, & ſine peccato, atque omne tempus uitæ noſtræ inculpabile. nos mutuò Deo uiuo commendemus per Chriſtum ſuum.

Et Epiſcopus orando dicat.

Gratiarum actio nocturna. CAP. XLII.

DEVS, qui nullo ortus principio, nullo fine terminaris, cunctorum creator per Chriſtum, atque gubernator, & ante omnia Deus ipſius ac pater, ſpiritus, intelligibilium, atque ſenſibilium Rex, qui feciſti diē propter opera lucis, noctem ad requietem imbecillitatis noſtræ; tua eſt enim dies, & nox: tu enim præparaſti lucem & ſolem: tu nunc Domine benigne, ac bone, placidè ſuſcipe hanc noſtram ueſpertinam gratiarum actionem, qui nos traducis per longitudinem diei, & perducis ad initium noctis, cuſtodi nos per Chriſtum tuum, præbe ueſperam pacificam, & noctē ſine peccato, & dignos nos fac uita æterna per Chriſtum tuum, per quem tibi gloria, honor, & cultus in ſancto Spiritu in ſæcula Amen.

Et Diaconus dicat, Inclinate uos manuū impoſitioni.

Et Epiſcopus dicat,

CAP. XLIII.

DEVS Patrum, & Domine miſericordiæ, qui ſapientia tua condidiſti hominem rationale animal, & unum Deo charum, ex iis, qui ſunt in terra, & dediſti ei ut imperaret iis, quæ ſunt in terra, & cōſtituiſti ſenten-

tia tua Principes & ſacerdotes, illos ad ſecuritatem uitæ, hos ad iuſtam ſeruitutem; Ipſe quoque nunc inclina Domine Omnipotens & oſtende faciem tuam ſuper populum hunc, inclinantem colla cordis ſui, & benedic ei per Chriſtum, per quem illuminaſti nos lumine cognitionis, & reuelaſti nobis te ipſum, quo cum tibi digna debetur adoratio ab omni rationali & ſancta natura, & Spiritui Paracleto in ſæcula Amen.

Et Diaconus dicat, Ite in pace. Eodem modo diluculo Diaconus dicto matutino, & dimiſſis Catechumenis, Energumenis, baptizandis, & pœnitentibus, habitoque ſermone debito (ne iterum eadem dicamus) ſubiungat poſt illa uerba, Salua eos Deus, & excita in gratia tua. Petamus à Domino miſericordias ipſius, & miſerationes, diluculum hoc & diem pacificum & ſine peccato, & omne tempus peregrinationis noſtræ, Angelum pacis, Chriſtianos Principes, propitium & benignum Deum, nos mutuò uiuenti Deo commendemus per unigenitum ſuum.

Et Epiſcopus orans dicat.

CAP. XLIIII.

DEVS ſpirituum atque omnis carnis, incomparabilis, nullo indigens, qui dediſti ſolem in poteſtatem diei, & lunam & aſtra in poteſtatem noctis: ipſe quoque nunc reſpice ſuper nos benignis oculis, & recipe matutinas noſtras gratiarum actiones, & miſerere noſtri: non enim expandimus manus noſtras ad Deum alienum: non enim eſt nobis Deus recens, ſed tu æternus & infinitus, qui nobis per Chriſtum præbuiſti, ut eſſemus, & per eundem largitus es ut bene eſſemus; ipſe nunc per eum dignos fac uita æterna,

cum quo tibi gloria, honor, & cultus, & ſancto Spiritui in ſæcula Amen.

Et Diaconus dicat, Inclinate uos manus impoſitioni.

Et Epiſcopus iterum oret dicens,

Manus impoſitio matutina. CAP. XLV.

DEVS fidelis & uerus, qui facis miſericordiam in millia & decem millia diligentibus te, qui es amicus humilium, & patronus pauperum, cuius omnia indigent, quoniam omnia ſeruiunt tibi, reſpice ſuper hūc populum tuum inclinantium tibi capita, & benedic eis benedictione ſpirituali, cuſtodi eos ut pupillā oculi, cōſerua eos in pietate & iuſtitia, & fac dignos uita æterna in Chriſto Ieſu dilecto puero tuo, cum quo tibi gloria, honor, & cultus unà cū ſancto Spiritu nunc & ſemper, & in ſæcula ſæculorum Amen. Et Diaconus dicat, Ite in pace.

Benedictio Primitiarum. CAP. XLVI.

SVPER Primitiis, quæ offeruntur, Epiſcopus gratias agat iis uerbis, Gratias agimus tibi Domine Omnipotens, cunctorum opifex & prouiſor per unigenitum filium tuū Ieſum Chriſtum Dominum noſtrū, de oblatis tibi primitiis, non quidem quantum debemus; ſed quantum poſſumus. Quis.n. hominum dignè tibi gratias agere poſſet pro iis, quæ dediſti eis in perceptionem? Deus Abraam, Iſaac, & Iacob, atq; omnium Sanctorum, qui omnia produxiſti per uerbum tuum, & iuſſiſti terræ, ut uarios ferret fructus in lætitiam & eſcam noſtram, qui dediſti craſſioribus & rudioribus herbiuoris animantibus herbam, aliis carnem, aliis ſemina, no-

bis frumentum in uictum opportunum & accommodatum, aliaque uaria partim ad uſum, partim ad ualetudinem, partim ad delectationẽ: ob hæc igitur omnia & ſupra modum celebrandus, de beneficiis, per Chriſtum in omnes collatis, per quem tibi gloria, honor, & cultus in ſancto Spiritu in ſæcula Amen.

Allocutio pro defunctis. CAP. XLVII.

DE iis autem, qui quieuerunt in Chriſto, poſtquã Diaconus abſoluit orationẽ, ne idem repetamus, hæc addet, Pro quieſcentibus in Chriſto fratres noſtri rogemus, ut benignus Deus, qui ipſius animam ſuſcepit, dimittat ei omne delictũ uoluntarium & inuoluntariũ. Et propitius illi factus, collocet eum in regione piorũ & beatorum in ſinu Abrahæ, Iſaac, & Iacob, cum omnibus, qui à ſæculo placuerunt illi, & fecerunt uoluntatẽ ipſius, unde abeſt dolor, triſtitia & ſuſpirium.

Excitemus nos, & inuicem commendemus nos æterno Deo per uerbum, quod erat in principio.

Et Epiſcopus dicat,

Qui immortalis natura es, & nullo fine terminaris, à quo oẽ immortale & caducũ prodiit; qui rationale animal hominẽ Mundi ciuẽ, mortale in ſua conſtitutione feciſti, & promiſiſti ei reſurrectionẽ; qui Enoch & Eliã mortẽ experiri nõ permiſiſti, Deus Abraã, Deus Iſaac, Deus Iacob, nõ mortuorũ, ſed uiuentiũ Deus, quoniã omniũ animæ apud te uiuunt, & iuſtorum ſpiritus in manu tua ſunt, quos nõn attinget tormentum; omnes enim ſanctificati ſub tua manu ſunt. Ipſe quoque nunc reſpice ſuper hunc ſeruum tuum, quem recepiſti in alteram uitam, & condona ei, ſi quid uolens uel inuitus deliquit. & Angelos placidos conſtitue ei, & colloca

eum

eum in ſinu Patriarcharum, Prophetarum, & Apoſtolorum, & omnium, qui tibi à ſæculo placuerunt, ubi non eſt triſtitia, dolor, neque horror, ſed cætus piorum & lætantium, & terra rectorum beata uidentium gloriam Chriſti tui, per quem tibi gloria, honor, cultus, gratiarum actio, & adoratio in ſancto Spiritu in ſæcula Amen.

Et Diaconus dicat, Inclinamini & benedictionem accipite.

Et Epiſcopus agat gratias pro eis iis uerbis,

Salua Domine populum tuum & benedic hæreditati tuæ, quam redemiſti precioſo ſanguine Chriſti tui. Paſce illos in dextera tua, & tege illos alis tuis, & da eis bonum certamen certare, curſum conſummare, fidem ſeruare conſtanter, & laudabiliter per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum dilectum puerum tuum, per quem tibi gloria, honor, & cultus in ſancto Spiritu in ſæcula Amen.

Quomodo oporteat, & quando fidelium defunctorum memorias celebrare; & quòd de facultatibus ipſorum erogandum ſit pauperibus. CAP. XLVIII.

PERAGATVR dies tertius mortuorum in pſalmis, in lectionibus, atque orationibus propter eum, qui tertia die reſurrexit. Item nonus in cōmemorationem ſuperſtitum, atq; defunctorum; etiam quadrageſimus, ſecundum ueterem formam. Moſem enim hoc modo populus luxit; nec non anniuerſarium pro memoria ipſius, deturque de illius facultatibus pauperibus in commemorationem ipſius.

Quòd impios morientes nihil iuuant memoria uel mandata.
CAP. XLIX.

HAEC de piis dicimus; nã de impiis, & ſi oẽs Mundi facultates dares pauperibus, tamen nihil eis prodeſſes. Nam cui uiuo infenſus erat Deus, certè eidem mortuo eſt iratus; non eſt enim iniuſtitia apud eum. Iuſtus eſt enim Dominus, & iuſtitias dilexit. Et ecce homo, & opus eius.

De uinolentis. CAP. L.

QVI ad memorias eorum uocamini, cum modeſtia, & cum Dei timore comedite, ueluti ualentes legatione fungi pro mortuis; cum ſitis Presbyteri & Diaconi Chriſti, ſobrii eſſe debetis, & priuatim, & cũ aliis, ut poſſitis intemperantes coercere. Dicit autem Scriptura, Dynaſtæ ſunt iracundi, uinum uerò non bibant, ne
" cum biberint, obliuiſcantur ſapientiæ, & recta iudicare
" non poſſint. Quare Presbyteri & Diaconi poſt Deum
" Omnipotentem & dilectum Filium eius, ſunt Eccleſiæ Dynaſtæ: quod non ideo dicimus ne bibant; nam cæteroqui contumelia afficerent id, quod à Deo creatum eſt in lætitiam, ſed ne uinolentiæ ſtudeant: non enim dixit Scriptura, ne bibas uinum, ſed quid dicit? Noli *Prou.23* bibere uinum ad ebrietatem; & iterum, Spinæ naſcun *Eccle.31* tur in manu ebrii. quod non ſolùm de Clericis præcipi *Prou.26* mus, ſed etiam de omnibus laicis, ſuper quos inuocatum eſt nomen Domini noſtri Ieſu Chriſti; nam ipſis quoque dictum eſt, Cui uæ, cui tumulus? cui triſtitiæ *Prou.23* & nugæ? cui liuidi oculi? cui contritiones ſuperuacaneæ? non'ne commorantium in uino, & inueſtigantiũ ubi potationes fiunt?

De

De recipiendis iis, qui per Chriſtum perſecutiones patiuntur.
CAP. XVII.

RECIPITE eos, qui perſecutionem patiuntur per Chriſtum, & fugiunt de ciuitate in ciuitatem, eò quòd ſermones Domini in memoria habent. Fugiunt enim quoniam ſciunt ſpiritum promptum, carnem infirmam eſſe, & bona ſua relinquunt diripiẽda, ne confeſſionem nominis Chriſti abiicere cogantur. Erogate igitur eis in uſum, mandato Domini obſequentes.

Quòd unuſquiſque manere debet in ea ſorte, in qua eſt collocatus; & ordinem ſeruare, & non arripere quæ ſibi commiſſa non fuerunt. CAP. III.

ILLVD autem communiter omnes præcipimus, ut unuſquiſque maneat in ordine ſibi tradito, nec fines tranſeat; non enim noſtri ſunt, ſed Dei, nam Qui uos audit (inquit Dominus) me audit; & qui uos ſpernit, me ſpernit; qui uerò me ſpernit, ſpernit eum, qui miſit me. nam ſi inanima rectam ordinis diſpoſitionem conſeruant, nox, dies, ſol, luna, aſtra, elementa, ſolſtitia, menſes, hebdomadæ, dies, horæ, & impoſitæ ſibi neceſſitati obediunt, ſecundum illud, Poſuiſti terminos, quos non pertranſibunt. & iterum de Mari, Poſui & terminos circumponens clauſtra & portas; Dixi autem ei, Hucuſque uenies, & non tranſgredieris; quanto magis uos nihil debetis commouere ex iis, quæ nos diuinam ſecuti auctoritatem uobis perſcripſimus. Sed quoniam plerique leue hoc putant eſſe, ideo ordines confundere audent, & unicuique attributam ordinationem perturbare, arripientes ſibi dignita

tes

tes non commiſſas, & tyrannicè uendicantes ſibi ea, quorum non habent poteſtatem; Ideoq; Deum irritāt ueluti Coritæ, & Rex Ozias, qui præter phas, præterq; Dei uoluntatem ſacerdotium inuaſerunt, ex quibus Coritæ incendio conflagrarunt, Ozias in lepram incidit. Irritant quoque Spiritum ſanctum, cuius teſtimonium euertunt. Quare proſpicientes periculum impendens talium rerū auctoribus, negligentiamq; in ſacrificiis, & Euchariſtia prouenientem, ex eo quòd offeruntur ab iis, quos non decet, quiq; ludum putant Pontificalem honorem inſtitutum ad magni Pontificis Ieſu Chriſti Regis noſtri imitationem; propterea neceſſarium duximus, ut de iis rebus admoneremus. Dicimus itaque Moſem Dei ſeruum, quem Deus facie ad faciem alloquebatur, ueluti ſi quis cum amico loqueretur, cui dixit, Noui te præter omnes. cui coràm loquebatur, non per ſpecies, nec per inſomnia, nec per Angelos, uel ænigmata. hunc igitur uirum dicimus diuinarum legum rationem tradentem præſcripſiſſe, quæ à Pontificibus adminiſtrari conueniret, quæ à Sacerdotibus, quæ à Leuitis, unicuique proprio & ſuo muneri accommodato cultu diſtributo: atque ea quidem, quæ Pontificibus præcepta fuerant, nephas erat ſacerdotem attingere, quæ ſacerdotibus mādabantur, ab iis Leuitæ repellebantur, ſed quilibet intra commiſſi ſibi miniſterii fines ſe continebat; quos ſi quis tranſire uolebat, extremo ſupplicio puniebatur. Hoc uerò maxime docuit Saulis audacia, qui cùm ſacrificare decreuiſſet ſine Propheta, ac Pontifice Samuele, ſuſcepit in ſe peccatum. execrationemq; irreuocabilem, neque Prophetam deterruit, quòd à ſe Rex unctus fuiſſet. Idem euidentius oſtendit Deus in Oziæ facto, à

Exo.33. *Num.12*

quo nulla interpoſita mora, commiſſi ſceleris pœnam expetiuit; & qui ſacerdotium concupiuerat, regno eſt ſpoliatus. Noſtras res fortaſſe non ignoratis. ſcitis enim à nobis Epiſcopos, Presbyteros, & Diaconos uocari, oratione & manuum impoſitione, differentia nominum, rerum differentiam indicantes: non enim unuſquiſque prout uult, apud nos implet manum, (quē
3. Reg. admodum regnante Ieroboamo, nepharii ſacerdotii
12. mos fuit, in illo uitulæ piaculo) ſed qui à Deo uocatur. Nam niſi propria quædam iura eſſent, atque ordinum diſcrimina, ſatis eſſet ut per unum nomen uniuerſa perficerentur. Sed à Domino edocti conſequentiam rerum, Epiſcopis Pontificatus munera aſſignauimus, Presbyteris ſacerdotii, Diaconis miniſteria erga utroſque, ut quæ ad religionem pertinent, purè perficiantur. Nam nec Diacono phas eſt offerre ſacrificium, uel baptizare, aut benedictionem paruam uel magnam facere; nec Presbytero ordinationes exercere: impium eſt enim ordinem peruerti; non enim eſt Deus confuſionis, ut inferiores ſuperiorum officia tyrannicè ſibi uendicent: noua inſtituta ſibi fingentes in detrimentum ſuum, ignorantes durum ſibi eſſe contra ſtimulum calcitrare. Non enim uel nobis uel Epiſcopis aduerſantur huiuſmodi homines, ſed omnium Epiſcopo & Pontifici Patris Ieſu Chriſto Domino noſtro. A Moſe enim Deo chariſſimo Pōtifices inſtituti ſunt, ſacerdotes, Leuitæ, à Saluatore noſtro nos treſdecim Apoſtoli, ab Apoſtolis ego Iacobus, & ego Clemens, & nobiſcum alii, ne iterum omnes numeremus. Communiter ab omnibus nobis, Presbyteri, Diaconi, Hypodiaconi, Lectores. Primus igitur natura Pontifex eſt unigenitus Chriſtus, qui non ſibi ipſe honorem arripuit, ſed

con-

154

conſtitutus eſt à Patre, qui propter nos factus homo, & ſpirituale ſacrificium offerens Deo & Patri ſuo, ante paſſionem nobis ſolis præcepit hoc facere; quanquàm præſentes nobiſcum eſſent alii, qui in ipſum crediderant, ſed non omnino omnis qui credit, continuò ſacerdos eſt, & pontificium conſequitur honorem. Poſt autem aſſumptionem ipſius, nos oblato ſecundum eius ordinationem ſacrificio puro, & incruento, conſtituimus Epiſcopos, Presbyteros & Diaconos numero ſeptem, è quorum numero unus erat Stephanus beatus Martyr, qui in amore erga Deum nobis non erat inferior; quiq; adeò fide ſua pietatem charitatemque erga Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum oſtendit, ut pro ipſo animam tradiderit, à Iudæis Domini interfectoribus, ſaxis percuſſus. Sed tamen talis ac tantus uir, qui ſpiritu feruens erat, & qui uidit Chriſtũ à dextris Dei, & Cœli portas apertas, nuſquàm apparet iis officiis, quæ Diaconiæ non conueniunt eſſe uſus, uel ſacrificiũ obtuliſſe, uel manus alicui impoſuiſſe, ſed uſque ad finem Diaconiæ ordinem ſeruaſſe. Ita enim erat decens, ut Chriſti Martyr, ordinis diſpoſitionẽ ſeruaret. Quòd ſi qui Philippum Diaconum noſtrum, & Ananiam fidelem fratrem producunt, quorum alter Eunuchum baptizauit, alter me Paulum; ignorant ipſi id, quod nos dicimus; nam dicimus neminem ſibi arripere debere ſacerdotalem honorem, ſed uel à Deo eſſe accipiendum, quod fecit Melchiſedech & Iob; uel à Pontifice ut Aaron accepit à Moſe. Quare Philippus & Ananias non ipſi ſe elegerunt, ſed à Chriſto promoti ſunt incomparabili Deo.

FINIS.

IO. CAROLI BOVII EPISCOPI OSTVNENSIS,

Scholia in Clementis libros.

NVNC in animo eſt, aliqua in iis libris percurrere, quæ niſi explicarentur, lectoris ſtudium poſſent retardare. quod faciam in paucis quibuſdam locis annotandis, non enim ſtatui ſcholia in ſingulis ſententiis ſcribere, ſed tantùm pauca, quæ dubitationem aliquam habẽt illuſtrare.

EX PRIMO LIBRO.

IN Cap. 3. ex Euangelio non ſolùm ultio inimicorum prohibetur, ſed etiam dilectio & amor ergà eos præcipitur. ſeruauit enim ſæpe hoc antiquitas, ut Conſilia quæ appellantur, in præceptis numeraret.

IN Cap. 4. ne pruritu uexatus &c. hanc ego puto eſſe ueram huius loci ſententiam. Iubet tonderi capillum, ne eo culto prouocetur mulieres ad amorem. Inquit igitur, ſi capillum nutrias, neceſſe erit tibi ob pruritum ſcalpere caput ac lacerare, ad hanc uerò moleſtiam fugiendam, caput comptum & ornatum te habere oportebit, idq; unguentis perfundere quo mulieres allicientur ad libidinem, ergo tonde capillum, ne capitis cultu opus habeas.

IN Cap. 7. illud [*ſi ſophiſtica*] eſt nonnullis ſuſpectum, qui ſi conſiderarent, ſophiſtarum nomen fuiſſe aliquando in laude, atque ita appellatos eos, qui ſapientiam & rerum omnium ſcientiam profiterentur, certè nihil de eo dubitarent. Clemens ergo Græcorum diſciplinis eruditus, ſophiſtica ea uocat, quæ ab hominibus doctis & uitæ magiſtris, ſapienter ſunt tradita.

IN eodem Cap. duo dicit à Chriſto antiquata, deuteroſes,

quas Hieronymus humanas traditiones, Epiphanius, ſeniorum traditiones appellat. eas uerò (teſte eodem Epiphanio in primo contra hæreſes libro) Iudæi habebant quatuor libris digeſtas, quibus traditi erant ritus & ceremoniæ, quas à maioribus ſuis ſeruandas acceperant, quaſque Dominus in Marci Euangelio reprehendit.

ETIAM. inducta & adiecta quæ dicuntur, Chriſtus abrogauit, quæ acceſſerunt Decalogo, ea ſunt ſacrificia, expiationes, atq; aliæ ceremoniæ præceptæ Hebræis, poſtquàm ii Aegyptiam ſuperſtitionem imitati, abſente Moſe, uitulum adorauerunt. Iudicauit enim Moſes, cùm gens Hebræorum prona ad malum, diuinam legem, liberam atq; à natura in hominum animis inſitam facilè contemneret, eam ita in officio poſſe contineri, & à cultu ſimulacrorum abduci, ſi aſsidua ac neceſſaria rerum diuinarum occupatione detineretur. Inducta, quæ dicit mutata in melius, ut ipſe alio in loco declarat, tria ſunt, Sacrificia, quibus ſucceſsit incruentum Euchariſtiæ ſacrificium; Aſperſiones, quæ mutatæ ſunt in baptiſmum; Adoratio, quæ tunc certo loco fiebat, nunc patet à ſolis ortu ad occaſum; in omni enim loco ſacrificatur & offertur nomini eius oblatio munda.

IN eodem Capite mirum uideri non debet lectionem librorum prophanorum ab Apoſtolis prohibitam, qui in primis illis pietatis rudimentis, ut abolerent omnia gentilitatis ueſtigia, non ſolùm illa prohibuerunt, quæ ſua ſponte Chriſtianæ pietati aduerſabantur, cuiuſmodi erant ſacrificia, & reliquus Deorum cultus, ſed etiam omnia illa, quæ ſuis admonitionibus refricare poterant ueteris erroris memoriam; Confirmata uerò religione, cùm iam homines non fierent, ſed naſcerentur Chriſtiani, liberior fuit legendorum huiuſmodi librorum conſuetudo, adhibito tamen iudicio atque delectu, ut ex illorum lectione fideles fructum capere, & ad pietatem poſſent proficere. Scripſit Baſilius aureum libellum de utilitate capienda ex Græcorum diſciplinis, quem auctorem ſequentes fructuosè hu-

iuſ-

iuſmodi libros legimus.

In Cap. 10. prohibentur mulieres lauare unà cum uiris, quod idem prohibuit Conc. Laodic. Can. 30. & ſex. Syn. Can. 77.

EX LIBRO SECVNDO.

In Cap. 29. [*Decima ſalutaris, initium nominis Chriſti.*] hoc dicitur, quoniam nomen Ieſu à Iota incipit, qua litera Græci notant numerum denarium.

In Cap. 30. [*ut qui Dei dignitate ornatus eſt, quatenus clero præeſt, & omni Eccleſiæ,*] hanc eandem ſententiam apertius atque diſtinctius expreſsit. S. Ignatius in Epiſtola ad Smyrn. iis
» uerbis, Ego autem dico, honora Deum ut auctorem cun-
» ctorum ac Dominum, Epiſcopum uerò ut Pontificem,
» imaginem gerentem, quatenus imperat, Dei, quatenus
» ſacerdotalia exercet, Chriſti.

Observa in eodem Capite, in Eccleſiæ membris contineri myſticas ſignificationes per quædam accõmodata, & (ut ita dicam) appropriata muneribus, cum omnia in Eccleſia ita conſtituta ſint, ut (quoad poſſunt) diuinam ſimilitudinem referant ac ſignificent. Porrò quod de Viduis dicitur, eas altaris ſimilitudinem imitari, id dictum, opinor, ad ſignificandam conſtantiam, ac firmitatem propoſiti earum in ſtatu uiduali. & quod pietatis officia, quæ in eas, & in orphanos conferuntur, ſunt quaſi uictimæ in altari collocatæ ad faciendum holocauſtum Deo. Virgines thuribulum ſignificant propter uirginitatis fragrantiam, & illos ex puriſsimis earum corporibus atque animis afflatos odores, qui non ſolùm per Eccleſiam diffuſi omnia ſuauitate complent, ſed etiam in Cœlum ſublati Deum delectant.

In Cap. 31. quod traditur, non eſſe arripiendum ſacerdotii honorem, ſed capiendum ab eo, qui diuina poteſtate ius obtinet illud aliis dandi, atque alia, quæ diuinitus à Clemente expoſita, ad hunc locum pertinent, habentur in

Dionyſ.

Dionyſ. de Eccl. Hierar. cap. 5. ut perſpicuum ſit, utrunq; hanc doctrinam, ex eiſdem fontibus hauſtam, literarum monumentis commendaſſe.

In Cap. 32. Presbyteræ quæ nominantur, ſunt uiduæ, ita enim eas appellat in tertio libro cap. 5. quare aliæ ſunt illæ Presbyteræ quarum mentio fit in Conc. Laod. Can. 31.

In Cap. 59. noli mirari Iacobum fratrem Domini extra duodecim Apoſtolos numeratum, fuit enim hæc conſtans non modò Clementis, ſed etiam Euſebii, Epiphanii, Ambroſii, atque aliorum ſententia. cui non obſtat quòd in Epiſtola ad Galatas Paulus eum Apoſtolum nominat & columnam, cùm ampliori uocabulo dicti ſint Apoſtoli alii, qui præter duodecim ad propagandum Euāgelium miſsi, Apoſtolatus munere fungebantur, quemadmodum dicimus: S. Martialem Apoſtolum Galliarum fuiſſe. meritò autem Iacobus columna uidebatur, cùm eſſet Hieroſolymitanorum Epiſcopus, omniaque ad ſtabiliendum Eccleſiæ ſtatum pertinentia, unà cum Apoſtolis adminiſtraret.

In Cap. 60. ſunt hæc uerba. [*Glorificent ſolum Deum, unum & uerum per unigenitum Chriſtum*] quæ nullam nobis gignere debent ſuſpicionem erroris, quaſi non faciant filium honore ac diuinitate parem, uniusque, atq; eiuſdem naturæ cum patre. nam cùm ſint translata ex Euangelio Ioannis,
„ Vt cognoſcant te ſolum Deum uerum. interpretatio, qua illa ſententia exponitur, debet quoq; ad hunc locum accommodari. Eadem uerba, de Chriſto loquens, ſcripſit
„ S. Ignatius in Epiſtola ad Magneſios. Iis, qui extra ciuitatem manebant, unum & ſolum uerum Deum nunciauit. Sed erit locus opportunior, & magis proprius de hac ipſa re accuratè dicendi.

Caput ſexageſimum primum continet informationem quandam eorum, quæ in octauo libro diſtinctius & accuratius deſcribuntur. in eo enim traditur integra ſacrorum ratio, ut nihil poſsit deſiderari hic breuis anticipatio eorum, quæ ibi fuſius exponuntur.

In eodem cap. Paſtophoria exiſtimo fuiſſe tabernacula quædam

dam, quaſi armaria in fronte templi utrinque poſita, in quibus Euchariſtia, ueſtes, & uaſa ſacra condebantur.

Osculum myſticum, in hoc ipſo loco dari ſolitum, affirmat Dionyſius, cum agit de ſynaxi. Cyrillus in myſtagogicis orationibus. Laodic. Conc. in Can. 19.

In Cap. 32. Mentio fit Agapæ. Chriſtiani enim in principio religionis, in Eccleſiam conuenientes, ſimul epulabantur; ea conuiuia quoniam amore & charitate mutua celebrabantur, Agapæ ſunt dicta, quæ quòd confuſionem Eccleſiæ Corinthiorum afferrent, reprehenſæ ſunt ab Apoſtolo, ſed nihilominus ſaltem in aliis Eccleſiis diu manſerunt. Eas poſt longum tempus prohibuit Concilium Laodicenum, ne ſcilicet in Eccleſiis fierent, & poſtea Carthaginenſe; manſerunt tamen; nam Canones Conſtantinopolitani, qui longo pòſt tempore ſcripti ſunt, de eis ſanxerunt; nunc omnino in diſſuetudinem atque obliuionem abierunt.

In Cap. 63. præcipitur, ut in ſabbato ac die Dominico Chriſtiani frequentiùs accedant ad Eccleſiam. quantum attinet ad ſabbatum mos fuit priſcorum, ut eo die quoq; cœtus celebrarentur, & diuinæ ſcripturæ legerentur. de quo nobis forſan alio loco agendum erit.

Tres illæ ſolennes precationes, quæ die Dominico concipiebantur, patebunt in octauo libro; earum quoq; mentio fit in Conc. Laod. Can. 19.

Ex tertio libro.

In Cap. 10. magnas benedictiones puto eas appellari, quæ ſunt propriæ Epiſcoporum, paruas, quæ licitæ erant presbyteris.

In Cap. 11. miniſtri ſunt ii, qui alio nomine dicti ſunt Subdiaconi, quod alio loco patebit, & Concilium Laod. eorum mentionem facit. lege in eo Theodorum Balſamonem.

In Cap. 15. & 16. quæ de ungendis catechumenis dicun-

tur, item de Chriſmate, eadem habentur in Dionyſio in capite de baptiſmo, & in Cyrillo in ſecunda & tertia catecheſi myſtagogica. in iis cognoſcis, quòd idem in aliis uetuſtis ſcriptoribus obſeruatur, morem fuiſſe, ut ſtatim poſt baptiſmum Chriſmatis ſacramentum daretur.

IN Cap. 17. uides appellari Patrẽ ſuper omnia Deum, quod idem in aliis locis inuenies, eſtque idem loquendi modus conſuetus Ignatio, qui in Epiſtola ad Philippenſes diſputans contra eos, qui confundebant Patris & Filii perſo-
„ nam, ſic inquit, Quomodo non uidetur tibi Chriſtus na-
„ tus ex Virgine, ſed eſſe is qui eſt ſuper omnia Deus. & ad
„ Tarſen. de eiſdem hæreticis ſcribens. Alii dicunt quòd ipſe eſt, qui eſt ſuper omnia Deus. quod non ideo dictum eſt, quaſi creditum ſit ab eis, Deum uerbum, non eſſe item ſupra omnia Deum. legerant enim Paulum dicen-
„ tem, Quorum Patres illi, ex quibus Chriſtus ſecundum
„ carnem, qui eſt Deus ſupra omnia in ſæcula amen. Quid igitur cauſæ eſt, cur Deum Patrem ſolum, ſic uocauerint? Auctoritas Principii, ſiue (ut antiqui Patres locuti ſunt) excellentia cauſæ effecit, ut priſci illi omnem eminentiam ſoli Deo patri tribuerint, non quòd illam Verbo & Spiritui ſancto detrahere uoluerint, (longè enim abeſt talis ab eorum pietate ſentẽtia) ſed quia hanc auctoritatis præſtantiam Patri, qui eſt fons & origo diuinitatis tribuendam cenſuerunt. quod nonnullis teſtimoniis confirmabo. S. Ignatius ad Philippen. tractans illa uerba, quibus Domi-
» nus à ſe reiecit Diabolum, Vade retro Satana, ſcriptũ eſt,
» Dominum Deum tuum adorabis &c. in perſona Chriſti
» ſic inquit, Ego cognoſco qui ſim, & à quo ſim miſſus, &
» quem adorari oporteat, Dominum enim Deum tuum a-
» dorabis, & illi ſoli ſeruies, noui illum unum, agnoſco il-
» lum ſolum, à quo tu defeciſti, non ſum Deo aduerſarius;
» confiteor excellentiam; ſcio meæ generationis auctorem
» patrem. Et ad Smyrnenſes, ita ſcribit, Qui rogauit ne de-
» ficeret Apoſtolorum fides, non quaſi ipſe non ſatis eſſet,
» ut illam ſeruaret, ſed quòd gaudebat excellentia Patris. S.

Epi-

Epiphanius in eo libro, qui Ancyrotus dicitur, uſus erat
» aduerſus Arianos illa Chriſti ſententia, Pater meus uſque
» modo operatur, & ego operor. illi uerò ita ad eam reſpon
debant, quòd in ea Pater appareret primus operator, at-
que ita conſtaret eum filio eſſe præſtantiorem, Hoc ò Aria
» ne (inquit Epiphanius) ſtultè dicis, & multa principia uis
» in diuinitate intelligere, unum uerò eſt principium, & ea-
» dem atq; una diuinitas, non reiicit autē à ſe Filius, Patris
» honorem, ſed oſtendit quomodo ſe habeat ipſa diuinitatis
» conſequentia. Hæc Epiphanius. cum ergo honor Patri
tribuitur, non eò fit, quòd idem honor non ſit tribuen-
dus filio, ſed ut demonſtretur diuinitatis conſequentia,
hoc eſt ordo originis, quemadmodum Filius æterno ortu à
Patre naturam accepit. hanc quæſtionem multo expreſ-
ſius declarat S. Baſilius in libro, quem ſcripſit contra Eu-
nomium, in quo diligenter tractat illum locum, Pater ma-
ior me eſt, longamq; eius rei diſputationem concludit iis
» uerbis, Reliquum eſt igitur, ut maius, hoc in loco dicatur
» ſecundum cauſæ rationem; quoniam enim à Patre Filii
» principium atque origo eſt, ſecundum hoc maior eſt pa-
» ter, ut cauſa & principium. propterea Dominus ſic dixit,
» Pater maior me eſt: ſcilicet quatenus Pater eſt, Pater uerò
» quid aliud ſignificat quàm quod eſt principium & cauſa il-
lius, qui ab ipſo eſt ortus. Non diſceſsit ab hac ſententia
S. Hilarius, qui in nono libro de Trinitate, ſic ſcripſit,
» Donantis auctoritate Pater maior eſt, nunquid per doni
„ confeſsionem Filius minor eſt? maior itaque donans eſt,
„ ſed minor iam non eſt, cui unum eſſe donatur. ait enim,
„ Ego & Pater unum ſumus. ſi hoc non donatur Ieſu, ut con
„ fitendus ſit in gloria Dei Patris, minor Patre eſt; ſi autem
„ in eadem gloria ei donatur eſſe, qua Pater eſt, habes & in
„ donantis auctoritate, quia maior eſt, & in donati confeſ-
„ ſione, quia unum ſunt. Maior itaque Pater filio eſt, &
„ planè maior, cui tantum donat eſſe, quantus eſt ipſe, cui
„ innaſcibilitatis imaginem ſacramento natiuitatis impar-
„ tit, quem ex ſe in forma ſuæ generat. hæc Hilarius. quam

 ſen-

ſententiam non ſemel in ſuis libris expoſuit. hanc auctoritatem principii in Patre conſiderantes priſci illi, omnem dignationem ei ſoli tribuere uidentur. multa enim huiuſmodi in Clemente legimus, in Paſtore, Ignatio, Iuſtino atque aliis, qui ante Arianam hæreſim uixerunt. qui omnes unam in tribus perſonis eſſentiam, paremq; maieſtatem uenerati, tamen celebrauerunt originem. poſtquàm autem Arius cœpit filii dignitatem minuere, & alii Spiritum ſanctum in numerum creaturarum aggregare; Patres omiſſo huiuſmodi loquendi more, quem Euangeliſtarum & Apoſtolorum loquendi modum imitata, tenuit antiquitas; apertis uerbis tres perſonas æquales prædicauerunt, nihilque uni tribuerunt, quod non item cæteris tribuerent. hoc enim fieri ſolet, cùm exiſtunt hæreſes, ut quod antea omitti poſſe uidebatur, cùm nulla de eo eſſet controuerſia, orta hæreſi id diligenter, planè, apertè, ſit enucleandum. atque ita ex hæreſum immani peſte hoc boni conſequitur Eccleſia, ut ſententiæ fidei, quæ antea nunquam agitatæ obſcuriores uidebantur, poſtquàm oppugnari cœptæ ſint, illuſtrentur, atque declarentur. Hæc fuſius dixi, propterea quòd in Clemente aliqua ſunt, quæ ad hanc normam dirigi oportet. tu uerò cùm in ea incides, eam adhibe moderationem, quam tibi ii fontes oſtendunt. quod ſtatim ſerua in ea ſententia, quæ in eodem capite de Spiritu ſancto habetur, quem dicit à Chriſto doceri, & Chriſtum annunciare. translatum eſt hoc ex. 16. Ca-
„ pite Ioannis ſic dicentis, Cum autem uenerit Spiritus ille
„ ueritatis, docebit uos omnem ueritatem. non enim lo-
„ quetur à ſemetipſo, ſed quæcunq; audiet loquetur, & quæ
„ uentura ſunt annunciabit uobis, ille me clarificabit, quia
„ de meo accipiet, & annunciabit uobis. in quibus uerbis, propter Spiritus ſancti à Patre & Filio progreſsionem, agnoſce in duobus ſpiratoribus auctoritatem unius principii, in Spiritu ſancto nullam alienæ ab iis naturæ differentiam. Quòd autem ita interpretari debeamus loca, quæ tam in ſcripturis, quàm in priſcis patribus uidentur Spiri

tus

tus ſancti maieſtatem non ita extollere, docet. S. Baſilius in eodem libro contra Eunomium, qui eadem uia progrediens, quæ de filio dixerat, ea accommodat ad Spiritum
» ſanctum. eius uerba hæc ſunt, Quæ eſt neceſsitas, ut ſi di-
» gnatione atq; ordine tertius ſit Spiritus ſanctus; ſit quo-
» que natura tertius. nam quòd obtineat ſecundas poſt fi-
» lium partes, fortaſſe pietatis ratio id tradit. tertia uerò
» uti natura, nec ex ſanctis Scripturis didicimus, neque ue
» luti conſequens eorum, quæ dicta ſunt concludere poſſu-
» mus. nam quemadmodum Filius ordine, ſecundum poſt
» patrem locum habet, quoniam ab illo eſt genitus, & di-
» gnatione, quoniam principium & auctor ipſius Pater eſt,
» & quoniam per eum aditum, & acceſſum habemus ad Pa
» trem; natura uerò nullo modo eſt ſecundus, quoniam
» una eſt in utroq; diuinitas; ita Spiritus ſanctus, & ſi ordi-
» ne ac dignatione Filio eſt ſubmiſſus, (ut hoc omnino con
» cedamus) non tamen eo modo, ut quaſi differentis ab ip-
» ſo naturæ exiſtat.

QVOD dicitur in eodem Cap. Spiritum ſanctum aſſumi ut te
» ſtem, translatũ eſt à. 15. capite Ioannis ſic dicentis, Cum
» autem uenerit Paracletus, quem ego mittam uobis à Pa-
» tre ſpiritum ueritatis, qui à Patre procedit, ille teſtimo-
» nium perhibebit de me.

IN Cap. 20, obſerua Presbyteri officia, quæ ſunt hæc, docere, offerre, baptizare, benedicere populo; quorum quidem habet poteſtatem Presbyter, ſed tamen illam exercere non poteſt, niſi concedente Epiſcopo: lege Ignatium
» Smyrnenſes ſic inſtituentem, Nemo ſine Epiſcopo aliquid
» agat eorum, quæ ad Eccleſiam pertinent, illa firma Eu-
» chariſtia cenſeatur, quæ ſub Epiſcopo fuerit. Et paulò
» poſt, Non liceat ſine Epiſcopo baptizare, nec offerre, ne-
» que ſacrum facere. quod idem de reliquis muneribus cenſendum eſt. nam hæc ipſa munera, quæ nunc contemnuntur, in ueteri Eccleſia exercebant Epiſcopi, ut aliquando ſola cauſa fuerit accerſendi Epiſcopum abſentem in Paſchæ tempore, ut Catechumenos inſtruere, & baptizare

poſ-

poſſet, de Euchariſtia uides in Clemente Epiſcopum ſem per illam peragere; de docendi munere nihil dico, cum in hoc præcipuè uerſetur Epiſcoporum officium. hoc uerò eſt intelligẽdum quòd quanquam Presbyteri docendi munus habebant, tamen ſumma rei & doctrinæ iudicium Epiſcopo reſeruabatur, immo præſente Epiſcopo Presbyteri deſinebant munus ſuum, niſi ille aliud iuberet.

Ex qvinto libro.

In capite 7. Conſidera auream illam ſententiam de baptiſmo ſanguinis, cur Catechumeni cum eo morientes ſalui fiant. re ipſa enim commoriuntur Chriſto, alii in figura. hæc ſcribenti uenit mihi in mentem alterius præclaræ ſententiæ. S. Cyrilli, quæ fuſius eandem rem explanat. ea
» ſcripta eſt, in ſecunda myſtagogia iis uerbis. O' rem no-
» uam & admirabilem, non uerè mortui ſumus, neque uerè
» ſepulti, neque uerè crucifixi ſurreximus; In ueritate tamẽ
» ſaluamur. Chriſtus ſic crucifixus eſt, & re ipſa ſepultus &
» uerè reſurrexit; atque hæc omnia nobis donauit, ut imi-
» tatione, paſsionum ſuarum participes facti, re ipſa ſa-
» lutem conſequamur.

In Cap. 12. Quod de hirco deſio dicitur, uel fortè mendeſio, (nam ita quoque dici poſſet, ſi illud μὲν, quod in Græco præmittitur, ſit ſyllaba) mihi id cuiuſmodi ſit, compertum adhuc non eſt, fortè enim alii locum hunc illuſtrabunt.

In Cap. 16. Conſidera rem inſignem ſcilicet Iudam abfuiſſe cùm data eſt Apoſtolis Euchariſtia; Cyprianus enim ſecus ſentit, in ſermone de ablutione pedum, & Auguſtinus in Epiſtola. 163. & in explicatione decimi Pſalmi, & in ſex. tractatu in Euangelium Ioannis, & Chryſoſtomus in ſermone de latrone. Theophylactus, etſi idem ſentit, tamen agnoſcit eam opinionem, qua alii affirmant Iudam non adfuiſſe, nec eam reiicit. Exiſtimaui aliquando Dionyſium Areopagitam hoc aſſirmare. quod ſi certum habe rem,

rem, uix iam phas eſſe ducerem ſecus opinari; ſed tamen cum Dionyſii uerba diligentius expenderem, non ita certa mihi uiſa eſt eius ſententia. tantum enim affirmat Chriſtum Euchariſtiæ auctorem iuſtiſsimè excludere eum, qui non ſanctè atque ad imitationem ſui ſacro conuiuio intereſſet. quæ quidem ſententia hoc non obſcurè innuit, non autem manifeſtis, & perſpicuis uerbis aſſeuerat. Quare Maximus ex uerbis Dionyſii, probabili quadam coniectu
» ra id colligit, cuius annotatio in Dionyſii uerba hæc eſt.
» Ex iis aliquis rationabiliter dicere poſſet, quòd poſtquàm
» exiit Iudas, tradidit diſcipulis Chriſtus myſteria, ut qui iis
» non erat dignus. Georgius Pachymeres hunc locum Dionyſii nouo quodam modo explanat, putat enim Dionyſiũ dicere, Chriſtum tradidiſſe quidem Iudæ myſticum panem & calicem; myſteria uerò ſolis diſcipulis dediſſe, poſtquàm Iudas diſceſsit. eius uerba hæc ſunt, Excludit & ſe-
» gregat iuſtiſsimè Iudam, qui non ſanctè conuiuio interfue
» rat, nam cùm illum myſtici panis & uini participem feciſ-
» ſet, myſteria diſcipulis, poſtquàm ille è cœna diſceſsit, ſo-
» lis tradidit, cùm iis indignus eſſet Iudas. Cur igitur Iu-
» dam arcet à diuinis myſteriis, qui ſimul cœnauerat? Ete- ¶
» nim docet, quòd non ſatis eſt tantùm corporaliter adeſſe
» & conuiuium celebrare; non enim hoc cum communi-
» one habet ſimilitudinem, ſed oprtet intellectu, & mente adeſſe. Hæc Georgius; qui dico aſſeuerat ex Dionyſii ſententia, unum Iudam participem fuiſſe cœnæ myſticæ, hoc eſt panis & uini myſtici, non agni typici (hunc enim ſenſum manifeſtè explodunt uerba Dionyſii & Georgii) alterum myſteria data ſolis Apoſtolis. Quærerem ego libenter à Georgio, quæ tandem fuerint myſteria, quibus excluſus ſit Iudas, & quæ ſolis credita ſint Apoſtolis; cùm prius omnes ſimul panem & uinum myſticum ſumpſiſſent. ſi reſponderet fuiſſe ſacramenti effectum & ſpiritualem manducationem, rurſum ſcire uellẽ ab eo, quid opus erat, ut propterea Iudas abeſſet? quòd ſi myſteriorum traditionem putat ipſam Euchariſtiæ inſtitutionem, iam hoc

ſcripturæ aduerſatur coniungenti Euchariſtiæ inſtitutionem cum eius diſpenſatione. Sumens panem fregit, & dixit, Accipite & manducate, hoc facite, &c. Itaque mihi magnæ tenebræ ſunt non modò in Dionyſii, ſed etiam in paraphraſtis ſui uerbis, quæ dicere uolui ut admonerem lectorem, ut legens Dionyſium, hanc rem etiam conſideraret. mihi enim amplius de ea uidetur quærendum. hoc tamen eſt in ea commodi, quòd ad factum pertinet, ut ſiue hoc uel illo modo ſe habeat, nulla labes, neque peruerſio ſidei accidat.

In eodem Capite, Euchariſtiæ myſteria dicuntur antitypa corporis & ſanguinis, quæ uox idem ualet, quod in Dionyſio Symbola, hoc eſt ſigna. ſigna uerò cum audis, noli ab iis remouere ſignatum, ita enim illa ſigna ſunt, ut etiam uerè & realiter contineant ſignatum, hoc eſt corpus & ſanguinem Domini. patres uerò antitypa illa dixerunt, uel reſpectum habentes ad præcedentem ſubſtantiam, uel quia ſpecies ſunt ſacramenta corporis & ſanguinis Chriſti. qui in eis continetur. appellationes enim plerunque ducuntur ab eo, quod apparet & ſub ſenſum cadit.

Pene omiſeram id, quod in ſecundo Capite tertii libri annotatione dignum uidetur. damnari enim uidentur nuptiæ, quæ mortua prima uxore iterantur. Scito autem huiuſmodi nuptias non damnari, iuſtæ enim ſunt; reprehenditur autem intemperantia eorum, qui illas contrahunt. nam cùm primis nuptiis diuino illi propagandæ ſobolis præcepto ſatisfecerint, iterum iungunt connubia, quæ improbantur ab antiquis, non quòd putent ea nepharia, ſed quòd ſint indicia incontinentiæ, & libidinoſi putentur, qui illa appetunt. Eam ob cauſam antiqui Canones bigamis pænitentiæ tempus præſcripſerunt, quod legimus in Conc. Ancyr. Can. 19. & Neocæſar. Can. 3. & Laod. Can. 1. Tertullianus etiam cùm recta ſaperet, has nuptias permiſſas tantùm putauit: Hieronymus durior fuit bigamis, ita ut niſi leniùs cum eo agatur, uix poſſimus illum à reprehenſorum criminatione uindicare. redeo

nunc

nunc ad quintum librum.

IN Cap. 18. quinti libri, in quo traditur ſeruandi Paſchæ ratio, nihil iam annotandum eſt, ſed id totum potiùs delendum, ut nothum ac nouum. quod luce clarius perſpici poteſt ex ea Epiphanii diſputatione, qua utitur aduerſus Audianos imitãtes in Paſchæ obſeruatione Iudæorum conſuetudinem. narrat enim Epiphanius Audianos ſententiam ſuam defendiſſe auctoritate conſtitutionis Apoſtolorum, in qua cauebatur ne alii calculum Paſchæ facerent ipſi, ſed agerent Paſcha quando fratres ſui de circunciſione agerent, atq; id unà cum eis celebrarent, agnoſcitq; Epiphanius huiuſmodi conſtitutionem, atque eam interpretatur, inquiens primùm, dici in conſtitutione Paſcha agendum, quãdo id agerent fratres de circunciſione, non fratres qui ſunt in circunciſione, hoc eſt quando agerent ii Epiſcopi, qui de circunciſione & Iudæorum gente genus ducebant, quos ſcribit quindecim fuiſſe; deinde inquit, id factum fuiſſe ab Apoſtolis ad tuendam conſenſionis unitatem. Quare tantum abeſt ut ea, quæ in hoc capite legimus Apoſtoli ſtatuerint, ut etiam contraria horum ab ipſis præcepta uideantur. Præterea orĩetales illi Iudaicum morem retinentes, nullam aliam excuſationem, ut in Euſebio legimus, afferebant ſuæ obſeruationis, niſi quòd Ioannem & Philippum Apoſtolos imitarentur, teſtabaturq; Polycarpus Ioannis diſcipulus, ſe unà cum Ioanne eo die Paſcha celebraſſe. Neque mirum eſt Apoſtolos in illis Eccleſiæ rudimentis eo die inter ſe egiſſe Paſcha, quo ipſi cum Domino egiſſent. Sed quid opus eſt aliunde argumenta petere? ipſa conſtitutio ſe prodit, & tantùm non uocem emittens, clamat ſe nouam eſſe; ait enim æquinoctium fieri uigeſima ſecunda Dyſtri menſis, hoc eſt Martii. perſpicuum eſt autem Chriſti tempore æquinoctium fuiſſe uigeſima quinta Martii; tempore uerò Anatolii Laodiceni Epiſcopi, qui uixit, Probo imperante, anno Domini ducenteſimo octuageſimo, æquinoctii tempus retroceſſerat tribus diebus, ſolq; arietem ingrediens faciebat æquinoctium uernum undecimo

mo Calendas Apriles, hoc eſt uigeſima ſecunda Martii, quod narrat Euſebius in Eccleſiaſticæ hiſtoriæ libro ſeptimo. Quare nona eſt conſtitutio, fortaſſe edita poſt Concilium Nicænum, in quo Paſchæ obſeruatio ad eam rationem redacta fuit, ut poſt æquinoctium uernum, quarta decima lunæ obſeruaretur, & die dominico, qui poſt plenilunium primus eſſet, Paſcha celebraretur, quod factum eſt ea præcipuè ratione ne Iudæorum conſuetudinem imitaremur, neq; bis in eodem anno Paſcha ageremus. hoc enim accidere poſſet ſi tantùm duodecim lunares menſes obſeruaremus, nulla æquinoctii ratione habita. aliquando enim poſt æquinoctium celebrato Paſcha, eodem anno ante æquinoctium itidem celebraretur. initium enim anni ordiuntur ab introitu Solis in ſignum arietis. Exiſtimo igitur, cùm uerba Apoſtolicæ conſtitutionis uiderentur antiquæ illi, & ab Eccleſia reiectæ Paſchæ celebrationi quodammodo fauere, uiros pios illa uerba, ne offenſionis cauſam præberent, & aliquos in errorem inducerent, deleuiſſe, repoſuiſſeque receptam & probatam ab Eccleſia obſeruandi Paſchæ rationem.

In Cap. 19. intellige Chriſtianos olim ſex diebus ante Paſcha ſiccis cibis ueſci ſolitos, cuius moris mentionem facit Epiphanius in libro tertio aduerſus hæreſes.

In Cap. 21. illa auctoritas, qua dicitur quòd Dominus accepit ignem à Domino, & alia, qua Iacob fatetur ſe uidiſſe Deum facie ad faciem, item illa de rubo, quem uidit Moſes ardentem, meritò accommodantur ad filii Dei perſonam; fuit enim hæc conſtans priſcorum procerum ſententia, iis & huiuſmodi aliis uiſionibus, Chriſtum Dei demonſtratum. poſſem ad hoc probandum unanimem Patrum omnium conſenſum in medium afferre, ſed breuitati ſtudens, contentus ero una ſancti Leonis ſententia, quæ ſcripta reperitur in Epiſtola 13. ad Pulcheriam Auguſtam, iis
» uerbis, Potuerat quippe omnipotentia filii Dei ſic ad do-
» cendos iuſtificandosq; homines apparere, quomodo Pa-
» triarchis & Prophetis in ſpecie carnis apparuit, cùm aut

luctamen

» luctamen iniit, aut ſermonem conſeruit, cum'ue offi-
» cia hoſpitalitatis non abnuit, uel etiam appoſitum cibum
» ſumpſit, ſed illæ imagines huius hominis erant indicia, cu
» ius ueritatem ex præcedentium Patrum ſtirpe ſumendam
» ſignificationes myſticæ deſignabant.

IN eodem Capite, cum dicitur Deum Verbum, Deo ipſius ac Patri in condenda rerum uniuerſitate miniſtraſſe, cautus eſto, & memento eorum, quæ de auctoritate Principii ſunt dicta. noliq; putare illud miniſterium efficere filium minorem Patre; miniſtrat enim quatenus ſapientia & ars Patris exiſtit, per quam uniuerſa ſunt condita. Iuſtinus in dialogo, quem cum Tryphone habuit, opera filii Patri cooperātis, miniſteria appellat, filiumq; Patris miniſtrū, ſcilicet ea ratione, qua dictum eſt, Verbum eſſe rationem artemq; Patris in rebus creādis, productumq; à Patre, qui ei una cum eſſentia eandē operandi poteſtatē dedit. quare ut hic ordo ſignificaretur, Patres aliquando miniſterium filio tribuerunt. Non potuit autem hæc res planiùs explicari, quàm eſt à Tertulliano explicata in lib. de Trinitate, cuius uerba hic ſubieci, quoniam inſtar normæ eſſe debent, ad quam hæ, quæ duriores uidentur, priſcorum ſententiæ, ſint dirigendæ. Sic igitur in fine eius libri inquit Tertullianus, Subiectis enim ei quaſi filio omnibus rebus à Patre, Patris quidem ſui Filius probatur, cæterorum autem & Dominus & Deus eſſe reperitur. Ex quo dum huic, qui eſt Deus, omnia ſubſtrata traduntur, & cuncta ſibi ſubiecta Filius accepta refert Patri, totā diuinitatis auctoritatem rurſus illi remittit; unde unus Deus oſtenditur uerus & æternus Pater, à quo ſolo hæc uis diuinitatis emiſſa, etiam in Filium tradita & directa rurſum per ſubſtantiæ communionem ad Patrem reuoluitur. Deus quidem oſtenditur Filius, cui diuinitas tradita & porrecta conſpicitur, & tamen nihilominus unus Deus Pater probatur, dum gradatim reciproco meatu illa maieſtas, atq; diuinitas ad Patrem, qui dederat eam, rurſum ab illo ipſo filio miſſa reuertitur & retorquetur, ut meritò Deus Pa-

ter omnium Deus ſit, & principium Filii ſui, quem Dominum genuit: Filius autem cæterorum omnium Deus ſit, quoniam omnibus illum Deus pater præpoſuit quem genuit: ita mediator Dei & hominum Chriſtus Ieſus omnis creaturæ ſubiectam ſibi habens à Patre proprio poteſtatem qua Deus eſt, cum tota creatura ſubdita ſibi concors Patri ſuo Deo inuentus, unum & ſolum & uerum Deum Patrem ſuum, manente in illo quod etiam auditus eſt, breuiter approbauit. Eſt igitur ipſe filius creaturarum conditor unà cum Patre, δημιουργὸς omnino, ita enim aliis in locis eum Clemens appellat, hoc eſt opifex atque auctor, non ὑπουργός quemadmodum Arius & Aetius impiè dicebant, facientes eum quaſi ſecundarium Deum ſubmiſſum ac ſubordinatum primo conditori, quorum opinionis diritas à Chriſtianis mentibus longè repellatur.

EX SEXTO LIBRO.

In Cap. nonò animaduerte ferè earundem hæreſum mentionem fieri in Epiſtolis Ignatii. De Prophetia, & de Monarchia Sermones à Petro cum Simone habitos, ſcriptos à ſe teſtatur Clemens in Itinerario.

Quae in quinto decimo Capite habentur, atque omnia eã, quæ pertinent ad Concilium illud Apoſtolorum, cuius in Actis fit mentio, non ſunt continuanda cum aliis, quæ primo loco dicta ſunt, in quibus mortis Iacobi Epiſcopi facta eſt mentio, quare dirige hæc ad eam normam, quam poſui in Prolegomenis cum de methodo agerem.

In eodem Cap. nomen Iacobi Zebedæi delendum eſt, negligentia enim uel imperitia alicuius huc irrepſit, cùm Iacobus Zebedæi filius antequã hæc gererẽtur, ab Herode fuerit interfectus, id quod in Actis Apoſtolorum legitur.

In Cap. 16. ſtatuitur iterandum eſſe baptiſma ab hæreticis adminiſtratum, quod conuenit cum quadrageſimo ſeptimo Canone eorundem Apoſtolorum; iudico autem Apoſtolos id ſtatuiſſe quòd ii, qui eo tempore hæreſes ſe-

ctabantur, cùm de diuinis perſonis falſa atque impia opinarentur, non potuerunt ſeruare ſynceram baptiſmatis formam, proptereaq; neceſſarium erat inſtaurare baptiſmum in iis, quos ipſi baptizaſſent. quod idem ſtatuit Nicæna Synodus in Canone. 19. de iis, qui à Paulianiſtis fuerant baptizati. ii enim à Paulo Samoſatenſi profecti. Chriſti diuinitatem labefactabant. quam impietatem poſtea Arius & Aetius magis peruulgarunt. Narrat Epiphanius formam baptiſmatis ſeruatam ab Aetio, quæ hæc erat, In nomine Dei increati, & in nomine Filii creati, & in nomine Spiritus ſanctificatis, & à creato Filio creati. Quis non uidet, hoc modo, tota fide euerſa, neceſſariam fuiſſe baptiſmi renouationem? idem exiſtimo de iis, quos rebaptizari uoluerunt Apoſtoli.

IN Cap. 24. noli putare uniuerſum populum Romanum eo tempore, Chriſti fidem amplexum fuiſſe, ſed cùm multi eſſent in Vrbe Chriſtiani, Iamque religio eſſet celebris, præſertim ſi ab ea (ut legitur) Tiberius non abhorruerit, propterea hanc rem extollens Clemens, inquit, Romanos recepta Chriſtiana pietate, ab Idolorum cultu diſceſſiſſe.

IN Cap. 26. recognoſce eaſdem hæreſes numeratas ab Ignatio, in quibus animaduerte illud idem, quod in decimo ſeptimo Cap. tertii libri dictum eſt de Deo, qui eſt ſupra omnia. Hoc loquendi more à Clemente accepto uſi ſunt Ignatius, & Iuſtinus, cùm Trinitatis perſonas diſtinxerunt. quod quoties occurret, reuoca in memoriam, quæ de hac re in eo loco annotata ſunt. ita enim omnis erroris ſuſpitio aberit.

EX SEPTIMO LIBRO.

IN Cap. 23. Non debes mirari, quòd ieiunium ante baptiſmum præcipitur, cùm præcipuè ob eam cauſam putem Catechumenos olim in nocte magni Sabbati baptizatos. Narrat Caſsiodorus Burgundiones, cùm uexati ab Hun-

nis

nis in Galliam tranſiſſent, Chriſtianamq; pietatem recepiſſent, à quodam Epiſcopo baptizatos fuiſſe, indicto ipſis prius octo dierum ieiunio. Tertullianus in libro de
» Baptiſmo, Ingreſſuros, inquit, baptiſmum, orationibus
» crebris ieiuniis, & geniculationibus & peruigiliis orare
» oportet, & cum confeſsione omnium retrò delictorum.

In Cap. 24. quartæ & ſextæ feriæ ieiunium præcipitur, quod diu manſit in Eccleſia, nunc (quod eſt dolendum atque lugendum) cum aliis optimis maiorum inſtitutis in diſſuetudinem abiit. Præcipitur quoque ſabbati celebritas, quam tamen cum diei Dominici cultu minimè æquatam, oſtendit huius libri caput trigeſimum quartum. non eſt autem mirandum Apoſtolos œconomia, atque conſilio uſos, aliquid Synagogæ ad Eccleſiam migranti conceſsiſſe. altè enim in ea inſederant ueteres ceremoniæ; ut non adeò facilè aboleri poſſent. Fuit tamen hic mos (ut uidimus in ſecundo libro) ita retentus, ut in eo die meditatio diuinæ legis eſſet, non manuum ceſſatio. Concilium Laodicenum iubet in Sabbato congregari Eccleſiam, idemq; prohibet, eum diem more Iudæorum cuſtodiri. Etiam quod hic ſtatuitur de unius magni Sabbati ieiunio, agnoſco priſcum morem, ſed eundem acceſsione meliorum legum exoletum. nam Eccleſia Romana, quæ Apoſtolica utens poteſtate, ſingula pro conditione temporum in melius mutat, non fuit contenta unius Sabbati ieiunio; ſed inſtituit, ut idem mos in omnibus Sabbatis ſeruaretur. de ea re, atq; aliis eò ſpectantibus extat præclara Innocentii primi epiſtola ad Gaudentium Egubinum Epiſcopum.

In Capite. 39. nota Patrem appellari Deum ingenitum, alibi filius dicitur Deus genitus. quæ uoces & ſi molliores ſunt, ſuſpectæ tamen fuerunt patribus, cùm ab Arianis uſurparentur, qui ingeniti & geniti differentiam induxerunt, putantes ex ea filii naturam diuerſam fieri à patre. Duces illi Eccleſiæ, & ſi uoces non aſpernabantur (non enim id efficiunt, quod uolebant Ariani) tamen quoniam

in ſcripturis non reperiuntur, & eis utebantur hæretici, quorum etiam uocabula timēda ſunt, ideo in eis recipiendis, cautionem adhibendam cenſuerunt; lege Epiphanii diſputationem contra Aerium, & Baſilii cōtra Eunomium. Magnus Athanaſius in epiſtola de ſynodis Arimini & Seleuciæ, duo inquit ſignificare ingenitum, id quod exiſtens, factum non eſt, & id quod ſuæ naturæ auctorem non habet: ad priorem ſignificationem reſpiciens, filium ingenitum uerè dicere poterit, idem ſi alteram ſpectet, id de ſolo Patre uerè affirmabit. poſtea idem ſanctiſsimus Pater, ſciens iis uocibus uſos priſcos, præſcribit nobis, quemadmodum in eorum libris hæ uoces ſint intelligendæ; inquit e-
» nim, Non ignoramus eos, qui dixerunt unum eſſe inge-
» nitum Patrem, non eo animo ſcripſiſſe, quaſi Verbum Dei
» genitum, hoc eſt factum, & opus eſſe uellent, ſed ideò, ut
» oſtenderent, Patrem ſui auctorem non habere, ſed illum
» Patrem ſapientiæ eſſe, & omnia genita, hoc eſt quæ facta
» ſunt, in ſapientia feciſſe. Cum igitur incides in hæc uerba (incides autem ſæpe) noli exiſtimare ea iniecta ab Arianis, & ſi ipſi iis uocibus delectati ſunt, ſed illa accipe quemadmodum Athanaſius eſt interpretatus. nunc cùm expulſo Arianorum errore integra ſynceraque manſerit Homouſii fides, has uoces non ita perhorreſcimus.

In Cap. 40 dicitur Chriſtus genitus beneplacito Patris, non quòd uoluntas Dei Patris ei ortum dederit (omnibus enim creaturis, ut inquit Hilarius, ſubſtātiam, Dei uoluntas attulit, ſed Filio natura dedit) ſed dicitur genitus beneplacito Patris, quatenus in eo naturaliter genito quie-
» ſcit beneplacitum Patris, Hic eſt enim, inquit, Filius meus
» dilectus, in quo mihi complacui. pari ſententia Origenes inquit, Patrem protuliſſe germen uoluntatis.

In Cap. 43. ſunt hæc uerba, [*poſt hæc adorat ipſum unigenitum Deum, poſt ipſum, & propter ipſum gratias agens ipſi,*] quorum uerborum hæc eſt ſententia. adorat unigenitū Deum poſt ipſum, ideſt poſt Deum Patrem, ut ex eo intelligatur ordo originis, & in Patre principii dignatio, ut iam diximus,

mus, & propter ipſum, ſiue per ipſum, ideſt per Filium gratias agat ipſi Patri.

In Cap.42.43.44. habes benedictionem olei Catechumenorum, aquæ baptiſmalis, & Chriſmatis. intelligendum eſt autem priſcos illos magnam uim tribuiſſe horum elementorum ſanctificationibus. Tertullianus in libro de Baptiſmo ſic inquit, Igitur omnes aquæ de priſtina originis
» prærogatiua ſacramentum ſanctificationis conſequun-
» tur, inuocato Deo; ſuperuenit enim ſtatim Spiritus de
» Cœlis, & aquis ſupereſt, ſanctificans eas de ſemetipſo, &
» ita ſanctificatæ uim ſanctificandi combibunt. Cyprianus
» ad Ianuarium. oportet uerò mundari & ſanctificari a-
» quam prius à ſacerdote, ut poſſit baptiſmo ſuo, peccata
» hominis, qui batizatur, abluere. Auguſtinus tract. 80.
» in Euangelium Ioannis, Detrahe uerbum ab aqua, quid
» erit niſi aqua, accedit uerbum ad elementum & fit ſacra-
» mentum. Ante hos Dionyſius in Capite de baptiſmo exponit quemadmodum aqua per Spiritus ſancti inuocationem, & ſacri Chriſmatis permiſtionem ſanctificata, præparabatur ad baptiſmum. Cyprianus in ſermone de Chriſmatis unctione, ſanctificatis (inquit) elementis
» iam non propria natura præbet effectum, ſed uirtus diui-
» na potentiùs operatur. Cyrillus Hieroſolymitanus, qui has ipſas baptiſmi ceremonias tradidit, de oleo exorcizato, (ita enim appellat oleum Catechumenorum) poſt mul
» ta alia hæc inquit, Quemadmodum inſufflationes ſancto-
» rum, & diuini nominis inuocatio, quaſi uehemens flam-
» ma urit atque fugat dæmones, ita hoc oleum exorciza-
» tum, inuocatione Dei, & oratione tantas acquirit uires,
» ut non ſolùm ardentia peccatorum ueſtigia deleat, ſed etiam omnes inuiſibiles dæmones expellat.

In Capite.44. uerba ſunt obſcura, [*uniuscuiuſque enim manus impoſitionis uirtus hæc eſt*] ſi mendum abſit, ſententia (niſi fallor) eſt huiuſmodi, In qualibet manus impoſitione tam ea quæ fit in baptiſmo, quàm ea quæ fit in ſacramento confirmationis, uirtus hæc eſt, ideſt uirtus in ſanctificatis elemen-

mentis conſiſtit, quatenus ſacramenta illa requirunt materiam per inuocationem Spiritus ſancti ſanctificatā atque præparatam, ſine qua ſacramentum ritè adminiſtrari non poteſt: quæ ſententia ualde conuenit iis, quæ mox ſequuntur. [*niſi enim ſuper quodlibet horum inuocatio fiat &c.*] in quibus uerbis eſto cautus, & primùm illud tibi ſtatue, ſanctificationē materiæ baptiſmi magis requiri præcepti, quàm ſacramenti neceſsitate. Sancti Patres tamen, tàm ii, quorum uerba protuli, quàm alii non pauci, illam inuocationem Spiritus ſancti ſuper aquam magno opere extollunt, atque ei immenſa tribuunt, ut non mirum ſit Clementem quoque adeo eam commendaſſe. nam eius dictis minimè aduerſatur, ut quis non adhibita ad baptiſmum aqua ſanctificata, uerè ſit baptizatus, & ſi abſit contemptus uel negligentia, ſacramenti fructum conſequatur. non enim negat Clemens illum eſſe uerè baptizatum, ſed inquit, non abieciſſe eum animæ ſordes, hoc eſt, non eſſe aſſecutum baptiſmi effectum. quod intellige, ſi præter neceſsitatem, ſeu aliam œconomicam rationem eam omiſerit.

CONVERSIONEM ad Orientem explanans. S. Cyrillus, cu
» ius ſæpè mentionem feci, hæc inquit, Quando abrenun-
» cias ſathanæ, omni teſtamento, ueterique pacto in in-
» ferno cum eo inito reſciſſo, aperitur tibi paradiſus Dei,
» quem plantauit ad Orientem, unde propter præuaricatio-
» nem primus pater noſter fuit expulſus, cuius rei ſignum
» eſt, cum ab Occidente conuerteris ad Orientem, qui lucis «
» eſt locus. Omnes alias baptiſmi ceremonias à Clemente expoſitas, Dionyſius, Tertullianus, Cyprianus, Cyrillus, Auguſtinus, & denique priſci omnes agnoſcunt.

CAPVT 47. continet hymnum Angelorum, quem quoniam, S. Hilarius, paucis mutatis, in latinum conuertit, atque in miſſam incluſit, Concilium Toletanum quartum, & quidam alii eum huius hymni auctorem faciunt.

EX LIBRO OCTAVO.

In Capite primo, in quo ſermo eſt de Epiſcopis improbis, quaſi ii non ſint ueri Epiſcopi, caue ne hæc ſententia tibi ſit occaſio ſequendi errorem Huſsitarum negantium Epiſcopum, presbyterum'ue mortali peccato obſtrictum eſſe Epiſcopum, uel presbyterum: non enim ita eſt accipienda Clementis ſententia, quaſi uelit eos, qui huiuſmodi ſunt, amittere poteſtatem, quam in ordinatione acceperunt, ſed eos negat eſſe Epiſcopos, quatenus officia ac munera, quibus funguntur, non ſunt grata atque accepta Deo, immo neque electio ipſorum ei tribuitur, ſed hominibus. ſunt igitur hi Epiſcopi quo ad poteſtatem: non ſunt Epiſcopi, quo ad Deum attinet, quia inſtitutiones ipſorum, atque officia, quæ poſtea exercent non ſunt probata Deo. Ioannes Chryſoſtomus hanc quæſtionem pertractans, ad eius explicationem produxit Clementis ſententiam, cuius uerba audiamus. Diaconis autem &
» Presbyteris ſecundum præuidentiam ſuam, illis uidetur
» Deus iniungere miniſterium Diaconatus aut Presbyteratus,
» tus, qui ſunt iuſti; qui autem inueniuntur iniuſti, illos or-
» dinaſſe homines uidentur non Deus. ab exitu ergo rei co-
» gnoſcitur, qui à Deo ordinatus eſt, & qui ab hominibus.
» qui enim miniſterium ſuum bene conſummauerit, appa-
» ret quia ex Deo fuerat ordinatus, qui uerò miniſterium
» ſuum non bene conſummauerit, ex hominibus ordinatus
» eſt. Quomodo autem quidam ſacerdotes ex hominibus ordinantur, manifeſtè in libro octauo Canonum Apoſtolorum dicitur. Hieronymus quoque in Cõmentariis in Epiſtolam ad Galatas aſſeuerat, eos eſſe ab hominibus ordinatos, qui indignè, fauore populi, patientiam Domini contemnentes, diuino ſacerdotio contra meritum ordinantur. tales igitur non ſunt ſacerdotes. hoc eſt Deus non elegit eos, ut eſſent ſacerdotes, neq; ipſorum muneribus acquieſcit diuini beneplaciti conſenſio, quãquàm ex ui ordinationis conſequuntur diuinitus ſibi delatam poteſtatem.

In Cap. 3. uide id, quod etiam in Dionyſio legitur, ſignum externum, quo inſtituuntur Epiſcopi & cœleſtem accipiunt poteſtatem, eſſe impoſitionem libri Euangeliorum ceruicibus illorum, qui inſtituuntur; cuius rei rationem cognoſces ex eodem Dionyſio, ex qua plura poſſunt intelligi, quàm mihi modò breues annotationes ſcribenti, & offenſiones uitanti, explananda uidentur.

In eodem Capite tertio, Pater appellatur cunctorum opifex per Chriſtum, qui (ut diximus) eſt ars & ſapientia patris, per quam facta ſunt ſæcula.

In quarto præcipit Catechumenis, ut ſe commendent Deo ingenito per Chriſtum, & meritò, per eum enim habemus acceſſum ad Patrem.

In nono & decimo cap. qui illuminantur, ſunt ii Catechumeni, qui de fide inſtructi, & diu in Eccleſia uerſati, breui erant ad baptiſmum acceſſuri.

In cap. decimo ſexto, attende uerba præfationis, quibus etiam nunc utimur, ab Apoſtolis manaſſe. ac ne conſtitutio nouitatis ſuſpitionem tibi afferat, lege Cyrillum, qui in myſtagogicis orationibus hunc ipſum Liturgiæ morem expoſuit, totidem uerbis de Clemente translatum. ex quo facilè intelligitur liturgiam Clementis Hieroſolymis in uſu fuiſſe. eadem uerba leguntur in Baſilio, & Ioanne Chryſoſtomo, Iuſtinus & ſi uerba non retulit, tamen eorum uim expreſsit. In eodem cap. dicitur Filius uoluntate & potentia Patris generatus, quibus uerbis explanatur recta de origine filii ſententia. eſt enim potentia generatiua Patris principium generationis filii, cuius æterna uoluntas eſt comes.

In cap. 17. [*ut oſtendat hunc panem corpus Chriſti tui*] hoc eſt ut efficiat, hanc enim uim habet Græcum uerbum. Eadem uerba ſunt in Liturgia Iacobi, Baſilii, Chryſoſtomi, quæ nemini ſuſpitionem afferre debent, quaſi aliis uerbis, quàm iis, quæ à Domino accepta ſe nobis tradere affirmat Paulus, putauerint ii Patres panem & uinum in corpus & ſanguinem conuerti. conſtans enim & perpetua fuit omnium

patrum ſententia, uerbis Domini tantum myſterium adminiſtrari. Quod uerò hoc loco dicitur, ad ſuperiora uerba reſpectum habet, & ad illa referri debet: ut enim quæ ante conſecrationem dicuntur, ad oblationẽ corporis & ſanguinis Chriſti dirigenda ſunt, ſic quæ poſt conſecrationem myſticè precatur, & facit ſacerdos, ad unum peractæ conſecrationis actum trahuntur. Sacerdos ante conſecrationem tenens manu patenam, & calicem, dicit ſe offerre hoſtiam immaculatam pro peccatis, & calicem ſalutaris, quæ actio reſpondet oblationi corporis & ſanguinis faciendæ, tunc anticipatione quadam ſacerdotis mente atq; propoſito conceptæ, ita poſt conſecratam euchariſtiam inuocatur Spiritus ſanctus illorum munerum ſanctificator, & peracti operis unà cum Patre & Filio effector, quæ inuocatio non eſt ſeparanda à priore actione, qua ſacerdos, uerba Domini proferens, panem & uinum conſecrauit, ſed ad eundem actum reuocari debet; immo ad idem temporis momentum, quo illa admirabilis conuerſio facta eſt. nam cùm omnia ſimul, atque uno tempore fieri non poſsint, ordine, ac temporis interuallo diſponuntur. quæ uerò ſermone & tempore diuiduntur, cogitatione atque intelligentia ſunt in unum coniungenda. Græci cùm in Concilio Florentino interrogati eſſent, cur poſt uerba Domini prolata, quibus conſecratio abſoluitur, precarentur Deum ut panem & uinum in corpus & ſanguinem conuerteret, reſponderunt, ſe conſtanter credere conſecrationem uerbis Domini perfici, preces autem illas eam uim habere, atq; idem ualere, quod in Latinorum Liturgia oratio, quæ poſt con-
» ſecrationem dici conſueuit, Supplices te rogamus omni-
» potens Deus iube hæc perferri per manus ſancti Angeli
» tui in ſublime altare tuum, in conſpectu diuinæ maieſta-
» tis tuæ.

In cap. 18. habetur oblatio pro Prophetis, Apoſtolis & Martyribus, quæ fortè alicui uidebitur abſurda, eo quòd iniuriam (ut inquit Auguſtinus) facit Martyri, qui orat pro Martyre. Tu uerò intellige hoc loco non modò nihil ab-

ſonum

ſonum fieri, ſed etiam maximè pietatem coli. audi autem
non me, ſed Cyrillum, cuius nomen toties repetiui, hanc
ſanctorum memoriam exponentem iis uerbis, Atq; hoc
» ſacrificium tibi offerimus, ut memores ſimus, primùm
» eorum, qui dormierunt, Patriarcharum, Prophetarum,
» Apoſtolorum, Martyrum, ut Deus orationibus & inter-
» ceſsionibus ipſorum noſtram deprecationem ſuſcipiat.
» deinde ut in memoria habeamus ſanctos patres, qui dor-
» mierunt; atque Epiſcopos, & deniq; omnes, qui nos præ-
» ceſſerunt, magnam utilitatem credẽtes acceſſuram eorum
» animabus, pro quibus offertur, ex oratione ſancti & tre-
mendi ſacrificii. Habes in Cyrillo duplicem ordinem dor-
mientium, quorum in ſacrificio fit mentio, unum conſtan-
tem ex Patriarchis, Prophetis, Apoſtolis, Martyribus, qui
ideo memorantur, ut noſtræ neceſsitatis ipſi memores, ro-
gent Deum pro nobis, alterum ordinem eorum, quorum
neceſsitati nos oratione & ſacrificio ſubuenimus. Præter
hæc, quæ dicit Cyrillus, uidetur Chriſtianæ pietati maxi-
mè conſentaneum, ut ſacrificium etiam pro Patriarchis,
atq; Apoſtolis offerri dicatur, non quidem ad delictorum
expiationem, ſed ad gratiarum actionem. aguntur enim
gratiæ Deo, quòd illi athletæ, & pugnatores magni, poſt
tot ſuſceptos labores, & gloriam Dei celebratam, dignam
ſuo certamine gloriam acceperunt. De aliis autem, qui-
bus ſacrificio opem præſtamus, nihil iam attinet dicere,
cùm continuata traditione, conſtantiq; omnium patrum
teſtificatione, certum iam ſit ab incunabulis Eccleſiæ, toto
Orbe Chriſtiano, atque omnibus temporibus, mortuo-
rum memoriam ſupplicationibus & ſacrificiis cultam ac
celebratam fuiſſe.

IN Cap. 17. memoratur impoſitio manuum, quæ fiebat
Diaconiſsis, quod pugnat cum decimo nono Canone Con-
cilii Nicæni, negante Diaconiſſas manuum impoſitionem
habere. Item quod dicitur de imponenda manu Hypodia-
conis, & iis, qui in minoribus gradibus collocantur, eſt
omnino mihi dubium, cùm canonica auctoritate conſtet,

manuum

manuum impoſitionem infra diaconatum nõ deſcendere.

In Cap. 35. ne ſit tibi mirum creaturam, Dei inuocatione, ſolemniq; precatione ſanctificatam, adipiſci facultatem expellendorum morborum, quæ etiam dæmones fugare « ſoleat, refert S. Thomas ſe in hiſtoriis legiſſe, Anachore- « tas, qui in Aegypti ſolitudine uitam ducebant, uicinis mit « tere ſolitos oleum benedictum ad curandos morbos ido- « neum. «

In eodem cap. ancilla libidini domini obſequens recipitur. « cùm enim ipſa ſui corporis poteſtatem non habeat, meri- « tò culpa non in eam, ſed in dominum eſt reiicienda. «

Praeceptio quieſcendi in diebus Apoſtolorum, fortè poſt tempora Apoſtolorum adiecta fuit, quanquàm incredibi le non eſt Apoſtolos ſuum exitum in Dei gloriam, & fi- dei propagationem futurum proſpicientes, uoluiſſe, ut iis diebus fideles in commemorãdis eorum certaminibus & Chriſti nomine celebrando eſſent occupati.

Constitutio iubens ſeruum & ancillam ſeparari, intel- ligenda eſt, ſi ii inuitis dominis, ſeu omnino non iuſtis nuptiis ſint copulati.

In Calce ultimi Capitis, in quo de inſtitutione ſacrificii a- gitur, habentur uerba quædam, quæ anſam præbere poſ- ſent, ut ii libri ſint contemnendi. inducuntur enim treſde cim Apoſtoli dicentes ſe à Chriſto ordinatos; quod mirum eſſet ſi Chriſtus omniũ Eccleſiæ munerum inſtitutor, & au ctor, ſuam excellentem poteſtatem ſacramentis alligaſſet, uel eam certis finibus circumſcriptam, unum in locum in- cluſiſset. Matthias ſupra quem cecidit ſors, hoc eſt (ut Dionyſius interpretatur) ſignum uiſibile apparuit, ut Apoſtolus, ſic ſacerdos à Domino eſt electus: Paulum, non ab hominibus, neque per homines electum, omnia munera ab eo accepiſſe, cenſendum eſt, qui eum uas ele- ctionis inſtituit. Subiungit Clemens in perſonam Apoſto

» lorum. Qui propter nos factus homo, & ſpirituale ſacri-
» ficium Deo ſuo & Patri offerens, ante paſsionem nobis
» præcepit ſolis, ut hoc faceremus, quanquàm nobiſcum

eſſent

» eſſent alii, qui in illum crediderant. Iis uerbis aiunt Cle-
» mentem cenſere treſdecim Apoſtolos fuiſſe cùm Dominus
myſticam cenam celebrauit. quæ tamen uerba non ſunt re
ferenda ad ſuperiora, ſed intelligenda ſolùm de iis, qui tunc
præſentes fuerunt. noſti enim ex mea obſeruatione, Cle-
mentis morem ita inducentis Apoſtolos loquentes, ut ſer
mo præſens ad præterita referatur, & quamuis omnes lo-
qui uideantur, iis tamen ſolis tribuatur narratio, qui
rei, quam exponunt, præſentes interfuerunt.

FINIS.

BIBLIOTECA VITTORIO EMANUELE IN ROMA

RERVM, ET VERBORVM MEMORABILIVM, QVAE HIS CLEMENTIS LIBRIS CONTINENTVR, INDEX LOCVPLETISSIMVS.

GVIDO MELDINAEVS ANGL. LECTORI S.

Si Indice hoc noſtro commodè uti uolueris, numerorum notas deprauatè multis in locis à Typographis appoſitas emendabis, & ubi literam A, inuenies, rem aut uocem, quam inuenire uolueris, in cartæ fronte perquires, ubi autem, B, in tergo: & laborem noſtrum boni conſules.

A

ABRENVNCIATIO *Sathanæ per baptizandum.* car. 108.b

Abyſſus uaſto hiatu comprehenſa. 121.b

Accuſatus iniuſtè, beatus eſt apud Deum. 10.b. & ſeq.

Accuſatores quales eſſe oporteat. 36.a

Accuſatoris mores et qualitates diligenter ſcrutetur iudex. 36.a

Accuſatoribus, & calumniatoribus facilè non eſt credendum. 30.a.b

Aequinoctium uerni temporis obſeruandum. 72.a

Affectiones, niſi maiori freno compeſcantur, cum homine conſeneſcunt. 129.b

Agapæ à Domino, nomine conuiuij nominata. 26.b

Agricolæ erant Iudas & Iacobus. 44.b

Alienigena & non Leuita offerre & ad altare ſine ſacerdotibus accedere non poterat. 25.b

Altare Dei, eſt uidua. 25.b. 48.a. 51.a

Amuleta facientes improbantur. 131.b

Andrea ſub perſona loquitur Clemens. 118.
Angeli placidi, animarum piarum cuſtodes. 135.a
Anima corpori formato in utero, conciliatur. 107.a
Anima incorporea. 80.b
Anima ex nihilo creatur. 122.a
Animæ immortalitatem qui olim negauerint apud Iudæos. 77.b
Antitypa myſteria corporis & ſanguinis Chriſti. 69.a. 100.b
Antitypum corporis Chriſti offerre. 93.a
Antichriſtus, mūdi deceptor, ueritatis hoſtis, mēdacij patronus. 102.b
Annuli aurei, ſcortationis indicia. 3.a
Apis Aegyptiorum. 4.a. 86.b
Apim Aegyptium olim coluerunt Hebræi. 67.b
Apis ictu aculeum perdit, ſterilisq́; redditur. 51.b
Apoſtoli Conſtitutionum à Clemente ſcriptarum auctores enumerantur. 83.a
Apoſtoli Chriſti à Caipha, Alexandro, & Anna ſæpe plagis affecti. 61.a
Apoſtolorum ſucciſſiua opera, ne ocioſi comederent. 44.b
Apoſtolos duodecim loquentes inducit Clemens. 47.b
Apoſtolorum Epiſtola. 82.a.b
Aqua in baptiſmo cur. 52.b
Aqua in potum & mundiciem à Deo creata. 121.b
Aqua myſtica benedictio. 109.a.b
Aqua benedictæ uis. 130.b
Aquila & Niceta, Clementis Epiſcopi & ciuis Romani, fratres. 79.a
Argentei triginta in domus ſiguli emptionem. 68.b
Auarus qui argentum alijs non impartitur, ſerpenti ſimilis. 55.b
Audire lectionem Legis, Euangelij, & Prophetarum, quibus non liceat. 31.b
Augurij ſtudium ad Idololatriam homines perducit. 96.a
Auream palam digitis non geſtandam eſſe. 3.a

B

BALNEI *hora mulieri quæ congrua.* 6.b
Balneo uirili non muliebri, uir utatur. 4.b
Baptiſmo in ipſo quæ fiunt myſticè, enarrantur. 52.b

Baptiſ-

Baptiſmum iterare non oportet. 83.b
Baptizatus unguento inungitur. 109.b
Baptizandus adultus, ieiunet. 99.b
Baptizare non debent mulieres. 49.b
Baptizare qui poſſint. 50.a
Baptizandi ſunt pueruli. 84.a
Baptizandi forma. 52.b
Barbæ pili non ſunt corrumpendi. 3.a
Barba carere mulieribus decorum, uiris non item. 3.a
Bartholomæi ſub perſona loquitur Clemens. 128.a
Baſmotheorum hæreſis. 77.b
Benedictio aquæ & olei. 130.b
Benedictio primitiarum. 134.b
Benedictio magna, & parua. 50.a
Bigamia poſt profeſſionem iniqua habenda eſt. 46.a
Bruta anima rationalis expertia non eſſe, quidam crediderunt. 80.a

C

CADAVER, *funus & ſepulchrum, tangentis animam non fœdant.* 91.a
Cadauera ſanctorum ſancta. 93.a
Caiphas falſi nominis Pontifex prophetauit. 113.b
Caiphas ſibi mortem conſciuit. 113.b
Calumniator conuictus, non eſt ſine nota relinquendus. 37.a
Calumniator quo pacto puniendus ſit. 33.b
Canere carmen Ethnicum et cantilenam meretriciam, non licet Chriſtianis. 67.a
Canones de Epiſcopis, Presbyteris, Diaconis & reliquis Clericis. 130.a.b
Canones uarij Pauli Apoſtoli. 131.a. & infrà
Capillos in unum complicare, diſcerniculo, diſcriminare, calamiſtriſq; criſpare, & flauos facere non licet. 3.a
Captiuos redimere oportet. 57.b
Catechumeni ab Epiſcopo benedicendi. 116.b
Catechumeni quo pacto inſtituendi. 107.b
Catechumenis martyrium in ueriorem baptiſmum cedit. 63.a

Cauſas in ſecunda ſabbatorum oportet cognoſcere. 35.a
Chariſmata à Deo per Spiritum dantur. 111.b
Chariſmata, quæ ſint. 112.b
Choraules. 131.b
Chriſtus quorum delictorum à Iudæis inſimulatus. 69.a
Chriſtus cur ieiunauerit. 99.b
Chriſtus non ſeruata Romanarum legum diſpoſitione morti addictus. 69.b
Chriſtus ex Iuda ortus. 80.b
Chriſtus Pacis uia eſt. 19.b
Chriſtus uiri in uia iuſtitiæ ambulantis caput eſt. 5.a
Chriſtus prius facere, poſtea docere cœpit. 9.b
Chriſtus uenit peccatores ſaluare per pœnitentiam. 22.b
Chriſti reſurrectio, pignus eſt & arra noſtræ futuræ reſurrectionis. 64.b
Chriſti ſanguis. 41.a
Chriſtum ex concubitu Ioſeph & Mariæ natum, qui olim opinati ſint. 77.b
Chriſtum qui iterum crucifigant. 83.b
Chriſtum negare, exitialis & tremenda res eſt. 61.b
Chriſtiani laus præclara, cum nullo habere negocium. 34.b
Chriſtiano tranſactio potius, quàm lis conuenit. 34.b
Chriſtianum eſſe, in noſtra ſitum eſt poteſtate. 113.b
Chriſtiani ad Monomachias olim damnabantur. 57.b
Ciborum bonorum uorator non ſit Epiſcopus. 9.a
Clemens Apoſtolorum cooperator. 86.a
Clemens Epiſcopus & ciuis Romanus, Pauli coapoſtolus. 79.a
Clementis Epiſcopi fratres Niceta & Aquila. 79.a
Clero ex ipſo quilibet in cuius figuram conſtituitur. 25.a.b
Cœmeteria Apoſtolorum ætate. 93.a
Cœmeteriis in ipſis conuenire ad legendos ſacros libros, & pſallendum in his pro defunctis. 93.a. *ibidem, & miſſæ celebrabantur.*
Coeundum non eſt cum uxore menſtrui tempore, ne filij cum morbo naſcantur. 92.a
Coeundum non eſt cum uxore prægnante. 92.a
Collyrium acre uulnera tumentia complanat. 32.b
Coma neutiquam nutrienda eſt. 3.a

Con-

Concordes in pietate eſſe debemus. 39.b
Concupiſcens uxorem alienam, aut rem, niſi eum pœniteat, iam mente eſt fur & adulter. 1.b
Condemnans aliquem iniuſtè, contra ſeipſum pronunciat. 33.a
Conditoris Dei uaria opera enumerantur. 103.b. 104.a
Confeſſor non ordinatur. 129.a
Conſuetudo piorum impijs ſæpe utilis. 58.a
Controuerſia & altercatio, Chriſtiano homini non eſt conueniens. 34.b
Contumeliam pro contumelia non debemus rependere. 2.a
Conuiualia præcepta nonnulla. 26.b
Corpus & ſanguis Chriſti. 126.a
Corpus Domini cum timore miniſtrare oportet. 41.a. cum timore accipiendum ibidem.
Crucis trophæo ſe ſignabat Pontifex ſacra myſteria celebraturus. 120.b
Cultus corporis prohibetur. 2.b
Cupiditas omnis & iniquitas fugienda eſt. 1.b
Curioſum de ijs, qui malè & perditè uiuunt, neminem eſſe oportet. 3.b

D

DAEMONIS mali retia multa. 6.b
Dæmones qui eijciunt, non omnes præditos pietate. 113.b
Dæmones inſcitia oppreſſi. 113.b
Dæmonibus nulla pietatis ſcintilla ineſt. 113.b
Dauidis Hymnos pſallere oportet. 3.b
Deabus Græci ſacrificulas inſtituebant. 50.a
Decalogum legis, Chriſtus in Euangelio in ſummam redigit, ſtabilit, ac perficit. 1.b
Decimæ & primitiæ quomodo eroganda. 23.b
Decimæ & primitiæ quæ erant olim, nunc oblationes ſunt. 25.a
Decimæ ad quid offerrentur. 130.b
Decimas dari præcipit Chriſtus in Euangelio. 29.a.b
Delectationis noſtræ cauſa, à Deo aliqua creata. 135.a
Delictis diuerſis, pœnæ diuerſæ imponendæ ſunt. 76.a
Deus pœnitentibus, priſtinam dignitatem reſtituit. 22.b
Deus natura inuiſibilis. 127.a

Deo

Deo quo tempore gratia agenda. 30.a
Deuteroſes. 4.a
Diabolus in die iudicij condemnabitur. 102.b
Diabolus multa prædicit. 113.b
Diaconus quæ curare debeat. 34.a
Diaconus pro quibus orare debeat. 41.a
Diaconus Chriſti figuram habet. 25.b
Diaconus omnia ad Epiſcopum referat. 34.a. Epiſcopi eſt auditus, oculus, os, cor, anima. b
Diaconus ſine Epiſcopo nihil agat. 27.b
Diaconi auctoritas, & Diaconiſſæ. 130.a
Diaconi in templo cura. 40.b
Diaconi ordinatio. 128.a
Diaconi ad portam uirorum, in Eccleſia maneant. 120.b
Diaconi peccatorem eiectum ab Epiſcopo, teneant, & pro eo Epiſcopum rogent. 15.b
Diaconi ſeptem Iacobo. 39.a
Diaconorum dignitas quæ ſit. 27.a
Diaconiſſa, ad introitus mulierum in templum, maneat. 40.b
Diaconiſſa ad mulierum miniſteria eligebatur. 52.a
Diaconiſſæ ordinatio. 128.a
Dies dominicus, dies eſt hilaritatis, & lætitiæ. 66.b
Die dominica nihil præter ſanctitatem dicere aut facere licet. 66.b
Dies ſequens quid pariat, neſcimus. 84.a
Diuites non reuereatur Epiſcopus, nec aſſentatione ſibi conciliet. 9.a
Diuitiarum non eſt æterna poſſeſſio. 103.a
Dynaſta. 25.b. 136.a
Dyſtrus menſis. 72.a
Dogmatum abſurdorum auctores. 78.b
Domini corpus in Euchariſtia. 41.a
Domini aduentus ſecundus cum terræ motu. 102.b
Domi quando pſallendum. 133.a
Dominicus dies reſurrectioni dicatus. 74.b
Dona uaria fidelibus uarijs largita. 112.b

Ebio-

E

EBIONEI haeretici, Apoſtolorum temporibus exorti. 77.b
Eccleſia Dei, pax eſt, & portus tranquillus. 19.a
Eccleſia catholica, eſt Dei plantatio, & uinea. 1.a
Eccleſia ab ipſa qui abſcindendi ſint. 32.a.b
Eccleſia mane ac ueſpere quotidie à populo frequentanda. 42.a
Eccleſia ordinis & diſpoſitionis eſt magiſtra. 131.a
Eccleſia conſtat ex integris & piis membris. 33.b
Eccleſia forma quae eſſe debeat. 40.a
Eccleſia aſſidentes, de Eccleſia alendi. 24.b
Eleemoſyna pauperibus pro defunctis. 135.b
Eleemoſynas vt pauperibus praebeat, populum moneat, horteturq́; ſacerdos. 57.b
Eleemoſynis & fide, peccata purgantur. 97.b
Energumeni, ideſt uexati ab immundis ſpiritibus. 117.a
Enoch & Helias mortem non ſunt experti. 64.a
Epibatae. 40.a
Epiſcopus Eccleſiae medicus eſt. 19.a
Epiſcopus mediator Dei & fidelium. 24.a. uerbi miniſter, & ſcientiae cuſtos. 25.a
Epiſcopus in iudicando, Dei ſententiam ſequatur. 20.b
Epiſcopus meditatione, ac ſtudio inuigilet in dominicis libris. 9.a
Epiſcopus non debet eſſe turpis lucri cupidus, nec fideiuſſor, nec aduocatus. 9.b
Epiſcopus os Dei. 27.a. Epiſcopi dignitas, ibidem.
Epiſcopus Dei dignitate ornatus eſt. 25.b
Epiſcopus unius uxoris, quae ſemel nupſerit, uir. 8.a
Epiſcopus Regibus, Principibus, Dominis, & ſacerdotibus omnibus praeeſt. 12.a
Epiſcopus peccatoris culpam in ſe transferat. 18.b. 24.b
Epiſcopus quomodo & à quibus eligeretur. 114.b
Epiſcopus laicorum ſibi ſubiectorum ſcopus eſt. 24.b
Epiſcopus Laico ſeditioſo non debet obſequi. 14.a
Epiſcopus non minor ſit annis quinquaginta. 7.b
Epiſcopus imperitia, aut nequitia cumulatus, Epiſcopus non eſt. 113.b

Epiſcopo ſubditi, eius ſunt propinqui. 8. a
Epiſcopus ſine iudicio parcens peccatori, in culpa eſt. 11. b. *quomodo iudicare debeat.* 12. a
Epiſcopus poſt Deum, noſter pater, Dux, Rex, & Dynaſta. 25. a
Epiſcopus redargutos, qui ad bonam frugem non redeunt, uitare debet. 11. a
Epiſcopus à quot Epiſcopis ordinaretur. 14. a
Epiſcopus etiam iuuenis eſſe poteſt. 7. b
Epiſcopus à quot Epiſcopis ordinandus. 130. a
Epiſcopus quando deponi poſſit. 130. a
Epiſcopi, prouentus Eccleſiæ ſoli conſumere non debent, ſed & egenis diſtribuere. 23. b. 24. a
Epiſcopi auctoritas. 130. a
Epiſcopi ſedes in templo, quo loco eſſe debeat. 40. a
Epiſcopi uiuentibus Apoſtolis ordinati. 110. a. b
Epiſcopi Chriſtum ſibi ipſis tanquam ſcopum proponere debent. 23. a
Epiſcopi uictus, & ueſtitus qualis eſſe debeat. 23. b
Epiſcopum qualem eſſe oporteat. 7. b. 8. a. b. 9. a. b. 10. a. 11. a. 15. b. 16. a. 19. a. b. 23. a. b. 40. a
Epiſcopum perſonarum acceptorem eſſe non oportet. 9. a
Epiſcopum de omnibus ſollicitum eſſe oportet. 17. a
Epiſcopo ſermone uel factis detrahens, Deum offendit. 27. b
Epiſcoporum ordinationis inuocatio. 115. a. b
Epiſcoporum dignitas qua ſit. 27. a
Epiſcoporum actiones, & diſpenſationes à nobis non ſunt in examen uocandæ. 29. b. *nec ij iudicandi.* 30. a
Epiſcopis quomodo obedire oporteat. 18. a
Epiſcopi laicos vt filios diligant. ibidem
Epiſcopis ligandi & ſoluendi ſuper terram, eſt à Chriſto tributa facultas. 12. a. 16. b
Epiſcopatus onus non eſt facile nec leue. 24. b
Eporciſta non ordinatur. 129. b
Euangelium dum legitur in templo, Diaconi & laici cum ſilentio aſſurgant. 40. b
Euangelium quomodo Epiſcopus debeat interpretari. 9. b
Euangelium quarum ſit ſcripturarum complementum. 3. b
Euchariſtiæ accepiabilis oblatio. 93. a

Euchariſtiam ſacram accipientes, quid conſequantur. 124. b. 126. b
Exempla pœnitentiæ. 20. a. b. *& ſeq.* 31. a. b
Experientia peccatorum deuitanda eſt. 12. b
Ezechielis locus declaratur. 10. a

F

FACIEI *medicamen non eſſe adhibendum.* 6. b
Fato & fortunæ peccata tribuebant Phariſæi. 77. b
Femoralia, & crepidas improba arte conſuere non licet. 3. a
Feruor iuuenilis ætatis ad fornicandum propenſus. 58. b
Feſta cur Deus præceperit. 105. b
Feſti dies qui. 68. a
Fides Chriſtiana clariſſima. 27. a
Fidem infirmam habentibus, opem ferre oportet. 14. a
Fideles coram infidelibus non litigent. 34. b
Filiorum ſanctitas, patrum gloria. 100. a
Flabello ad abigendas muſcas à poculis ſacrificantium, utebantur Diaconi. 120. b
Flabella ex tenuibus membranis, pauonum pennis, aut uelo tenui. 120. b
Fœminarum diuerſæ ætatis, & conditionis, loca in templo. 40. b
Fornicatio eſt propriæ carnis corruptio. 91. b
Fortuito caſu omnia conſtare, qui olim opinati ſint apud Iudæos. 77. b
Fratrum falſorum conſuetudo fugienda eſt. 60. b
Fucare faciem non debent mulieres. 6. b

G

GENTILIVM *libros haudquaquam eſſe legendos.* 3. b
Gorpyæus menſis. 73. b
Græci reſurrectionem non credebant. 64. b
Græcorum impietates omnes fugiendæ ſunt. 44. a
Gratiarum agendarum formula. 100. a. b
Gratiarum actio nocturna. 133. b

H

HAERESIS non una apud Hebræos. 77.b
Hæreſes unde ortæ ſint. 78.a
Hæreticorum abſurdæ quædam opiniones. 90.a.b
Hæreticorum ſocietas fugienda eſt. 85.a.b
Hæreticorum multi errores enumerantur. 79.b. & infra
Hegeſippus & Tertullianus in ſummis citati. 44.b
Helluones, & uiri nequam ſubſidio indigni ſunt. 8.b
Hemorobaptiſtæ hæretici. 77.b
Heſſæi hæretici. 78.a
Hircum Deſium, uel Mendeſium, qui coluerint Iudæi. 67.b
Homo mundi ornamentum. 104.a. 122.a
Homo iniquus ab Eccleſia ſegregandus. 16.a
Hominibus omnibus benefacere oportet. 46.b
Homicidium magiſtratibus iuſtum. 95.a
Honorandus quilibet pro ſua dignitate. 131.a
Hoſtia Miſſæ, rationalis & incruenta, à ſacerdote per Ieſum magnum Pontificem ad altare adducitur. 24.a
Hypodiaconi in templo ad portam mulierum maneant. 120.b
Hypodiaconi auctoritas. 130.a
Hypodiaconi ordinatio. 128.b

I

IACOBVS frater Domini, Epiſcopus Hieruſalem. 110.a
Iacobi ſub perſona loquitur Clemens. 120.b.129.a.133.a
Idololatria nullum peccatum grauius eſt. 22.b
Idololatria fugienda eſt. 67.a
Ieiunans die dominico, peccat. 74.b
Ieiunandum. 68.a. 70.a. 72.a.b. 74.b. 99.b
Ieiunandum quibus diebus, & quibus non ieiunandum, & cur. 99.b
Ieiuniis peccatorem Epiſcopus affligat. 15.b. 16.a
Ignis cur à Deo creatus. 121.b
Impiorum pecuniam accipere coacti ſacerdotes, in quos uſus eam erogare debeant. 57.b. & ſeq.
Impœnitentes atque omnino obdurati, ab Eccleſia abſcindendi. 32.b. 33.b

Incantationes & uaticinia fugere oportet. 44.a
Incarnationis Seruatoris noſtri ſermo imperfectus, in deriſum ab infidelibus ne trahatur periculum eſt. 47.b
Indigenti cuilibet benefaciendum. 46.b
Indignorum largitiones non accipiendas eſſe. 49.a.b. 56.a.b.57.a.b
Infirmis in fide, opem ferre oportet. 14.a
Initiatum qualem eſſe oporteat. 10.b
Innocentem eijciens, & redeuntem non recipiens, fratricida eſt, & interfectore audacior. 20.a
Ioannes Chriſti ad pectus cur recubuerit. 68.b
Ioannis in perſona loquitur Clemens. 40.b. 57.a. 68.b. 127.b
Iobelaum. 106.a
Ioias ſeptimo anno præfuit populo. 8.a
Ioſias octo annos natus regnauit. 8.a
Ira Satanæ amica, quæ ſit. 30.b
Iſrael, terrena Eccleſia. 104.b
Ite in pace in fine Miſſæ. 127.b
Iudas auarus. 68.b. *loculos habebat, pauperum res furabatur.* ibid.
Iudas, confeſſionem ſonat. 43.a
Iudas cum Dominus diſcipulis myſteria tradidit, non aderat. 69.a.b.& ſeq.
Iudas fur erat & pauperum facultates ſurripiebat. 05.a
Iudæi Apoſtolorum ætate diſperſi, & uagi. 90.a
Iudæi excidium Hieruſalem & Chriſti fidem latè diffundendam, inſcij prædixerunt. 89.b
Iudæos iuſtis ſuis uti, non ſinebant Romani. 89.b
Iudex perſonarum non ſit acceptor. 33.a. *qualis eſſe debeat.* 36.a.b *partem utranque audiat.* 37.a
Iudices uelum interijciebant, cauſam diligentius cognituri. hac de re Magius in Miſcellaneis. 37.b
Iudices Ethnici quomodo cauſas cognoſcerent. 37.b
Iudicandum non eſt, reo non audito. 19.a.b
Iudicare quenquam temerè, non oportet. 19.b
Iudicio alterius qui præeſt, ſimilis eſt ei qui caudam canis manibus tenet. 37.a
Iurare per elementa, uel cœleſtia corpora, non debemus. 67.b

Iuſiurandum iuſtum ſaltem iurandum. 95.b
Iuſta mortuorum, quibus diebus facienda. 135.b
Iuſta cum peragerentur, comedebant ſacerdotes. 136.a
Iuſtitia noſtra quo pacto abundet. 29.b
Iuſtus uiuens cum iniquo, cum eo non perit. 13.a
Iuueniles perturbationes, & externa calumnia, qua ætate ſuperentur. 7.b

L

LABOREM detrectans non manducet. 45.a
Labori unde uictus comparetur, indulgendum. 44.b
Laicus ſacerdotis munus ſibi non arroget. 26.a.50.a
Laicos Diaconis quomodo oporteat parere. 27.a.b
Lauare cum uiro mulier non debet. 6.b
Lectoris ordinatio. 129.a
Legem naturalem non ſuſtulit Chriſtus, ſed inducta per Deuteroſim, quanquam non omnia, extinxit. 88.b
Liberorum procreatio pura eſt. 92.a
Libidini ſine pudore inſeruiendum eſſe, hæretici nonnulli affirmabāt. 80.a
Libri ſubditij ſacris ſcripturis non adnumerandi, qui ſint. 84.a
Libri in templo legendi. 40.a
Libri externi & falſi Prophetæ, leues à fide abducunt. 3.b
Libris à quibus abſtinere oporteat. 3.b.& ſeq.
Libros Gentilium haudquaquam eſſe legendos. 3.b
Locus non ſanctificat hominem, ſed homo locum. 133.a
Loca in Eccleſia quomodo diſtribuenda. 40.a.b.& ſeq.
Loth hoſpitalis. 39.a
Loti manè vt orare debeamus præcipitur. 132.a
Ludius. 131.b
Lux è theſauris prolata. 121.b

M

MAGIA prohibetur. 95.a
Magiſtratus Regis, vt Dei miniſtri honorandi. 98.a
Magiſtros nobis Dei ſermonem explicantes, parentibus pluris ducere oportet. 97.a
Maledicere alienum à Chriſtiano. 51.b.& ſeq. 95.b

Malorum

Malorum ſlias unde proueniat. 98.b
Maledictum in caput iniuſtè maledicentis reuertitur. 51.b
Mandatorum decem admonitio: 29.b.30.a
Mandra ſimilitudinem habet Eccleſia. 40.b
Manuum impoſitio, conciliabat credentibus Spiritum ſanctum. 32.a
Manus cur abluant ſacerdotes. 120.b
Maranatha. 101.a
Martyr ſanctus, quis efficiatur. 59.b
Martyribus pro ipſis oratio in cœmeterijs. 23.a
Matthæi ſub perſona loquitur Clemens. 23.a.31.a.40.b.129.a.
130.b
Mediator Dei & fidelium Epiſcopus. 24.a
Memoria Martyrum colenda eſt. 125.b
Memoria defunctorum celebranda. 135.q. *quibus diebus.ibidem*
Mens animæ auriga, ſenſibus præfecta. 104.a
Menſtrua Deo non odioſa. 92.a
Menſtrua in mulieribus, cur à Deo inſtituta. 92.a
Menſtruis apparentibus, cum mulieribus non coeundum. 92.a
Milites quales eſſe debeant. 131.b
Miraculis impij omnes non ducuntur. 112.a
Miſſa ſanctum myſterium. 126.b
Miſſæ ſacrum. 120.a.b. *& infrà*
Miſſæ oſtia rationalis & incruenta. 24.a
Miſſæ ſacrificium in cœmeterijs celebrari poterat. 93.a
Miſſæ in celebratione, pro uita functis orandum. 125.b
Mœchus carnem in partes duas diuidit. 95.a
Mors non eſt ſupplicium. 64.a
Morienti in peccato, nulla relinquitur pœnitentia. 12.b
Moritur pius ſine triſtitia. 12.b
Mortui Chriſto, peccandi conſuetudinem amittunt. 10.b
Mortuorum, qui pij dum uiuerent fuerant, ſine honore non manent reliquiæ. 93.a
Mortuis proſunt orationes uiuentium. 93.a.135.a.b
Mortuis Miſſæ ſacrificium prodeſt. 125.b
Mortuorum memoria celebranda. 135.b
Mortuos deducere debemus pſallentes. 93.a
Mortuos tangens non inquinatur. 93.a

Mor-

Mortuos excitare, & mundũ producere, eiuſdem eſt facultatis. 65. a
Moſes & Helias Chriſti incarnationis paſſionumq́; teſtes in transfigu ratione. 86. a. b
Moſes altare extra Hieruſalem conſtitui, legemq́; extra Iudææ fines legi uetuit. 90. a
Mulier ſoli uiro ſuo placere ſtudeat. 5. b
Mulier quæ ſe ipſam comit, & ſi hoc homines alliciendi cauſa non fa cit, nihilominus peccat. 6. a
Mulier uiri corpus eſt. 49. b
Mulier non doceat. 47. b. & ſeq.
Mulier procax & contentioſa damnatur. 6. b. & ſeq.
Mulier uiro quo pacto ſubdita eſſe debeat. 5. a. b
Mulier demiſſis oculis capiteq́; uelato uiam ſuam ingredi debet. 6. b
Mulier cum uiro lauare non debet. 6. b
Mulier mala damnatur. 6. a
Mulier in plateis caput uelare debet. 6. b
Mulier ubi & quo tempore lauare debeat. 6. b
Mulieris nulla pars ornatum deſiderat. 6. b
Mulieris bona præſtantia & utilitas. 5. b
Mulieri contentio deuitanda eſt. 6. b
Mulieres in Eccleſia non doceant. 47. b
Mulieres capite uelato ad ſacram Euchariſtiam accedant. 41. a
Mulieres uiris ſuis ſubiectas eſſe oportet. 5. a. & quomodo. 92. b
Mulieres ſeparatim in templo ſedere debent. 40. a
Mulieres facilè capiuntur. 4. b
Mulieres quæ fuerunt Propheti ſſæ. 114. a
Mulierum quæ ætas, bigamiæ ſuſpicione uacet. 45. b
Mulieribus à malis ſibi cauendum eſſe, earumq́; illecebras eſſe declinandas. 4. b
Mundanæ res, diuinis non præferendæ. 43. a
Myſticum ad ſacrificium apparatus. 120. a
Myſtica ſeruitus quæ. 127. b

N

NICOLAITAE *hæretici.* 78. b
Nilus ſanguine perfuſus. 112. a
Nox cur à Deo inducta. 121. b. 132. b. 133. b

Nouiſſimorum temporum prædictio. 102. *b*
Nuditas corporis ad libidinem allicit. 4. *b*
Nuptiæ tertiæ, incontinentiæ ſunt argumentum. 46. *a*
Nuptiæ quartæ & ulteriores, manifeſta fornicatio, & non dubia intemperantia indicantur. 46. *a*

O

OBEDIENTIBVS *Deo, quæ ſit lex impoſita.* 2. *a*
Oblatio in Miſſa pro ſanctis uita functis. 125. *a*
Oblationis tempore, portæ templi claudebantur. 120. *b*
Oblationes à quibus non recipiendæ. 56. *a. b. & ſequenti.*
Octaua celebritas. 73. *a*
Oleum in baptiſmo cur. 52. *b*
Oleum ad quid creatum. 130. *b*
Olei chriſmatis benedictio. 109. *a*
Opem ferendam eſſe indigentioribus. 8. *b*
Opera ad ſalutem ſpectare apparet. 12. *b*
Orandum eſt ter in die. 100. *a*
Orandum eſt aſſiduè. 38. *a*
Orare pro defunctis. 93. *a. pro Martyribus.* ibidem
Oratio pro defunctis. 135. *a. b*
Oratio pro mortuis. 125. *b*
Orare quibus horis oporteat. 132. *b. & cur. ibidem.*
Oratio Orientem uerſus. 41. *a.* 109. *b. & ſeq.*
Oratio Dominica. 53. *a.* 100. *a*
Orationis dominicæ locus declaratur. 39. *b*
Oratio matutina quæ eſſe debeat. 110. *b*
Oratio in prandio. ibidem.
Oratio ueſpertina. 111. *a*
Oratio nocturna. 133. *a. b*
Oratio pro illuminandis. 117. *b*
Oratio eorum, qui dudum ſunt initiati. 110. *a*
Oratio pro Energumenis. 117. *a*
Oratio auxilij iuſtorum. 106. *b. & ſeq.*
Oratio Manaſſis Regis Iudæ pulcherrima et pia. 21. *b. & ſequenti.*
Oratio pro pœnitentibus. 118. *a*

Oratio

Oratio ordinationis Preſbyterorum. 127.b
Oratio ordinationis Diaconiſſæ. 128.b
Oratio poſt communionem. 126.b
Oraturi manè lauentur. 132.a
Ordinum cœleſtium turba. 104.b
Orientem uerſus cur orantes aſpicere debeant. 41.a. *Orientem uerſus templum.* 40.a
Ornare ſe ipſum, cultuiq́; corporis indulgere, nemo debet. 2.b
Ornatum nulla pars mulieris deſiderat. 6.b
Ornamenti in pulchro acceſſio, artificis artem dedecorat. 6.b
Ornatus corporis prohibetur. 2.b
Ornatus uiri mulieribus pernicioſus. 2.b
Orphanos quo pacto pietate amplecti debeamus. 54.b. *ipſis quomodo prouidere debeat Epiſcopus.* 55.a
Oſtiarius, ad introitus uirorum in templum manere debet. 40.b
Ouis paſtori non obediens punitur. 17.b

P

PALMORVM *interpres.* 131.b
Panum calidorum primitiæ. 101.b
Paradiſus ubi plantata. 122.a
Parentes ſpirituales tanquam beneficos & ad Deum legatos, honorare debemus. 28.b
Parentes ſpirituales, uitæ & mortis in iudicandis peccatoribus poteſtatem habent. 28.b
Parentes quo pacto ſe erga filios habere oporteat. 58.a
Parentes colendi, & conſanguinei non deſpicatui habendi. 98.a
Partem utranque Iudex audiat. 37.a
Paſcha bis in anno celebrandum. 72.a
Paſcha quomodo agendum ſit. 71.b
Paſſionis Chriſti ſermonem imperfectum ſi quis edat, deriſui anſam Infidelibus præbebit. 47.b
Paſtophoria templi. 40.a. 126.a
Paſtor negligens erga oues, punitur. 17.b
Paſtores pernicioſos fugere debemus. 17.b
Paulus in nomen ſanctum blaſphemauerat, & multa mala pijs intulerat

lerat ante quàm Chriſtianus fieret. 23.a
Paulus electionis uas. 114.b
Paulus & Aquila ſcœnas faciebant. 44.b
Patientiam Chriſti æmulari debemus. 62.a
Pauli ſub perſona loquitur Clemens. 131.a. 132.a
Pauperes ab Epiſcopis contemnendi, aut opprimendi non ſunt. 9.a
Pauperibus indigentioribus, opem ferendam eſſe. 8.b
Peccans de induſtria, Deum tentando, remiſſionem non conſequitur. 22.b
Peccandum non eſt ſpe ueniæ. 22.b
Peccatum operis à peccato propoſiti, conuicij, & ſuſpicionis differt. 35.b
Peccatum ſuum agnoſcentibus, quid dicat Spiritus ſanctus. 16.b
Peccatum quod pœnitenti non condonatur. 22.b
Peccatum non repreſſum deterius fit, & in alios graſſatur. 16.a
Peccati expers nemo præter Chriſtum. 16.b
Peccata eleemoſynis & fide purgantur. 97.b
Peccatorum experientia uitanda eſt. 12.b
Peccatorum confeſſio. 97.b
Peccator correptus, pœnitentiam agere recuſans, pro Ethnico habendus. 31.a
Peccator prius iudicandus eſt, mox cũ miſericordia excipiendus. 12.b
Peccator exemplo delinquentium, in peccato confirmatur. 16.a
Peccatorem pœnitentem qui non recipit, inſidiatoribus tradit. 12.b
Peccatorem ad pœnitentiam inuitare oportet, bonam ſpem illi inijciendo. 15.a
Peccatorem pudore affici oportet. 15.b
Peccatorem foras eijciat Epiſcopus exacerbatus, mox à Diaconis rogatus recipiat. 15.a.b
Peccatores non pœnitentes cum orant, Deum irritant. 57.a
Peccatores ſeparatim increpandi. 31.a
Peccatores non uitet Epiſcopus. 15.a
Peccatores quomodo iudicare debeat Epiſcopus. 12.a
Peregrinorum admonitio, & adhortatio ualde accepta. 41.b
Periculis non ſe exponat fidelis. 62.b
Petri ſub perſona loquitur Clemens. 35.a. 40.b. 57.a. 66.a. 68.b. 78.b. 81.a. 100.a. 114.b. 132.a

TT *Phari-*

Phariſæi peccatorum actiones, fortunæ, & fato tribuebant. 77.b
Philippi ſub perſona loquitur Clemens. 128.a
Phœnix auis, reſurrectionis futuræ argumentum. 64.b. & infra.
Phœnicis auis hiſtoria. 64.b. & infra
Pigritia famis mater. 8.b
Pœnam ad infligendum, promptus non ſit ſacerdos. 15.a
Pœnitentem qui non recipit, Chriſtum irritat. 23.a
Pœnitentem recipere oportet. 13.a
Pœnitentes, in priſtinum gradum Deus reſtituit. 32.a
Pœnitentibus, priſtina à Deo dignitas reſtituitur. 22.b
Pœnitentiæ exemplum magnum in quibus olim. 20.a.b. & ſeq.
Pœnitentiæ quis ſit modus & quo pacto rectè ea peragatur. 15.a.b
Pontifice pro ipſo orandum eſt. 41.a
Populus in templo initia uerſuum hymnorum Dauidis cōcinebat. 40.a
Populi ignorantis peccatum, in Epiſcopum non docentem recidit. 10.a
Populi ſcopus eſt Epiſcopus. 16.b
Populum ad benefaciendum pauperibus incitet ſacerdos. 57.b
Poteſtatem diuerſa faciendi qui habet, habet & uariè prouidendi facultatem. 127.b
Prædicationis Apoſtolicæ expoſitio. 80.a
Presbyteri ſunt ſenatus & conſeſſus Eccleſiæ. 26.b
Presbyteri in formam Apoſtolorum cenſeri debent. 25.b. 26.b
Presbyteri, & Diaconi poſt ordinationem, uxores accipere prohibentur. 84.b
Presbyteri auctoritas. 130.a
Presbyteri ordinatio. 127.b
Primitiæ & Decimæ quomodo erogandæ. 23.b
Primitiæ ad quid offerrentur. 130.b
Procax & contentioſa non ſit mulier. 6.b
Prodigia ſolos bona mente præditos mouent. 112.a
Prophetæ munere qui utuntur, non omnes eſſe ſanctos. 113.b
Prophetarunt mulieres multæ. 114.a
Prouidentiam qui negarent. 79.b
Pſalmum ſexageſimum ſecundum manè, ueſpere uerò centeſimum quadrageſimum, olim dicebant. 42.a
Pſalmi. 81. locus declaratur. 25.b
Pſalmi. 109. locus. 26.a

Pſalmi Dauidis, cantilenarum deſiderium lenire poſſunt. 4.a
Pueri ſtent in templo penès parentes. 40.b
Pulchritudo nobis à natura tributa, cultu adiecto non eſt exornanda, ſed cohibenda, & quo pacto. 3.a
Punitur nullus pro alio. 13.b
Puſillanimis, ualde inſipiens eſt. 31.b. *Conſolandus eſt.* ibidem

Q

QVADRAGESIMAE *ieiunium.* 68.a. *quam memoriam contineat.* ibidem

R

REI *mores & qualitates conſideret iudex.* 36.b
Reliquiæ ſanctorum ſanctæ. 93.a
Reo non audito, iudicare, periculoſum eſt. 19.a.b
Reſurgemus immortales. 63.b
Reſurrectio eſt rerum manentium. 65.a
Reſurrectio debetur rationali hominum creaturæ. 64.a
Reſurrectio corporum adſtruitur. 63.b. *& infra latè.*
Reſurrectionem qui negauerint. 29.b
Rex à Domino eligitur, ideo timendus. 98.a
Rex impius, pro Rege non eſt habendus. 113.b
Regis olim quod munus eſſet apud Hebr. 29.a
Reges qui à Deo defecerunt, breui tempore interiſſe. 4.b
Regibus omnibus præſunt Epiſcopi. 12.a
Regum hiſtoriam legens, in fide ædificatur. 4.b

S

SABBATVM, *natura condita eſt monumentum.* 99.b
Sabbatum cur inſtitutum. 105.b. *& ſeq.*
Sacerdos peccata non contemnat, nec ad puniendum promptus ſit. 15
Sacerdos, Angelus Dei eſt. 26.b
Sacerdotes idololatrarum in honore olim habiti & ſacroſancti exiſtimati. 27.a

Sacerdotes quomodo oporteat honorare. 28.b
Sacerdotes, pro principibus & Regibus habendi. 28.b
Sacerdotium regno excellentius. 75.b. & cur ibidem
Sacerdotium quantum regno præſtantius ſit. 29.a
Sacerdotalem aliquam ad dignitatem ſeipſum demittere, res tremenda eſt. 25.b. & ſeq.
Sacrificium cruentum, rationale, incruentum, ac myſticum. 89.a
Sacrificium ad myſticum apparatus. 120.a
Salutatio mutua oſculo in templo. 41.a
Sanctorum feſtiuitatibus quieſcant ſerui. 132.b
Sanguis Chriſti cum pudore, ac timore accipiendus. 41.a
Sathan lapſu locali non decidit. 117.a
Scandalo alieno cauſam qui præſtiterit, peccat. 3.a
Scœnas faciebant Paulus & Aquila. 44.b
Scopus populi, eſt Epiſcopus. 16.b
Scriptura ſacra, Hiſtorica, Poetica, & Sophiſtica, ſeu quæ ad ſapientiam pertinent, continet. 4.a
Scriptura quos libros legere oporteat. 3.b
Sedere in templo, & ſtare, qui debeant. 40.b
Seditioſo laico, Epiſcopum obſequi non oportet. 14.a
Senes in Eccleſia ſedeant. 40.b
Sententiã mortis in reum pronunciaturus, quid facere debeat. 37.b
Sermo aut affirmet, aut neget ſine iuramento. 67.b
Sermo nocturnus. 133.a.b
Sermo & oratio poſt communionem. 126.b
Sermones Chriſti in memoriam reuocare, & meditatione complecti continuò debemus. 3.b
Serpentes à Deo creati. 122.a
Serpentes in theſauris dormire creditum. 55.b
Seruator cur in hunc mundum venerit. 4.a
Serui erga dominos, & domini erga ſeruos, quales eſſe debeant. 97.b
Serui quibus diebus quieſcere debeant. 132.a.b
Seruorum timor, dominorum honor. 100.a
Seruos erga dominos et dominos erga ſeruos, quales eſſe oporteat. 58.b
Sexuum differentia ad quid. 80.b. 91.b
Sibyllæ de futura reſurrectione carmina. 64.b
Sigillum in baptiſmo cur. 52.b

Simon

Simon Magus, contra naturam volans, attritus eſt. 73.b
Simon Samaritanus à vico Gitthon, Magus. 78.a
Simonis Magi hiſtoria. 79.a.b
Simonis Canitis ſub perſona loquitur Clemens. 129.b
Simonem Magum in Italiam aufugere, compulit Petrus. 79.a
Sodomiticum facinus reſpuitur tanquàm nefarium, et ſceleratum. 80.b.91.b.95.a.
Sodomiticum facinus execrabile, à ſodomitis profectum. 95.a
Sodomiticum facinus mundi diſſolutionem quærit. 91.b
Solis ara. 64.b
Solomon duodecimum agens annum regnauit. 8.a
Sors in qua quis collocatus eſt neutiquam deſerenda. 136.b
Spectacula indecora, & Theatra cum Græcorū ludis fugienda. 44.a
Speculatores Epiſcopos eſſe oportet. 10.a
Spiritus ſancti. 25.b
Spiritus ſanctus quando nos deſtituat. 90.b
Spiritus malus improba canentem inuadit. 67.a
Subditorum forma ſit Epiſcopus: 15.b. *& ſeq. hi Epiſcopo quomodo obedire debeant.* 18.a

T

TABERNACVLVM *teſtimonij per omnia Eccleſiam deſignabat.* 24.a
Templi forma quæ eſſe debeat. 40.a
Templi porta ne infideles ingrederentur, cuſtodiri ſolebant. 41.a
Templa portam virorum, & portam mulierum habebant. 120.b
Terræ ornamenta quæ ſint. 121.b.122.a
Tertullianus & Egeſippus in ſummis citati. 44.b
Teſtes contra Chriſtum varij, & inter ſe diſſidentes reperti. 69.b
Teſtes falſi contra Stephanum prothomartyrem. 36.b
Teſtes quales eſſe debeant. 36.b
Thaddæi ſub perſona loquitur Clemens. 129.b
Thomæ ſub perſona loquitur Clemens. 128.b
Trigamia incontinentiæ eſt argumentum. 46.a
Tuba Dei Epiſcopus eiuſq; voluntatis teſtis, ac omnium peccata portans. 24.a
Tuba ſonus poſt apparitionem ſigni filij hominis. 102.b

Veſti-

V

VECTIGALIA & tributa pendere debemus. 98.a
Velum interijciebant iudices cauſam diligenter examinaturi. 37.b
Verborum obſcœnitas vetatur. 96.a
Veſtitus Epiſcopi, vſui & dignitati accommodatus. 23.b
Via duæ, altera vitæ, altera mortis. 94.a
Victimæ quæ olim erant, nunc orationes ſunt. 25.a
Victui accommodata, non ſunt improbanda. 99.a
Vidua pro eo qui victum ipſi ſuppeditauit, Deum precetur. 51.a
Viduæ adoleſcentiores ad vidualem ſtatum non ordinandæ. 46.a
Viduæ falſæ quæ ſint. 48.a.b
Viduæ non ordinantur. 129.b
Viduæ quot annos natæ, conſtituendæ ſint. 45.b.
Viduæ & orphani, cuius geſtent figuram. 25.b.48.a
Viduæ veræ quæ ſint. 46.b.47.a
Vir & vxor qua ratione vnum ſint. 95.a
Vir aduerſus vxorem qualem ſe præſtare debeat. 2.b
Virum erga vxorem qualem eſſe oporteat. 92.b
Virgines figuram turibuli & incenſi geſtant. 25.b
Virgines non ordinantur. 129.b
Virginitatis propoſitum non ad nuptiarum uituperationem, ſed ad exercitium pietatis. 129.b
Virginitatis nullum extat præceptum. 59.a
Vnguenti myſtici benedictio. 109.b
Virtutes cœleſtes concordes ſunt. 39.b
Vita & conſuetudines veterum iuſtorum & Patriarcharum cur conſcripta ſint. 16.b.17.a
Voluptatem non appetat Dei amicus. 92.a
Voluptatem ſolam ſequendam eſſe aliqui affirmabant. 79.b
Vox quomodo formetur. 121.b
Vulnerum curatio. 32.b
Vxor, vitæ conſors, ac ſocia. 83.a.b
Vxores Presbyterorum, & Diaconorum. 84.b. item Cantorum, Lectorum, & Oſtiariorum. ibidem. Epiſcoporum. 8.a

Xanticus

X

XANTICVS *menſis.* 68.*a*

Z

ZACHAEVS *olim Publicanus, Epiſcopus Cæſareæ Paleſtinæ.* 110.*a*.

FINIS.

ERRATA SIC EMEMDABIS.

In Epiſtola			*exemplar*
In præfatione.			ἀνανταπόδοτον.
Car. 1	*b vers.*	23	*ad expetendum*
13	*b*	8	*fideiubeat*
24	*a*	4	*inſomnis*
31	*a*	4	*obduruerit*
38	*b*	3	*quadringentas*
38	*b*	18	*filij*
40	*a*	29	*epiſtolas.*
57	*a*	13	*pecunias*
64	*b*	17	*ſuſceperit*
74	*a*	1	*dominum ſeruus*
118	*a*	25	*adoptione*
125	*b*	22	*certamine.*
115	*a*	24	*coronam inuenerunt*
144	*a*	25	*duo*

Regeſtum.

A ** *** **** B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z AA BB CC DD EE FF GG HH II KK LL MM NN OO PP QQ RR SS.

VENETIIS, M. D. LXIII.
Ex officina Iordani Zileti.